

**Academia de
Științe a
Moldovei**

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

**Ministerul
Economiei al
Republicii
Moldova**

Conferința Internațională Științifico-Practică

CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII

Ediția a X-a

**SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ
STRUCTURA DEMOGRAFICĂ
ȘI CALITATEA POTENȚIALULUI UMAN**

15-16 octombrie

Chișinău, 2015

Această publicație a fost editată cu suportul financiar al Agenției pentru dezvoltare și cooperare a Republicii Cehe. Opiniile prezentate în această culegere aparțin autorilor și nu reflectă opinia și poziția ADCRC.

Comitetul organizatoric:

Stratan Alexandru, dr.habilitat în economie, director INCE, președintele comitetului organizatoric

Gagauz Olga, dr.hab. în sociologie, vicepreședintele comitetului organizatoric

Paladi Gheorghe, academician al AȘM

Bajura Tudor, dr. în economie, conf.cercetător

Buciuceanu-Vrabie Mariana, dr. în sociologie, conf.cercetător

Penina Olga, dr. în medicină

Savelieva Galina, dr. în economie, conf.cercetător

Prezenta lucrare cuprinde materialele Sesiunii științifice "Structura demografică și calitatea potențialului uman" din cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice "Creșterea economică în condițiile globalizării".

Aprobat la Consiliul Științific al INCE, proces-verbal nr.7 din 24.09.2015

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

"Creșterea economică în condițiile globalizării", conf. intern. șt.-practică (2015; Chișinău). Conferința Internațională Științifico-Practică "Creșterea economică în condițiile globalizării". Sesiunea științifică "Structura demografică și calitatea potențialului uman", Ed. a 10-a, 15-16 oct. 2015, Chișinău : S. n., 2015 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). - 222 p.

Antetit.: Inst. Naț. de Cercetări Economice (INCE). - Texte : lb. rom., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art. - 150 ex.

ISBN

© Institutul Național de Cercetări Economice, 2015, www.ince.md

© Centrul de Cercetări Demografice, 2015, www.ccd.md

Cuprins:

Gagauz O. TENDINȚELE PRINCIPALE ÎN EVOLUȚIA POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA: UN SEMNAL DE ALARMĂ PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE	5
Paladi Gh., Dondiuc I. FACTORII DETERMINANȚI AI PROCESELOR DEMOGRAFICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	11
Buciuceanu-Vrabie M. COMPETITIVITATEA CAPITALULUI UMAN AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN EVOLUȚIE COMPARATIVĂ.....	28
Ailincă Alina G. O PRIVIRE ANALITICĂ ASUPRA SITUAȚIEI POPULAȚIEI TINERE LA NIVELUL EUROPEI ȘI ROMÂNIEI	37
Bălan M. ANALIZA EFECTELOR ÎMBĂTRÂNIRII POPULAȚIEI ASUPRA CREȘTERII ECONOMICE ÎN ROMÂNIA CU AJUTORUL MODELELOR NELINEARE.....	48
Penina O. CORRECTING THE OFFICIAL LIFE TABLES FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA FOR 1959-2014.....	59
Gaguz O., Avram C. SPERANȚA DE VIAȚĂ SĂNĂTOASĂ A POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	66
Tabac T. EMIGRAȚIA MOLDOVENILOR ÎN ITALIA ÎN PERIOADA ANILOR 1992-2014: STATISTICA NAȚIONALĂ VERSUS STATISTICA ITALIEI	74
Лазаревич Н. БИОСФЕРА И КАЧЕСТВО СРЕДЫ КАК ФАКТОР ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ	86
Захарова Н. КУЛЬТУРНО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ.....	99
Савельева Г. АНАЛИЗ ПОТЕНЦИАЛА РАБОЧЕЙ СИЛЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.....	112
Negară A., Gregdian T., Margine L., Lavric Al., Bădan V., Lupașcu-Volontir F., Șoric G., Mazniuc V. PARTICULARITĂȚI MEDICO-SOCIALE ALE MALADIILOR CARDIOVASCULARE LA VÂRSTNICI DIN MEDIUL RURAL	128
Захаров С. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА ХЫНЧЕШТСКОГО РАЙОНА.....	134

Bargan N. CU PRIVIRE LA EVIDENȚA STATISTICĂ A NATALITĂȚII	142
Chistruga-Sînchevici I. ASIGURAREA PENSIEI DE ÎNTREȚINERE A COPIILOR CU PĂRINȚI DIVORȚAȚI	148
Cușnir L. SISTEMUL ACTUAL DE SERVICII SOCIALE A POPULAȚIEI VÂRSTNICE: PROBLEME ȘI CĂILE DE DEZVOLTARE.....	158
Tomceac A. UNELE ASPECTE ALE PERFEȚIONĂRII SISTEMULUI DE PROTECȚIE SOCIALĂ A COPIILOR	167
Pahomii I. ASPECTE TERITORIALE ALE MORTALITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA	179
Grigoraș E. MONITORIZAREA FERTILITĂȚII ÎN PROFIL TERITORIAL	189
Taragan R. SISTEMUL EDUCAȚIONAL PROFESIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA	197
Cotelnic V. CALITATEA PROFESIONALĂ A CAPITALULUI UMAN PE PIAȚA MUNCII	208
Tintiuc D., Negară A., Gregdian T., Margine L., Lupașcu-Volontir F. Șoric G., Stavinschi G. UNELE DEREGLĂRI COGNITIVE LA VÂRSTNICI	218

TENDINȚELE PRINCIPALE ÎN EVOLUȚIA POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA: UN SEMNAL DE ALARMĂ PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE

GAGAUZ Olga¹, dr. hab. în sociologie,
șef Centru de Cercetări Demografice, INCE

ADNOTARE. În prezentul articol se analizează tendințele principale în evoluția populației Republicii Moldova. Se constată consolidarea procesului de reducere a numărului populației și degradarea structurii demografice. Menținerea unui nivel scăzut al fertilității pe parcursul de mai mult de două decenii, mortalitatea înaltă și speranța de viață scăzută determină procesul de scădere naturală a populației. Migrația externă masivă accelerează scăderea populației și îmbătrânirea demografică. Procesul de elaborare și implementare a unor politici eficiente în domeniul populației este tergiversat prin lipsa datelor fiabile cu privire la numărul și structura populației, iar întârzierea cu prelucrarea datelor de la Recensământul populației și al locuințelor din 2014 nu permite adoptarea și introducerea în practica statisticii naționale a conceptului de populație cu reședința obișnuită în țară.

CUVINTE CHEIE: depopularea, tendințele de lungă durată, natalitatea, mortalitatea, migrația, statistica populației.

ABSTRACT. The main trends in population evolution in the Republic of Moldova are analysed in the article. The rapid process of population decline and important changes in population structure are determined. Persistence of low fertility over the last two decades, high mortality and low values of life expectancy at birth determine a depopulation process in the country. Massive international migration accelerates the demographic ageing process. Elaboration and implementation of efficient policies in the field of population and development are problematic because of an absence of credible data about population number and its age- and sex- structure. Delay in the data processing of the 2014 Population and Household Census does not allow accepting the concept of usual residence population in the national statistics.

KEY WORDS: depopulation, demographic trends, natality, mortality, migration, statistics of population.

Acum 15 ani Republica Moldova se confruntă cu procesul de depopulare, fără semne vizibile de redresare. Raportul relativ constant al ratelor natalității și mortalității generale în ultimii ani duce la consolidarea procesului de reducere a numărului populației și degradarea structurii demografice, iar refluxul migrațional intens urgentează procesele menționate.

Actuala situație demografică a țării este rezultatul cumulat al evoluției fertilității, mortalității și migrației externe din ultimele două decenii. Criza socioeconomică de lungă durată poate fi considerată

¹ © GAGAUZ Olga, gagauzo@inbox.ru

responsabilă de stagnarea mortalității și de creșterea vertiginoasă a migrației externe. Contextul economic și social al acestei perioade a avut un impact și asupra evoluției fertilității, îndeosebi în ultimii ani.

Declinul demografic al populației Republicii Moldova, care se întrevăde din aproape toate prognozele existente [10], provine din reducerea drastică a natalității (mai exact, a fertilității - numărul de copii per femeie de vârstă fertilă) și menținerea acesteia la valori scăzute, mult sub nivelul de înlocuire a generațiilor. Tranziția fertilității ce se manifestă prin restructurarea calendarului nașterilor, amânarea acestui eveniment demografic important în biografiile individuale spre vârstele mai mature duce la subestimarea ratelor de fertilitate pentru anii calendaristici, totodată este dificil de a prognoza dacă nașterile amânate vor fi recuperate în viitor, fiind puțin probabil că fertilitatea va reveni la nivelul de înlocuire a generațiilor - 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă.

Menținerea unei fertilități scăzute (1,3 copii per femeie de vârstă fertilă conform datelor BNS și 1,65 conform calculelor noastre) este motivată și de absența unei strategii ferme și solide de dezvoltare socioeconomică, socială și culturală, care ar asigura ameliorarea nivelului de trai al populației și ar crea condiții favorabile pentru creșterea și educarea copiilor, respectiv realizarea deplină a intențiilor reproductive care, conform studiilor sociologice, sunt mult mai ridicate decât cele realizate [3].

De ce natalitatea (fertilitatea) scade și ce măsuri trebuie întreprinse pentru redresarea acesteia? Dacă analizăm situația în profil european, observăm valori scăzute ale fertilității în țările dezvoltate și mai puțin dezvoltate, în vestul și estul Europei, în populații de religie catolică sau ortodoxă. Cauzele sunt: schimbările intervenite în viața europenilor în a doua jumătate a secolului XX – începutul secolului XXI, care în literatura de specialitate și-au găsit reflectare în cadrul teoriei celei de-a doua tranziții demografice. Emanciparea femeilor, participarea acestora în activitatea economică într-o măsură apropiată de cea a bărbatului, independența financiară a femeii, slăbirea rolului normelor culturale (religioase, în special) în atitudinea individului față de căsătorie, familie, copil, costul ridicat al creșterii copilului, accesibilitatea crescută a contraceptivelor moderne – toate acestea sunt responsabile pentru scăderea fertilității. Un rol important au și factorii ce țin de modificarea stilului de viață: consumerismul, explozia și accesibilitatea crescută a informației, preocuparea copleșitoare de autoîmplinire, libertatea propriei alegeri, dezvoltarea personală, toate acestea reflectându-se în formarea familiilor, atitudinea față de reglementarea fertilității și motivația de a deveni părinte [11]. Toate acestea sunt specifice și pentru țara noastră.

Reducerea numărului de născuți este rezultatul adaptării familiilor tinere la incertitudini economice și sociale, în special lipsa locurilor de muncă, salariile mici și accesibilitatea redusă a locuinței. Deciziile tânărului cuplu de a amâna nașterea copilului ori de a avea un singur copil, de asemenea, este ghidată de modificarea valorilor și scopurilor de viață, printre priorități fiind alocarea resurselor financiare și de timp pentru educație și avansare în carieră. Doar în Republica Moldova aceste oportunități sunt accesibile pentru un număr redus de tineri, majoritatea se confruntă cu probleme de ordin material, în special în mediul rural, fiind în unele cazuri dezorientați și dezorganizați, practică un comportament iresponsabil.

În societatea riscurilor în creștere [1] comportamentul indivizilor este orientat mai degrabă pe investiții în securitatea economică (educație continuă, munca suplimentară sau migrația de muncă, economii etc) decât pe comportamentul procreativ. Nașterea copilului modifică imediat statutul economic al familiei: veniturile scad, cheltuielile cresc, apar unele incertitudini și dificultăți ce țin de îmbinarea rolurilor profesionale și familiale. Astfel, prin decizia de a avea copii, indivizii fac o alegere care le va afecta cursul vieții, planurile și percepțiile cu privire la viitor [5].

Deși scăderea numărului de născuți în perioada precedentă a fost benefică din punctul de vedere economic și a redus considerabil cheltuielile pe care statul le-a îndreptat pentru maternitate și nașterea copiilor, concedii de îngrijire a copilului, asistență medicală, alocații și indemnizații, creșe și grădinițe, cheltuieli în sistemul educațional etc, în perspectivă de lungă durată aceste oportunități au ca consecința un impact dezastruos asupra viitorului demografic al țării. Remarcăm că numărul de nașteri într-un an calendaristic depinde de numărul de femei de vârstă fertilă (15-49 ani). Dat fiind faptul că în anii care vin în vârstă reproductivă întră generațiile puțin numeroase născute la sfârșitul anilor '90 - începutul anilor 2000, va diminua și numărul de copii născuți. Conform prognozelor demografice numărul de nașteri va fi în scădere continuă și poate diminua până la 19 mii către anul 2035, sau circa de două ori în comparație cu numărul de nașteri înregistrat în ultimii ani [10]. Totodată, urmează să remarcăm, deși din punctul de vedere tehnic prognozarea numărului de nașteri de la generațiile feminine care sunt în prezent în viață nu este complicată (mortalitatea la vârstele respective este scăzută și stabilă), migrația masivă și necontrolată (lipsa datelor) împiedică realizarea unor prognoze fiabile în acest domeniu.

Altă componentă a mișcării naturale - mortalitatea nu poate fi privită decât prin prisma dezvoltării pozitive, deși tendințele de lungă durată din ultimele decenii nu arată nimic, decât o stagnare în acest domeniu, fără

schimbări semnificative ale indicatorului speranța de viață la naștere [9]. Nivelul înalt al mortalității în vârstele adulte, în special la bărbați, sporește numărul de decese excesive, care în condițiile unui nivel de trai mai ridicat, asistenței medicale mai calitative și accesibile, dar și a unui nivel cultural și a unui stil de viață mai sănătos poate fi redus. Ca rezultat, speranța de viață la naștere – indicatorul sintetic al calității vieții și sănătății populației, ne plasează pe unul din ultimele locuri printre țările europene. Astfel, în condițiile mortalității pe vârste din anul 2014, un născut de sex feminin ar trăi, în medie, 75,4 de ani, iar de sex masculin 67,5 de ani (BNS), pe când în țările Uniunii Europene (anul 2012) valoarea acestui indicator pentru femei este 82,2 ani și pentru bărbați 76,1, creșterea în perioada 1990-2012 constituind mai mult de 5 ani [7].

Alt indicator - speranța de viață sănătoasă (healthy life expectancy) care estimează numărul mediu de ani pe care un născut este de așteptat să-l trăiască având o bună sănătate, pentru anul 2012 a constituit doar 63 de ani pentru ambele sexe, fiind cu zece ani mai mic decât în Italia sau Spania[6].

Declinul demografic este puternic alimentat de migrația externă ce s-a instalat în ultimul deceniu ca o componentă majoră a dezvoltării populației. Plecarea moldovenilor în alte țări pentru muncă și-a definit treptat rute, rețele și destinații, căpătând dimensiuni extrem de mari în prezent, și sunt semne puține că în anii apropiați migrația se va micșora. Populația care a plecat peste hotare la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut – începutul anilor 2000 a reușit să se stabilească cu traiul definitiv în țările europene, mulți au reușit să-și procure locuință, au adus încolo și familiile, unii și-au integrat copiii în instituțiile de învățământ, alții și-au născut copiii în țările gazdă. Conform datelor de la recensămintele de runda 2010 circa 208,7 mii de moldoveni au avut reședința obișnuită în țările europene și 34,5 mii în Rusia [2]. Evident că acest contingent ca un potențial demografic este pierdut pentru țara noastră, pierderea fiind dublă: migranții care au plecat din Republica Moldova și copiii lor, fiind aduși pe lume în alte țări, vor contribui la creșterea populației acestora.

Câteva sute de mii de moldoveni ani la rând practică migrația de muncă pentru perioade scurte (până la 12 luni). Sunt predominant migranți în Rusia, mulți sunt ocupați cu munci inferioare pregătirii lor profesionale sau lucrează ilegal, fiind neprotejați social și juridic.

În ultimii ani se observă creșterea fluxurilor migraționale pe contul tinerilor, care pleacă peste hotare la studii. În condițiile reducerii efectivului generațiilor tinere, universitățile europene oferă mai multe burse pentru studenții străini. Diploma obținută în străinătate oferă tinerilor moldoveni oportunități mai mari în țările gazdă și le poate garanta venituri și un trai decent, pe când acasă sunt puține șanse de a avea un loc de muncă cu un

salariu bun. Astfel, pierdem potențialul uman nu doar în cantitate, dar și în calitate.

Reducerea natalității și migrația intensă accelerează procesul de îmbătrânire demografică, ceea ce în deceniile viitoare va clasa Republica Moldova în topul țărilor europene cu cel mai înalt grad de îmbătrânire demografică. Acest fenomen reprezintă cea mai dificilă problemă din cauza multiplelor implicații de ordin economic, social și medical. Cu toate că țara noastră a adoptat un șir de acte importante în acest domeniu, cum ar fi Foaia de Parcurs pentru integrarea îmbătrânirii (2011), Programului pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici (2014), situația în domeniu poate fi caracterizată ca una foarte complexă. Astfel de măsuri ca creșterea vârstei la pensionare, a vechimii în muncă pentru pensie completă, a condițiilor de pensionare anticipată sunt tergiversate, discursul public mai mult este axat pe îngrijorări decât pe acțiuni concrete.

Cele menționate mai sus demonstrează că viitorul demografic al Republicii Moldova este foarte nefavorabil și provoacă îngrijorare, iar cauza majora este scăderea natalității și emigrația masivă. **O populație care se afla în procesul de scădere naturală și într-o îmbătrânire demografică accelerată practic nu își mai poate găsi resurse interne de redresare și stabilizare a situației.**

O problemă importantă prezintă statistica populației. Datele Biroului Național de Statistică (BNS) cu privire la numărul populației sunt supraestimate, dat fiind faptul că înregistrarea migranților se bazează pe noțiunea de "cetățenie" și nu pe "reședință obișnuită" (standardul țărilor europene). În condițiile migrației masive statistica națională demonstrează un reflux migrațional nesemnificativ, pe când organele statistice ale unor state-gazdă referitor la migranții moldoveni arată un număr impunător al acestora, inclusiv cu șederea de lungă durată [4]. Astfel, în prezent, procesul de elaborare, implementare și monitorizare a politicilor în domeniul populației nu este bazat pe date statistice fiabile cu privire la populație. Evident că o claritate în acest aspect trebuia să aducă Recensământul populației și al locuințelor din 2014, însă modul de organizare și de desfășurare a acestuia nu inspiră optimism, cu toate că datele colectate au o importanță deosebită pentru toate sectoarele sociale.

BNS a informat că până la publicarea rezultatelor Recensământului populației și al locuințelor din 2014 populația stabilă va fi calculată după metodologia veche. În așa mod, guvernul în continuare va lucra cu datele statistice care nu reflectă situația reală cu privire la efectivul populației, structura pe vârste și sexe. Lipsa datelor de la recensământ, care urma să ofere informații cu privire la numărul populației cu reședința obișnuită, nu permite adoptarea și introducerea în practica statistică națională a

conceptului de populație cu reședința obișnuită în țară (la recensământ și în anii de după recensământ), în conformitate cu noile standarde și metodologii ale Comisiei Europene. Putem presupune că prin introducerea acestui concept, în populația rezidentă a Republicii Moldova nu vor fi incluse cele peste 600 mii [7] de moldoveni care se află în alte țări de cel puțin 12 luni și sunt înregistrați statistic în populația rezidentă a țărilor respective.

Lipsa datelor de la recensământ împiedică elaborarea unor proiecții demografice cu o probabilitate de încredere mai înaltă, promovarea procesului de reglementare a prognozelor demografice și promovarea utilizării acestora în planificarea strategică sectorială.

Considerăm că pentru schimbarea situației în ceea ce privește evidența statistică a populației este necesar de a iniția cât mai urgent pregătirea pentru recensământul populației de runda 2020. Putem afirma cu certitudine că întârzierea repetată și pregătirea insuficientă pentru acest exercițiu național de anvergură va periclita toate strategiile și programele, ce sunt întreprinse pentru asigurarea creșterii socioeconomice și stabilizării situației demografice. Baza analitico-informațională eronată cu privire la populație, utilizată pentru elaborarea politicilor în domeniul populației și dezvoltării, poate provoca cheltuieli financiare nejustificate și măsuri care nu vor avea efectul scontat.

Bibliografia:

1. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London, 1995. 260 p.
2. Eurostat, Rosstat.
3. Gagauz O. Unele aspecte ale perfecționării politicilor de protecție socială a familiei. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Chișinău, 2009, nr.2 (150), p.40.
4. Istituto Nazionale di Statistica. Foreign Citizens. Resident Population by sex and citizenship, 2014. Italy. http://demo.istat.it/str2014/index_e.html
5. McDonald P. An Assessment of Policies that Support Having Children from the Perspectives of Equity, Efficiency and Efficacy. În: Vienna Yearbook of Population Research, 2006, p. 213-234.
6. OMS, <http://apps.who.int/gho/data/view.main.680?lang=en>.
7. Organisation for Economic Cooperation and Development- OECD. 2014. Health at a Glance: Europe 2014.
8. Penina O. Barometrul Demografic. Care este numărul real al populației Republicii Moldova. 2015. http://ccd.ucoz.com/_ld/0/24_Barometru.pdf
9. Penina O., Vallin J. Forty-five years of cause-specific mortality trends in Moldova. XXVII IUSSP International Population Conference, Busan, South Korea, 26-31 August 2013.
10. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo. CCD. Chișinău, 2014, p.12-17.
11. Van de Kaa D.J. Anchored narratives: The story and findings of half a century of research into the determinants of fertility. În: Population Studies 1996, 50(3), p.389-432

FACTORII DETERMINANȚI AI PROCESELOR DEMOGRAFICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Paladi Gheorghe², acad., prof.,
dr. hab. în medicină, USMF "Nicolae Testemițanu",
CCD INCE

Dondiuc Iurii, dr. în medicină, conf. cercet.,
USMF "Nicolae Testemițanu"

ADNOTARE. În articol sunt prezentate tendințele principale ale fenomenelor demografice în Republica Moldova, inclusiv particularitățile pierderilor reproductive, și impactul acestora asupra numărului și structurii populației. Sunt analizate prognozele demografice ale populației elaborate de către Centrul de Cercetări Demografice conform celor trei scenarii (mediu, înalt și jos), inclusiv dinamica efectivului de femei în vârstele reproductive,

CUVINTE CHEIE: Republica Moldova, fenomenele demografice, numărul și structura populației, pierderile reproductive, prognozele demografice

ANNOTATION. In the article „The impact of the decisive factors on the evolution of demographic processes in the Republic of Moldova”, the main trends in demographic processes, including the reproduction losses, and their impact on the population size and structure are presented. Population demographic projections elaborated by the Centre for Demographic Research of NIER are analysed according to three different scenario.

KEY WORDS: Republic of Moldova, demographic processes, population size and structure, reproductive losses, demographic population projections

Dezvoltarea socio-economică în orice țară depinde, în mare măsură de eficacitatea formării și utilizării potențialului uman. Capitalul uman a oricărui stat este axul central în jurul căruia gravitează întreaga dezvoltare a societății, a statului, a întregii națiuni. Analiza și prognoza evoluției schimbărilor demografice prezintă un element esențial în asigurarea securității statului. Provocările lumii moderne astăzi impun o cunoaștere mai profundă a fenomenelor demografice, pentru elaborarea programelor și strategiilor de dezvoltare atât în plan economic, cât și social.

Formarea populației unei țări sau a unei regiuni este un proces social, care se dezvoltă sub influența mai multor factori. Asupra dinamicii și structurii populației în mod direct influențează procesele inevitabile de industrializare, urbanizare, dezvoltarea științei și tehnicii, starea sănătății publice, sistemul educațional precum și situația socio-economică. Datorită caracterului complex al structurii interne, relațiilor de interdependență,

² © Paladi Gheorghe, paladi.gheorghe@yahoo.com

care se stabilesc între populație și dezvoltarea socio-umană, populația poate fi considerată ca un sistem integru destul de complicat. Importanța care trebuie acordată populației în fundamentarea strategiei dezvoltării economice derivă, în primul rand, din necesitatea asigurării corelației dintre producție și consum, dintre consum și acumulare, condițiile caracteristice oricărei economii echilibrate.

Procese demografice, reproducerea populației, evoluția natalității, fertilității, mortalității, structura pe vârste și sexe, procesele migraționale se găsesc într-o dependență reciprocă cu dezvoltarea societății umane. Iată de ce problemele demografice capătă o actualitate majoră și devin drept subiect de cercetare în mai multe direcții.

În plan global dezvoltarea economică a multor țări ale lumii în a doua jumătate a secolului XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, a fost însoțită de transformări esențiale în ce privește evoluția fenomenului demografic. Dacă urmărim evoluția globală a schimbărilor mișcării populației, constatăm că în prima jumătate a secolului XX-lea ritmul anual de creștere a populației lumii atât pentru regiunile țărilor dezvoltate, cât și pentru acele în curs de dezvoltare a fost de 0,8%. Numărul populației s-a intensificat în a doua jumătate a secolului XX-lea atingând o valoare maximă de 2% cu un spor anual de 68 mln. de locuitori. Numai pe parcursul a 30 de ani, dintre anii 1950-1975, efectivul populației lumii a crescut de 2 ori, ajungând cifra de 3 miliarde în anul 1974, 5 miliarde în 1987, 6 miliarde în 2000, 7 miliarde la sfârșitul anului 2011. Conform datelor ONU actualmente populația lumii e de 7,3 miliarde de oameni. Acest ritm sporit de creștere a populației așa zisa "explozia demografică", care a avut loc în a II-a jumătate a secolului XX-lea, se explică, în primul rând, prin reducerea semnificativă a ratei mortalității generale și infantile, ca rezultat al creșterii producției și al repartiției bunurilor, îmbunătățirii nivelului de sănătate a populației, a implementării noilor tehnologii avansate. Toate acestea au contribuit la creșterea standardelor de viață și educație. Actualmente aproximativ 2/3 din întreaga populație a lumii locuiește în țările subdezvoltate și în cele în curs de dezvoltare.

Numărul total al populației unei țări sau regiuni este format din trei forțe majore: natalitatea, mortalitatea și procesul migrațional. Indicatorul principal care influențează în mod decisiv asupra efectivului populației, structurii și întregului proces de reproducere îl constituie natalitatea.

Rata natalității este un indicator agregat, obținut ca raport între numărul de nou-născuți dintr-un an calendaristic și populația medie din anul respectiv, indiciile câți nou-născuți revin la 1000 locuitori. Alăturându-i rata mortalității generale primim o informație foarte valoroasă despre creșterea naturală a populației în anul respectiv, dar rata natalității nu are

calitatea de a ne „traduce” ce înseamnă numărul nou-născuților dintr-un an calendaristic din perspectiva înlocuirii în timp a generațiilor, a reproducerii populației. Această informație o putem aprecia prin determinarea ratei de fertilitate pe vârste, raportul dintre născuții de femeile de o anumită vârstă și numărul mediu al acestora.

Rata natalității diferă de la țară la țară și ea depinde de un complex de factori de natură economică, socială, demografică, religioasă. Un rol important în schimbările ratei natalității îl are nivelul de dezvoltare a factorilor de producție al sistemului politic, social-economic și cultural. Cele mai spectaculoase schimbări demografice au fost înregistrate în a doua jumătate al secolului al XX-lea.

Europa ca regiune mare a Terrei se caracterizează prin particularități deosebite în evoluția demografică. Ea prima a recunoscut implicațiile migrației, sporul natural al populației negativ, procesul de îmbătrânire a populației și alte schimbări a efectivului demografic. Pe parcursul ultimilor decenii, situația demografică a țărilor europene se caracterizează printr-o natalitate și fertilitate scăzută care este sub nivelul înlocuirii simple a populației [1,3-1,5 copii per femeie de vârstă fertilă, pe când pentru o reproducere simplă a populației rata fertilității trebuie să fie de 2,1). Pe parcursul secolului al XX-lea, ponderea numărului populației europene din totalul populației Terrei s-a redus, ajungând la 15% în anul 2000, 11% în 2008, iar în 2050 va fi de 5%. La începutul secolului al XXI-lea sporul populației europene a atins valoarea de minus 1%.

Populația acestor țări se caracterizează prin cel mai mic quantum al populației în vârstă de 0-15 ani (20%) și cel mai mare cu vârstă de peste 65 ani. Republica Moldova nu face excepție în ceea ce privește evoluția fenomenelor demografice înregistrate pe plan european, deosebirea esențială fiind doar în ritmurile în care decurge acest proces.

În spațiul ex-sovietic Republica Moldova s-a caracterizat prin creșterea intensă al efectivului populației, determinată de sporul natural și migrația destul de mare. Dacă în anii 1950-1990 efectivul populației a crescut cu 90,4%, apoi în perioada 1990-2007 a scăzut cu 21,8%. Numărul populației la Recensământul din 2004 constituia 3607 mii, la 1 ianuarie 2007 -3581 mii, după datele preliminare ale Recensământului din 2014, numărul populației al Republicii Moldova este de 2900 mii locuitori.

Astăzi acest peisaj demografic al Republicii Moldova în totalitate diferă de cel de acum două decenii, iar caracterul evoluțiilor actuale și cele care se prevăd în viitor vor modifica și mai departe atât cantitativ, cât și calitativ viitorul demografic al țării. În anii '50 ai sec. XX rata natalității din Republica Moldova se caracterizează prin cel mai înalt indice din tot spațiul

european 38,9%. Pe parcursul anilor 1950-1970 nivelul natalității a scăzut de 2 ori, menținându-se între anii 1970-1990 între cifrele 19,4-21%.

Începând cu anii '90, numai pe parcursul a zece ani constatăm o scădere fără precedent a ratei natalității, stabilindu-se în anii 2000-2012 între 10,15‰-11,1‰ (Fig.2); numărul nașterilor de la 94727 în anul 1986 a ajuns la 38000 către anul 2000. Pe parcursul ultimilor 14 ani numărul nașterilor s-a stabilizat între 36146 în 2000 și 40936 în 2012.

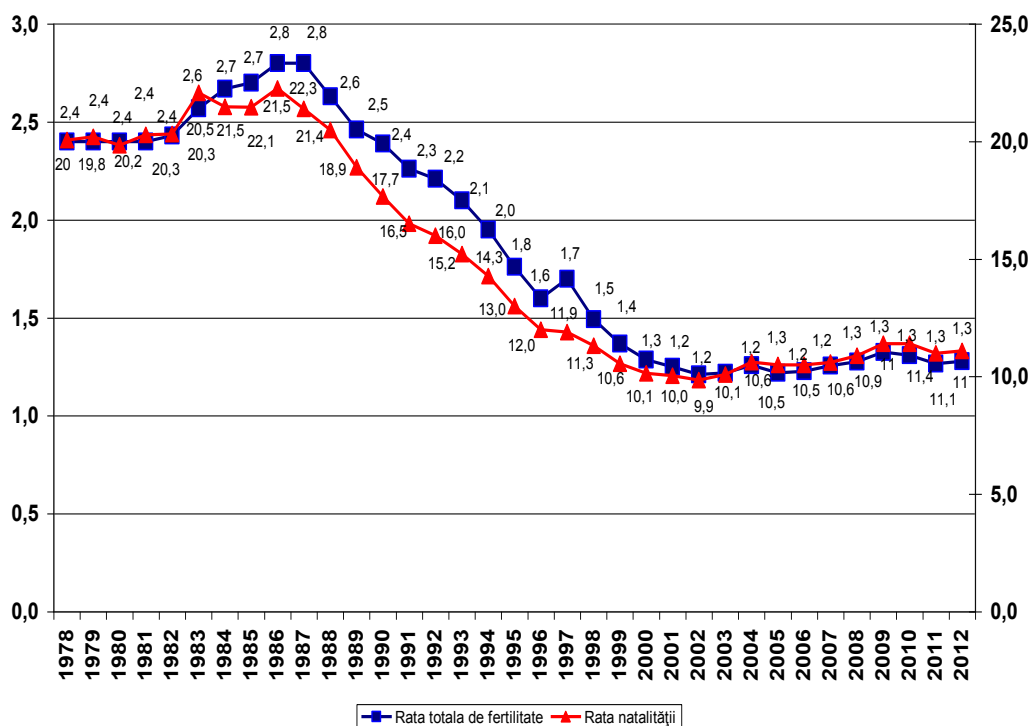

Figura 1. Rata natalității (la o 1000 de populație) și rata totală a fertilității în Republica Moldova

Sursa: BNS

Creșterea numărului de nașteri în viitorul apropiat este sub mare întrebare. Astăzi nu există nici un temei care ar putea stopa declinul de mai departe a numărului populației, dimpotrivă, tendințele și caracteristicile întregii construcții demografice sunt argument pentru continuarea procesului de depopulare. Este puțin probabil ca în anii apropiați țara va dispune de resurse economice care ar putea îmbunătăți cât de cât cerințele populației. În același timp nu există nici o certitudine că cuplurile tinere vor răspunde adecvat la măsurile stimulative. Comportamentul demografic al tinerilor se află astăzi într-o schimbare profundă: atitudinile față de

căsătorie, viața sexuală, familie și copii. Acest comportament este strâns legat de schimbările care au intervenit în viața profesională, economiei de piață, de abundența bunurilor materiale, de explozia posibilităților de petrecere a timpului liber; când copilul ocupă un alt loc, intrând într-o adevărată competiție cu tot ce a creat și creează societatea de consum.

Ponderea acestor factori diferă de la țară la țară, dar per ansamblu joacă un rol important în scăderea ratei fertilității. În primul rând politicile statale ce vizează populația pot fi puțin eficiente, decizia de a avea copii nu este determinată în mod direct de autoritățile oficiale. Aceasta este luată individual de către cupluri, care acționează în conformitate cu planurile din punctul de vedere privitor la familie și procreare, chiar dacă acestea sunt inspirate de normele colective, cât și constrângerile din anturaj. În al doilea rând, disponibilitatea contraceptivelor moderne nu este o premisă obligatorie pentru scăderea fertilității. Fertilitatea în Franța a început să scadă la sfârșitul secolului XVIII-lea, cu mult înainte de apariția contraceptivelor moderne.

Trebuie de subliniat că și în deceniile următoare populația de vârstă fertilă va cunoaște o deteriorare considerabilă ca număr, datorită generațiilor mici născute după 1990. Departamentul de Afaceri Economice și Sociale ale Secretariatului Națiunilor Unite (UNDEA) recent a publicat raportul privind cea de-a 24-a rundă de estimare a populației mondiale generalizată oficial în publicația "World Population Prospects; The Revision". Acest raport prezintă indicatorii demografici cheie ale țărilor de pe continente pentru fiecare grup de dezvoltare clasificate conform veniturilor, pe domenii majore, vizând perioada anilor 1950-2100, unde se demonstrează că transformările demografice care ar putea să intervină în viitor sânt esențiale pentru proiectarea și punerea în aplicație a unei noi agende de dezvoltare post-2015, în contextul unui nou plan pentru realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM). Acest cadru nou al ODM este axat pe eradicarea sărăciei, incluziunea socială și menținerea stării de sănătate a întregii planete, în acest context fiind importantă previziunea dimensiunii populației.

Raportul ONU prezintă dimensiunea populației lumii de la 7,3 miliarde de locuitori va ajunge la 8,5 miliarde în 2030; 9,7 miliarde către anii 2050 și 11,2 miliarde către anii 2100. În același raport se stipulează că Republica Moldova deține una dintre cele mai joase rate de fertilitate la nivel global ce constituie de 1,27 copii la o femeie de vârstă fertilă. Pe viitor structura populației Republicii Moldova va suferi transformări substanțiale. Dacă în anul 2015 grupele mari de populație dețin ratele: 15,7% pentru persoanele de vârstă 0-14 ani, 67,7% pentru cei cu vârstă 15-59 ani, 16,6%-cu vârstă de 60 ani, 2,2 % cu vârstă 80 ani; până în anul 2050 vom avea o

altă distribuție condiționată de îmbătrânirea populației: 12,7%-grupa de vârstă 0-14 ani, 53,7%- grupa de vârstă 15-59 ani, 33,6%-grupa de vârstă 60+ și 4,8% "grupul marilor seniori" cu vârsta de 80+ani. Până în anul 2050 populația va scădea cu 20,3%.

Asupra scăderii natalității și fertilității, pe viitor, vor avea un impact negativ și alți factori, cum ar fi exodul migrațional.

Astăzi, cu acest component important al declinului demografic se confruntă multe țări ale lumii, inclusiv Republica Moldova. Evoluția migrației externe direct depinde de forța factorilor de atracție și respingere, care preponderent sunt nu numai de caracter economic, dar și ca rezultat al conflictelor militare care au loc în ultimii ani în diferite regiuni ale lumii. Transformările profunde al sistemului politico-social din Republica Moldova, dreptul la libera circulație a cetățenilor, cât și declinul economic de trai scăzut al populației inclusiv sărăcia, șomajul de termen lung, au generat exodul masiv al migrației externe. Trebuie de menționat că o perioadă îndelungată de timp statul nu a recunoscut politic importanța acestui proces, nu au fost abordate politici coerente de gestionare a acestei probleme.

Până la prezent, cu regret, statul nu dispune de cifre reale, statistice ale persoanelor plecate peste hotare. Conform datelor Recensământului din anul 2014, cum și a altor structuri statale responsabile de procesele migraționale nu corespund situației reale. Există un șir de surse de date interne și externe care conțin informații cu privire la migrația cetățenilor moldoveni, totuși niciuna din acestea nu este suficient de fiabilă pentru a putea aprecia numărul de emigranți internaționali sau circularitatea mișcărilor migraționale temporare, care sunt de asemenea importante și relevante pentru politicile din domeniul dat. Astăzi aproximativ 840.000 cetățeni ai Republicii Moldova se găsesc în afara hotarelor țării, dintre ei o proporție însemnată prezintă femeile de vârstă reproductivă.

"Categoría emigranților stabiliți conform criteriilor naționale, numiți "emigranți definitivi" sau "emigranți documentari", este luată de către Biroul Național de Statistică în calculul populației stabile și a celei prezente. Pe de altă parte, în Republica Moldova există și alte surse de date cu privire la numărul emigranților în conformitate cu criteriile europene, adică bazate pe noțiunea de "reședință obișnuită". Figura (mai jos) prezintă analiza comparativă a soldului migrației internaționale utilizând trei surse: datele statistice oficiale, datele administrative prelucrate cu privire la traversarea frontierei de stat și datele organelor statistice de stat din Italia și Rusia. Soldul migrației luat de BNS în calculul populației stabile pe parcursul anilor 2004-2013 a fost foarte nesemnificativ și chiar pozitiv pentru anii 2010-2012. Dacă în anul 2009, conform statisticii oficiale, pierderile

migraționale au constituit circa două mii de persoane, atunci doar conform statisticilor din Rusia și Italia (două țări cu cel mai mare număr al emigranților din Republica Moldova), exodul moldovenilor în acel an a constituit peste 32 mii de persoane, diferența fiind de 30 de mii (!). Datele statistice ale acestora pot fi comparate cu informarea statistică referitoare la traversarea frontierei de stat a Serviciului Grănicerie accesibile în cadrul Sistemului Informațional Integrat Automatizat Migrație și Azil "SIIAMA" din anul 2009." (Penina, 2015).

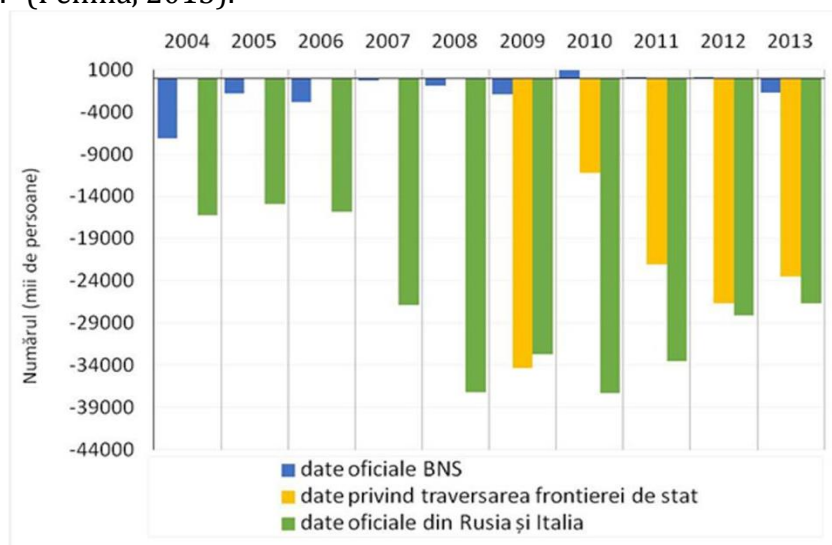

Fig.4. Soldul oficial al migrației în comparație cu soldul migrației calculat în conformitate cu standardele europene în baza datelor administrative cu privire la traversarea frontierei de stat și datelor statistice oficiale din Rusia și Italia, anii 2004-2013

Sursa: Penina, 2015

Un alt factor cu impact negativ asupra evoluției fenomenului demografic prezintă indicatorii sănătății reproductive.

Trebuie de menționat că există o interdependență între procesele evolutive demografice care se petrec și sănătatea populației, îndeosebi cea reproductivă. Este cunoscut faptul că starea sănătății publice inclusiv a funcției de procesare este o succesiune a informației ereditare transmițându-se de la o generație la alta.

Astăzi drepturile reproductive ale omului sunt recunoscute prin lege în plan național. Fluctuațiile din domeniul socio-economic și politic în Republica Moldova, în ultimii ani au dus la reducerea calității vieții, la șomaj, agravarea sănătății populației cu regresii negative asupra viitoarelor generații.

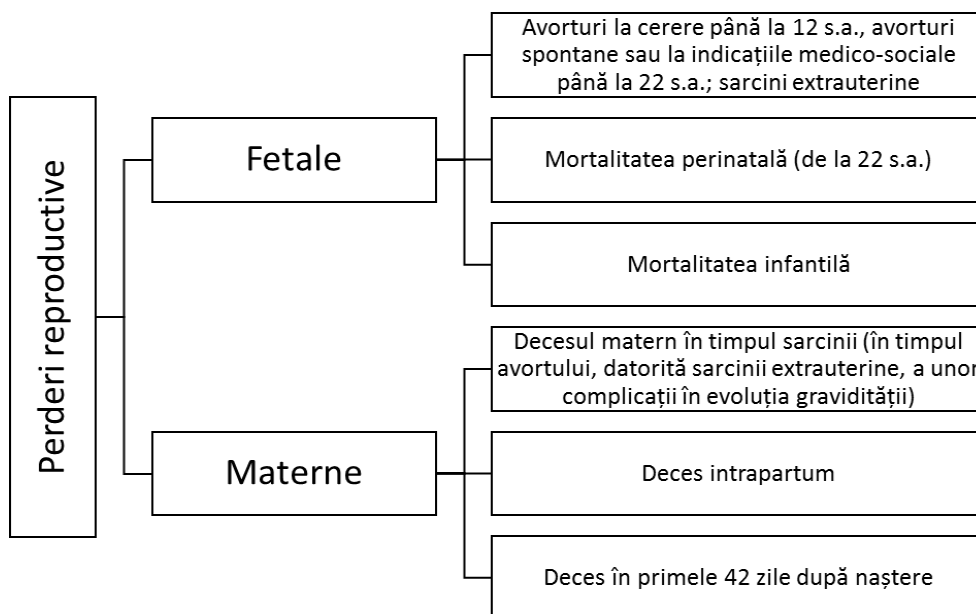

Figura 2. Indicatorii principali ai sănătății reproductive

Actualmente în Republica Moldova sănătatea reproducerii atât feminină, cât și masculină, în comparație cu multe țări europene, se confruntă cu multe probleme determinate de perioada anevoioasă de tranziție.

Situația socio-economică precară, nivelul scăzut de educație și de trai, revoluția sexuală care s-a declanșat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, schimbările de comportament al indicilor în particular și în sânul familiilor în general, creșterea bolilor cu transmitere sexuală, a cuplurilor sterile au avut și continuă să aibă un impact negativ asupra întregii populații și, îndeosebi asupra viitoarelor generații. În acest context reducerea pierderilor reproductive prezintă o rezervă importantă pentru creșterea numărului anual de nașteri.

Astăzi, paralel cu scăderea ratei fertilității, se constată o înrăutățire a sistemului de procreare care menține la un nivel crescut pierderile reproductive ca o rezervă importantă de formare a populației. Din an în an crește numărul de femei și bărbați cu diferite afecțiuni ale sistemului reproductiv care duc la diferite forme de complicații ale evoluției sarcinii și nașterii, totodată, contribuind la creșterea numărului cuplurilor sterile. Toate acestea determină sporul crescut al mortalității, morbidității și invalidității copiilor născuți. Mai mult de 70% din femei gravide suferă de unele boli somatice sau complicații obstetricale ale sarcinii și nașterii,

fiecare al 3-lea copil se naște bolnav, invaliditatea a crescut de la 8,4 la 20,4 la 1000 copii în anii 1992-2013. Se majorează numărul de sarcini prin fertilizare in vitro care duc la un procent sporit de pierderi perinatale. Rata avorturilor se menține la un nivel destul de înalt. Fiecare a 11-a întrerupere de sarcină are loc la o pacientă cu o vârstă de 15-18 ani.

Ameliorarea situației în domeniul sănătății reproductive se desfășoară cu dificultăți și cu un procent considerabil de deficiențe, ceea ce agravează problemele societății, având consecințe negative asupra comportamentului demografic al întregii populații. Păstrarea fiecărei sarcini dorite, nașterea unui copil sănătos trebuie să prezinte principala problemă a politicii sociale și a medicinei reproductive.

Noțiunea de pierderi reproductive presupune toate produsele de concepere nerealizate până la sfârșit atât în timpul sarcinii și nașterii, cât și pe parcursul primului an de viață a copilului născut. Ele prezintă criteriul obiectiv în aprecierea influenței factorilor medicali, biologici și sociali asupra sănătății femeii gravide și a nou-născuților și evidențiază prioritățile în domeniul sănătății mamei și a copilului.

Anual în Republica Moldova se înregistrează 1200 sarcini ectopice, numărul cărora crește din an în an, 3082 de avorturi spontane și sarcini oprite în evoluție, 10312 de avorturi la cerere, 542 de avorturi după indicații medicale, 142 de motive sociale; 450 de decese a nou-născuților în perioada ante, intra și neonatală; 350 decedați în primul an de viață, valorile acestor indicatori depășesc de 3-4 ori cele semnalate în țările economic dezvoltate. Așadar, pierderile reproductive ating anual cifra de 16078 cazuri, 1/3 din toate produsele de concepere. Pe parcursul anilor 1991-2012 au fost înregistrate 997.195 de nașteri și 583.000 de pierderi reproductive.

Pierderile reproductive din punct de vedere al potențialului demografic, principal se deosebesc de acele pierderi ce au loc în alte grupe de vârstă, deoarece ele sunt pierderi irepetabile, pierderi a potențialului uman la început de viață. În aspect reproductiv, intelectual și al resurselor umane apte de muncă, aceste pierderi prezintă un capital uman irevocabil.

Luând în considerație dependența înaltă a procesului de procreare și a pierderilor reproductive de factorii socio-economici, politicile demografice trebuie să fie orientate spre creșterea statutului social și îmbunătățirii vieții populației. Problema strategică a sistemului de sănătate la momentul actual este de a folosi toate posibilitățile de îmbunătățire a potențialului reproductiv al populației, a îmbunătăți sănătatea de procreare a femeii, a păstra fiecare sarcină dorită și fiecare copil născut.

Ameliorarea situației în domeniul sănătății reproductive în Republica Moldova se desfășoară cu dificultăți și cu un procent considerabil de

deficiențe, ceea ce agravează problemele societății, având consecințe negative asupra comportamentului demografic al întregii populații. Păstrarea fiecărei sarcini dorite, nașterea unui copil sănătos trebuie să prezinte principala problemă a politicii sociale și a medicinei reproductive.

Astăzi, experiența țărilor economic dezvoltate demonstrează cunoașterea profundă a evoluției prospective a populației, care devine tot mai importantă, constituind baza elaborării strategiilor de dezvoltare economică și socială în diferite țări. În acest context, prognoza demografică reprezintă o resursă strategică fundamentală, unul din factorii principali de progres și creștere economică.

Tendențele nefavorabile ale dezvoltării demografice a Republicii Moldova, inclusiv ale comportamentului reproductiv al populației, dictează o necesitate acută de elaborare a unor prognoze demografice. Prognozarea numărului populației feminine de vârstă reproductivă, precum și a numărului de nașteri, ar fi o dovadă a activității eficace a sistemului Ocrotirii mamei și copilului în Republica Moldova. Prognozele demografice reprezintă niște evaluări ale parametrilor de dezvoltare ale populației țării în viitor, în baza ipotezelor selectate, referitoare la modificările nivelurilor de natalitate, mortalitate și migrație.

La elaborarea ipotezelor în domeniul dinamicii viitoare a fenomenului demografic, s-a ținut cont de lucrările autorilor autohtoni în domeniul analizei modificărilor de durată a datelor despre procesele demografice.

La prognozarea numărului și structurii conform vârstei și sexelor populației Republicii Moldova, au fost elaborate trei scenarii: „jos”, „mediu” și „înalt”. Fiecare scenariu se bazează pe o anumită combinație a ipotezelor asupra natalității, mortalității și migrației. Rezultatele tuturor scenariilor prognostice constituie o imagine despre schimbările caracteristicilor demografice probabile ale țării în viitor.

La baza celor trei variante prognostice (jos, mediu și înalt) stau următoarele ipoteze despre viitoarea dinamică a natalității, mortalității și migrației.

Scenariul "mediu". Rata totală a fertilității se mărește spre sfârșitul perioadei prognozate până la 1,6 copii la o femeie. Creșterea anuală a speranței de viață la naștere constituie 0,2 ani la ambele sexe. Pierderea migrațională a populației constituie anual 0,3% din numărul prognozat al populației.

Scenariul "înalt". Rata totală a fertilității se mărește spre sfârșitul perioadei prognozate până la 1,7 copii la o femeie, iar creșterea anuală a speranței de viață la naștere constituie 0,4 ani la ambele sexe. Pierderea migrațională a populației constituie anual 0,1% din numărul populației.

Scenariul "jos". Rata totală a fertilității rămâne neschimbat la nivelul anului 2012, cu păstrarea structurii permanente de vârstă a fertilității. Creșterea anuală a speranței de viață la naștere constituie 0,2 ani la ambele sexe. Pierderea migrațională a populației se mărește treptat până la 0,6% din numărul prognozat al populației pe an. Conform scenariilor mediu și jos, reducerea rapidă a numărului populației Republicii Moldova va începe din anul 2018 și, spre sfârșitul perioadei prognozate, va constitui 3.146 și 2.936 de mii de oameni. În condițiile de creștere rapidă a ratei totale a fertilității până la 1.8 către anul 2035 și a speranței de viață la naștere, în condițiile unui sold migrațional destul de jos (scenariul înalt), numărul populației, posibil, va fi menținut la nivelul de 3.400 de mii de persoane.

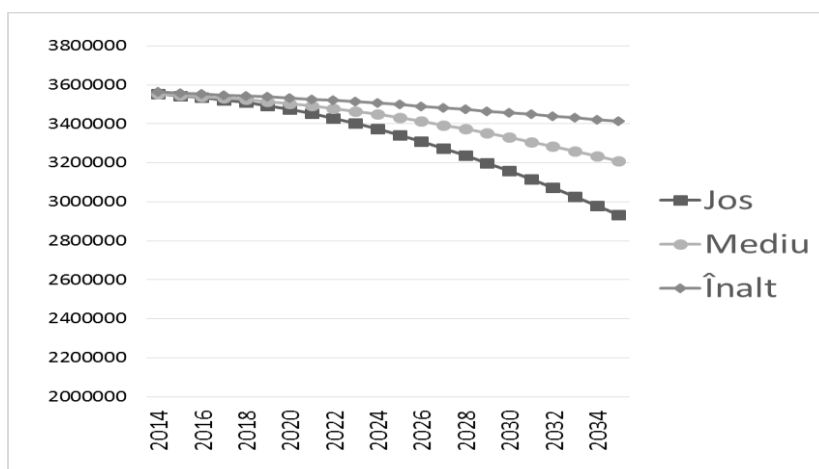

Figura 3. Numărul prognozat al populației Republicii Moldova conform celor trei scenarii, toate vârstele, ambele sexe, anii 2014-2035 (abs.).

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2015

Datele despre modificarea numărului populației vor fi însoțite de deviații esențiale în structura de vârstă. Astfel, cota fetelor (0-14 ani) în structura generală a populației va coborî de la 15% în 2013, până la 11-13%. Cota băieților, în perioada analogică, se va reduce de la 17% până la 13-14%. Cota populației mai în vârstă de 65 de ani, dimpotrivă, va crește simțitor: la femei - de la 12% în 2013, până la 22-24% către 2035, iar la bărbați, corespunzător, de la 8 până la 14-16%, în dependență de scenariul prognozat. Totodată, cota populației apte de muncă (15-64 de ani) se va reduce la bărbați de la 75% până la 70-73%, iar la femei de la 73% până la 64-67%.

Numărul populației feminine de vârstă reproductivă (15-49 de ani) va începe să se reducă rapid, conform tuturor celor trei modele de

pronostic de dezvoltare propuse, chiar în condițiile de creștere probabilă a ratei totale a fertilității până la 1,8, conform scenariului înalt. Reducerea numărului femeilor de vârstă fertilă constituie o consecință directă a structurii caracteristice de vârstă a populației, care s-a constituit la moment. Nivelul de reducere a contingentului dat de femei este o urmare directă a unor diverse scăpări în domeniul probabilității dinamicii viitoare a proceselor migraționale și mortalității, comparativ cu nivelul de fertilitate. Numărul femeilor de 15-49 de ani se va reduce de la 954 de mii de oameni în 2013 până la 670 de mii (scenariul jos) – 748 de mii de oameni (scenariul înalt) (fig. 4).

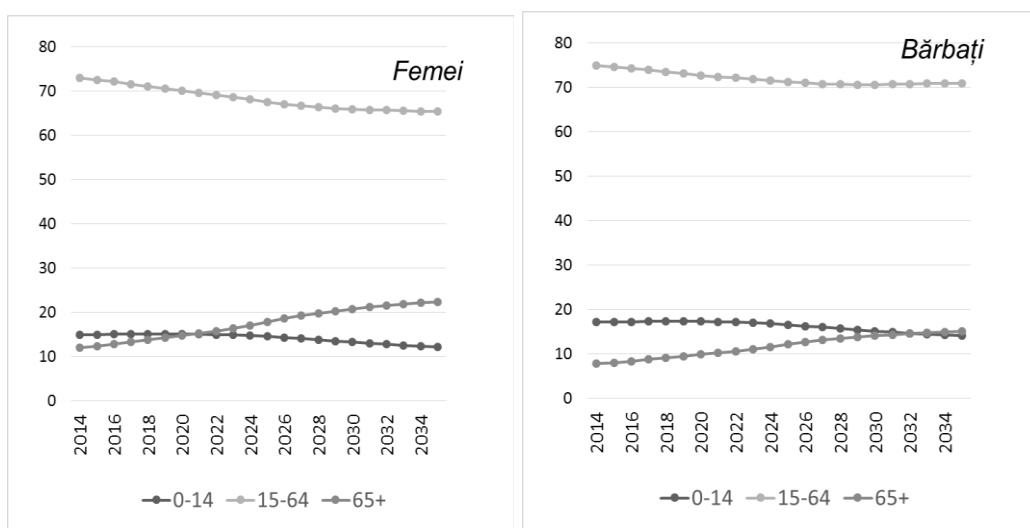

Figura 4. Structura populației prognozate în grupurile de vârstă și sexe conform scenariului mediu, anii 2014-2035 (%).

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2015

Reducerea numărului femeilor de vârstă reproductivă va fi însoțită, de asemenea, de devieri structurale de vârstă. Printre altele, în anii următori, se va constata reducerea cotei potențialelor mame din grupul de vârstă 15-24 de ani până în anul 2020 cu creșterea ulterioară moderată până la finalul perioadei prognozate (de la 28% în anul 2013 până la 20% în 2023 și 24% în anul 2035). Cota potențialelor mame din grupul de vârstă de 25-34 de ani va începe să cadă rapid în numărul general al femeilor de vârstă reproductivă după anul 2020: de la 34% în 2013 până la 22% către anul 2035. În același timp, odată cu căderea cotei potențialelor mame și a acestor două grupuri de vârstă, se va constata o creștere rapidă a cotei femeilor de vârstă reproductivă mai în vârstă (35-49 de ani).

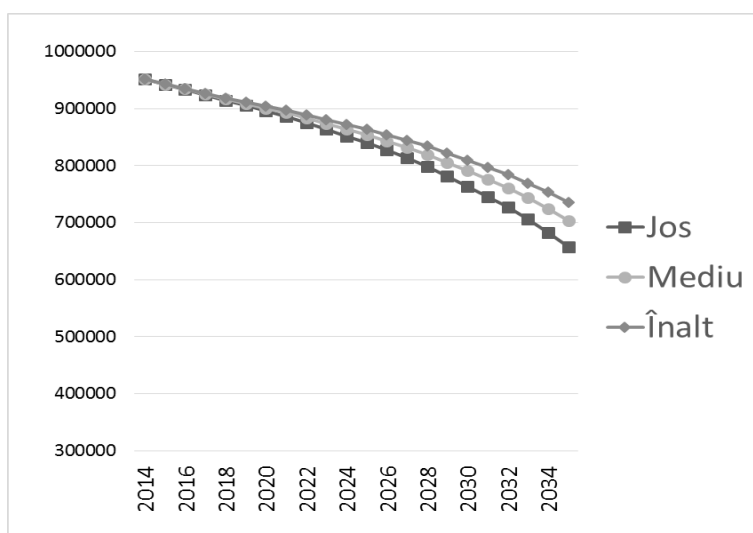

Figura 5. Numărul prognozat al femeilor de vârstă reproductivă (15-49 de ani) conform celor trei scenarii, anii 2014-2035 (abs.).

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2015

Căderea numărului potențialelor mame va atrage după sine reducerea ireversibilă a numărului de nașteri: de la 37.871 în anul 2013 până la 19 mii (conform scenariului jos) – 29.7 de mii (conform scenariului înalt).

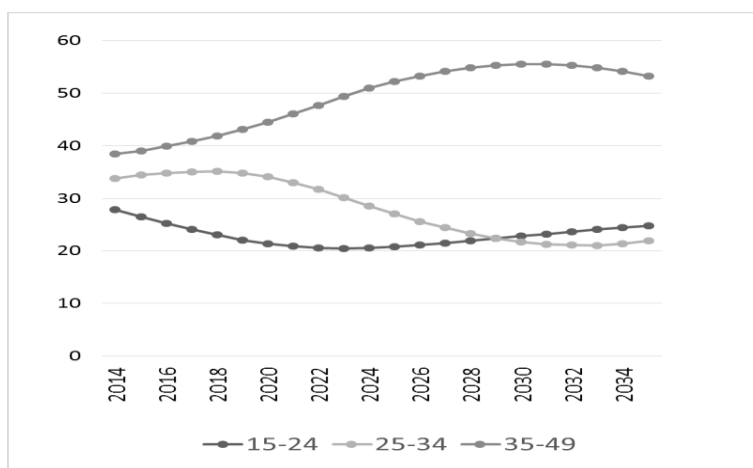

Figura 6. Structura populației feminine de vârstă reproductivă pe grupe de vârstă conform scenariului mediu, anii 2014-2035 (%).

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2015

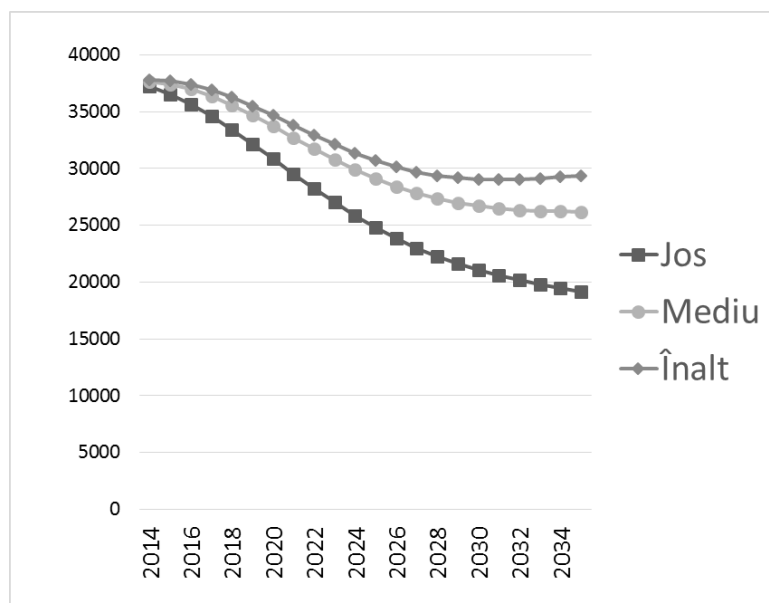

Figura 7. Numărul prognozat al născuților-vii conform celor trei scenarii, 2014-2035 (abs.).

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice, 2015

Reieșind din cele expuse, putem constata ca în circumstanțele socio-economice actuale țara are nevoie de estimări fiabile pentru măsurile anticriză, iar în condițiile declinului demografic și a schimbării construcției vârstnice a populației, doar în baza prognozelor demografice fiabile pot fi elaborate politici adecvate adaptate la situația reală. Unele rezultate științifice obținute în domeniul demografiei sunt în contradicție cu cele prezentate de către structurile statale. În prezent, în ce privește procesul migrațional există o necorespondență importantă dintre definițiile naționale și cele ale uniunii europene ce alterează rezultatele schimbărilor ce se petrec în mișcarea populației.

Politica demografică nu poate fi obiectul ameliorării numai a unui segment aparte a societății, ea trebuie efectuată în complexitate cu cerințele stringente ale societății, orientată în primul rând, spre îmbunătățirea calității vieții și a nivelului de trai.

Astăzi, reeșind din situația demografică creată se cere elaborarea unei politici active și coerente cu un conținut real al tuturor factorilor negativi, care împiedică stoparea de mai departe a deteriorării fenomenului demografic.

Stoparea declinului demografic nu este problema numai a unui guvern sau partid, ea este problema întregii societăți. Dacă astăzi nu vom întreprinde acțiuni necesare pentru stoparea procesului de depopulare s-ar

putea ca pentru generațiile viitoare sa fie prea târziu de a mai putea schimba ceva.

În ce privește sănătatea reproductivă, până azi nu exista o metodologie unică pentru estimarea pierderilor reproductivă ce nu permitea de a cunoaște veridicitatea nivelului și a structurii acestor pierderi, ce exclude posibilitatea de a dispune de o analiză sistemică corectă.

Luând în considerație dependența înaltă a procesului de procreare și a pierderilor reproductivă, factorii socio-economici, politicile demografice trebuie să fie orientate spre creșterea statutului social și îmbunătățirea vieții populației. Nu prin creșterea indemnizațiilor, dar prin creșterea salariilor suficiente pentru un trai decent. Pentru aceasta trebuie de ridicat nivelul de trai al populației și înlăturat stresul cronic social. Problema strategică a sistemului de sănătate la momentul actual este de a folosi toate posibilitățile de îmbunătățire a potențialului reproductiv al populației.

Programele, care urmează să fie elaborate și aplicate în practică, trebuie să vizeze accesul și calitatea asistentei medicale, precum și programele de informare a populației asupra factorilor de risc. Creșterea gradului de instruire a populației, începând cu perioada adolescenței, va acționa asupra prevenirii factorilor negativi care influențează asupra sănătății reproductivă.

Bibliografia:

1. Cartea Verde a Populatiei. Comisia Nationala pentru Populatie si Dezvoltare. Romania, 2006.
2. Cheianu-Andrei D. Sanatatea reproducerii: Beneficiul individual si colectiv. Monitorul Social, Chisinau 2013.
3. Gagauz O. Aspecte socio-demografice ale nasterilor extraconjugale, in materialele conferintei practico-stiintifice. SCM nr.1, Chisinau, 2001, pag. 38-43.
4. Gagauz O. Dinamica Familiala; tendite si provocari demografice. Evolutia demografica a Republicii Moldova. Chisinau 2014, pag. 71-80.
5. Gagauz O. Evolutia socio-demografica a familiei in societatea contemporana. In baza materialelor din Republica Moldova. Teza de doctor habilitat in sociologie, Chisinau, 2012.
6. Gagauz O., Penina O. Dezvoltarea socio-demografică a Republicii Moldova situația actuală și tendințe de viitor. Conferința Științifică Internațională "Procese Socio-Demografice în Societatea Contemporană: de la meditații la acțiuni". Chișinău, 2009.
7. Ghețău V. Declinul demografic si viitorul Romaniei. Bucuresti, 2007, pag. 73.
8. Ghețău V. Drama noastră demografică. Populația României la recensământul din octombrie 2011. ISBN 9789731960937.
9. Matei C. Managementul demografic și problemele securității demografice. În: Materialele conferinței științifice internaționale "Evoluția demografică și politică securității demografice". Chisinau: ASEM, UNFPA, 2010. p. 24-33.
10. Matei C. Particularitatile evolutiei numerice a populatiei. Evolutia demografica a Republicii Moldova. Chisinau, 2014, pag.5-11.
11. Mosin V., Stratila M. et al. Rezultatele implimentarii programului national de asistentă în planificarea familială și protejarea sănătății reproducerii în anii 1999-2003. Buletin de Perinatologie, nr 2, Chisinau, 2004, Ministerul Sanatatii, Centrul Național de Managment în Sanatate, Sănătatea publică in Moldova, anul 2007, Chisinau, 2008.
12. Paladi Gh., Dondiuc Iu. Caracteristica fenomenului demografic si prognoza numarului și structurii de vârstă și sex a populației Republicii Moldova, 2014-2035. Evolutia demografica a Republicii Moldova. Chisinau, 2014, pag. 179-195.
13. Paladi Gh., Gagauz O., Penina O. Старение населения: региональный аспект. În Demoscope weekly, 2011. Институт Демографии Университета Высшей Школы Экономики, Moscova, Rusia. (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0457/analit02.php>).

14. Paladi Gh. Indicatorii principali ai sănătății reproductive si influența lor asupra fenomenului demografic în Republica Moldova. Materialele Congresului al V-lea de Obstetrică si Ginecologie. „Actualități și controverse in obstetrică”. Chișinău, 2010, pag. 173-179.
15. Paladi Gh. Realizări în domeniul sănătății reproductive: eficiență, riscuri, aspecte socio-morale. Buletinul Academiei de Știință a Moldovei. Științe Medicale, nr 2(20), p.20-24, Chisinau, 2005.
16. Paladi Gh., Tabuica U. Les caractéristiques des processus démographique en Moldavie, XV Congres International de la populations. Tours, France 2005.
17. Paladi Gh.; Shahotiko L.; Gagauz O. Основные вызовы демографической безопасности: сходства и различия в Молдове и Беларуси. Resp. ed. Ch.: Știința, 2010.
18. Penina O. Care este numărul real al populației Republicii Moldova? <http://ccd.md/barometr-demografic>
19. Penina O., Meslé F., Vallin J. Correcting for Under-Estimation of Infant Mortality in Moldova. In: Population-E. 2010, vol. 65, nr 3, p. 499-514.
20. Penina O. Sanatatea populatiei. Profilul socio-demografic al Republicii Moldova la 20 ani dupa adoptarea programului de actiune de la Cairo, pag. 83-94.
21. Profilul socio-demografic al Republicii Moldova la 20 ani dupa adoptarea programului de actiune de la Cairo, pag. 143.
22. Tautu L., Bogdan A., Rosu V. “Avortul ca problemă medico-sociala în Republica Moldova”. Anale stiintifice, editia a XIII-a, vol. 5, Chisinau, 2012.
23. Гагауз О. Низкая рождаемость в Молдове. În Demoscope weekly. 2011, n°457-458, Институт Демографии Университета Высшей Школы Экономики, Moscova, Rusia. <http://demoscope.ru/weekly/2011/0457/index.php>
24. Пенина О., Меле Ф., Валлен Ж. Продолжительность жизни и причины смерти в Молдове. În Demoscope weekly, 2011, n. 455-456, Институт Демографии Университета Высшей Школы Экономики, Moscova, Rusia. <http://demoscope.ru/weekly/2011/0455/index.php>

COMPETITIVITATEA CAPITALULUI UMAN AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN EVOLUȚIE COMPARATIVĂ

BUCIUCEANU-VRABIE Mariana³, dr. în sociologie,
CCD INCE

ADNOTARE: Capitalul uman este o componentă esențială a competitivității economice naționale, iar investiția în capitalul uman, cu accent pe dezvoltarea calitativă, devine prioritate pentru dezvoltarea durabilă a țării, în special în condițiile îmbătrânirii demografice. Potrivit Indicelui Capitalului Uman (Human Capital Index), Republica Moldova este pe ultimul loc printre țările Europei și Asiei Centrale cu cel mai mic punctaj (66,8) al performanțelor atinse în dezvoltarea și valorificarea potențialului uman. Evaluând profilul calitativ al resurselor umane din Moldova, constatăm, pe de o parte, o evoluție pozitivă în sensul creșterii nivelului de studii și pregătirea profesională în ultimele două decenii, o involuție a pieței muncii în capacitatea sa de a valorifica eficient acest potențial. Totodată, indicatorii analizați, înregistrează valori modeste în comparație cu țările comparate, indicând despre un nivel scăzut de competitivitate a capitalului uman prezent, dezavantajele implicând și o piață a muncii în formare, competențe neadecvate, dar și o intensitate deosebită a emigrației populației cu înaltă calificare (fenomenul de „brain drain”) etc.

CUVINTE CHEIE: indicele capitalului uman, resurse umane active, competitivitate, performanțe educative, dezvoltare sustenabilă.

ANNOTATION: Human capital is an essential component of national economic competitiveness, while the investment in the human capital, especially, in its qualitative part, becomes a priority for the country's sustainable development, particularly in terms of population ageing process. According the Human Capital Index (HCI), Moldova has the last position among European & Central Asia countries, with the lowest score (66,8) of the performance achieved in the development and enhancement of human potential. Assessing the qualitative profile of human resources for this country, one can find, on the one hand, a positive increasing trend in the education and training level over the last two decades. On the other hand, the involution of the labor market with regard to its ability to effectively harness this potential persists. The analysis shows the modest values of HCI in Moldova as compared to other countries, which reflects not only a low level of human capital competitiveness, an immature labor market training and inadequate skills, but also an increased emigration of highly skilled population ("brain drain") etc.

KEYWORDS: human capital index, active human resources, competitiveness, educational performance, sustainable development.

Investiția în capitalul uman, cu accent pe dezvoltarea calitativă, sunt priorități pentru dezvoltarea durabilă a țării și pentru creșterea competitivității sale. Din literatura de specialitate [1] se remarcă faptul că indicele de competitivitate în capitalul uman este un instrument important în evaluarea stabilității economice generale a unei țări, investițiile în capitalul uman demonstrând impactul pozitiv asupra productivității,

³ © BUCIUCEANU-VRABIE Mariana, buciuceanuvrabie@gmail.com

sărăciei/bunăstării populației și sănătății. De altfel, potrivit rapoartelor analitice a Forumului Economic Mondial (WEF) [2], un sfert din scorul cu referire la competitivitatea celor mai dezvoltate țări se raportează la indicatorii capitalului uman, pe când în cazul țărilor cel mai puțin dezvoltate – circa 16% din scor.

Potrivit studiilor internaționale, după Indicele Capitalului Uman (Human Capital Index) [3], Republica Moldova se plasează pe ultimul loc printre țările Europei și Asiei Centrale cu cel mai mic punctaj (66,8) al performanțelor atinse în dezvoltarea și valorificarea potențialului uman, fiind mult sub nivelul mediu înregistrat pentru aceste țări (77,1). În ierarhia tuturor statelor incluse în studiu (124 de țări), Moldova ocupă poziția 71. În aspect regional, Republica Moldova a înregistrat realizări modeste, inclusiv la majoritatea indicatorilor compoziți luați în calculul Idicelului Capitalului Uman reflectați prin prisma structurii demografice a resurselor umane și raportați la doi piloni de bază pentru dezvoltarea sustenabilă a unei țări: *educația*, implicit pe parcursul vieții, și *ocuparea* în câmpul muncii. Republica Moldova înregistrează pierderi evidente, în special pentru valorificarea capitalului uman aflat în cea mai activă și productivă vârstă, de 15-24 ani și 25-54 ani.

Tabelul 1. Indicele Capitalului Uman (Human Capital Index, HCI) în Republica Moldova în aspect comparativ, 2015

	Poziția (din 124 țări)	Scor total HCI (100=cel mai bun)	Scor/ punctaj pentru performanțele HCI pe grup de vârstă stabilit (100= cel mai bun)				
			sub vârsta de 15 ani	15-24 ani	25-54 ani	55-64 ani	65 ani +
Lituania	18	79.3	92.6	75.7	74.2	80.9	68.3
Letonia	23	78.4	89.4	75.9	73.3	80.5	71.6
Ucraina	31	76.2	90.5	77.5	66.8	79.2	72.4
România	39	73.9	83.0	72.3	69.3	77.3	68.4
Moldova	71	66.8	81.8	68.5	56.7	73.9	58.8
Europa și Asia Centrală		77.1	88.9	74.4	71.1	76.9	65.8

Sursa: The Human Capital Report 2015. World Economic Forum, 2015

În efectivul populației Republicii Moldova, pe lângă pierderea cantitativă, se înregistrează și schimbări semnificative în structura pe vârstă a resurselor umane. Astfel, raportându-ne la cele trei grupe mari de vârstă corelate cu etapa de intrare/ieșire pe piața forței de muncă, potrivit statisticii oficiale, în raport cu anul 2000, se constată o descreștere cu peste 35% a efectivului populației în vârstă de 0-15 ani (de la 938 mii până la 607 mii persoane estimate pentru anul 2015), în timp ce numărul persoanelor

peste vârsta aptă de muncă (57/62 de ani) a crescut cu peste 17%. Totodată, în această perioadă, a fost în creștere și numărul populației în vârstă activă (16-56/61 ani în cazul Republicii Moldova) cu circa 7%, înregistrând cea mai mare ascensiune în anii 2011-2012, ca urmare a intrării în vârstă activă a generațiilor numeroase născute la mijlocul anilor '90. Deja după anul 2012, numărul persoanelor în vârstă activă este în scădere (cu peste 25 mii persoane în ultimii trei ani), iar pierderile sunt cu atât mai evidente pe termen lung cu cât țara nu reușește să valorifice pe piața muncii acest potențial și să profite de această fereastră demografică (dividend demografic) prin investiții corecte în capitalul uman.

Raportând-ne la durata studiilor și pregătirii profesionale a potențialului tânăr, precum și la cea mai activă vârstă din punct de vedere economic și productiv, constatăm că în prezent mai mult de jumătate (55%) din populația de 15 ani și peste este în vârstă de 25-54 ani. Menționăm că în pofida evoluției pozitive a numărului populației de această vârstă (cu 10% față de anul 2000), în intervalul anilor 2000-2015 se înregistrează diminuarea semnificativă a persoanelor ocupate pe piața muncii cu circa 22%, în timp ce efectivul populației inactive sporește cu peste 58% față de anul 2000. O evaluare mai profundă a structurii populației inactive pentru ultimii cinci ani atestă că această dinamică nu revine doar pe seama grupului de vârstă de 55-64 ani (cu 51 mii persoane mai mult față de anul 2010), ca urmare a intrării în vârstă de pensionare, dar și a populației în vârstă de 25-54 ani (cu 56 mii persoane mai mult), cauzele inactivității fiind, în special, migrația de muncă peste hotare sau statutul de casnic(ă).

În ultimele decenii, în Republica Moldova, precum și în multe alte țări din regiune, sunt vizibile succesele în creșterea nivelului de educație a populației. Astfel, în raport cu anul 2000, în structura populației de 25-64 ani ponderea persoanelor care au absolvit un nivel superior de educație, practic s-a dublat (de la 12,4% la 20,1% în anul 2013). Evident, această schimbare vine pe seama generației tinere, unde ponderea celor cu studii superioare este semnificativ mai mare decât în cazul populației de vârste adulte (25 ani și peste). Totodată, nu putem omite și diferențele pe sexe, ori intensitatea de creștere a nivelului de studii în rândul femeilor a fost superioară bărbaților: dacă în anul 2000, pentru ambele sexe se înregistrau ponderi apropiate a persoanelor cu performanțe educative înalte (12,4% pentru bărbați și 12,8% pentru femei) atunci către anul 2013 ponderea femeilor cu nivelul superior de instruire era de 22,1%, iar a bărbaților de 17,8%.

În pofida ascensiunilor înregistrate în ultimul deceniu la capitolul educație, panorama succeselor educative și a calității resurselor umane în

aspect comparativ cu alte țări, evidențiază pentru Republica Moldova un nivel scăzut de competitivitate a capitalului uman prezent.

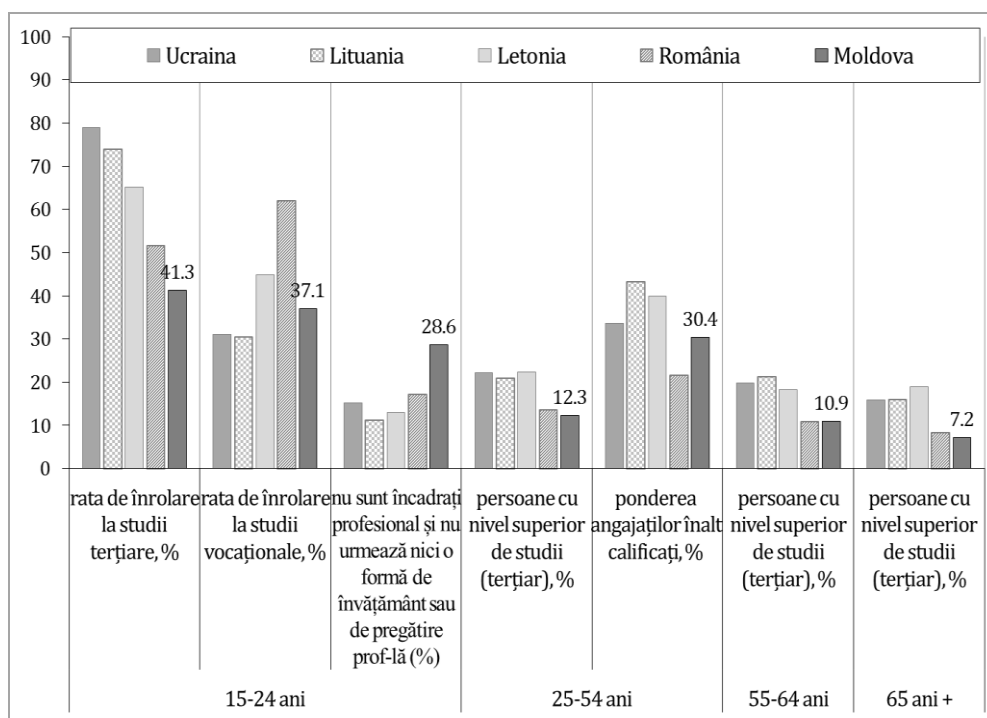

Figura 1. Unii indicatori privind performanța educativă a populației de 15 ani și peste, pe grupe de vârstă și în aspect comparativ, anul 2013

Sursa: The Human Capital Report 2015.

Orientându-ne la calitatea resurselor umane în vârstă economic activă, constatăm că pentru majoritatea indicatorilor educativi, inclusiv la toate grupele de vârstă (Figura 1), Moldova înregistrează performanțe mult mai modeste ca Letonia, Lituania și Ucraina, și apropiate de cele ale României, în special în cazul grupelor de vârstă mai mari. Astfel, în pregătirea capitalului uman în vârstă de 15-24 ani, viitorul potențial al pieții muncii, Republica Moldova rămâne în urma țărilor comparate după rata de înrolare la studii superioare (41,3% în anul 2013), iar în cazul studiilor vocaționale (37,1%) în fața Ucrainei și Letoniei. Atenționăm însă, că ponderea este extrem de mare (circa 29%) a tinerilor care nu urmează o formă de instruire sau pregătire profesională și nici nu sunt încadrați în câmpul muncii. La acest indicator Moldova depășește toate țările comparate, fiind mult peste media UE (17,9%) [4], ceea ce confirmă gradul înalt de vulnerabilitate a tinerilor și riscul excluderii lor atât de pe piața

muncii, cât și din sfera educativă. Această realitate este un motiv de îngrijorare pentru politicile prezente deoarece, pe lângă ineficiența cheltuielilor din sfera educației sugerează o tranziție defectuoasă de la școală la muncă a generației tinere și o probabilitate mai mare de implicare a tinerilor în economia "informală", provocând pe termen lung pierderi și costuri sociale cât și individuale. Raportat la vârstă, nivelul de pregătire și potențialul resurselor umane din Moldova sunt tot mai necompetitive. Ponderea persoanelor cu studii superioare este în descreștere pentru grupele de vârstă mai mari, de la 12,3% pentru cei de 25-54 ani până la peste 7% în rândul celor de 65 ani și peste. Printre persoanele, în vârstă 25-54 ani, ocupate în câmpul muncii, trei din zece persoane sunt înalt calificate, ceea ce depășește situația din România, nu însă și din restul țărilor comparate. De un efectiv mai mare a resurselor calificate în câmpul muncii dispun țările baltice, practic fiecare al doilea angajat în vârstă de 25-54 ani.

O vizualizare generală a resurselor umane active de care dispun țările, indică un potențial mai modest și un nivel inferior de pregătire profesională pentru populația Moldovei. Astfel, în pofida creșterii numărului de persoane înrolate la studii superioare în ultimele două decenii (care depășește cu mult și efectivul înmatriculat la studii secundare profesionale (de 2,5 ori) și secundare speciale (de 3,4 ori)), către anul 2012 doar un sfert din resursele active ale pieții muncii aveau studii superioare (Figura 2), în timp ce media pentru țările Europei și UE oscilează între 28-29%. Deși nu este ultima printre țările de referință (indicatori mai slabi la acest capitol fiind prezentați de România (17,2%)), o bună parte a resurselor umane cu pregătire superioară în Moldova nu are un loc de muncă asigurat, plasându-se printre șomeri, iar o altă parte se integrează pe piața muncii din afara țării, intensificând fenomenul "brain drain" [5].

Pentru Republica Moldova pierderea atât din efectivul total al populației, cât și din potențialul calificat este mai substanțială în raport cu țările de comparație. Ori, potrivit statisticii internaționale, între anii 2000/2001 și 2010/2011⁴, rata de emigrare pentru persoanele cu studii terțiare din Moldova către țările OECD [6] se dublează (de la 9,1% la 19,0%), ceea ce o plasează în topul țărilor (a patra în aranjament) cu cele mai mari diferențe de valoare ale acestui indicator. În ultimii ani situația se configurează și mai critic pentru capitalul uman al țării, migrația intensificându-se ca urmare a deficitului de locuri de muncă pe piața internă, neatractivitatea posturilor de muncă existente din cauza salarizării și a perspectivei sporadice de avansare profesională, precum și a calității vieții active de muncă.

⁴ Datele se raportează la rezultatele ultimelor două runde ale Recensămintelor Populației realizate în țările membre OECD.

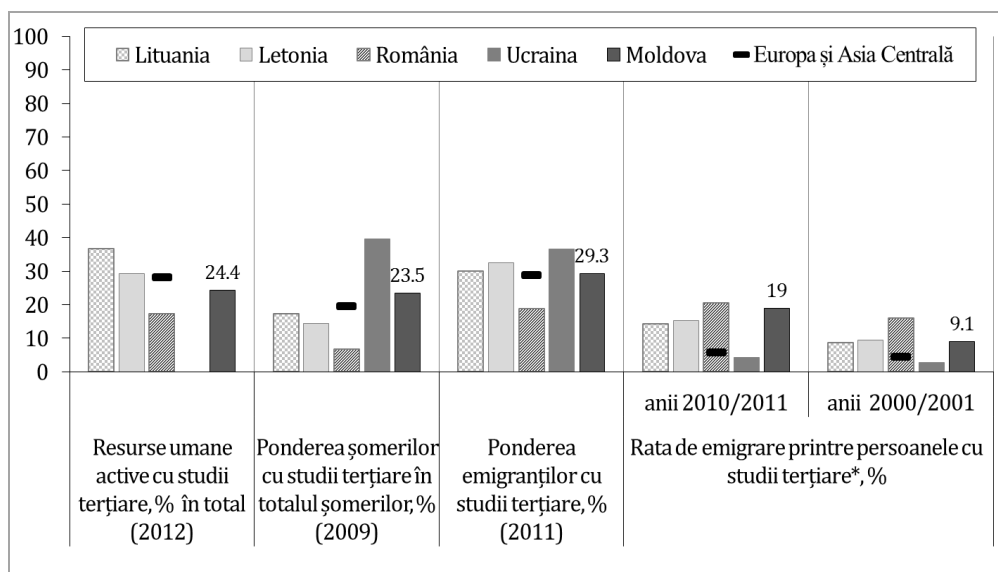

Figura 2. Resursele umane cu nivel de studii terțiar în aspect comparativ, pentru ultimul an disponibil

Notă: Ponderea șomerilor cu studii terțiare în cazul Moldovei este pentru anul 2012.

Sursa: The Human Capital Report 2015; *Arslan, C. et al. A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 160, 2014, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5jxt2t3nnjr5-en>;

Raportându-ne la statistica internă, evoluția principalilor indicatori ai participării forței de muncă la activitatea economică denotă descreșteri substanțiale continue. Pe de o parte, evaluată în raport cu relația pe piața muncii, calitatea resurselor umane în vârstă activă are un nivel de instruire relativ înalt, ponderea persoanelor cu studii superioare dublându-se la toate categoriile forței de muncă (24,4% în 2014 față de 11,8% în 2000), inclusiv printre șomeri (24,6% față de 10%) și persoanele inactive (11,3% comparativ cu 5,5%). Pe de altă parte, în pofida creșterii ponderii populației aflate la vârsta aptă de muncă în totalul populației țării și a potențialului cu nivel superior de studii, rata de activitate și de ocupare a diminuat pe parcursul întregii perioade evaluate (2000-2014), iar viteza descreșterii a fost cea mai mare în Europa. Astfel, dacă în anul 2000 în Republica Moldova rata de ocupare cuprindea mai mult de jumătate din numărul populației cu vârsta de 15 ani și peste, atunci în anul 2014 aceasta a diminuat substanțial coborând sub 40%, situația fiind specifică pentru întregul capital uman, inclusiv și cel cu nivel înalt de pregătire profesională (de la 70.7% în anul 2000 la 57.8% în 2014).

În plus, ineficiența pieții forței de muncă în Moldova este marcată profund prin inegalitatea de gen, nefiind capabilă să valorifice resursele

umane feminine care, de fapt, au și un nivel de pregătire mai înalt decât cel al bărbaților (în totalul populației cu studii superioare, femeile reprezintă peste 56%, iar a celor cu studii medii de specialitate – circa 64%). De-a lungul anilor, indicii ocupaționali feminini au înregistrat valori inferioare comparativ cu cele ale bărbaților (în anul 2014 rata de activitate și cea de ocupare pentru femei constituia 38,6% și respectiv 37,4%, pe când în cazul bărbaților - 44,1% și 42,1% [7]), iar în contextul european și al spațiului CSI, Moldova se prezintă cu cel mai mic nivel al acestor indici în comparație cu media țărilor din regiune (Europa Centrală și de Sud-Est (non-UE) și CSI), care este cu peste 23% și, respectiv, 18% mai mare⁵.

Pe fundalul regresului continuu de pe piața forței de muncă, Moldova rămânând în urmă cu cei mai mici indicatori în comparație cu toate țările de referință (Figura 3) și mult inferior mediilor înregistrate la nivel regional (rata de activitate și de ocupare fiind în medie cu 27-30% mai mică decât în țările Europei și Asiei Centrale și țările UE), paradoxal pare evoluția ratei de șomaj aflată în descreștere în acest interval de timp. Aceasta, însă nu ține neapărat de vreo intervenție eficientă a statului și politicilor ocupaționale, ci mai degrabă de nivelul scăzut de înregistrare a șomajului oficial, intensitatea migrației de muncă a resurselor umane, dar și camuflarea indicatorului ca urmare a evidenței statistice deficitare a numărului real al populației Republicii Moldova, inclusiv a efectivului său pe structură de vârstă.

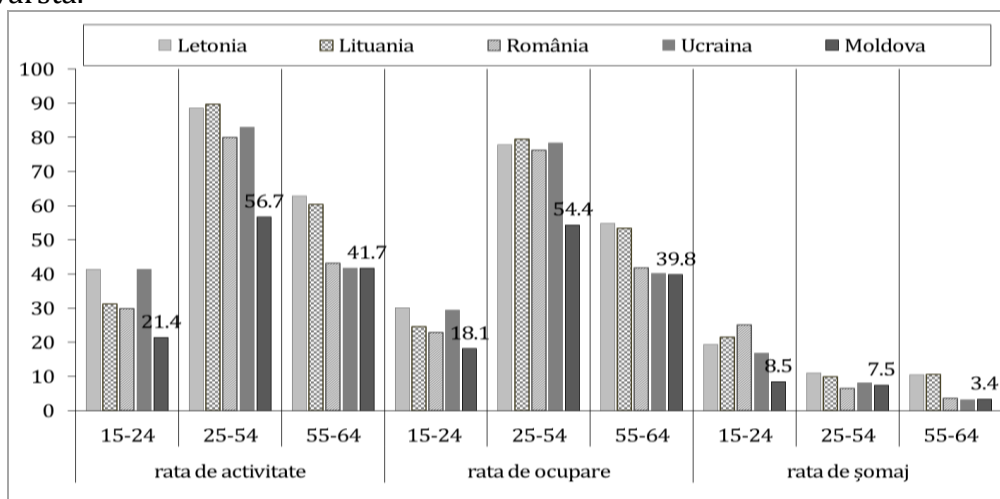

Figura 3. Indicatorii pieții muncii în aspect comparativ, pe grupe de vârstă, anul 2013, %

Sursa: ILO, www.ilo.org/ilostat

⁵ Potrivit Organizației Mondiale a Muncii, în 2013 valoarea medie a ratei de activitate a femeilor din Europa Centrală și de Sud-Est (non-UE) și CSI era de 50,2%, iar a ratei de ocupare - 45,8%. <http://kilm.ilo.org/KILMnet/>

În același timp, resursele umane din Republica Moldova înregistrează cea mai înaltă rată de inactivitate (circa 59%) în raport cu țările de referință, depășind de două ori media pentru țările Uniunii Europene (27,7% pentru anul 2014) (Figura 4). Și dacă la nivelul UE indicatorii inactivității populației au diminuat în timp (în anul 2002 constituind 31,4% [8]), o tendință asemănătoare fiind specifică și majorității țărilor de referință, atunci în cazul Moldovei aceștia au crescut substanțial, înregistrând o inactivitate economică extrem de înaltă, în special, pentru grupele de vârstă tânără (25-29 și 30-34 ani) - un potențial care a evoluat în ultimii ani prin nivelul de instruire, însă care se confruntă cu dificultăți de integrare pe piața forței de muncă.

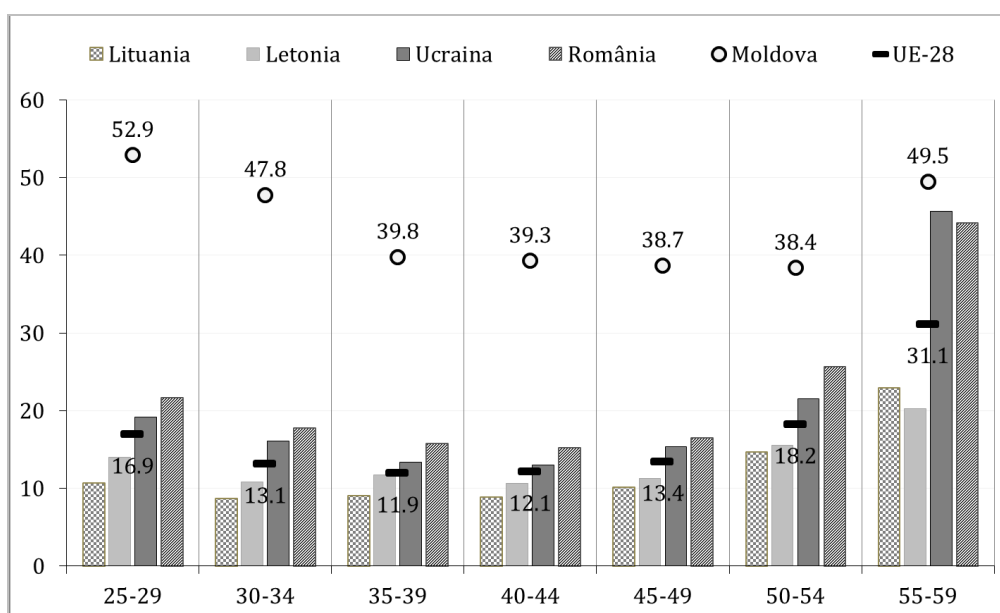

Figura 4. Rata de inactivitate pe grupe de vârste economic active, în aspect comparativ, anul 2013, %

Sursa: baza de date ILO, www.ilo.org/ilostat

Cauzele incidenței înalte a inactivității economice printre potențialul deja format, se reflectă desigur prin lipsa oportunităților de angajare și migrația în masă, dar și prin formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii, nivelul înalt al decalajului de gen (femeile fiind dezavantajate prin lipsa posibilităților de reconciliere a vieții profesionale și familiale), precum și creșterea ponderii populației ce și-a pierdut capacitatea de activitate economică prin invaliditate.

În contextul schimbărilor sociodemografice și politice semnificative din ultimele decenii se constată și se confirmă că nu efectivul (numărul) persoanelor determină dezvoltarea economică și bunăstarea unei țări, ci

calitatea capitalului uman prin dezvoltarea și valorificarea cunoștințelor și abilităților indivizilor, creșterea speranței de viață sănătoasă și, respectiv, implicarea și participarea activă pe piața muncii. Bunele practici ale țărilor dezvoltate, și, în special ale țărilor scandinave, arată că dezvoltarea durabilă are loc doar atunci când guvernele sunt focusate pe investițiile în capitalul uman, în egalitatea de gen și echitabilitatea socială, asigurând ca membrii societății să-și exerseze drepturile și responsabilitățile lor pe deplin. Indubitabil, în contextul nesiguranței politice, sociale, economice și a transformărilor demografice inevitabile (îmbătrânirea populației, schimbarea structurii pe vârste a populației) și intense, capitalul uman este elementul cheie în dezvoltarea țării, iar creșterea competitivității acestuia devine un imperativ. Astfel, luând ca trimitere studiile și experiența țărilor înalt dezvoltate, dar și realitatea profilului socioeconomic al capitalului uman din Republica Moldova, se atestă că investițiile continue în *sănătate și educație*, necesar de asigurat pe întregul interval al vieții – de la naștere și până la moarte, sunt cruciale în dezvoltarea calitativă a potențialului țării, creșterii competitivității sale și, respectiv, a durabilității economice.

Bibliografia:

1. Becker, G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, 3rd edition. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
2. The Global Competitiveness Report. WEF 2006-2007
3. The Human Capital Index 2015. WEF 2015.
4. Education at a Glance 2013: OECD Indicators. Paris, 2013.
5. Barro, R., Lee J.-W. A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010, NBER Working Paper, No. 15902, (2010).
6. Arslan, C. et al. A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 160, 2014. <http://dx.doi.org/10.1787/5jxt2t3nnjr5-en>.
7. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj. BNS, Chișinău, 2014.
8. People outside the labour market. Eurostat statistics explained. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_outside_the_labour_market

O PRIVIRE ANALITICĂ ASUPRA SITUAȚIEI POPULAȚIEI TINERE LA NIVELUL EUROPEI ȘI ROMÂNIEI

AILINCĂ Alina Georgeta⁶, cercetător științific gr. III,
Centrul de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, Institutul
Național de Cercetări Economice, Academia Română

ADNOTARE: În ultimii ani în Uniunea Europeană (UE) fenomenul îmbătrânirii populației este extrem de profund și se agravează, iar populația tânără se află pe un trend descendent din punct de vedere numeric, reprezentând la nivelul anului 2014 doar 33,3% din populația UE. Numărul de locuitori tineri variază extrem de mult de-a lungul întregului continent European, pentru majoritatea țărilor europene fiind previzionat un trend descendent până în 2050. Astfel, prezentul articol analizează situația și contextul în care se produce acest fenomen de scădere a populației tinere, utilizând o serie de indicatori care privesc tinerii atât la nivelul Uniunii Europene cât și la nivelul României. Pentru claritatea și relevanța analizei, articolul utilizează datele furnizate de Eurostat, iar metoda de cercetare este analiza comparativă, desprinzând de aici concluzii privind măsura în care tendința la nivelul României se apropie sau nu de cea europeană. Articolul va puncta câteva soluții la problemele identificate în urma analizei indicatorilor privind populația tânără.

CUVINTE CHEIE: tineret, ocupare, șomaj, educație, sănătate, politici ale UE privind tinerii.

ABSTRACT: In recent years, in the European Union (EU) population ageing phenomenon is extremely deep and is worsening, and the young population is on a downward trend, representing at the level of the year 2014, just 33.3% of the EU population. The number of young people varies enormously throughout the European continent, for most European countries a downward trend is forecasted until 2050. This article analyzes the situation and the context in which this phenomenon of declining youth population happens, using a series of indicators that concern the youth both at the level of European Union and at the level of Romania. For the clarity and the relevance of the analysis, the article uses data from Eurostat and the method of research is a comparative analysis, from which it can be drawn a series of conclusions on whether the trend in Romania is approaching or not the European one. The article will point out some solutions to the problems identified through the analysis of youth indicators.

KEYWORDS: youth, employment, unemployment, education, health, EU policies relating to young people.

Introducere

La 1 ianuarie 2014 potrivit Eurostat, în Uniunea Europeană cu 28 de țări (UE28) trăiau 89.550.364 de tineri (15-29 de ani), Germania deținând 15,34% din numărul acestora la nivelul UE28, în timp ce România nu depășea 4,10%, mai exact 3.672.898 tineri. Astfel, din punct de vedere

⁶ © AILINCĂ Alina Georgeta, alina.glod@gmail.com

numeric, populația tânără a României ar putea fi interpretată ca nefiind un motiv suficient de înțelegere și schimbare a mentalității privind această populație. Totuși, deși în scădere comparativ cu anul 2004, în 2014 populația tânără (15-29 de ani) reprezenta 18,4% din populația țării, procent semnificativ pentru a înțelege necesitatea reconsiderării problemelor tinerilor în țara noastră.

În general, în ciuda proiectelor și strategiilor ambițioase, în realitate problemele copiilor și a tinerilor sunt ignorate sau atunci când sunt sesizate li se conferă o slabă semnificație. Acest lucru se poate constata într-o oarecare măsură la nivelul întregii Uniunii Europene, însă cu precădere în țările sărace ale acesteia. Conform Eurofound (2014)[1], rămânerea tinerilor în afara pieței muncii poate avea consecințe ce depășesc aspectul economic, precum: pierderea încrederii, așteptări scăzute, risc crescut de excludere socială și dezangajare sau mai grav izolare socială. Sărăcia nu poate constitui o motivație sau o formă de argumentare a lipsei de atitudine, ci ea însăși trebuie să constituie argumentul cel mai bun pentru a interveni cât mai rapid și mai eficient pentru a schimba această stare de fapt. O populație tânără sănătoasă și bine educată ar trebui să constituie dezideratul și prioritatea oricărei economii în curs de dezvoltare. Aceasta va putea pune bazele unei societăți în care resursa umană este recunoscută și valorificată la adevăratul ei potențial. Deși nu se vorbește prea des despre acest aspect, nu numai calitatea resursei umane tinere este importantă, aceasta sporind valoarea și potențialul ofertei de muncă, ci și structura și calitatea cererii de muncă. O piață a muncii insuficient de dezvoltată, de „educată” și inflexibilă pentru a primi o ofertă de muncă din ce în ce mai bine pregătită nu va putea niciodată să facă față din punct de vedere concurențial cu alte piețe ale muncii din alte state în care valoarea calificărilor este recunoscută, plătită și exploatată adecvat. Fenomenul emigrării la vârste fragede poate fi în acest sens o bună justificare a scăderii populației tinere în anumite state mai sărace ale Uniunii Europene, implicit în România.

De aceea, prezentul articol își propune pe de o parte să analizeze situația și contextul în care populația tânără înregistrează un *trend* descendent, implicit să analizeze într-o anumită proporție situația ofertei de muncă (prezente și viitoare), folosind în acest sens o serie de indicatori care privesc tinerii atât la nivelul Uniunii Europene cât și la nivelul României, iar pe de altă parte, dorește să indice o serie de deficiențe structurale sau conjuncturale ale cererii de muncă, știind că echilibrul pe piața muncii se poate atinge doar prin normalizarea celor două capete ale balanței (cerere-ofertă).

Metodologie și surse de date

Analiza își propune să releve claritate, relevanță și noutate. În acest sens articolul va utiliza datele furnizate de Eurostat, dar și de alte documente, publicații și rapoarte ale Uniunii Europene și naționale, iar metoda comparativă folosită poate permite desprinderea unor concluzii privind măsura în care tendința de la nivelul României se apropie sau nu de cea europeană. Articolul își propune să semnaleze deficiențele și să puncteze câteva soluții la problemele identificate în urma analizei indicatorilor privind populația tânără.

O fotografie asupra situației populației tinere în Uniunea Europeană și în România

Din punct de vedere demografic, în ultimele decenii, în Uniunea Europeană pe ansamblu și în special în România se constată un declin demografic bine instalat, marcat printr-o reducere drastică a natalității și un nivel ridicat de mortalitate infantilă (Ghețău, V., 2004 [2] și Lită, A.V., 2006 [3]). Scăderea natalității a afectat numeroase paliere ale vieții economice și sociale, conducând la dezechilibre majore în sistemul de educație, în sistemul de protecție socială, în piața muncii, precum și în evoluția structurii populației României (Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor sociale și Demografice, 2009)[5], producând vulnerabilități și necesitând regândirea și adaptarea politicilor la noile realități.

Având în vedere că îmbătrânirea populației este o realitate prezentă la nivel mondial și european, imigrația contribuie la consolidarea structurii populației locale, jucând un rol important în înflorirea populației tinere la nivelul economiilor receptoare. Astfel, în 2013, potrivit Eurostat, indicatorul imigranți tineri exprimat ca procent din populația cu vârste între 15 – 29 de ani arată că țări precum Danemarca, Olanda, Norvegia, Islanda, Austria, Germania, Grecia, Franța, Portugalia, Cipru, Lituania dețin un procent de peste 40% din populația cu vârste între 15 – 29 de ani, iar țări precum Irlanda și Marea Britanie înregistrează valori chiar peste 50%. Acest lucru este justificat parțial de faptul că tinerii imigranți sunt atrași de țările mai bogate din Uniunea Europeană, prezentând o atractivă perspectivă pentru atingerea viselor lor, țările mai puțin competitive constituind, în cel mai rău caz, o poartă de acces către o lume mai bună, atunci când nu pot imigra direct. Astfel, țările prospere și industrializate ale Europei primesc pe de o parte tineri imigranți din afara Europei, dar și mulți tineri din țările mai puțin competitive cu populație săracă din Uniunea Europeană, inclusiv din România, în urma acestora, în țările de origine, rămânând tineri cu un nivel mai redus de pregătire și cu o mai slabă

calificare sau oameni mai în vârstă, devenind în timp o populație incapabilă să schimbe mentalități și să producă prosperitate.

În 2014, conform Eurostat, ocuparea, exprimată în procente, în rândul tinerilor după toate nivelurile de învățământ absolvite conform ISCED 2011 pentru tinerii cu vârste între 20 și 29 de ani era în România de 55,2%, în timp ce media la nivelul Uniunii Europene era de 60,3%, țările vestice și mai dezvoltate ale continentului european atingând cu ușurință niveluri peste 60% și chiar peste 70% (Germania, Malta, Olanda, Austria, Marea Britanie, Islanda, Norvegia, Elveția). Această realitate a pieței muncii în rândul tinerilor constituie o motivație în plus pentru ca tinerii din țările mai sărace ale Europei să emigreze în țările mai dezvoltate. De remarcat că această situație prezintă un circuit virtuos pentru țările dezvoltate ale Uniunii Europene, respectiv un circuit vicios pentru țările sărace ale continentului European. Astfel, ocuparea ridicată în rândul tinerilor produce o imigrare mai intensă în țările mai dezvoltate, imigrarea unor tinere talente cu aptitudinile lor poate genera noi business-uri sau soluții novative vechilor afaceri, deci noi locuri de muncă, implicit pentru tineri. Pentru țările mai puțin prospere ale Uniunii Europene, sărăcia și restricțiile bugetare contribuie la un comportament privativ în domeniul investițiilor (atât a celor publice, cât și a celor private), deci în final la un număr mai redus de locuri de muncă, determinând pe lângă sporul natural negativ și o disoluție a forței de muncă tinere și emigrarea către alte țări mai prospere. De menționat că joburile temporare ale tinerilor sunt aproape inexistente în țările mai puțin dezvoltate ale Uniunii Europene, conform Eurostat, România fiind pe ultimul loc la nivelul anului 2014, procentul angajaților temporari (cu vârste între 15-29 de ani) în total angajați fiind de 3,8%, în contextul în care media la nivelul UE28 era de 32,3%. Țări precum Spania, Croația, Italia, Olanda, Polonia, Portugalia, Slovenia, Suedia, asociate și cu domenii ale serviciilor bine dezvoltate (ex. turism), înregistrează cu ușurință valori ale acestui indicator peste 40%, fapt ce poate constitui un alt element atractor pentru mobilitatea populației tinere, constituind o explicație în plus pentru evoluția demografică din aceste țări și de la nivelul Uniunii Europene pe ansamblu. De asemenea, trebuie menționat că procentul populației angajate part-time (cu vârste între 15-29 de ani) era în anul 2013, la nivelul României de 10,9%, în timp ce la nivelul Uniunii Europene cu 28 de țări era de 22,9%. România, posesoarea unui ținut ce însumează toate formele de relief, ar putea și ar trebui să-și dezvolte serviciile și mai ales activitatea de turism, protejându-și patrimoniul natural și cultural, și motivându-și tinerii să lucreze fie și temporar sau part-time, fie să-și deschidă afaceri în propria țară. Pe de altă parte, în România, valoarea ridicată a ocupării involuntare part-time pentru

populația cu vârste între 15 și 29 de ani, exprimată ca pondere în populația totală ocupată part-time, indică faptul că angajarea part-time nu este o opțiune, ci este singura alternativă de angajare, fapt ce demonstrează că piața muncii din țara noastră este lipsită de flexibilitate și insuficient de matură (la nivelul anului 2013 indicatorul înregistra 73,7%, conform Eurostat). O soluție privind această problemă ar fi facilitarea prin proiecte legislative a muncii part-time, a activităților sezoniere și a activităților temporare, mai ales în rândul tinerilor, pentru ca o bună parte din forța de muncă tânără să rămână în țară. Nu ar trebui să fie de neglijat crearea de programe guvernamentale de atragere a tinerilor capabili în zonele mai puțin prospere ale țării sau în mediul rural, precum facilități de instalare pentru medici, profesori, terapeuți, ingineri, avocați, meșteșugari etc. Aceștia ar avea în timp efectul creării, educării și consolidării comunităților locale, implicit prin dezvoltarea afacerilor, fapt ce ar contribui la păstrarea în zonă a forței de muncă tinere și bine pregătite.

Un rol extrem de important pentru creșterea gradului de participare la piața muncii îi revine sistemului de educație și a implicării instituțiilor publice în a facilita accesul la educație, mai ales în rândul categoriilor defavorizate și a femeilor. Astfel, potrivit Eurostat, la nivelul anului 2014, procentul în rândul femeilor cu vârste între 15 și 19 ani cu un nivel de educație primar (sub 2 clase) și secundar inferior se situa la 73,9% la nivelul Uniunii Europene, în timp ce în România acesta se situa la 84,1%. În Luxemburg acest procent se situa la 92,7%, cel mai ridicat nivel din întreaga Uniune Europeană, fapt ce subliniază că societatea europeană este puternic polarizată chiar și în interiorul fiecărei țări, iar prosperitatea unei țări nu este garanția unui nivel adecvat de educație, educația fiind un aspect ce lasă mult de dorit (mai ales în rândul femeilor) la nivelul întregii Uniuni Europene. Nu surprinzător poate, doar Marea Britanie atingea în anul 2014 un procent de 26,2% din rândul femeilor cu vârste între 15 și 19 ani cu un nivel de educație primar (sub 2 clase) și secundar inferior, mult sub orice altă țară europeană, fapt ce poate justifica decalajul educațional dintre performanțele sistemului englez și cel european continental de educație.

Dacă privim figura 1, putem constata că abandonul școlar în rândul populației 18-24 de ani în perioada 2000-2014 (%), era în România mult peste media Uniunii Europene cu 28 de țări și a mediei zonei euro (cu 19 țări), fapt ce ar trebui să îngrijoreze autoritățile în luare rapidă de măsuri privind abandonul școlar pe tot parcursul întregului ciclu de învățământ (primar-terțiar)(reducerea sărăciei în rândul familiilor cu copii, cantine și cămine școlare, programe sociale pentru elevi și studenți, burse de studiu pentru elevii și studenții prestigioși, transport gratuit, etc.).

Aceeași situație defavorabilă se poate constata în cazul educației terțiare, conform datelor Eurostat se poate observa că în România indicatorul este cu peste 10 p.p. sub nivelul mediei UE28 și a zonei euro cu 19 state. Dezinteresul pentru educație ar trebui să constituie o preocupare a guvernaților deoarece se știe că o forță de muncă slab pregătită profesional întâmpină dificultăți serioase în a găsi și păstra un loc de muncă și deci poate contribui la emigrarea tinerilor și la dezechilibrarea structurii populației locale.

Pe baza datelor Eurostat, se poate constata că un alt aspect defavorabil din punct de vedere educațional este faptul că participarea la educația non formală pentru tinerii cu vârste între 15 și 24 de ani este extrem de scăzută la nivelul întregii Uniunii Europene (11,9%), iar în România este practic inexistentă (1,5%). Doar țările nordice (Finlanda, Suedia, Danemarca), Austria, Franța, Cipru, Grecia, Spania și Portugalia au niveluri de peste 10% privind acest indicator, fapt ce sugerează o mentalitate destul de retrogradă la nivelul întregii Uniuni Europene și în special în țara noastră, privind adaptabilitatea sistemul de învățământ la provocările mediului economic, politic și social contemporan.

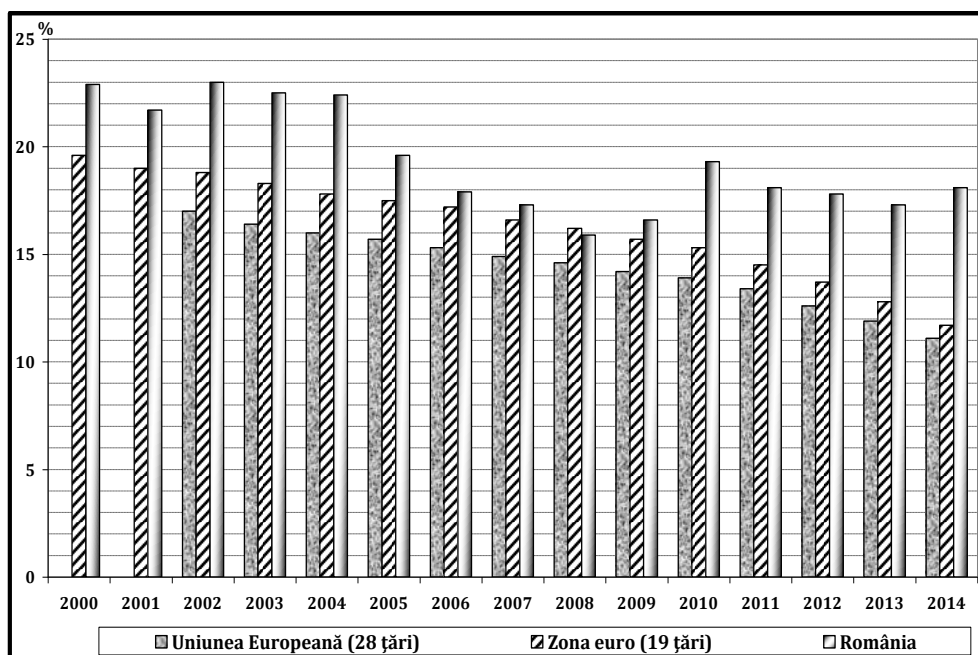

Figura 1. Abandon școlar în rândul populației 18-24 de ani în perioada 2000-2014, %

Sursa: conform datelor Eurostat, date extrase în 9.06.15, prelucrarea autorului

Potrivit Eurostat, se poate constata o situație similară frecvenței utilizării computerului și situația frecvenței zilnice a utilizării internetului (măsurată ca procent din populația cu vârste între 16 și 29 de ani), care potrivit Eurostat, pentru perioada 2011-2014 plasează România pe ultimul loc în Uniunea Europeană (mai exact, în 2014, indicatorul la nivelul mediei EU28 înregistra 87% din populația cu vârste între 16 și 29 de ani, în timp ce România atinge doar un procent de 61% din populația cu vârste între 16 și 29 de ani).

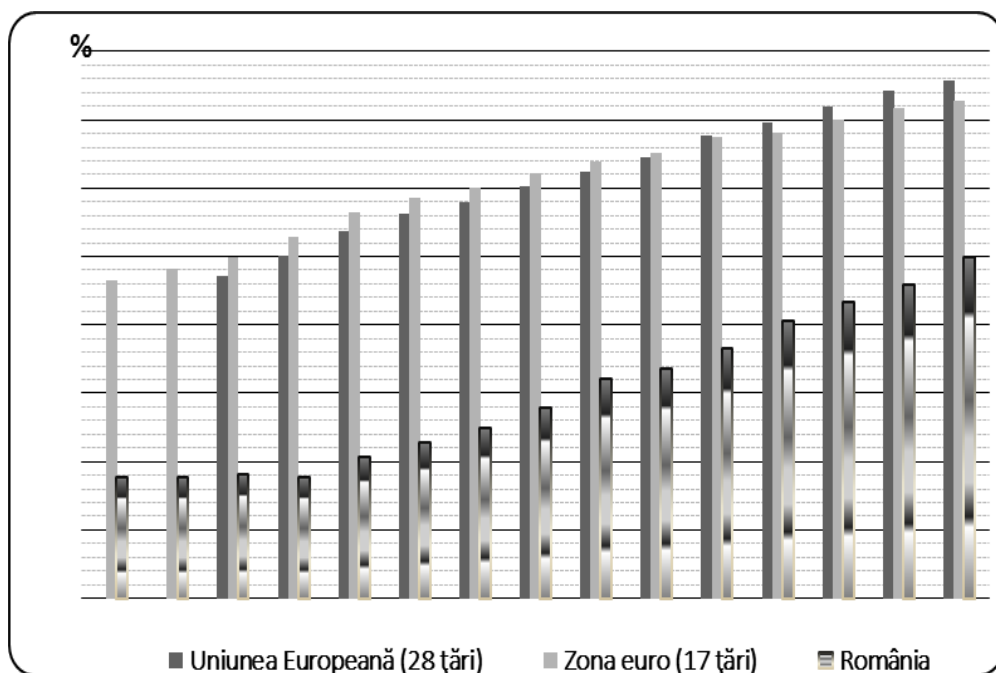

Figura 2. Persoane cu vârste între 30 și 34 de ani cu educație terțiară, %

Sursa: Conform datelor Eurostat, date extrase în 9.06.15, prelucrarea autorului

O motivare în plus pentru cele afirmate de mai sus o reprezintă situația competențelor tinerilor în domeniul IT și a utilizării computerului (vezi figura 3).

Această realitate este confirmată și de abilitățile de a utiliza computerul (procent din populația cu vârste între 16 și 29 de ani care au copiat sau mutat fișiere sau foldere), România situându-se la nivelul anului 2014 pe ultimul loc în Uniunea Europeană, sub media UE28 (nivel comparabil cu al Turciei). În acest sens, în România, guvernul poate propune parlamentului legi care să stimuleze în rândul angajatorilor (în special, prin facilități de ordin fiscal, însă nu numai!) participarea angajaților la programe de instruire, training, etc. care să lărgască aria

pregătirii, dar și preocupărilor angajaților și să poată contribui la păstrarea și chiar atragerea unei noi forțe de muncă în acele companii. În timp, aceste companii pot contribui la reținerea și consolidarea populației tinere în acele zone ale țării unde companiile consideră necesară implementarea unor programe educaționale pentru angajați.

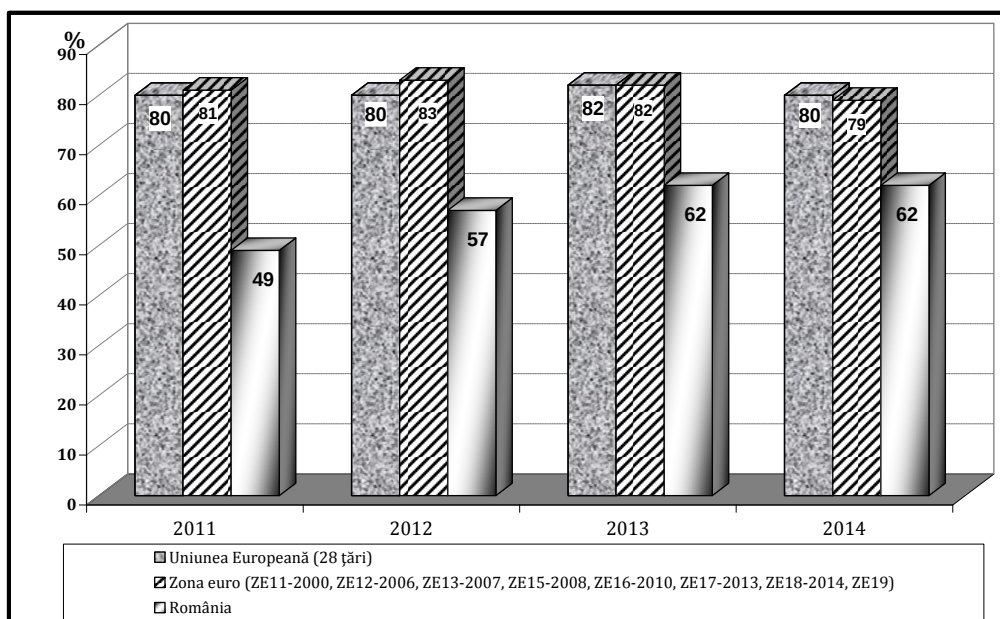

Figura 3. Frecvența zilnică privind utilizarea computerului, procent din indivizii cu vârste între 16 – 29 de ani

Sursa: Conform datelor Eurostat, date extrase în 10.06.15, prelucrarea autorului

Un efect social sporit prin programe educaționale îl pot avea marile companii, însă și firmele de dimensiuni medii și mici pot considera necesară pregătirea periodică sau permanentă a angajaților lor.

În 2013, conform Eurostat, rata șomajului în rândul tinerilor cu vârste între 15 și 29 de ani (pentru toate nivelurile de educație potrivit ISCED 2011) era la nivelul UE28 de 18,8% în timp ce în România era de 15,9%, valoare confortabilă am putea spune dacă ne comparăm cu „campioana” în materie de șomaj la nivelul Uniunii Europene – Grecia. Totuși, emigrația tinerilor și faptul că șomajul înregistrat poate reflecta abateri de la realitate (ex. tineri care nu se declară șomeri și a celor care ies din evidențele agențiilor de ocupare a forței de muncă) poate diminua entuziasmul unei evaluări pozitive, mai ales că pentru intervalul 20-24 de ani, pentru anul 2013, rata șomajului din România atinge exact media UE28, mai exact 22,1%, iar dacă analizăm rata șomajului pe termen lung în rândul tinerilor cu vârste între 15 și 29 de ani, România înregistra 7%, aproape de media

UE28 (7,1%). Mai mult, analizând procentul persoanelor care nu sunt nici angajate și nici într-o formă de educație sau *training* în cadrul populației cu vârste între 15-29 de ani, în 2014 indicatorul pentru România depășea lejer valorile medii la nivelul UE28 (15,3%) și ale zonei euro cu 17 țări (15,5%), atingând 19,9%, fapt ce reflectă un procent ridicat de persoane tinere inactive (12,8%, mult peste media UE28) și deci, incapacitatea acestora de integrare în societate. Pe lângă lipsa atractivității unei meserii sau a integrării anevoioase și de durată în societate prin educație, sărăcia (adesea sărăcia extremă), obiceiurile dăunătoare (consum de alcool, droguri, tutun, jocuri de noroc, etc.), dar și corupția (care poate crea un model negativ facil și atractiv pentru tineri) pot reprezenta cauze reale pentru degradarea socială a tinerilor (inclusiv, creșterea numărului sinuciderilor și a bolilor psihice), atât la nivelul țării noastre cât și la nivelul întregului continent european. Complexele sociale și mentalitățile primitive pot împiedica sau îngreuna și ele angajarea tinerilor cu dizabilități, a celor provenind din diverse etnii minoritare sau a tinerilor cu probleme de sănătate (inclusiv a celor care suferă de obezitate) în cadrul sistemului educațional, în câmpul muncii și în societate. Regândirea sistemului de educație în sensul integrării aproape depline a acestuia în cerințele pieței muncii poate constitui soluția pentru păstrarea și integrarea tinerilor în țările lor de origine. Această situație este valabilă și pentru România, unde lipsa de interes, incompetența și reaua voință a condus la deprofesionalizarea (vezi definiție conform Papuc, M., 2007)[4] sau emigrarea masivă a unor categorii de angajați, în special tineri (ex. exodul medicilor și intelectualilor români) și deci scăderea calității serviciilor la nivelul întregii populații a unei țări. Insuficiența resurselor bugetare nu poate constitui o explicație pentru lipsa unor măsuri de preservare a forței de muncă tinere și bine calificate, soluțiile pot fi extrem de variate, o parte din acestea pot fi de ordin fiscal (ex. scutirea de la plata impozitelor și taxelor pentru categorii profesionale ce necesită costuri mari de instrucție din partea statului și care aduc servicii de maximă necesitate populației, precum medici, profesori, cadre militare etc.).

Ca o confirmare în plus a celor spuse anterior, dacă privim vârsta medie a tinerilor care părăsesc locuința părintească, în 2013 aceasta se situa la 26,1 ani la nivelul Uniunii Europene, potrivit Eurostat, iar la nivelul României aceasta se situa la 28,5 ani. Privind și alte vârste mai ridicate decât media europeană, putem constata că țările cu un nivel mai scăzut de dezvoltare economică (ex. Bulgaria, Grecia, Spania, Italia, Cipru, Ungaria, Polonia, Portugalia, Slovenia și Slovacia), întâmpină dificultăți în integrarea tinerilor în societate și desprinderea de casa părintească. Această situație este confirmată și de procentul populației cu vârste între 20 și 24 de ani

care trăiesc cu părinții în totalul populației, indicator care, în anul 2013, la nivelul UE28 înregistra 73,4%, în timp ce în România atingea 84,8%. Un factor determinant pentru părăsirea casei părintește este capacitatea de a obține un loc de muncă și de a putea câștiga suficient pentru a-și permite o locuință și a-și întemeia o familie, ori această realitate este valabilă mai ales pentru țările prospere și dezvoltate ale continentului european și implicit ale Uniunii Europene (așa cum am arătat în prima parte a articolului). Țările sărace înregistrează pierderi masive de forță de muncă tânără prin emigrare sau prin deprofesionalizare, tinerii pierzând-și gradual puterea de muncă prin menținerea lor în afara pieței muncii sau angajarea pe posturi neconforme pregătirii lor, iar lipsa de atitudine în plan instituțional și legislativ în vederea păstrării tinerilor în acele țări are consecințe dezastruoase în plan demografic, social, economic, politic și cultural.

Concluzii

Conform Eurostat, la 1 ianuarie 2014 în România trăiau 4,1% din populația tânără (15-29 de ani) de la nivelul Uniunea Europeană cu 28 de țări, mai exact peste 3 milioane de tineri. Totuși, nu atât numărul lor cât problemele lor ar trebui să atragă atenția guvernului și instituțiilor abilitate ale statului român. Deși există strategii și programe extrem de ambițioase ale Uniunii Europene privind tinerii, implementarea acestora lasă mult de dorit mai ales în țările slab competitive ale Uniunii, în special în țara noastră.

Situația demografică defavorabilă a tinerilor de la nivelul țărilor Uniunii Europene, mai ales a țărilor mai puțin competitive (implicit a tinerilor din România) are sub diverse grade și interconectări o legătură puternică cu situația sistemului (formal și non-formal) de învățământ și cu piața muncii. Pe de o parte, sistemul de învățământ neadecvat realităților pieței muncii descurajează participarea la procesul de învățare, iar piața muncii recepționează o calitate din ce în ce mai slabă a pregătirii profesionale, devenind incapabilă să se maturizeze și să rețină forța de muncă bine calificată sau să califice ea la rândul ei cât mai mulți tineri, deci încurajează deprofesionalizarea și procesul emigrării și deteriorarea balanței demografice a țării, pe de altă parte emigrarea tinerilor (fără un efect de *feed-back* pozitiv – reîntoarcerea unora dintre tineri cu *know-how* și angajarea în țară sau începerea propriilor afaceri) produce în timp o scădere a performanțelor sistemului de învățământ românesc și a calității și a capacității pieței muncii de selectare și reținere a valorii.

Bibliografia:

1. Eurofound, 2014, *Social situation of young people in Europe*, Publication Office of the European Union, Luxembourg.
 2. Ghețău, V., 2004, *Declinul demografic al României: ce perspective?*, STUDII ȘI CERCETĂRI, Sociologie Românească, Volumul II, Nr. 2, 2004, Institutul de Sociologie, Academia Română, București.
 3. Litră, A.V., 2006, Demographic Evolution in Romania – Convergence or Peripherisation?, Theoretical and Applied Economics, No. 2 / 2006 (497), online la: <http://www.ectap.ro/demographic-evolution-in-romania-convergence-or-peripherisation-adriana-veronica-litra/a43/>
 4. Papuc, M., 2007, *Fenomenul migrației internaționale. Motivații și consecințe*. Articol publicat în volumul II al conferinței AGER „Integrarea României în Uniunea Europeană. Oportunități și provocări.”
 5. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor sociale și Demografice, 2009, *Riscuri și inechități sociale în România*, disponibil la http://www.presidency.ro/static/CPARSDR_raport_extins.pdf
- *date Eurostat.

ANALIZA EFECTELOR ÎMBĂTRÂNIRII POPULAȚIEI ASUPRA CREȘTERII ECONOMICE ÎN ROMÂNIA CU AJUTORUL MODELELOR NELINEARE⁷

BĂLAN Mariana⁸, prof.univ.dr.

Institutul de Prognoză Economică - INCE, Academia Română

ADNOTARE: Îmbătrânirea demografică a populației a devenit, în ultimul timp, o problemă extrem de sensibilă și uneori spinoasă și are un profund impact asupra tuturor generațiilor și asupra celor mai multe domenii de activitate economică. România, la fel ca și alte state europene, se confruntă în prezent cu o scădere demografică. Schimbările demografice din următoarele decenii sunt susceptibile de a avea un impact semnificativ asupra dezvoltării economiei românești. Îmbătrânirea populației, ca un întreg, afectează în mod negativ creșterea PIB prin diminuarea intrărilor factorilor. De asemenea, acest fenomen are un impact negativ și asupra PIB pe cap de locuitor, mai ales în viitor, în principal din cauza declinului segmentului de populație ocupată. În acest context, cunoașterea evoluției viitoare a populației are un rol determinant în adoptarea măsurilor și politicilor de creștere economică. Lucrarea își propune, în această fază a cercetării, analiza și prognoza îmbătrânirii populației României utilizând modele nelineare.

CUVINTE CHEIE: *îmbătrânirea populației; indicatori ai mișcării naturale a populației; statistici; modele nelineare, prognoze.*

ABSTRACT: Demographic ageing has turned lately into an extremely sensitive and sometimes thorny issue with a deep impact on all generations and on most fields of economic activity. Romania, just like any other European country, is faced currently with a demographic decrease. The demographic changes of the next decades are susceptible of having a significant impact on Romania's economic development. Demographic ageing as such, negatively affects GDP growth by diminishing factors' entry. Also, this phenomenon has a negative impact on GDP per capita, especially for the future, mainly because of the decline in the employed population segment. In this context, knowing the future evolution of population plays a determinant role in adopting measures and policies for economic growth. The paper intends, in this stage of research, to analyse and forecast the demographic ageing of Romania's population by using non-linear models.

KEYWORDS: *demographic ageing; vital statistics indicators; statistics; non-linear models, forecasts.*

⁷ Lucrarea prezintă rezultate parțiale din cadrul temei de cercetare din planul anual de cercetare al IPE "Modele nelineare pentru analiza și prognoza efectelor socio-economice ale îmbătrânirii populației", coordonator M. Bălan, din cadrul Domeniului strategic 6, Direcția prioritară "Dezvoltarea și perfecționarea instrumentelor de prognoză economică și socială. Modele, scenarii, analize numerice și calitative"

⁸ © BĂLAN Mariana, dr.mariana.balan@gmail.com

1. Introducere

Una din cele mai mari probleme ale omenirii secolului XXI-lea va fi cea a îmbătrânirii demografice a populației. Aceasta va determina importante schimbări asupra dezvoltării socio-economice a diferitelor regiuni ale Terrei. Atât în țările dezvoltate economic, cât și în cele în curs de dezvoltare, ponderea persoanelor vârstnice în structura populației crește într-un ritm rapid.

Tendențele demografice la nivel mondial și implicit la nivel European, indică o viață mai îndelungată și mai sănătoasă și pun în discuție subiecte precum noile costuri ale unei societăți ce îmbătrânește, echitatea între generații, importanța mai mare acordată creșterii copiilor și echilibrului muncă/viață personală în cultivarea vieții de familie, relația dintre generații și noua amenințare a sărăciei [1].

Ca stat membru al Uniunii Europene, România „se înscrie” din punct de vedere al fenomenului de îmbătrânire demografică în trendul european, uneori depășind, în sens negativ, nivelurile înregistrate de celelalte state membre. Această situație se datorează, în mare parte, eficienței reduse a măsurilor de politică economico-socială, implementate în ultimii ani, corelată și cu utilizarea neadecvată a resurselor bugetare, și așa destul de limitate comparativ cu cele ale altor state comunitare.

România se confruntă deja cu, consecințele economice și sociale complexe ale unei populații aflate într-un proces lent, dar continuu, de îmbătrânire demografică [2]. Ca urmare a îmbătrânirii populației s-a diminuat contribuția forței de muncă la creșterea PIB, și prin urmare, alături și de alți factori, PIB-ul potențial al României a scăzut la 1,3% în anul 2013 de la 5% în anul 2004. De asemenea, majorarea cheltuielilor pentru asistență socială și sănătate au dus la creșterea presiunii tot mai mare asupra bugetului de stat, și îmbătrânirea populației crește ponderea gospodăriilor cu o rată redusă de economisire.

Dezechilibrul demografic grav al țării determină dezechilibre economice și sociale grave: pe piața forței de muncă, în sistemul de pensii, de servicii de sănătate, de educație, în sistemul general de protecție socială, în sistemul de venituri și cheltuieli bugetare, etc. Factor determinant pentru definirea și structurarea unei strategii viabile pentru o dezvoltare durabilă a țării, populația trebuie să rămână elementul central asupra căruia să se concentreze întreaga atenție atât a decidenților, cât și a întregii societăți românești.

Proiecțiile demografice au reprezentat, dintotdeauna, un instrument fundamental în elaborarea programelor și strategiilor de dezvoltare economică și socială.

Utilizarea unor modele nelineare permite estimarea consecințelor îmbătrânirii demografice asupra unor indicatori macroeconomici. Cunoașterea evoluției resurselor de muncă și a populației active este necesară pentru fundamentarea programelor de dezvoltare economică și socială.

2. Scurtă prezentare a caracteristicilor demografice din România

Ultimii 25 de ani s-au caracterizat prin continua scădere populației României. Scăderea rapidă și importantă a natalității, recrudescența mortalității și o migrație externă negativă au schimbat dramatic peisajul demografic al României. Anul 2014 este cel de-al 25-lea an de declin demografic, perioadă în care România a pierdut 1,95 milioane de locuitori, ceea ce înseamnă 8,4% din populația pe care o avea la începutul anilor 1990 [3].

România se află în top 5 state membre UE (alături de Slovacia, Polonia, Letonia și Slovenia) care vor cunoaște cel mai rapid ritm de îmbătrânire a populației în următoarele decenii. Mediana vârstei populației totală va ajunge la 46 de ani în anul 2030 și 52 de ani în anul 2060 [4].

Evoluția variabilelor demografice în România nu face excepție de la tendința generală în populațiile europene. Aici, pe de o parte, natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea au valori din ce în ce mai mici. Pe de altă parte, vârsta medie la căsătorie, la prima căsătorie, la nașterea primului copil, frecvența disoluției familiilor, a uniunilor consensuale sunt în creștere.

În România, structura pe vârste a populației poartă amprenta caracteristică a unui proces de îmbătrânire demografică, datorat în principal scăderii natalității (de 9,3‰ în anul 2013), care a determinat reducerea absolută și relativă a populației tinere (0-14 ani). În paralel, creșterea speranței de viață (71,24 ani la bărbați și 78,28 ani la femei) a determinat creșterea numărului și ponderii populației vârstnice (de 65 ani și peste).

Asistăm la reducerea ponderii populației tinere, de 0-14 ani, de la 23,6% (în anul 1990) la 14,86% (în anul 2013) și creșterea ponderii celei vârstnice, de 65 ani și peste, de la 10,4% (în anul 1990) la 15,2% (în anul 2013). Populația adultă, de 15-64 ani, a crescut constant de la 66,03% (în anul 1990) la 69,97% (în anul 2013).

Pentru prima oară în ultimele patru decenii, la 1 ianuarie 2012 ponderea populației tinere a devenit egală cu ponderea populației vârstnice (15,0%). Populația vârstnică este o entitate eteromogenă, ea incluzând subgrupa de vârstnici "mai tineri" (65-74 ani), subgrupa de vârstnici "mai bătrâni" (75-84 ani) și longevivii (85 ani și peste).

Dacă în prezent, din cele 21,26 milioane de locuitori, 9,3 milioane sunt adulți, 5,7 milioane – tineri și copii și peste 6 milioane sunt vârstnici, peste 50 de ani tabloul demografic va arăta complet diferit: pensionarii vor reprezenta mai mult de jumătate din populația țării, va scădea numărul adulților și copiilor, piramida vârstelor îngustându-și semnificativ baza.

În ultimii ani se observă tendința de creștere mai mare a numărului vârstnicilor „mai bătrâni” (de la 816,7 mii în anul 1990, la 1,206 milioane în 2013), față de subgrupa de vârstnici „mai tineri” (de la 1,47 milioane în 1990, la 1,74 milioane în anul 2013).

Fenomenul de îmbătrânire demografică este mai accentuat în mediul rural decât în urban. Astfel, la începutul anului 1990, ponderea populației de 65 ani și peste în rural a fost de 13,5% din populația totală și a crescut, în anul 2013, la 18,4%.

O caracteristică a procesului de îmbătrânire este creșterea numărului femeilor în cadrul populației persoanelor vârstnice, adică un proces de „feminizare a bătrâneții”. Femeile sunt mai longevive, numărul lor fiind aproape de două ori mai mare decât cel al bărbaților.

3. Analiza și prognoza evoluției demografice prin tehnici markoviene

Literatura de specialitate cuprinde un număr impresionant de diverse tipuri de modele prin care se încearcă, printre altele, o evaluare a stadiului în care se găsește populația dintr-o anumită zonă, determinarea impactului diversilor factori asupra unor indicatori caracteristici fenomenului demografic, prognoza populației pe termen scut, mediu sau chiar lung [5] – [7].

3.1. Scurtă formulare teoretică a modelului de tip Markov pentru studiul analizei și prognozei fenomenelor demografice

Modele probabilistice sunt elaborate, în general, în două forme: o primă categorie care utilizează variabila “timp” discret și o scală discretă a vârstei, și o altă categorie în care timpul este o variabilă continuă ca și scala vârstei.

În modelul stocastic cu timp discret, utilizate pentru analiza și prognoza fenomenului demografic, se fac o serie de presupuneri și anume:

- recensământul populației feminine (denumită populația F) se realizează la intervale de timp discret, $n=1, 2, 3, \dots$;
- această populație este împărțită în k grupe de vârstă, $k \in \mathbb{Z}^*$;
- numărul femeilor în grupele de vârstă, la timpul n este dat de variabila aleatoare $\eta_n(j)$. Prin urmare, momentul și dispersia variabilei aleatoare devine: $E\eta_n(j) = M_{j,n}$ și $D\eta_n(j) = D_{j,n}$

- dacă o membră a grupei de vârstă j la timpul $n-1$ dă naștere unei fete la timpul n , atunci numărul femeilor din grupa de vârstă 0 la timpul n ale căror mame au aparținut grupei de vârstă j , este o variabilă aleatoare

$$\eta_n^{(j)}(0), \text{ cu } \eta_n(0) = \sum_{j=0}^k \eta_n^{(j)}(0);$$

- probabilitatea p_j ca o persoană din grupa de vârstă j la timpul n va fi în grupa de vârstă $j+1$ după o unitate a intervalului de timp, este fixată și care pentru $j < k$ este pozitivă, iar $p_k = 0$. Aceste probabilități sunt presupuse independente, deci, $q_j = 1 - p_j$;

- probabilitatea b_j ca o persoană din grupa de vârstă j la timpul n să dea naștere unei singure fete în intervalul de timp $(n, n+1)$ și ca această fată să fie activă în grupul 0 la timpul $n+1$, este fixată și acestea sunt presupuse independente. Deci: $d_j = 1 - b_j$

- procesele de naștere și moarte sunt presupuse ca fiind independente;

- schimbările în structura populației maculine sunt presupuse a fi consecvente cu presupunerile măsurii constante a fertilității $\{b_j\}$;

- nașterile multiple sunt ignorate.

În cazul unui lanț Markov cu stările $0, 1, 2, \dots, n$, probabilitățile de trecere sunt date de relația:

$$p(i, j) = C_n^j \left(\frac{i}{n}\right)^j \left(1 - \frac{i}{n}\right)^{n-j}, \quad 0 \leq i, j \leq n \quad (1)$$

Stările 0 și n ale lanțului Markov sunt absorbante.

Forma probabilităților de trecere date de relația (1) nu permit calcularea directă a matricei fundamentale a lanțului, dar dau posibilitatea găsirii expresiilor generale a probabilităților de trece în n pași, $n > 1$.

Dacă se consideră i o stare neabsorbantă, atunci, în virtutea relației Chapman-Kolmogorov se obține:

$$p(n, i, j) = \sum_{k=0}^n p(n-1, i, k) p(k, j) = \sum_{l=0}^{n-j} (-1)^l C_n^j C_{n-j}^l n^{-j-i} \sum_{k=0}^n p(n-1, i, k) k^{j+i} \quad (2)$$

de unde:

$$p(n, i, j) = \sum_{l=0}^{n-j} (-1)^l C_n^j C_{n-j}^l n^{-j-i} \mathbf{E}_i(X^{j+l}(n-1)) \quad (3)$$

ceea ce semnifică că, pentru a determina $p(n, i, j)$ este suficient a se cunoaște momentele de prime ordine n ale variabilei aleatoare $X(n-1)$.

Dacă se consideră, de asemenea, pentru analiza propusă:

- λ și μ sunt variabile aleatoare discrete cu valori integrale pozitive;
- λ'_1 și λ'_2 variabile aleatoare cu distribuție binomială $B(\lambda, p_1)$, $B(\lambda, p_1)$ și condiționate de λ .

$$\text{Utilizând relațiile: } \begin{cases} \mathbf{E}\lambda'_1 = p_1 \mathbf{E}\lambda \\ \mathbf{D}\lambda'_1 = p_1^2 \mathbf{D}\lambda + p_1 q_1 \mathbf{E}\lambda \end{cases} \quad (4)$$

$$\text{cu } \mathbf{E}i(X^l(n)) = \mu_i^l(n)$$

$$\begin{cases} \text{Cov}[\lambda'_1, \lambda'_2] = p_1 p_2 \mathbf{D}\lambda \\ \text{Cov}[\lambda'_1, \mu'] = p_1 p_3 \text{Cov}[\lambda, \mu] \end{cases} \quad (5)$$

unde $q_1 = 1 - p_1$, modelul markovian demografic devine:

$$\begin{cases} \mathbf{E}\eta_{n+1}(0) = M_{0,n+1} = \sum_{j=0}^k b_j M_{j,n} \\ \mathbf{E}\eta_{n+1}(1) = M_{1,n+1} = p_0 M_{0,n} \\ \mathbf{E}\eta_{n+1}(2) = M_{2,n+1} = p_1 M_{1,n} \\ \dots\dots\dots \\ \mathbf{E}\eta_{n+1}(k) = M_{k,n+1} = p_{k-1} M_{k-1,n} \end{cases} \quad (6)$$

Utilizând relațiile (4) și (5) se obține:

$$\mathbf{D}\eta_{n+1}(j+1) = D_{j+1,n+1} = p_j^2 D_{j,n} + p_j q_j M_{j,n}, j \geq 0 \quad (7)$$

$$\text{Cov}[\eta_{n+1}(j+1), \eta_{n+1}(h+1)] = p_j p_h \text{Cov}[\eta_n(j), \eta_n(h)], j, h \geq 0, j \neq h$$

$$\text{Cov}[\eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}(h+1)] = b_j p_h \text{Cov}[\eta_n(j), \eta_n(h)], j \neq h$$

$$\text{Cov}[\eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}^{(h)}(0)] = b_j b_h \text{Cov}[\eta_n(j), \eta_n(h)], j \neq h \quad (8)$$

$$\mathbf{D}\eta_{n+1}^{(j)}(j+1) = b_j^2 D_{j,n}^2 + b_j d_j M_{j,n}, j \geq 0$$

Dacă prin definiție, $\eta_{n+1}(0) = \sum_{j=0}^k \eta_{n+1}^{(j)}(0)$, atunci,

$$\mathbf{D}\eta_{n+1}(0) = \sum_{j=0}^k \mathbf{D}\eta_{n+1}^{(j)}(0) + \sum_{j \neq h} \sum \text{Cov}[\eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}^{(h)}(0)] = \sum_{j=0}^k (b_j^2 D_{j,n} + b_j d_j M_{j,n}) + \sum_{j \neq h} b_j b_h \text{Cov}[\eta_n(j), \eta_n(h)] \quad (9)$$

și se obține:

$$\text{Cov} \left[\sum_{j=0}^k \eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}(k+1) \right] = \text{Cov}[\eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}(h+1)] + \sum_{j=0}^k \text{Cov}[\eta_{n+1}^{(j)}(0), \eta_{n+1}(h+1)] = b_h p_h D_{h,n} + \sum_{j \neq h} b_j p_h \text{Cov}[\eta_n(j), \eta_n(h)] \quad (10)$$

Ecuatiile (6)-(10) definesc complet relațiile de recurență pentru media, varianța și covarianța eșantionului supus studiului, obținindu-se următoarea relație între varianță și covarianță:

$$\mathbf{V}_{[n]} = (\mathbf{A} \times \mathbf{A})^n \mathbf{V}_{[0]} + \sum_{i=1}^n (\mathbf{A} \times \mathbf{A})^{n-i} \mathbf{B} \mathbf{M}_{i-1} \quad (11)$$

Notând: $\mu_i'(n) = (\mu_i^1(n), \dots, \mu_i^p(n))$, această relație permite scrierea matricială :

$$\mu_i'(n+1) = \mathbf{C} \mu_i'(n) \quad (12)$$

cu $\mathbf{C}$ matrice diagonală. Prin urmare,

$$\mathbf{E}_i(X^{j+l}(n-1)) = \mu_i^{j+l}(n-1) = \begin{cases} 1, & \text{daca } j+l=0 \\ i^n j^{l-1} + \sum_{r=2k=1}^n \sum_{r=2k=1}^r \lambda_r^{p-1} v_r(j+l) u_r(k) i^k, & j+l > 0 \end{cases} \quad (13)$$

unde: $u_r' = (u_r(1), \dots, u_r(n))$ este vectorul propriu la stânga asociat valorii proprii λ_r

$v_r' = (v_r(1), \dots, v_r(n))$ este vectorul propriu la dreapta

Astfel, pentru $j > 0$ se obține, pentru probabilitățile de trecere, expresia:

$$p(n, i, j) = \begin{cases} C_n^j \sum_{l=0}^{n-j} (-1)^l C_{n-j}^l n^{-j-i} \sum_{r=2k=1}^n \sum_{r=2k=1}^r \lambda_r^{p-1} v_r(j+l) u_r(k) i^k, & \text{daca } j \neq n \\ \frac{i}{m} + n^{-n} \sum_{r=2k=1}^n \sum_{r=2k=1}^r \lambda_r^{p-1} v_r(n) u_r(k) i^k, & \text{daca } j = m \end{cases} \quad (14)$$

3.2. Aplicarea modelului markovian pentru studiul evoluției și prognozei fenomenelor demografice

Pentru analiza propusă s-au utilizat datele furnizate de Institutul Național de Statistică [4] pentru perioada 2007-2013 și alte publicații ale Institutului Național de Statistică, referitoare la evoluția principalelor fenomene demografice.

Baza de date utilizată cuprinde următorii indicatori:

- populația României la 1 iulie (anual);
- populația pe grupe mari de vârstă;
- născuți vii (în date absolute și ca rate la 1000 de locuitori);
- decese (în date absolute și ca rate la 1000 de locuitori);
- născuți morți (în date absolute și ca rate la 1000 de locuitori);
- decese la o vârstă sub 1 an;
- rata generală de fertilitate (numărul de copii născuți de o femeie în cursul vieții sale fertile);
- populația din mediul urban și din cel rural;
- emigranți;
- imigranți;

Studiul evoluției și prognozei fenomenelor demografice prin metoda lanțurilor Markov comportă mai multe etape și anume:

- calculul structurilor indicatorilor considerați;
- calcularea matricilor de tranziției (de trecere dintr-o stare în alta).

Fiecare din matricile de tranziție calculate evidențiază modificările din structura fiecărui indicator dintr-un anume an față de anul anterior;

- calcularea matricei totale de tranziție;
- calcularea matricei probabilităților de trecere (tranziție);
- determinarea structurii previzionate.

Analiza fenomenelor demografice s-a realizat pe perioada istorică 2007-2013, iar prognoza acestora s-a realizat pe perioada 2014-2017.

Analiza proiecției prin tehnici markoviene pune în evidență faptul că după o creștere a ratei natalității la 10,4‰ în anii 2009, are loc o scădere a acesteia la 9,3‰ în anul 2013, și la aproximativ 9,2 ‰ în anul 2017.

Analiza proiecției prin tehnici markoviene a indicatorului „rata generală a mortalității”, pune în evidență faptul că după ușoara reducere de 0,3 pp față de anul 2012, acesta se va situa, pe perioada prognozată, în jurul valorii de 11.4‰.

În ceea ce privește rata de mortalitate la naștere, se pune în evidență, atât pe perioada istorică, cât și pe cea de prognoză, un trend descrescător. Dacă în anul 2007 se înregistrau 1009 nașcuți-morți, numărul acesta scade în anul 2013 la 771, iar în anul 2017 la aproximativ 700. Si în cazul indicatorului „decese la o vârstă sub 1 an” scenariul realizat prin modelare markoviană pune în evidență un trend descrescător, ponderea acestuia în total populație scăzând de la 12,0‰ în anul 2007, la 8,5‰ în anul 2013 și la 7,6‰ în anul 2017.

În ceea ce privește evoluția populației pe grupe mari de vârstă, în perioada istorică 2007-2013, are loc o scădere de aproximativ 127,244 mii

persoane la grupa cu vârsta cuprinsă între 0-14 ani, de 24,814 mii persoane la grupa cu vârste cuprinse între 15-65 ani, iar la grupa cu vârsta de 65 ani are loc o crește cu aproximativ 9,3 mii persoane în anul 2011, după care numărul persoanelor cuprinse în acest segment de vârstă scade (Figura 1). Pentru perioada de prognoză, se înregistrează reduceri ale tuturor segmentelor de populație (Figura 1).

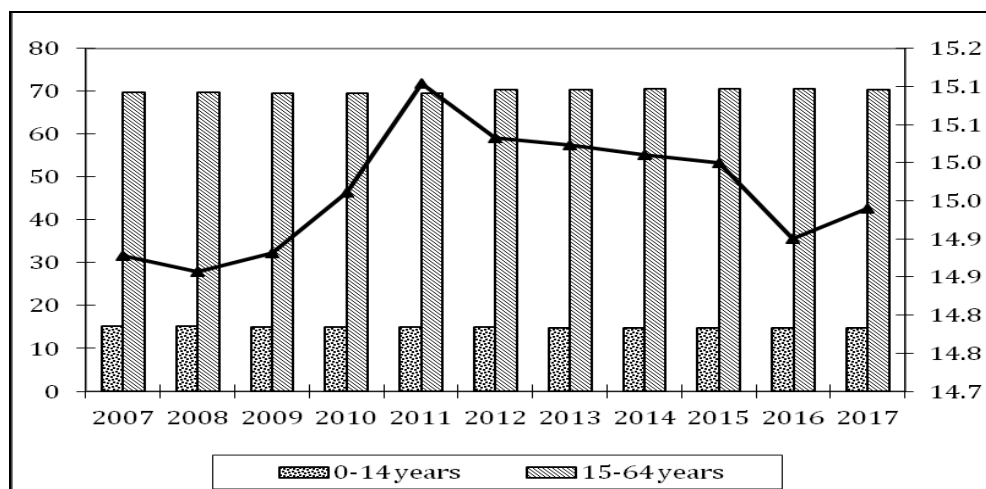

Figura 1. Populația pe grupe mari de vârstă, în perioada 2007-2013 și valori proiectate pentru perioada 2014-2017, (%)

Sursa: datele istorice: Anuarul Statistic al României 2007-2013, proiecția realizată de autor

Acest lucru indică faptul că, pe termen scurt, procesul de îmbătrânire al populației României va continua. La aceasta va contribui și structura fluxurilor migratorii din perioada prognozată.

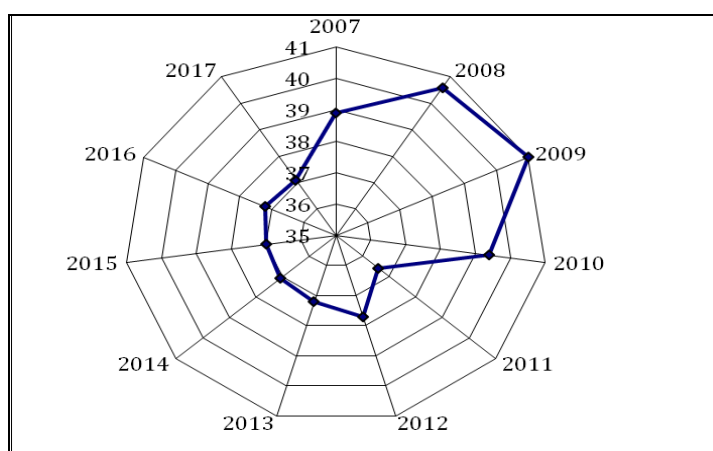

Figura 2. Evoluția ratei generale de fertilitate, în perioada 2007-2013 și valori proiectate pentru perioada 2014-2017

Sursa: datele istorice: Anuarul Statistic al României 2007-2013, proiecția realizată de autor

Ca variabile exogene în model, au fost incluse și informații legate de numărul de emigranți și de imigranți, dar deoarece datele istorice referitoare la evoluția acestora provin numai din buletinele oficiale, rezultatele prognozate asupra evoluției viitoare ale acestor indicatori ai mișcării populației trebuie considerate doar din punct de vedere calitativ și nu cantitativ.

În ceea ce privește rata generală de fertilitate (numărul de copii născuți de o femeie în cursul vieții sale fertile), pe perioada 2007-2013 aceasta are o evoluție oscilantă, cu o un maxim de 41% în anul 2009 (Figura 2), urmată de scădere până în anul 2011, după care, se înregistrează un trend ușor crescător. Variația acestui indicator pe perioada prognozată este oscilantă.

Concluzii

În zilele noastre preocuparea asupra evoluției demografice reapare datorită riscurilor pe care le naște în producerea unor crize, la nivel local, zonal, continental sau planetar ce ar putea influența în mod negativ ordinea socială, sau ar putea conduce la declanșarea unor tulburări a echilibrelor etnice sau religioase.

În contextul actual al fenomenului îmbătrânirii demografice și al crizei economice prelungite, cu rezonanță asupra sustenabilității sistemelor de pensii, a nivelului pensiilor publice pentru multe generații, impactul asupra bunăstării individuale se multiplică la nivel de grup vulnerabil.

Cauzele acestor evoluții sunt, înainte de toate, nivelul scăzut al fertilității, prin care generația de părinți este înlocuită doar parțial, și migrația, mai ales cea externă care afectează mai ales tinerii cu un grad de profesionalizare înalt.

Modelele nelineare permit o descriere mai fidelă a impactului unor factori ca de exemplu rata fertilității, rata natalității, a mortalității, sau migrației asupra evoluției demografice și implicit a fenomenului de îmbătrânire a populației României.

Analizele și prognozele demografice pe termen scurt, mediu și lung pot servi la fundamentarea corectă a planurilor și strategiilor de dezvoltare. Schimbările demografice din ultimele decenii constituie o preocupare tot mai intensă la nivel european și național, factorii de decizie de la cele mai înalte nivele devenind conștienți de amploarea acestor fenomene și de importanța cunoașterii lor pentru evoluțiile viitoare ale societăților.

Bibliografia:

1. Giesecke, J., Meagher, G.,A., *Population Ageing and Structural Adjustment*, General Paper No. G-181 January 2009,. www.monash.edu.au;
2. Trian, R., *Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice*, Editura Polirom, Iași, 2009;
3. Mihăescu, C., Niculescu-Aron, I.,G., Petre, D., *Natality: Impact on Recent Demographic Ageing Dynamics* in Romania. *Journal of Applied Quantitative Methods* , vol.4 nr.3, 2009, 284-294;
4. *Statistici-* Institutul Național de Statistică, baza de date TEMPO online, www.insse.ro;
5. Bohdana, R., Doina P., *Characterizing Markov Decision Processes*, McGill University, Montreal, Canada, 2001;
6. Klock, F., Nimmer, J., *Markov Models, ESP High School Studies Program*, Lecture 10, M-20A: Square Peg Solutions August, 2001;
7. Krolzing, H.M., *Markov Process*, 4452 Mathematical Modeling Lecture 16, Department of Economics and Nuffield College, Oxford, 2000.

CORRECTING THE OFFICIAL LIFE TABLES FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA FOR 1959-2014

PENINA Olga⁹, PhD, coordinator scientific researcher,
CDR NIER

ADNOTARE. Articolul "Corectarea tabelelor oficiale ale mortalității pentru anii 1959-2014" prezintă unele rezultate ale proiectului cu privire la analiza de lungă durată a mortalității pe cauze de deces în Republica Moldova efectuat în colaborare cu cercetătorii francezi de la Institutul Național de Studii Demografice din Franța (Dr. France Meslé și Prof. Jacques Vallin). Lucrarea descrie problemele cu privire la calitatea înregistrării deceselor infantile și a deceselor pentru vârstele avansate, care prezenta anumite deficiențe pentru țara până la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut. Datele oficiale cu privire la structura și numărul populației după anii '90 ai secolului trecut nu sunt fiabile din cauza sub-înregistrării considerabile ale fluxurilor migraționale. Ca rezultat, tabelele oficiale ale mortalității pentru Moldova nu sunt credibile atât pentru perioada sovietică, cât și pentru cea după proclamarea independenței. Sunt prezentate estimările alternative ale valorilor speranței de viață la naștere după corectările datelor cu privire la mortalitate și numărul și structura populației.

CUVINTELE CHEIE: *Moldova, calitatea datelor, mortalitate, estimările populației, tabele de mortalitate, speranță de viață la naștere.*

ANNOTATION. The article "Correcting life tables for the Republic of Moldova for 1959-2014" presents some results of the project on assessing long-term cause-specific mortality trends in the Republic of Moldova conducted in collaboration with the French researchers from the National Institute for Demographic Research (Dr. France Meslé and Prof. Jacques Vallin). The paper describes the quality of death registration in infancy and at older ages that is very questionable for the country until the mid-1970s. The official population estimates are also very problematic, especially for the period of independence due to a huge under-registration of migration flows. As a result, the official life tables are not reliable for Moldova for the early soviet period and the period of independence. The new estimates of life expectancy at birth after correcting mortality and population data are presented.

KEY WORDS: *Moldova, data quality, mortality, population estimates, life tables, life expectancy at birth.*

Introduction

Official estimates of life expectancy at birth for the Republic of Moldova show a surprising and inspired growth over the recent years. The Moldovan National Bureau of Statistics estimates life expectancy at birth in 2014 as 67.5 years for males and 75.39 years for females, which is almost four years higher as compared to 2005 for both sexes. How reliable are

⁹ © PENINA Olga, peninao@mail.ru

these estimates? To answer to this question it is necessary to examine carefully the quality of population statistics. In the frame of the international Project “Mortality Divergence and Causes of Death” (MODICOD) supervised by the French demographers Dr. France Meslé and Prof. Jacques Vallin (INED, Paris), long-term cause-specific mortality trends were assessed for the Republic of Moldova. The preliminary step of this study was a careful inspection of vital and population statistics. We distinguished the serious problems concerning both official mortality and population estimates. With regard to mortality statistics, we identified death under-registration in infancy and at older ages, especially important until the late 1970s. Official population data are very problematic for the period of independence due to a huge under-registration of migration flows. As a result, a serious systematic numerator-denominator bias exists, which leads to a significant under-estimation of mortality and fertility rates (Penina and Vallin, 2014). Further, we shall briefly examine these data quality problems and show the results of mortality and population corrections proposed in the frame of MODICOD project on life expectancy at birth in Moldova for 1959-2014.

Two types of infant mortality under-registration

Two types of infant mortality under-estimation must be distinguished here. The most important is linked to genuine under-registration of infant deaths in Moldova up to the mid-1970s. The second, less crucial, question concerns the problem of defining live births and hence the very notion of infant mortality.

At the beginning of the 1970s, an unexpected infant mortality increase occurred in all countries of the former USSR. Of all of the European countries of the former USSR, the rise was by far the largest in Moldova, where the infant mortality rate increased by 50% from one year to the next (from 24.5 per 1,000 in 1972 to 36.8 in 1973). Penina, Meslé and Vallin (2010) attribute this increase to improved registration of infant deaths, especially in rural areas. A more moderate rise in the number of infant deaths occurred during subsequent years (up to 1977). This increase very likely reflects not only a continuing improvement of infant death registration, but also a real deterioration of the health status of the population, especially in rural areas.

The infant mortality correction deals solely with the sudden improvement observed in 1973 while ignoring the more moderate death count increase in subsequent years. This correction is based on the assumption that a moderate rise after 1973 reflects not only a continuing improvement of infant death registration, but also a real deterioration of

the health status of the population, especially in rural areas. However, since there are no obvious means to separate the impact of the artificial growth due to improved registration from the real health deterioration, a minimal adjustment option was chosen. Following these assumptions the infant mortality rate should be higher by 27% in 1945, 34% in 1955, 47% in 1965 and 50% in 1972 (Penina et al., 2010).

The other problem is related to the definition of a live birth, which does not conform to the standard definition recommended by the World Health Organization (WHO). According to the Soviet definition, a birth is considered live and registered as such if the period of gestation was 28 weeks or longer, if the birth weight was 1,000 grams or higher, if the body length was 35 centimetres or longer, and if the newborn did not die within the first seven days of life. In 1995, the Ministry of Health and NBS issued a decree titled "On Shifting to WHO Standards for Live Births and Still Births" (Ministry of Health of the Republic of Moldova, 1995). In 2008, a new definition of a live birth, closer to the WHO definition, was introduced in Moldova. According to these new definition, infants born after 22 weeks of gestation or weighing at least 500 grams should be registered as live births. The transition to the new definition resulted in a 20% increase in the early neonatal mortality rate. Given the experience of the Baltic countries, where the transition from the Soviet definition to the WHO definition resulted in a 50% increase in early neonatal mortality in the early 1990s (Estonian Medical Statistics Bureau, Latvian Medical Statistics Bureau, Lithuanian Statistics Bureau, 1993 as cited in (Meslé et al., 1996), a fraction of early neonatal death in Moldova might still be under-registered. Referring to the Baltic precedent, we therefore decided to increase early neonatal mortality by 50% for all years preceding to 2008. Since 2010, we preferred not to correct infant mortality rates; while for 2008 and 2009 the infant mortality rates were interpolated assuming that over these two years the transition to a new live-birth definition was incomplete.

Old-age mortality

Two separate problems can be identified with regard to the soviet mortality statistics at older ages for the European countries of the former USSR, including Moldova. The first one refers to inaccurate calculation of official population estimates at older ages. In this study, we use the population estimates specially produced for Moldova according to Human Mortality Database (HMD) Protocol (J.R. Wilmoth et al., 2007). According to HMD, population counts for advanced ages (in case of Moldova the age threshold was 70 years) are calculated using the extinct cohort method, which for earlier years depends entirely on the death statistics and does not

take into account potentially erroneous population counts at advanced ages. However, even after this population corrections, mortality rates at older ages remain suspiciously low in Moldova at the beginning of the period. Thus, in 1960, life expectancy at age 80 in Moldova compared to a western country with a good death registration system, for example, Sweden, is about two years higher for both males and females. This is the second problem related to the inaccurate registration of death age known as age heaping in deaths. The misreporting of age at death is the main source of mortality underestimation at older ages for the former soviet countries, including in Moldova.

In this study, we corrected underestimated old age mortality rates for Moldova using Coale-Demeny model life tables (Coale, Demeny and Vaughan, 1983). As a key to these models, we used our corrected infant mortality rates. The same approach was taken in the studies for Russia (Meslé et al., 1996) and Ukraine (Meslé and Vallin, 2003, 2012). Based on the average model life expectancy at age 60, new age-specific rates over the age of 60 were computed and life tables were re-estimated for the period 1959-1968 for males and 1959-1970 for females. For females, we prolonged this correction for the very old age groups (80 years and above) until 1977 because of the persisting difference between the model and the observed values. New mortality rates were multiplied by population counts (produced according to HMD Method Protocol) and new death counts were obtained.

Re-estimating population data

The quality of the official population counts for Moldova are very questionable both for the soviet period and after the independence. In our study, we refused of the official population counts for whole period and used the new population estimates specially produced for Moldova according to Human Mortality Database Protocol. Further, we shall focus on the nature of the erroneous official estimates for the period of independence and outline the proposed correction method.

For the period since independence, the Moldovan National Bureau of Statistics (NBS) produces annual population counts by sex, age and region for the *de jure* population and this is what has been used as the denominators for all official demographic indicators. This method creates a systematic bias since deaths and births refer to the *de facto* population (i.e. occurred within the country) while population estimates also include long-term emigrants (Moldavian citizens living abroad), leading to an underestimation of mortality and fertility rates.

Demographic rates are further under-estimated because annual population estimates for the period since independence is that NBS did not replace its post-1989 census population estimates with the new inter-censal estimates after the results of the 2004 census became available. To this day, NBS continues to publish annual estimates of the *de jure* population without taking into account the results of the 2004 census while it appears that such figures over-estimate population counts (leading to the under-estimation of mortality and fertility rates) compared to those from the 2004 census.

In this study, inter-censal annual population estimates for the 1970s were calculated using the standard HMD methodology. Official population estimates are used for the years 1980-1988. For the period after 1989, an adaptation of the HMD Methods Protocol was implemented. Instead of official migration data, we used the administrative data about the state border crossing available from 2009. The result of these calculations shows the difference between the official and alternative population estimates from 1% at the beginning of the 1990s to more than 18% for the end of the period.

New estimates of life expectancy at birth

Finally, **Table 1** shows the effect of population and mortality (infant and old age) corrections on life expectancy at birth values for 1959-2012 years.

The new population estimates calculated for the period of independence reduce dramatically life expectancy at birth from 0.1 year for males and 0.3 years for females in 1990 till 2.7 years for males and 1.8 years for females in 2012. The effect of the first correction of infant mortality rate (before 1973) diminishes progressively from 1.7 years for males and 1.9 years for females in 1959 to 0.9 years in 1972 for both sexes. The second correction of infant mortality rate linked to a live-birth definition and applied for the period 1959-2009 has an insignificant effect on life expectancy values and varies around 0.2-0.3 year. The correction of life expectancy at age 60 is of much more importance among females than males, especially, in the late 1950s and early 1960s. Thus, in 1960, this type of adjustment accounts to about 65% of the total life expectancy reduction (2.7 years for males and 3.8 years for females). If for males the impact of the old age mortality correction declines gradually by the late 1960 (0.3 year in 1968), for females this is prolonged until the mid-1970s due to life expectancy adjustments for the age groups 80 years and over (0.5 year in 1975). The maximal overall effect of mortality corrections in infancy and at older ages is 4.5 years for males and 5.7 years for females in 1960.

Conclusions. We discussed about the overall mortality by sex and age in Moldova after the Second World War. The data quality for this country with regard to vital statistics is somewhat problematic for the early soviet period. We made an attempt to correct infant and old-age mortality rates which are heavily under-estimated for this country before the mid-1970s. The mortality data for the late soviet period and after the independence seem to be quite reliable with the only minor exception regarding the live-birth definition. This is a common problem for all the former soviet countries, which we also tried to correct. Further, the official data on annual population counts for the period of independence are very inaccurate and distort considerably the recent mortality trends for Moldova. This puzzle was also solved within the study. Disregarding all these data problems, the corrected trends in life expectancy at birth for Moldova are very comparable with those observed in other former soviet republics, like Ukraine or Russia, and they clearly depict a very serious health or so called epidemiological crisis affected the former USSR countries from the mid-60s of the last century. For better understanding the poor Moldovan population health we address to mortality analysis by causes of death in our publications (Penina, 2014 ; Penina, Meslé and Vallin, 2014).

Table 1. Life expectancy at birth (in years) before and after two corrections of infant mortality rate (m_0), life expectancy at older age and population corrections

Year	Cru de data	After population corrections	After the 1st correction of m_0	After the 2nd correction of m_0	After two m_0 and old age mortality corr.	Effect of population corr.	Effect of the 1st m_0 correction	Effect of the 2nd correction of m_0	Effect of old age population correction	Total effect
MALES										
1959	65.3		63.5	63.3	61.1		-1.7	-0.2	-2.2	-4.2
1963	67.2		65.9	65.7	64.3		-1.3	-0.2	-1.4	-2.9
1967	66.7		65.6	65.4	64.9		-1.1	-0.2	-0.5	-1.8
1971	66.0		65.2	65.0			-0.8	-0.2		-1.0
1975	63.0			62.8				-0.2		-0.2
1980	62.8			62.5				-0.3		-0.3
1985	62.6			62.2				-0.3		-0.3
1990	65.0	64.8		64.6		-0.1		-0.3		-0.4
2000	64.0	63.7		63.3		-0.3		-0.3		-0.6
2010	64.8	62.4				-2.5				-2.5
2014	67.5	64.9				-2.6				-2.6
FEMALES										
1959	69.6		67.7	67.6	64.4		-1.9	-0.2	-3.2	-5.2
1963	72.0		70.6	70.4	68.2		-1.4	-0.1	-2.2	-3.7
1967	72.5		71.3	71.2	69.8		-1.2	-0.1	-1.3	-2.7

Year	Cru de data	After population corrections	After the 1st correction of m_0	After the 2nd correction of m_0	After two m_0 and old age mortality corr.	Effect of population corr.	Effect of the 1st m_0 correction	Effect of the 2nd correction of m_0	Effect of old age population correction	Total effect
1971	72.1		71.3	71.2	71.0		-0.8	-0.1	-0.2	-1.2
1975	69.5			69.3	69.0			-0.2	-0.2	-0.4
1980	69.3			69.1				-0.2		-0.2
1985	69.0			68.8				-0.2		-0.2
1990	71.9	71.6		71.4		-0.3		-0.2		-0.5
2000	71.3	71.0		70.8		-0.3		-0.2		-0.5
2010	73.4	71.8				-1.6				-1.6
2014	75.4	73.7				-1.7				-1.7

Source: Penina, Meslé ; Vallin ; 2010, 2014

Acknowledgments: The study was supported by *Project AXA Mortality Divergence and Causes of Death*. The author expresses her sincere and deep gratitude to Dr. France Meslé and Prof. Jacques Vallin (INED, France) for their long-term collaboration and Dr. Dmitrii Jdanov and Dr. Pavel Grigoriev (Max-Planck Institute for Demographic Research, Germany) for their help in re-estimating population data for Moldova.

Bibliography:

1. COALE Ansley J., DEMENY Paul George, VAUGHAN Barbara, 1983, *Regional model life tables and stable populations*, Academic Press, 542 p.
2. J.R. WILMOTH, K. ANDREEV, D. JDANOV, D.A. GLEI, 2007, "Methods Protocol for the Human Mortality Database".
3. MESLÉ France, SHKOLNIKOV Vladimir M., HERTRICH Véronique, VALLIN Jacques, 1996, *Tendances récentes de la mortalité par cause en Russie 1965-1994 [Современные тенденции смертности по причинам смерти в России 1965-1994]*, Paris, Institut national d'études démographiques (Paris), Центр Демографии и Экологии Человека Института Народнохозяйственного Прогнозирования РАН (Москва), 140 p.
4. MESLE France, VALLIN Jacques, 2003, *Mortalité et causes de décès en Ukraine au XXe siècle*, Cahiers de l'INED, Paris, INED, 414 p.
5. MESLÉ France, VALLIN Jacques, 2012, *Mortality and Causes of Death in 20th-Century Ukraine*, Dordrecht, Springer Netherlands, Demographic Research Monograph, 279 p.
6. MINISTRY OF HEALTH OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA, 1995, "Ordin 381 din 24/08/1995 privind introducerea și utilizarea Reviziei a 10-a O.M.S. a Clasificației Internaționale a Maladiilor în Republica Moldova [Order 381 as of 24/08/1995 about the introduction and use of the 10th revision of the International Classification of Diseases in the Republic of Moldova]".
7. PENINA Olga, 2014, "Mortalitatea excesivă în Republica Moldova [Premature mortality in Moldova]", *Analele Institutului Național de Cercetări Economice*, 2(IV), pp. 142–147.
8. PENINA Olga, MESLÉ France, VALLIN Jacques, 2014, "Changes in drinking habits and alcohol-related mortality in Eastern Europe".
9. PENINA Olga, MESLÉ France, VALLIN Jacques, DUTREUILH Catriona, 2010, "Correcting for Under-Estimation of Infant Mortality in Moldova", *Population (English Edition, 2002-)*, 65(3), pp. 499–514.

10. PENINA Olga, VALLIN Jacques, 2014, "Forty-five years of cause-specific mortality trends in Moldova", *IUSSP 2015*.

SPERANȚA DE VIAȚĂ SĂNĂTOASĂ A POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

GAGAUZ Olga¹⁰, dr.hab. în sociologie,
AVRAM Cristina¹¹, cercetător științific, CCD INCE

ADNOTARE. În lucrare sunt prezentate rezultatele cercetării cu privire la speranța de viață sănătoasă a populației din Republica Moldova. Calculele s-au efectuat după metoda lui Sullivan D. în baza datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (BNS), perioada 2006-2013. Speranța de viață și speranța de viață sănătoasă sunt într-o creștere constantă, dar lentă, pentru ambele sexe și toate grupele de vârstă. Proporția timpului petrecut în stare de sănătate foarte bună/bună și satisfăcătoare, de asemenea, este în creștere, inclusiv sănătatea vârstnicilor atestă o ameliorare. Totuși diferențele dintre sexe persistă, astfel, femeile trăiesc mai mult comparativ cu bărbații, dar într-o stare de sănătate mai rea.

CUVINTE CHEIE: *speranță de viață sănătoasă, metoda Sullivan, aprecierea sănătății, mortalitate, Republica Moldova.*

ANNOTATION. This article presents the results of the research on healthy life expectancy in the Republic of Moldova. Calculations were performed according to the Sullivan's method, based on Household Budget Survey (NBS) data and official population statistics for 2006-2013. Life expectancy and healthy life expectancy are in a continuous slow growth, for both sexes and all age groups. The share of time spent in a very good/good and satisfactory state of health is growing, including improvements in the elderly health. However, gender differences persist; women live longer than men, but in a worse health status.

KEY WORDS: *healthy life expectancy, Sullivan's method, chronic diseases, self-perceived health, mortality, Republic of Moldova.*

Odată cu declinul ratelor de mortalitate și creșterea speranței de viață au început să apară întrebări despre calitatea anilor trăiți mai mult și dacă creșterea speranței de viață se asociază cu viața sănătoasă, sau anii adăugați sunt petrecuți în stare de sănătate rea.

În pofida faptului că indicatorul speranța de viață la naștere (SV) prezintă o caracteristică relevantă a sănătății populației și nivelului de mortalitate, acesta nu reflectă povara bolii, în special anii petrecuți cu boli cronice sau dizabilități. Astfel, a apărut necesitatea unor indicatori de tip nou, numiți speranța de viață fără invaliditate, speranța de viață sănătoasă

¹⁰ © GAGAUZ Olga, gagauzo@inbox.ru

¹¹ © AVRAM Cristina, avramcr@gmail.com

(SVS) sau speranța de viață activă. Aceștia furnizează informații despre starea funcțională, vitalitatea populațiilor și calitatea vieții acestora [1]. Prima metodă de estimare a speranței de viață aplicată în diferite stări de sănătate, ce presupune combinarea datelor cu privire la morbiditate și mortalitate, a fost propusă de Sanders în 1964 [2], iar ulterior dezvoltată de către Sullivan D. în 1971 [3,4].

Datorită accesibilității sale, metoda lui Sullivan D. a fost utilizată pentru calcularea SVS în diferite țări [1,5,6,7,8], dar și pentru monitorizarea schimbărilor și diferențelor în sănătate în țările membre ale Uniunii Europene [4,15]. Primele estimări ale SVS (HALE – Health Adjusted Life Expectancy), ale populației Republicii Moldova, au fost realizate de către Organizația Mondială a Sănătății în anul 2000 [9].

Din anul 2002 Eurobarometrul a introdus un modul special care se axează pe trei componente ale stării sănătății – autoaprecierea sănătății, morbiditatea cronică și limitările în activitatea zilnică, acestea fiind necesare pentru calcularea indicatorului SVS.

Metoda lui Sullivan D. presupune calcularea speranței de sănătate în baza tabelelor de mortalitate și a datelor din cercetările sociologice, care includ întrebări ce țin de aprecierile subiective ale sănătății. Astfel, speranța de sănătate reflectă starea curentă de sănătate a unei populații reale ajustate după rate de mortalitate și structuri de vârstă. Prin intermediul acestei metode sunt estimați numărul de ani rămași, la o anumită vârstă, pe care un individ îi va petrece în sănătate bună.

În articolul de față sunt prezentate primele rezultate ale cercetării cu privire la dinamica speranței de viață sănătoase a populației Republicii Moldova elaborate în baza tabelelor de mortalitate combinate cu datele cu privire la autoaprecierea sănătății populației din cadrul Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (BNS), fiind un studiu autohton complex care conține informații cu privire la autoaprecierea sănătății și morbiditatea populației pe grupe de vârstă și sexe. Studiul se desfășoară în fiecare an (trimestrial), începând cu anul 1997. În studiul actual au fost utilizate date pentru perioada anilor 2006-2013 (date comparabile).

CBGC se realizează pe un eșantion național reprezentativ (pe medii de reședință, vârste și sexe), cu excepția localităților situate în partea stângă a râului Nistru și municipiul Bender (Tabelul 1).

Tabelul 1. Caracteristicile principale ale eșantioanelor

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nr. total de respondenți	12943	13334	13200	12253	11728	12041	11451	10250
Bărbați, %	45,1	44,7	44,3	44,8	45,7	44,7	44,6	44,2
Femei, %	54,9	55,3	55,7	55,2	54,3	55,3	55,4	55,8

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Urban, %	36,0	36,3	37,4	35,6	34,3	33,7	33,1	31,2
Rural, %	64,0	63,7	62,6	64,4	65,7	66,3	66,9	68,8

Sursa: calculat în baza datelor Biroului Național de Statistică

Rezultatele cercetării demonstrează că SV pentru populația totală este într-o creștere lentă, dar constantă, pe când SVS (include aprecierea sănătății bună/foarte bună și satisfăcătoare) atestă o creștere mai intensă. Astfel, în perioada menționată, pentru grupa de vârstă 15-19 ani, SV a crescut de la 54,8 ani până la 57,3 ani sau cu 2,5 ani, pe când SVS – de la 45,1 până la 49 ani sau cu 3,9 ani (Fig. 1). Aceste schimbări demonstrează că are loc compresiunea morbidității [10], care constă în comprimarea bolilor într-o perioadă mai scurtă, concentrarea lor la vârstele înaintate, iar reducerea mortalității și creșterea SV este însoțită de îmbunătățirea sănătății. Această tendință a fost înregistrată în mai multe țări [5,7,8].

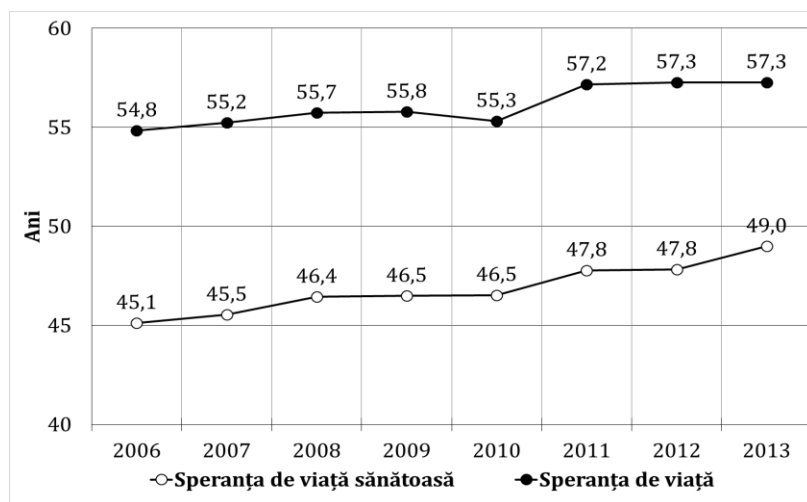

Figura 1. Dinamica indicatorilor speranța de viață și speranța de viață sănătoasă, populația totală, 2006-2013

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Național de Statistică

Evident că vârsta este unul din factorii principali ce influențează starea de sănătate și autoaprecierea acesteia. Astfel, pe măsura înaintării în vârstă, proporția timpului petrecut în stare de sănătate foarte bună/bună și satisfăcătoare se micșorează continuu. De asemenea, sexul prezintă un factor care determină proporția timpului petrecut în diferite stări de sănătate. Pentru bărbații din grupul de vârstă de 15-19 ani speranța de viață a fost estimată la 54,1 ani, iar speranța de viață sănătoasă – 47 ani, proporția timpului trăit în stare de sănătate foarte bună/bună și satisfăcătoare constituind 87%. Pe când femeile, având speranța de viață mai mare – 62 de ani, pierd mai mulți ani în stare rea/foarte rea de

sănătate, proporția timpului petrecut în stare foarte bună/bună și satisfăcătoare constituind doar 82% (Tabel 2). Populația vârstnică va petrece mai mult timp în stare de sănătate rea/foarte rea, în special femeile. În grupul de vârstă 60-64 de ani, având speranța de viață diferită – bărbații 16 ani și femeile 20,1 ani, numărul de ani trăiți în stare foarte bună/bună și satisfăcătoare pentru ambele sexe constituie circa 11 ani, respectiv, proporția timpului trăit în această stare pentru bărbați va fi semnificativ mai mare decât pentru femei (+9%).

Tabelul 2. Speranța de viață, speranța de viață sănătoasă, raportul SVS/SV (ani), devierea standard, pe grupe de vârstă și sexe, anul 2013

	SV	SVS	SVS/SV, %	DS	SV	SVS	SVS/SV, %	DS
	15-19 ani				50-54 ani			
Bărbați	54,1	47,0	87	0,43	22,7	17,03	75	0,45
Femei	62,0	51,0	82	0,35	28,5	18,87	66	0,41
	20-24 ani				55-59 ani			
Bărbați	49,3	42,4	86	0,41	19,2	13,87	72	0,48
Femei	57,1	46,1	81	0,34	24,1	15,11	63	0,42
	25-29 ani				60-64 ani			
Bărbați	44,5	37,8	84	0,37	16,0	11,00	69	0,45
Femei	52,1	41,3	79	0,32	20,1	11,57	58	0,40
	30-34 ani				65-69 ani			
Bărbați	39,8	33,3	84	0,35	13,4	8,56	64	0,32
Femei	47,3	36,5	77	0,30	16,4	8,81	54	0,30
	35-39 ani				70-74 ani			
Bărbați	35,2	28,9	82	0,38	10,5	6,34	60	0,31
Femei	42,4	31,8	75	0,31	13,0	6,33	49	0,31
	40-44 ani				75+ ani			
Bărbați	30,8	24,7	80	0,38	8,5	4,90	58	0,33
Femei	37,6	27,4	73	0,35	10,2	4,61	45	0,37
	45-49 ani							
Bărbați	26,6	20,6	77	0,43				
Femei	33,0	23,1	70	0,35				

DS – deviere standard.

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Național de Statistică

În perioada de referință, SVS este în creștere, atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Dacă în anul 2006 pentru bărbații din grupa de vârstă 15-19 ani acest indicator a fost estimat la 43,3 ani, atunci în anul 2013 – la 47 ani (cu 3,7 ani). Pentru femei creșterea a constituit de la 47 ani până la 51 ani (cu 4 ani). Discrepanța SVS dintre sexe a crescut nesemnificativ, constituind în anul 2006 – 3,7 ani, iar în 2013 – 4 ani (Fig. 2).

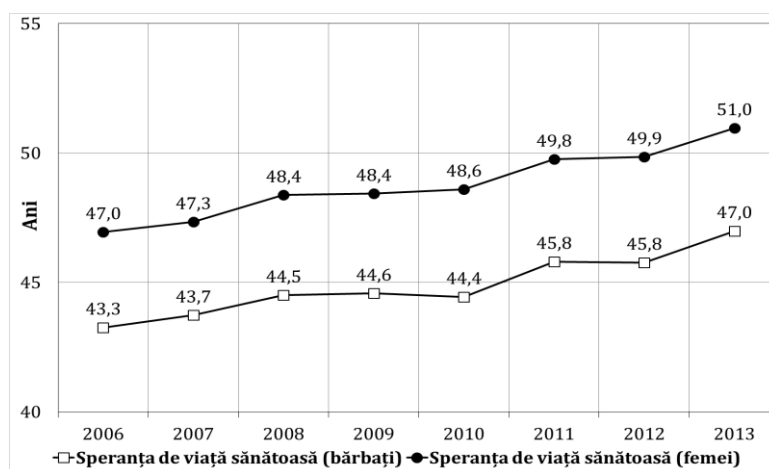

Figura 2. Dinamica indicatorului speranța de viață sănătoasă pe sexe, 2006-2013

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Național de Statistică

Pentru toate grupele de vârstă a crescut ponderea timpului petrecut în stare foarte bună/bună și satisfăcătoare de sănătate, inclusiv pentru vârstnici (Fig.3).

Starea de sănătate a bărbaților s-a ameliorat, speranța de viață în starea de sănătate foarte bună/bună a crescut pentru grupele de vârstă de la 15 la 44 ani (în mediu cu 2%), începând cu grupa de vârstă 45-49 ani până la 75+ are loc o stagnare, cu descreșteri nesemnificative. Pe când speranța de viață satisfăcătoare a crescut mai mult începând cu grupa de vârstă 40-44 ani până la 75+ (în mediu cu 5%). Totodată, se constată reducerea ponderii timpului trăit în stare de sănătate rea/foarte rea, în special pentru vârstnici (cu circa 5-6% pentru grupele de vârstă 60-64, 65-69 și 70-74). Cea mai mare descreștere a speranței de viață nesănătoase (SVN) este estimată pentru grupul de vârstă 75+ (cu 10%).

Sănătatea femeilor, de asemenea, înregistrează o tendință constantă de îmbunătățire. Similar cu SVS a bărbaților, aceasta crește pentru grupele de vârstă de la 15 la 44 ani (în mediu cu 2%), iar începând cu grupa de vârstă 50-54 ani descrește nesemnificativ, în mediu cu 1%. Speranța de viață satisfăcătoare începe să crească începând cu grupa de vârstă 40-44 ani până la 75+, în mediu cu 4% (Fig.4). De asemenea, se constată reducerea timpului trăit în stare de sănătate rea/foarte rea, însă, în comparație cu bărbații, aceasta este una mai mică și nu depășește 3%.

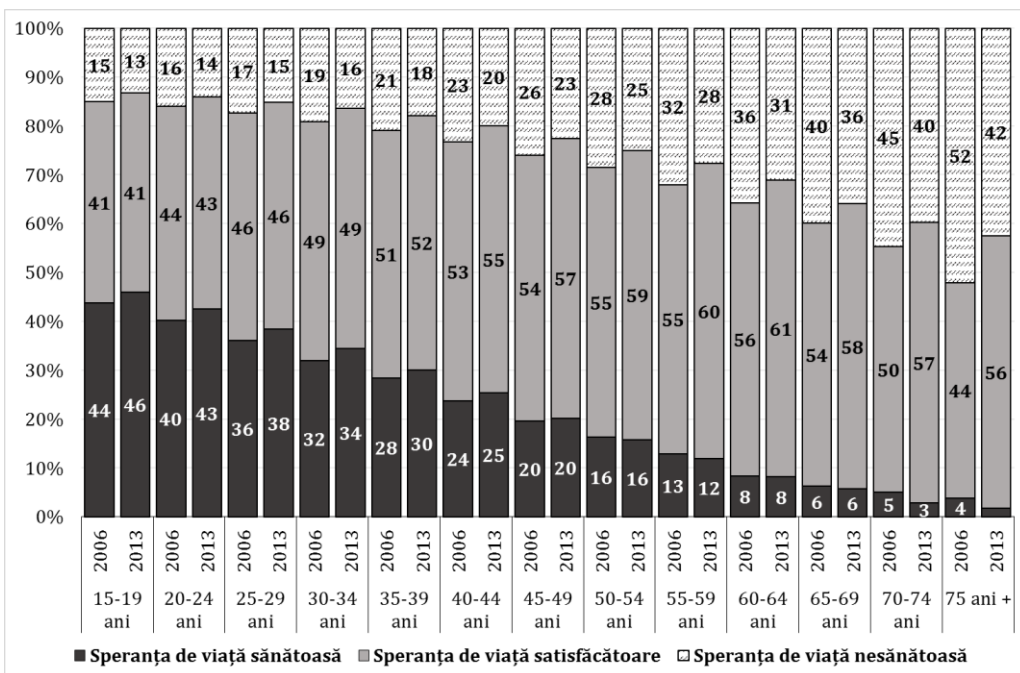

Figura 3. Proportia timpului trăit în diferite stări de sănătate, bărbați, anul 2006 comparativ cu 2013, în %

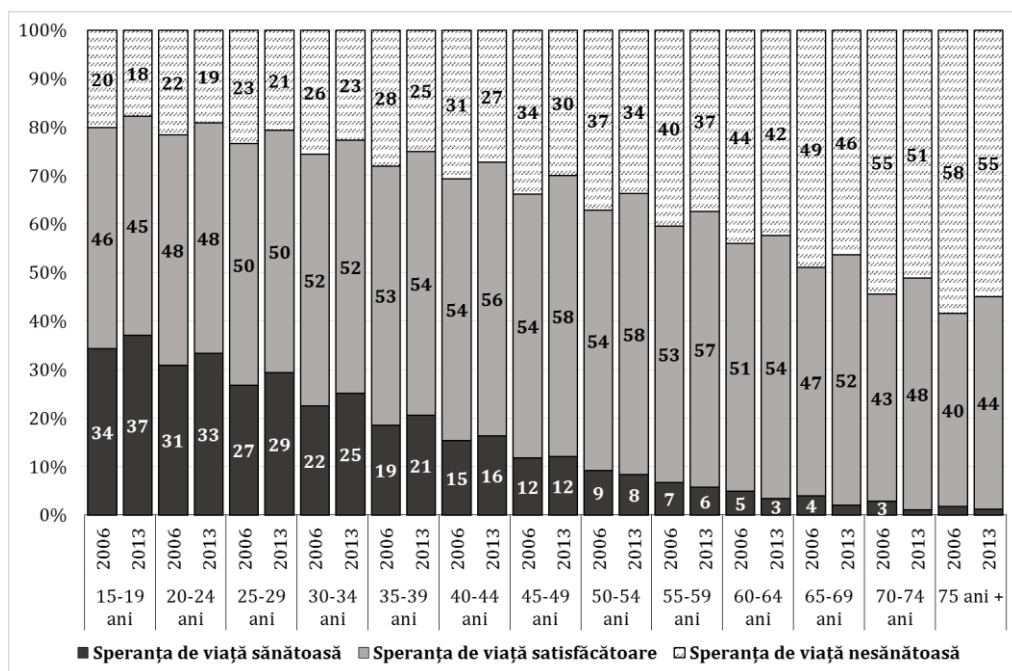

Figura 4. Proportia timpului trăit în diferite stări de sănătate, femei, 2006 comparativ cu 2013, în %

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Național de Statistică

Decompoziția diferențelor în speranța de viață sănătoasă dintre femei și bărbați în componente de mortalitate și sănătate [11] demonstrează că SVS la femei este cu circa 4 ani mai mare decât cea a bărbaților, 5,1 ani fiind câștigați datorită mortalității scăzute, iar 1,12 ani fiind pierduți din cauza sănătății nesatisfăcătoare. Cea mai mare contribuție prin sănătate bună și mortalitate scăzută, pentru femei, o aduc grupele de vârstă 15-19 ani, 20-24 ani, 25-29 ani, 30-34 ani, 50-54 ani, 55-59 ani (Fig. 5). Mortalitatea mai redusă la grupele de vârstă între 60 și 74 ani creează o diferență pozitivă. În vârstele înaintate diferența este determinată atât de anii câștigați pe contul mortalității mai scăzute, cât și prin contribuția negativă a anilor petrecuți în starea de sănătate rea și foarte rea.

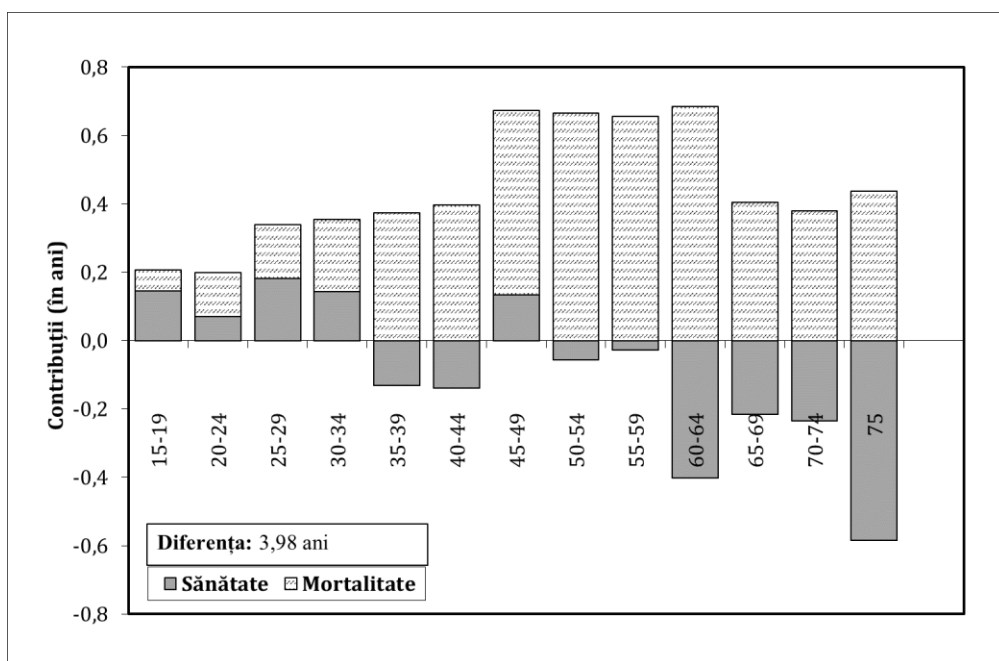

Figura 5. Decompoziția diferențelor în speranța de viață sănătoasă dintre femei și bărbați în componente de mortalitate și sănătate, 2013

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Național de Statistică

Rezultatele cercetării au demonstrat o dinamică pozitivă în evoluția speranței de viață sănătoasă a populației. A fost constatată și o tendință de comprimare a morbidității, astfel, sănătatea nesatisfăcătoare este concentrată mai mult spre vârstele înaintate. Odată cu vârsta, sănătatea în stare rea/foarte rea și satisfăcătoare prevalează, iar femeile sunt cele care pierd mai mult timp în stări de sănătate nefavorabile, deși mortalitatea în rândul acestora este mai scăzută comparativ cu a bărbaților.

Bibliografia:

1. Romero, D.E., Costa Leite, I., Landmann Szwarcwald, C. Healthy life expectancy in Brazil: applying the Sullivan method, 2005, p.7-18. <http://www.scielo.org/pdf/csp/v21s1/02.pdf>
2. Sanders, B.S. Measuring community health levels, *Am J Public Health Nations Health*, 1964, p.1063–1070.
3. Health Expectancy Calculation by the Sullivan Method: A Practical Guide, REVER Paper No.408, 2001, 29 p.
4. Sullivan, D.F. A single index of mortality and morbidity, *HSMHA Health Rep* 86(4), 1971, p.347-354.
5. Grigoriev, P., Grigorieva, O. Self-perceived health in Belarus: Evidence from the income and expenditures of households survey. În: *Demographic Research*, Vol.24, 2011, p.551-578.
6. Mathers, C.D., Sadana, R., Salomon, J.A., Murray, C.J.L., Lopez, A.D. Healthy life expectancy in 191 countries, 1999, *World Health Report*, 2000, p.1685-1691.
7. Rychtarikova, J. Healthy life expectancy in the current Czech population, https://www.czso.cz/documents/10180/23194390/cz_demography06.pdf/315885a8-b860-485a-b452-84b9c5d781cd?version=1.0
8. Рамонов, А. Ожидаемая продолжительность здоровой жизни как интегральная характеристика здоровья населения. În: *Demoscope Weekly*, N.463-464, 2011.
9. Organizația Mondială a Sănătății, http://www.who.int/gho/mortality_burden_disease/life_tables/hale/en/
10. Fries, J.F. The compression of morbidity, *Milbank Q.*, 2005, p.801-823.
11. Andreev, E.M., Shkolnikov, V.M., Begun, A.Z. Algorithm for decomposition of differences between aggregate demographic measures and its application to life expectancies, healthy life expectancies, parity progression ratios and total fertility rates. În: *Demographic Research*, Vol.7, 2002, p.499-522.
12. Andreev, E.M., McKee, M., Shkolnikov, V.M. Health expectancy in the Russian Federation: a new perspective on the health divide in Europe, *Bulletin of the World Health Organization*, 2003, p.778-788.
13. Palosuo, H. How Good Is «Normal» Health? An Exercise in Russian-Finnish Comparative Survey Methodology, *The Finnish Review of East European Studies*, 2000, p. 41–70.
14. Robine, J.-M. Romieu, I, Cambois, E. Health expectancy indicators, *Bulletin of the World Health Organization*, 1999, p.181-185.
15. WHO methods for life expectancy and healthy life expectancy, WHO, 2014, p.1-14.

EMIGRAȚIA MOLDOVENILOR ÎN ITALIA ÎN PERIOADA ANILOR 1992-2014: STATISTICA NAȚIONALĂ VERSUS STATISTICA ITALIEI

TABAC Tatiana¹², cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE. În articolul dat se analizează emigrația moldovenilor în Italia în perioada de după obținerea independenței Republicii Moldova și până în prezent. S-a constatat o diferență semnificativă în estimarea migrației de statistica națională versus statistica Italiei. Numărul emigranților moldoveni în Italia este subestimat de Biroul Național de Statistică în baza Anchetei Forței de Muncă circa de trei ori. Începând cu anul 2008 în numărul total al emigranților în Italia crește brusc numărul copiilor, ca rezultat al modificării cadrului legislativ cu privire la dreptul migranților pentru reîntregirea familiei. De asemenea, se observă un număr impunător al tinerilor și creșterea numărului vârstnicilor.

CUVINTE-CHEIE: emigrația moldovenilor, Italia, statistica migrației, fluxuri și stocuri de emigranți, motive ale emigrării, structura pe vârste și sexe a emigranților, legalizarea emigranților moldoveni.

ANNOTATION. This article analyzes the emigration of the Moldovans to Italy for the period after obtaining the independence. There is a significant difference between the migration estimates produced by the Moldovan and Italian statistical offices. The number of Moldovan migrants in Italy is underestimated by the National Bureau of Statistics about three times, based on the Labour Force Survey. Due to a new Italian legislative rules concerning the family reunification adopted in 2008, the number of children and older persons among the Moldovan immigrants is constantly increasing.

KEY WORDS: Moldovan emigration, Italy, migration statistics, stocks and flow of migrants, reasons for migration, age structure and sex of migrants, legalization of Moldovan migrants.

Introducere

Intensificarea fluxurilor migraționale și diversificarea formelor migrației la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI a ridicat problema creării și dezvoltării sistemelor de colectare a datelor în domeniul migrației internaționale. Înregistrarea fluxurilor migraționale, în această perioadă, a devenit una dintre componentele importante a politicilor migraționiste, care, de altfel, constituie și fundamentul lor. În acest sens, o mulțime de comitete internaționale responsabile de îmbunătățirea calității datelor lucrează pentru revizuirea periodică a metodologiilor de colectare a datelor și elaborarea standardelor internaționale. În multe din țările dezvoltate, aceste sisteme statistice au devenit atât de avansate încât permit cu exactitate înaltă determinarea nu doar a volumului migranților, dar și obținerea în mod regulat a informațiilor social-economice și demografice despre aceștia. Toate aceste măsuri sunt realizate cu un singur scop – îmbunătățirea politicilor din domeniul migrației.

¹² © TABAC Tatiana, tania.tabac@gmail.com

Până în prezent, statistica în Republica Moldova la acest capitol nu s-a conformat standardelor internaționale și informațiile privind migrații moldoveni în străinătate sunt precare. Lipsa datelor calitative stagnează mult cercetările în acest domeniu precum și ajustarea politicilor la tendințele actuale. Reieșind din acestea, articolul dat propune estimarea dimensiunilor emigrației moldovenilor în Italia în baza statisticii Italiei, începând cu perioada de după independența Republicii Moldova și până în prezent.

Datele utilizate

În pofida faptului că statistica migrației, indiferent de nivelul său de dezvoltare, nu poate măsura pe deplin amploarea fluxurilor migratorii așa cum se petrec de fapt [3, 5], colectarea și analiza datelor este importantă pentru estimarea volumului, structurii și intensității mișcării migratorii a populației, mai ales că migrația cauzează schimbări în numărul și structura populației. Pentru analiza noastră au fost utilizate datele Institutului Național de Statistică al Italiei (în continuare, INS al Italiei) privind stocurile și fluxurile imigranților moldoveni începând cu anul 1992. Ca sursă au fost utilizate și datele recensământului italian din anul 2001.

Există mai multe motive obiective de ce nu folosim statistica națională în analiza fenomenului migrației moldovenilor în Italia. Precum s-a menționat și în alte lucrări [2], până în prezent, în Republica Moldova nu există un sistem bine funcționabil și comparabil de colectare a datelor în domeniul migrației internaționale. Cel mai important furnizor de date în domeniul migrației în Republica Moldova este Biroul Național de Statistică. Unele din aceste date sunt produse de către biroul respectiv prin cercetări naționale extinse¹³ și recensămintele populației, celelalte date publicate sunt transmise de către Registrul de Stat al Populației. Deoarece Registrul de Stat al Populației înregistrează doar cetățenii care și-au retras reședința în Republica Moldova, dar nu și numărul cetățenilor plecați peste hotare, volumul emigranților externi este subestimat. Spre exemplu, în anul 2014, conform Registrului de Stat al Populației 10 moldoveni au plecat definitiv în Italia. Tot în acest an, Ancheta Forței de Muncă a estimat numărul de 49,6 mii persoane de peste 15 ani aflate în Italia la muncă sau în căutare de muncă (Tabelul 1). În comparație, statistica italiană prezintă la 1 ianuarie 2014 numărul de 149,4 mii cetățeni moldoveni stabiliți cu traiul permanent în Italia.

¹³ Ancheta Forței de Muncă și Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice

Tabelul 1. Numărul emigranților moldoveni în Italia conform datelor naționale, anii 2001-2014 (valori absolute)

	Registrul de Stat al Populației	Ancheta Forței de Muncă
2001	1	l.d.
2002	1	l.d.
2003	4	l.d.
2004	1	l.d.
2005	-	l.d.
2006	-	54 700
2007	1	62 400
2008	1	55 400
2009	23	54 800
2010	27	58 600
2011	19	58 400
2012	-	54 800
2013	4	50 700
2014	10	49 600

Sursa: Biroul Național de Statistică

*l.d. – lipsă de date

Inconsecvența datelor cu standardele internaționale, de asemenea, explică de ce nu folosim statistica națională. Până în prezent, statistica națională nu face distincție între migrația temporară și migrația de lungă durată. Conform definiției BNS, emigranți sunt persoanele plecate pentru a se stabili cu domiciliul permanent sau temporar în străinătate. Standardele internaționale recomandă delimitarea a două tipuri de migranți: temporari și de lungă durată. Potrivit definițiilor internaționale, migrația temporară se consideră migrația începând cu 3 luni și care nu depășește 12 luni, iar migrația de lungă durată include migranții care trăiesc într-o altă țară decât țara lor de origine pe o perioadă ce depășește 12 luni [10]. Ținând cont de de faptul că statistica Italiei urmează recomandările internaționale, datele italiene privind imigranții moldoveni oferă încredere mai mare.

De asemenea, pentru studierea fenomenului migrației este mai important să folosim statistica imigrației decât statistica emigrației deoarece, de regulă, sosirile sunt înregistrate cu exactitate mai mare decât ieșirile [4, 5]. Mai mult decât atât, imediat după ce sosesc, imigranții înregistrează la organele de poliție țara de cetățenie, scopul sosirii, durata de ședere ș.a. pentru a beneficia de securitate și alte servicii în țara gazdă.

Limitele statisticii Italiei

Statistica Italiei cuprinde seriile de date cu privire la fluxurile și stocurile cetățenilor străini dezagregate în funcție de cetățenie, vârstă, sex,

motivele migrației, precum și alte informații suplimentare, ca spre exemplu căsătoriile imigranților cu cetățeni italieni ș.a. Mai sus au fost enumerate principalele motive pentru care considerăm că statistica Italiei este superioară statisticii naționale, însă trebuie să menționăm și limitele acesteia. În primul rând, fiind parte a statisticii oficiale, aceste date prezintă imigranții documentați și nu include moldovenii clandestini care au fost relativ numeroși, mai ales până în a doua jumătate a anilor 2000. În al doilea rând, toate datele sunt dezagregate în funcție de cetățenia imigranților, deci moldovenii plecați în Italia cu documente românești sunt incluși în statistica cetățenilor României. Din aceste considerente, presupunem că numărul cetățenilor moldoveni în Italia ar putea fi puțin mai mare decât cel prezentat de organele statistice italiene.

Rezultatele

Statistica Italiei privind migrația internațională, pe de o parte este complexă, iar pe de altă parte este foarte diversă, deoarece măsurarea ei se face în funcție de diferite criterii metodologice. Pentru studierea fenomenului emigrației moldovenilor în Italia sunt disponibile datele cu privire la fluxurile anuale, populația cu trai permanent și datele privind permisele de ședere eliberate cetățenilor moldoveni. Compresiunea și sinteza acestor date, precum și posibilitatea de triangulare, poate furniza informații științifice importante.

Caracteristicile demografice ale fluxurilor de imigranți moldoveni în Italia

Potrivit datelor din Tabelul 2, după anul 2010 fluxurile de imigranți moldoveni în Italia au început să scadă considerabil. Astfel, în anul 2011 în Italia au emigrat cu 61% mai puțini moldoveni decât în anul 2010, în 2012 cu 47% mai puțini decât în anul 2011, iar în 2013 cu 29% mai puțini decât în anul 2012. Diminuarea fluxurilor în acești ani a fost condiționată de recensiunea economică care a afectat, în primul rând, numărul lucrătorilor migranți. Schimbări vizibile după anul 2010 au fost înregistrate și în structura pe vârste și sexe a fluxurilor. Aici se evidențiază creșterea anuală a ponderii copiilor (care scoate în evidență fenomenul de reunificare a familiilor moldovenești pe teritoriul Italiei) și persoanelor după vârsta de 60 ani, în special al femeilor (care reprezintă procesul natural de îmbătrânire a migranților).

Tabelul 2. Fluxurile anuale de imigranți moldoveni în Italia în funcție de vârstă și sex, anii 2007-2013 (valori absolute și procentuale)

Anul	Total (mii persoane)	Pondere femeilor	Pondere copiilor	Pondere persoanelor vârstnice	Pondere femeilor vârstnice
2007	22,9	73,4	6,6	0,4	0,3
2008	17,4	66,4	12,6	1,2	0,9
2009	31,7	75,5	8,0	1,6	1,2
2010	42,5	70,8	10,8	2,5	2,0
2011	16,5	57,1	20,3	3,6	2,5
2012	8,8	59,2	23,1	4,2	2,9
2013	6,3	69,0	20,3	4,4	3,3

Sursa: calculat de autor conform datelor INS al Italiei

Principalele motive pentru care moldovenii emigrează în Italia sunt în scop de muncă și de reîntregire a familiei. Datele privind motivele de imigrare (Fig. 1) sunt reprezentative în acest sens. Conform acestor date, perioada anilor 2007-2013 poate fi divizată în două intervale: anii 2007-2010 și anii 2011-2013. În prima perioadă, migrația forței de muncă este semnificativ mai mare în rândul femeilor, pe când în rândul bărbaților treptat crește migrația pe motiv de reîntregire a familiei. În perioada a doua se relevă unele modificări esențiale: migrația pentru reîntregirea familiei a dobândit importanță mai mare pentru ambele sexe (40,2% femei și 67,1% bărbați în anul 2013). Într-adevăr, în ultimii ani emigrația moldovenilor pentru reîntregirea familiei a crescut, însă ținând cont de faptul că fluxurile după anul 2010 au scăzut în primul rând datorită reducerii locurilor de muncă, putem menționa că intensitatea emigrărilor pentru reîntregirea familiei nu este cu mult mai înaltă decât în anii precedenți.

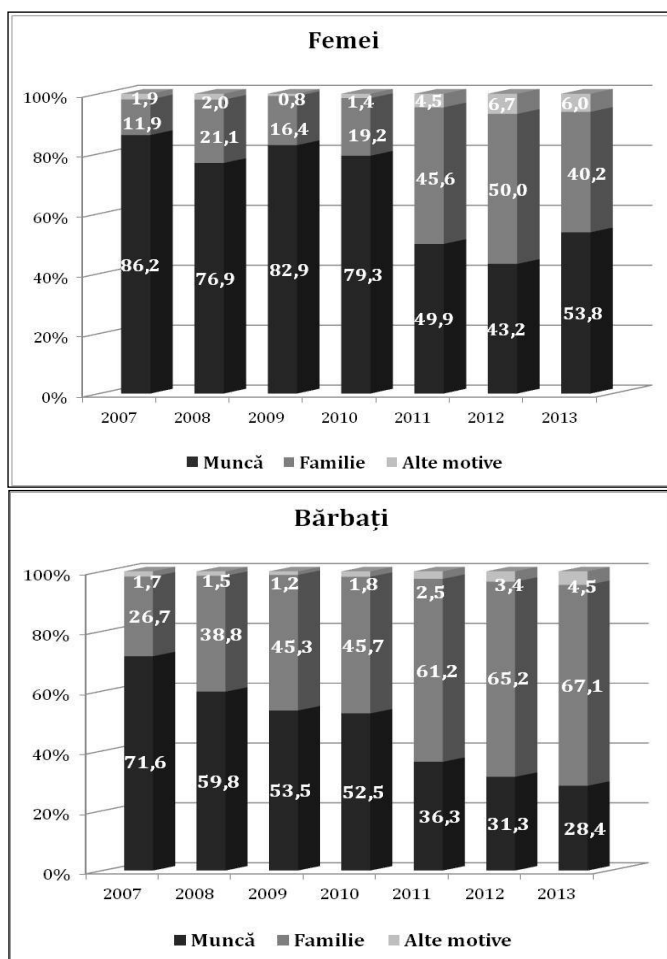

Figura 1. Fluxurile anuale de imigranți moldoveni în Italia pe sexe în funcție de motivele sosirii, anii 2007-2013

Sursa: calculat de autor conform datelor INS al Italiei

Intensitatea și structura pe sexe a emigrației de lungă durată

Emigrația moldovenilor în Italia a debutat la începutul anilor 2000 (Fig. 2) devenind în prezent una dintre principalele țări de destinație după Federația Rusă. În anul 2015 numărul cetățenilor moldoveni stabiliți cu traiul permanent în Italia a fost de 147,4 mii persoane în comparație cu 4,2 mii persoane înregistrate la recensământul italian din anul 2001. Astfel, timp de un deceniu și jumătate numărul moldovenilor în Italia a crescut de 35 ori. Creșterea numărului imigranților permanenți s-a datorat în primul rând schimbărilor introduse de autoritățile italiene în politica din domeniul migrației. Schimbările de politici au vizat nemijlocit cetățenii străini din afara țărilor Uniunii Europene, inclusiv cetățenii Republicii Moldova. În rezultat, impresionantă creștere a numărului total de emigranți permanenți

a avut loc în anii 2004-2011. De asemenea, majorări importante a numărului moldovenilor cu trai permanent în Italia se observă în anii 2004-2005 și anii 2008-2011. De facto, imediat ce imigranții primesc un permis de ședere, aceștia se stabilesc pentru o perioadă îndelungată, respectiv sunt incluși în populația străină rezidentă pe teritoriul Italiei.

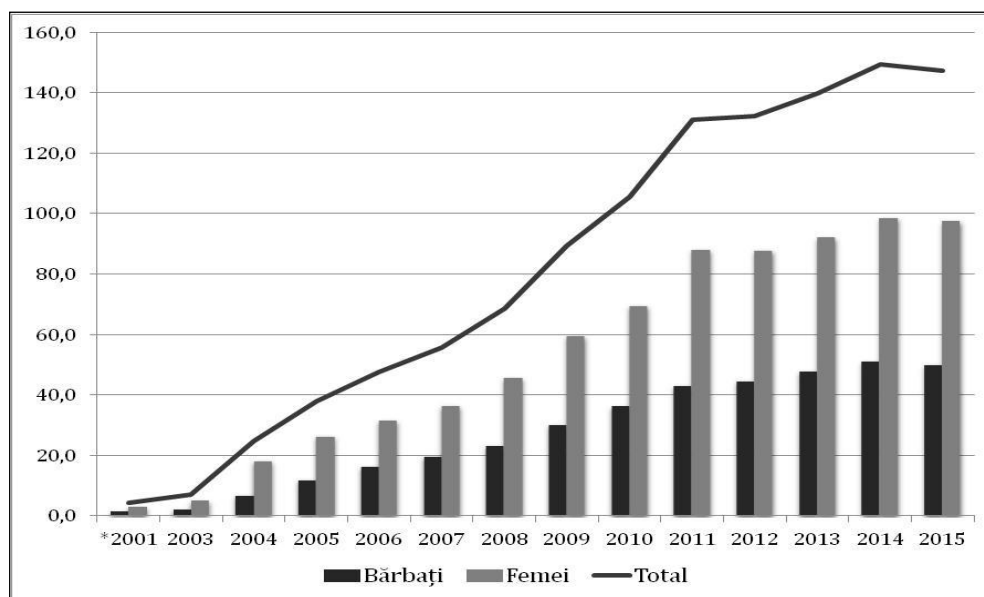

Figura 2. Stocul cetățenilor moldoveni în Italia în funcție de sex, anii 2001-2015, mii persoane (valori absolute)

Sursa: INS al Italiei

*2001 – conform datelor recensământului Italiei din anul 2001

Pentru prima dată din această perioadă, numărul emigranților permanenți s-a micșorat în anul 2015 cu puțin peste 2 mii persoane față de anul 2014. Reducerea stocului de imigranți în anul 2015 este în strânsă legătură cu mișcarea fluxurilor anuale din anii 2011-2013, deci de evoluția crizei economice. De asemenea, reieșind din relațiile politice actuale dintre Republica Moldova cu Uniunea Europeană, putem bănuși că legalizarea regimului fără vize a determinat alegerea de către emigranți a unei alte țări de destinație. Precum facilitarea eliberării vizelor pentru moldovenii care pleacă în UE este o decizie politică luată recent (care include și unele restricții, ca spre exemplu, migrația în scop de muncă), aceasta poate fi doar o bănuială [1] fără a oferi careva explicații, cu atât mai mult, că impactul semnării acordului nu poate fi vizibil și măsurat imediat.

Datele în privința structurii pe sexe a emigranților relevă unele caracteristici cunoscute, spre exemplu, numărul mai mare de femei în comparație cu cel al bărbaților, doar că structura pe sexe a stocurilor se

diferențiază de cea a fluxurilor. Raportul masculinitate-feminitate a stocurilor se menține constant pe parcursul întregii perioade (cu valori între 32-34% pentru bărbați și 66-68% pentru femei) în timp ce raportul între sexe a fluxurilor are caracter instabil (24-43% pentru bărbați și 57-75% pentru femei).

Reprezentativă este și **intensitatea** emigrației femeilor față de bărbați. În anul 2001, 0,2% din populația feminină și 0,08% din populația masculină a Republicii Moldova locuiau mai mult de 12 luni în Italia. Pe parcursul anilor, intensitatea emigrației a crescut impunător și deja în anul 2014, 5,3% dintre femei și 3% dintre bărbați locuiau permanent în Italia. Trebuie să remarcăm însă, că după anul 2011 acest coeficient manifestă tendințe de scădere lentă pentru ambele sexe (Fig. 3).

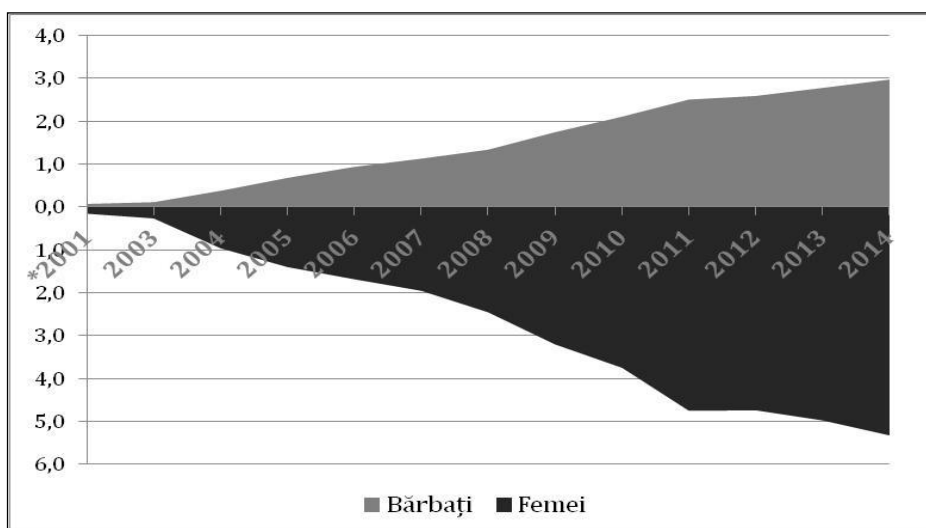

Figura 3. Intensitatea emigrației pe termen lung în funcție de sex, anii 2001-2015 (valori procentuale)

Sursa: calculat de autor conform datelor INS al Italiei și BNS al Republicii Moldova

*2001 – conform datelor recensământului Italiei din anul 2001

Legalizarea cetățenilor moldoveni în Italia

Cel mai lung șir de date disponibil pe INS al Italiei sunt datele cu privire la permisele de ședere. Aceste date oferă posibilitatea să observăm tendințele emigrației moldovenilor în Italia începând cu perioada de după obținerea independenței Republicii Moldova și până în prezent. Evidența permiselor de ședere a început în anul 1992, însă primele informații despre numărul permiselor eliberate moldovenilor au fost înregistrate în anul 1998 – în total 15 permise. Deja în anul 1999 permise de ședere au obținut 268 persoane, iar în 2000 au fost legalizați aproximativ 2 mii moldoveni

(Fig. 4). Astfel, spre deosebire de țările vecine Ucraina și România, emigrarea masivă a moldovenilor în Italia a luat avânt după anul 2000.

De regulă, imigranții cu permise de ședere se caracterizează printr-o prezență mai stabilă pe teritoriul țării gazdă, decât imigranții cu permise temporare. Datele dezagregate în funcție de tipul permiselor sunt disponibile începând cu anul 2011 și prezentate în Tabelul 3. Conform acestora, până în anul 2013 au fost răspândite permisele temporare, iar în anul 2014 numărul celor două tipuri de permise practic se echivalează.

Tabelul 3. Cetățenii moldoveni care au obținut permis de reședință în Italia în funcție de tipul permisului și sex, anii 2011-2014, mii persoane (valori absolute)

Anul	Bărbați		Femei	
	Permise temporare	Permise permanente	Permise temporare	Permise permanente
2011	32,3	13,3	104,6	30,9
2012	31,5	17,0	98,6	48,9
2013	29,2	20,1	90,8	58,5
2014	25,4	24,1	78,8	71,2

Sursa: INS al Italiei

Legalizarea moldovenilor în Italia este dependentă de măsurile de reglementare a migrației internaționale. În perioada până în anul 2003 a fost dificil de obținut un permis de reședință, iar accesul lucrătorilor din afara țărilor UE a fost orientat doar la munca sezonieră, precum și majoritatea permiselor de ședere eliberate au fost temporare [6, 7], de aici și numărul mic de cetățeni moldoveni stabiliți permanent în Italia. Prima creștere majoră a numărului rezidenților moldoveni se atestă în anul 2004 (31,2 mii permise). Această creștere s-a datorat adoptării în anul 2002 a Legii Bossi-Fini [9] care a oferit amnistie multor lucrători ilegali și a permis legalizarea acestora. Un alt val de legalizări a fost înregistrat în anii 2008-2010 și a fost reglementat de decretul-lege din anul 2007 [8] care prevede dreptul cetățenilor străini cu ședere legală în Italia la reîntregirea familiei. În consecință, începând cu anul 2008 proporția copiilor până la vârsta de 17 ani devine tot mai importantă.

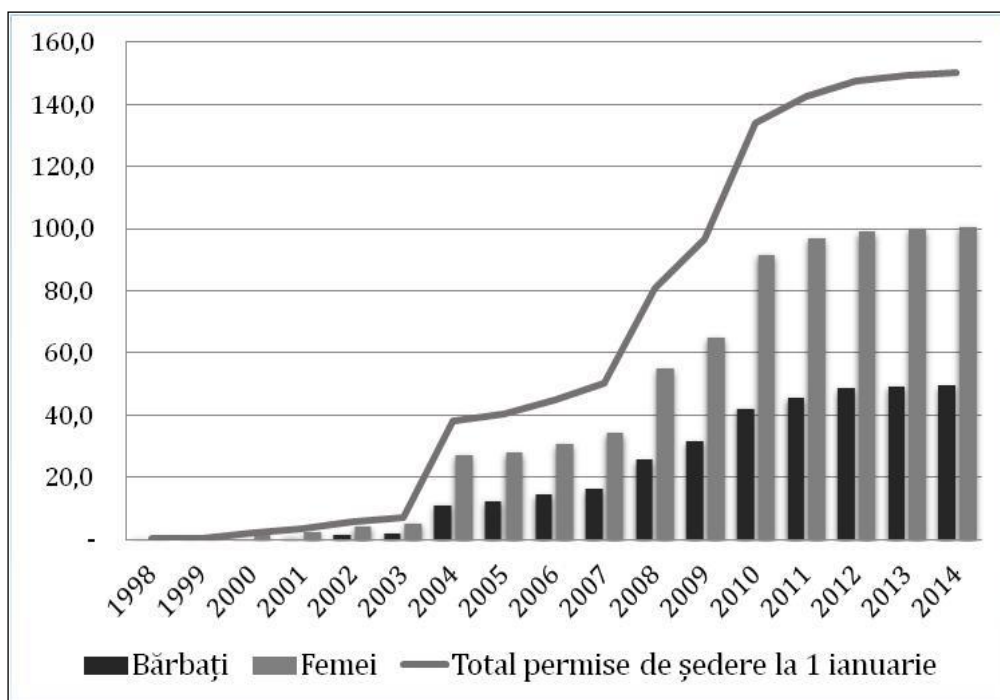

Figura 4. Cetățenii care au obținut permis de reședință în Italia în funcție de sex, perioada anilor 1998-2014, mii persoane (valori absolute)

Sursa: INS al Italiei

Judecând după structura pe vârste a emigranților care dețin permise de ședere putem ilustra (cu anumite rezerve¹⁴) structura pe vârste a emigranților stabiliți permanent în Italia (Fig. 5). Până în anul 2008 intensitatea cea mai mare a emigrației permanente a fost în vârstele 25-29 ani și 30-34 ani, după care urmează vârstele 35-39 ani și 40-44 ani. Prezența mică a copiilor în acești ani și distribuția mare a emigranților în vârstele apte de muncă denotă faptul că principala formă de migrație în această perioadă a fost migrația de muncă. După anul 2008 în rândul tuturor grupelor de vârstă are loc o creștere proeminentă a rezidenților, însă cea mai mare creștere a avut loc la vârstele de până la 17 ani și subliniază, încă o dată, procesul de reîntregire a familie. A doua categorie după numărul mare de emigranți este vârsta între 30-34 ani, după care urmează vârstele de 25-29 și 35-39 ani. După vârsta de 40 ani numărul

¹⁴ Teoretic, statistica privind permisele de reședință înregistrate este parte a statisticii stocurilor moldovenilor, însă trebuie să ținem cont de faptul că unii emigranți care dețin un permis de reședință permanent și nu se află la această dată sau în ultimul an de referință în Italia, de asemenea, este inclus în statistica permiselor.

emigranților începe să scadă. Astfel, după anul 2008, emigrația permanentă a moldovenilor în Italia a devenit „mai tânără” și cuprinde toate vârstele reproductive. De aici concluzionăm că Republica Moldova a pierdut nu doar un număr mare de populație aptă de muncă, dar și un număr mare de oameni în vârstă reproductivă.

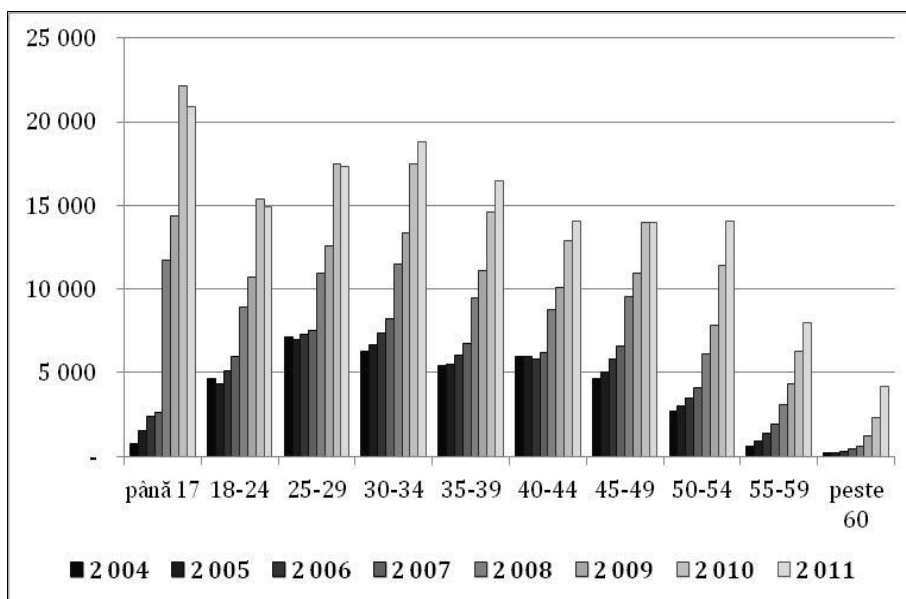

Figura 5. Structura pe vârste a cetățenilor moldoveni care au obținut permis de reședință în Italia, anii 2004-2011, mii persoane

Sursa: INS al Italiei

Încheiere

În acest articol se abordează două probleme importante pentru Republica Moldova. Prima se referă la calitatea și disponibilitatea datelor statistice în domeniul migrației internaționale. A doilea subiect a fost centrat pe estimarea dimensiunilor fenomenului de emigrație a cetățenilor Republicii Moldova în Italia. Reieșind din datele utilizate în această analiză statistică putem formula câteva concluzii importante.

Trebuie să menționăm că divergențele între datele naționale și cele italiene sunt foarte mari. Numărul emigranților moldoveni în Italia este subestimat de Biroul Național de Statistică în cazul Anchetei Forței de Muncă de aproximativ trei ori. Lipsa acestei populații din țară nu este luată în calcul la măsurarea diferitor indicatori de ordin demografic, economic, social ș.a. ceea ce conduce la formularea concluziilor eronate și denaturarea realității.

Migrația moldovenilor în Italia după primul deceniu al anilor 2000 are tendințe de stagnare și de descreștere. După anul 2010, mărimea fluxurilor de moldoveni scade continuu, iar compoziția migranților capătă caracter instabil. Tendințe de stagnare se observă după anul 2011 în numărul total al emigranților permanenți, iar în anul 2015, pentru prima dată, numărul acestora se micșorează.

Urmează să remarcăm numărul impunător de mare al populației tinere prezente în Italia. Datorită legii privind dreptul imigranților la reîntregirea familiei, începând cu anul 2008 crește brusc numărul copiilor, al populației în vârstele reproductive și în vârstele apte de muncă. Astfel, datorită migrației moldovenilor numai în Italia, Republica Moldova a avut o pierdere mare din potențialului său uman.

Bibliografia:

1. Chelcea, S. Metodologia cercetării sociologice: metode cantitative și calitative. București; Editura Economică, 2001.
2. Poulain, M. ș.a. Raport de evaluare a datelor pentru Republica Moldova. Organizația Internațională a Migrației, Chișinău, 2011.
3. Vasile, V. Zaman, G. (coord.) Migrația forței de muncă și dezvoltarea durabilă a României. Abordări teoretico-metodologice. Sisteme de indicatori și modele de analiză. București, 2005
4. Денисенко М., Эмиграция из России в страны дальнего зарубежья. În: Демоскоп Weekly, nr. 509-510, 2012.
5. Переведенцев В. Методы изучения миграции населения. М. 1975
6. Decretto-Legge 18 novembre 1995, n. 489// Disposizioni urgenti in materia di politica dell'immigrazione e per la regolamentazione dell'ingresso e soggiorno nel territorio nazionale dei cittadini dei Paesi non appartenenti all'Unione europea. Entranta in vigore del decreto: 19-11-1995. www.normattiva.it
7. Decreto Legislativo 25 luglio 1998, n. 286// Testo unico delle disposizioni concernenti la disciplina dell'immigrazione e norme sulla condizione dello straniero. Entrata in vigore del decreto: 2-9-1998. www.normattiva.it
8. Decreto Legislativo 8 gennaio 2007, n.5// Attuazione della direttiva 2003/86/CE relativa al diritto di ricongiungimento familiare. Entrata in vigore del decreto: 15/2/2007. www.normattiva.it
9. Legge 30 luglio 2002, n. 189// Modifica alla normativa in materia di immigrazione e di asilo. Entranta in vigore della legge: 10-9-2002. <http://www.normattiva.it>
10. Regulation (EC) of the European Parliament and of the Council, 11 July 2007, n.862// on Community statistics on migration and international protection and repealing Council Regulation (EEC) No 311/76 on the compilation of statistics on foreign workers. <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

БИОСФЕРА И КАЧЕСТВО СРЕДЫ КАК ФАКТОР ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ

ЛАЗАРЕВИЧ Наталья¹⁵,

кандидат философских наук, доцент
Институт философии Национальной академии наук,
г. Минск, Республика Беларусь

РЕЗЮМЕ. В статье показано, что в современном обществе экологическая составляющая является определяющей по отношению к другим факторам мироощущения и поведения человека. Не вызывает сомнения и тот факт, что антропогенное давление на среду неуклонно возрастает, а изменения, происходящие в биосфере на глобальном и региональном уровнях трудно предсказуемы. Сильнейшие антропогенные изменения в настоящее время претерпевают составляющие биосферы. Прогнозирование ближайшего будущего предполагает построение конкретных моделей и сценариев, предполагающих анализ альтернативных ситуаций с целью принятия оправданных решений для сохранения благоприятного качества окружающей среды. Они достигаются в результате осуществления эффективной социальной политики, модернизации экономики и развития культуры с ориентацией при этом на сохранение и улучшение среды обитания нынешнего и последующих поколений. Особое внимание уделено необходимости формирования новой системы образования как одного из важнейших факторов обоснования стратегии выживания человечества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Биосфера, качество среды, качество жизни, экология, здоровье, социальная политика, образование.

ANNOTATION. The article “Biosphere and environment quality as a factor of demographic sustainability” shows that the environmental component in the modern society is a crucial component as compared to other factors of man’s mental perception and behavior. There is no doubt that the anthropogenic pressure on the environment is growing. The changes that take place in biosphere both on the global and regional levels are difficult to predict. Currently, the components of biosphere undergo strong anthropogenic modifications. Predicting the nearest future involves the construction of specific models and programs, including the analysis of the alternative situations to make decisions for environment preservation justified. These can be achieved by means of the effective social policies, economy modernization and development of the culture aimed at preserving and improving the environment for the present and future generations. A special attention is paid to the necessity to form a new educational system as one of the most important factors of the humanity’s strategy.

KEY WORDS: Biosphere , quality of the environment , quality of life , ecology, health , social policy and education.

Современное общество с необходимостью требует обеспечения достойных условий своего развития. При этом определяющими

становятся не только материально-технические или научно-технологические факторы, но и экологическая составляющая качества среды. Развитие цивилизации происходит в сторону повышения уровня и качества жизни населения за счет потребления природных ресурсов. Это привело к возникновению глобальных проблем, и, в первую очередь, экологической как результата противоречия между закономерностями социально-экономического развития и законами развития биосферы. Под экологией все чаще и совершенно справедливо понимают широкую область науки, относящейся не только к природе, но и к человеческому обществу, т.к. качество среды влияет на пути развития человечества. Современная экология превращается в «сложное системное, многоаспектное и междисциплинарное исследование, включающее естественнонаучные и философско-социологические, гуманитарные, идеологические и мировоззренческие компоненты» и, следовательно, экологические закономерности приобретают универсальный характер [7, с. 3]. С этим утверждением нельзя не согласиться, потому что сформировавшийся в экологии новый этап ориентирован на познание планетарных, общемировых процессов.

Наша планета имеет возраст около 8 млрд лет, а биосфера насчитывает около 3,5 млрд лет. На протяжении значительного времени существования нашей планеты основными факторами, влияющими на эволюцию биосферы, выступали геологические и климатические процессы, с которыми связана эволюция живых организмов. Жизнь заполнила различные среды обитания. Уже в середине палеозойской эры содержание кислорода в атмосфере стабилизировалось на уровне примерно 20%. Биосфера постепенно устанавливала динамическое равновесие в деятельности групп организмов, осуществляющих различные функции в круговороте веществ в природе – продуцентов (автотрофов), потребителей (гетеротрофов) и деструкторов, минерализующих органическое вещество, которое определяет ее гомеостатические свойства. Жизнь стала процветать на всех уровнях – в мировом океане, на континентах и в атмосфере. Биоразнообразие, с его планетарными геохимическими циклами, обеспечивает устойчивость и надежное функционирование биосферы.

В ходе эволюции жизни на планете возникали более совершенные формы, приведшие к появлению человека, оказывающего мощное воздействие на биосферные процессы и своей деятельностью нарушившего устойчивость биосферы. Наибольшие преобразования в биосфере осуществляются именно человеком.

Экологические вмешательства антропогенного происхождения, с учетом их вреда для природных систем, могут быть подразделены на такие основные группы: 1) компонентные, 2) репрезентативные, 3) тотальные, 4) глобальные. В основу такого подхода положена степень разрушения целостности экосистемы и ее иерархичность. Избранный критерий позволяет создавать модели экологического влияния и использовать метод формализации для их описания, что само по себе означает возможность применения верификации и фальсификации как важнейших принципов проверки достоверности научного знания, в том числе и экологического. Данное обстоятельство весьма важно в плане оценки влияния подобных явлений на человека, хотя далеко не всегда можно адекватно оценить это влияние. Поэтому необходимо введение такого критерия, универсальность которого бесспорна для всего живого, включая и человека. Речь идет об оценке прогресса вида по такому показателю, как рост численности.

В нормальных условиях возрастание численности или ее поддержание на определенном уровне является показателем процветания вида. Применительно к человеку Тейяр де Шарден сформулировал принцип растекаемости вида, умножения его численности, как непеременимого условия его утверждения в биосфере. Проблема роста численности народонаселения носит многоплановый характер с явно выраженным эсхатологическим подтекстом. Она обостряет и умножает все другие глобальные проблемы современности. Со времени установления Робертом Мальтусом закономерности роста населения в геометрической прогрессии не прекращаются споры о причинах войн, эпидемий, и других страданий человечества. И сегодня на этой методологической основе обосновывается множество концепций о неизбежности перенаселения планеты, массового вымирания людей и гибели человеческой цивилизации. Поэтому вопрос об оптимальной численности народонаселения, о пределах нагрузок на экосистемы, имеет не только сугубо теоретическое значение, но и приобретает реальный практический смысл.

В современной экологии и демографии в качестве эмпирического обобщения широко используется понятие «демографическая емкость ландшафта» (ДЕЛ), позволяющее устанавливать возможности природных систем в их обеспечении жизнедеятельности человека. ДЕЛ — это максимальное количество населения, которое может существовать на территории ландшафтной единицы при данном уровне развития производительных сил. Для того чтобы иметь представление о демографической емкости

ландшафта и народонаселении прошлых веков, пользуются сравнительными и актуалистическими методами, а также численными методами и экстраполяцией, вплоть до оценки количества обитателей древних стойбищ. Достоверность подобных оценок подтверждается данными, полученными на современных народах, находящихся на начальных этапах своего развития. Особенно много в этом плане дало изучение коренных народов Сибири, Севера, Австралии и Океании, во многом сохранивших собирательно-охотничью или примитивно-земледельческую (скотоводческую) культуры. Исследователями установлено, что демографическая емкость тундры составляет 1,7 человека на 100 км², европейской тайги — 3, смешанных лесов умеренного пояса — 7,4, сухих степей — 8, лесостепи — 17,3. Эти показатели существенным образом изменяются под влиянием человеческой деятельности, начиная со времени овладения скотоводством и земледелием. Так, плотность населения североамериканских индейцев составляла 0,5 чел./км², такая же плотность характерна для собирателей и охотников хацза, проживающих в Танзании; показатель 0,2 характеризует плотность населения бушменов кунг из Ботсваны; в XVII в. народы Восточной Сибири (нганасаны, юкагири, чукчи) также находились приблизительно на этом же уровне.

На основе новейших методов познания археология и палеоэкология реконструируют ДЕЛ былых экосистем. Так, установлено, что в суровых условиях верхнего палеолита на территории Центральной Италии во время последнего оледенения плотность населения составляла 0,01—0,02 чел./км². Эти первобытные люди объединялись в общины, числом не менее 25 человек, в свою очередь, образовывали группы охотников и собирателей, численностью около 200—500 человек. Земли, например, той же Центральной Италии или всей Венгрии могли прокормить приблизительно 74 минимальных общины с количеством людей около 2 тыс.; а на территории Франции или Центральной Украины, где плотность населения была немного выше (0,07—0,1 чел./км²) в эпоху верхнего палеолита могло одновременно проживать максимум 20 тыс. человек [1, с. 26].

Подобные ограничения обуславливались возможностями жизнедеятельности людей и потенциалом экосистем. Сугубо потребительское, присваивающее хозяйствование, которыми являются охота, собирательство, рыбная ловля, наложили суровые ограничения и на количественные параметры человеческих популяций. Добывая необходимые средства существования,

первобытные люди зачастую разрушали освоенные земли и были вынуждены ограничивать рост численности своей популяции. Именно в таких условиях и появляются предпосылки для возникновения компонентных экологических кризисов. Такого рода кризисы антропогенного характера возникали в результате нарушения стабильности экологических составляющих биосферы. Это происходило вследствие изъятия из них или разрушения определенных компонентов. И лишь по истечении достаточно длительного времени восстанавливалось их нормальное функционирование. Компонентные экокризисы сопутствовали жизнедеятельности человека с древнейших времен и были обусловлены необходимостью потребления ресурсов природы, в первую очередь животного и растительного происхождения.

В момент формирования человека прямоходящего в Африке (приблизительно 1 млн. лет тому назад) численность человечества оценивается в 100 тыс. человек. Переход к всеядности, последующее развитие социальности привели к пространственной экспансии гоминид (ко времени появления человека разумного — около 50 тыс. лет назад) и, как результат, — к резкому росту численности населения земного шара, составившему примерно полумиллиона человек. Таким образом, становление *Homo sapiens* сопровождалось первым демографическим скачком. И хотя общий способ экологической жизнедеятельности гоминид коренным образом не изменился, однако, благодаря более эффективной технологии изготовления орудий труда, использованию одежды, жилищ, рационализации поведения и коммуникативных структур стало возможным увеличение всего лишь за несколько десятков тысяч лет численности человечества примерно на порядок.

Переход к земледелию и скотоводству означал небывалый скачок в развитии производительных сил человечества, расцвет его творческих сил. Как отмечал в связи с этим В. И. Вернадский, отдавая должное роли огня и орудий труда в развитии человека, «гораздо важнее, с геологической точки зрения, был другой сдвиг, длительно совершавшийся десятки тысяч лет назад, — приручение стадных животных и выработка культурных растений. Человек этим путем стал менять окружающий его живой мир и создавать для себя новую, не бывшую никогда на планете, живую природу. Огромное значение этого проявилось еще и в другом — в том, что он избавился от голода новым путем, лишь в слабой мере известным животным — сознательным, творческим обеспечением от голода и, следовательно, нашел возможность неограниченного проявления своего

размножения» [5, с. 40]. Иными словами, новый способ хозяйственной деятельности снял естественные ограничения на пути роста народонаселения.

Данное обстоятельство, в свою очередь, явилось одной из важнейших причин деградации окружающей человека среды. Найденный механизм удовлетворения жизненных потребностей сравнительно простым способом открыл неограниченные возможности на пути преобразования экосистем. Однако, возникнув, как своеобразная панацея ото всех бед человечества, производящее хозяйство со временем превратило его в заложника собственного способа деятельности, втягивая общество в заколдованный круг экстенсивного и интенсивного использования природных ресурсов. Так, уже примитивное неолитическое земледелие на территории Британии обеспечивало пищей 20 человек на 1 км², а производство маниоки племенем яруро (Венесуэла) предоставляло возможности к существованию 40 человекам на такой же площади. Свиноводство и интенсивное выращивание корнеплодов народностью энга райгу (Новая Гвинея) позволило приблизиться к уровню 96 чел./км², а интенсивное богарное земледелие тамильцев (Шри-Ланка) — 227 чел./км². Вместе с тем эти показатели не являются предельными, например, плотность сельского населения на острове Ява (Индонезия) достигает 2400 чел./км², что достаточно убедительно говорит о возможностях нового способа природопользования [14, с.59; 15, с.408].

Рост популяции человека, который ускорился в результате неолитической, а затем и индустриальной революции, привел к существенным изменениям в биосфере и, следовательно, изменению качества среды. Население нашей планеты составляло по оценкам экспертов 375 млн в 1171 году, для удвоения численности народонаселения до 750 млн потребовалось 544 года, что произошло в 1715 г. Для следующего удвоения числа обитателей биосферы понадобилось 166 лет и численность людей достигла рубежа 1,5 млрд в 1881г., а 3 млрд людей жили в 1960г., т.е. население удвоилось за короткий период в 79 лет. Наконец в 1999 году, всего через 39 лет оно вновь удвоилось и достигло 6 млрд. По данным ООН 31 декабря 2011г. население Земли достигло отметки в 7 миллиардов. По прогнозу Популяционного фонда ООН (UNPFA) население нашей планеты может увеличиться до 8 млрд к 2025 г. Следует отметить, что различные долгосрочные прогнозы предсказывают как дальнейший рост населения, так стагнацию и даже сокращение населения к 2150 г. (UNPFA, 2011). [13, с. 4 – 14].

Каждый человек нуждается для поддержания жизни в жилище, источниках энергии и природных ресурсах, поэтому экологическая способность нашей биосферы к самовосстановлению стала уменьшаться. Подобные опасения хорошо понятны, если обратиться к официальным данным ООН (см. табл.).

Прогноз численности и темпов прироста населения в мире и по регионам [11, с. 99]

Регион	Население, млрд человек			Темпы ежегодного прироста, %		
	1985 г.	2000 г.	2025 г.	1950—1985 гг.	1985—2000 гг.	2000—2025 гг.
Мир в целом	4,8	6,1	8,2	1,9	1,6	1,2
Африка	0,56	0,87	0,55	1,62	2,6	3,1
Латинская Америка	0,41		0,78	2,6	2,0	1,4

Темпы прироста населения превышают темпы прироста пищи. И несмотря на возможности биосферы прокормить несколько десятков млрд индивидов, устоявшийся мировой порядок не позволяет ныне обеспечить нормальное существование всех людей и гарантировать им жизнь, достойную человека. Поэтому особое значение имеет идея оптимизации управления биосферой и экологизации различных отраслей человеческой деятельности. Процесс оптимизации биосферы как некоторое движение от существующего ее состояния к тому, которое бы в наибольшей степени соответствовало как экологическому, так и социально-экологическому идеалу. Практическое значение такой идеи весьма существенно, поскольку в ней выражено стремление людей, перейти от направленного, в экологическом смысле, изменения природной среды к сознательному и рациональному взаимодействию с природой. Процесс оптимизации биосферы содержит в себе момент некоторого идеального состояния среды, такого ее преобразования, которое бы в определенном приближении соответствовало бы экологическому и социально-культурному идеалу естественного окружения человека. Новый этап в эволюции биосферы как социокультурный идеал – этап ноосферы. Данное понятие по своему содержанию многозначно. По мнению Э. Левеза в данный термин следует включать человеческое общество, промышленность, язык и разум как нечто наложенное на биосферу. Тейяр де Шарден представлял себе ноосферу как идеальное царство человеческого разума в отрыве от ее материального содержания.

В.И. Вернадский, раскрывая содержание понятия ноосферы, писал: «Научная мысль человечества работает только в биосфере и в ходе своего появления, в конце концов, преобразует ее в ноосферу, геологически охватывает ее разумом. Научная мысль есть часть структуры – организованности – биосферы и ее в ней проявления, ее создание в эволюционном процессе жизни является величайшей важности событием» [3, с. 91-92]. Он определяет ноосферу как преобразованную человеческим разумом биосферу, а само становление ноосферы как естественноисторический процесс. Считая человечество «мощной геологической силой», ученый ставит вопрос о перестройке биосферы в интересах свободно мыслящего человечества как единого целого [2, с. 148]. Речь идет о создании такой биологической оболочки, которая по своим качественным показателям соответствовала бы необходимым характеристикам существования человека.

Многие современные ученые, в том числе отечественные (П.Г. Никитенко, П.А. Водопьянов и др.) разделяют такую точку зрения и раскрывают ее в своих исследованиях, намечая пути достижения цели. П.Г.Никитенко указывает, что «благодаря НТП повышается эффективность использования сил Природы и ее ресурсного потенциала. Однако в этом направлении таится опасность, та черта, за которую нельзя перешагнуть. Разумно управлять обществом можно, лишь зная пороговые критические уровни экологической безопасности. На этом пути требуется смена мировоззренческих теоретических, методологических и методических установок при разработке и принятии прогрессивных законов и конкретных практических действий как на местах и в масштабах своих стран, так и в межгосударственных отношениях. В ноосферной модели развития доминантой являются духовно-нравственные планетарные ценности. Эти ценности становятся по отношению к материальным приоритетными. [12, с. 122].

П.А. Водопьянов осмысливая данную проблему в своих работах пишет: «...на стадии ноосферы как царства разума, на определенной ступени развития биосферы, человечеству придется взять на себя ответственность за дальнейшую эволюцию. Если же развитие общества и впредь будет носить стихийный, неконтролируемый характер, то биосфера окажется не в состоянии выдержать антропогенные нагрузки и жизнь человека станет невозможной.... Человечеству предстоит согласовывать свои интересы с возможностями биосферы, учитывать в своей деятельности параметры ее стабильности» [6, с. 268].

Одной из основных задач которой стало изучение влияния деятельности человека на биосферу, включающую оболочки земли – атмосферу, литосферу, гидросферу. Сильнейшие антропогенные изменения в настоящее время претерпевает атмосфера земли: модифицируются ее свойства и газовый состав, возрастает опасность разрушения ионосферы и стратосферного озона, повышается ее запыленность. Нижние слои атмосферы насыщаются вредными для живых организмов газами и веществами промышленного и другого хозяйственного происхождения. Нарушение газового состава атмосферы происходит вследствие того, что выбросы в нее техногенных газов и веществ, соизмеряемых миллиардами тонн в год, в ряде случаев либо сопоставимы с их поступлением из природных источников, либо даже превышают последние. Двуокись углерода (CO_2) – один из главных компонентов газового состава атмосферы, который играет важную роль не только в жизнедеятельности человека, растений и животных, но и в выполнении атмосферной функции предохранения подстилающей поверхности от перегрева и переохлаждения. Под влиянием хозяйственной деятельности человека произошло нарушение естественного баланса выделения и ассимиляции (CO_2) и баланса кислорода в атмосфере.

В последнее время пристальное внимание привлекла к себе проблема стратосферного озона, который выполняет роль защитного экрана для всех живых существ от избыточного ультрафиолетового излучения Солнца. Предполагается, что стратосферному озону угрожает опасность истощения в результате попадания в верхние слои атмосферы окислов азота (в частности, вследствие полета сверхзвуковых реактивных самолетов), а также производства и использования фторхлоруглеродов (фреонов).

Антропогенные выбросы углекислого газа, метана, некоторых других газов, разного рода аэрозолей, задерживающих длинноволновое (тепловое) излучение нашей планеты, приводят к повышению средней температуры поверхности Земли, т.н. парниковому эффекту. Как бы ни были сложны измерения и расчеты, сколь бы ни были велики неопределенности в принимаемых гипотезах, основной вывод исследований не вызывает сомнений у большинства специалистов: через одно, может быть два поколения (т.е. к середине столетия) потепление климата станет вполне ощутимым и его последствия в целом будут отрицательными.

Давая анализ сложившейся ситуации, Н.Н.Моисеев указывает, что повышение средней температуры планеты вследствие парникового эффекта не приведет к заметному потеплению в экваториальной

зоне, однако в полярных областях температура возрастет весьма существенно. В итоге, разность температур между этими зонами будет уменьшаться, а величина этой разности определяет интенсивность меридионального переноса воздушных масс - так называемых циклов Гадлея. Меридиональная циркуляция приведет к так называемому западному переносу, или сверхбыстрому вращению атмосферы. Благодаря этому процессу происходит перенос влаги, испаряющейся над океанами, на континентальную часть планеты, свидетельством чего является то, что плохая погода обычно приходит с запада.

Уменьшение интенсивности циклов Гадлея приводит к уменьшению интенсивности западного переноса. Поэтому даже при увеличении испарения с поверхности океанов, которое будет происходить за счет повышения средней температуры планеты, количество влаги, переносимой в глубину континентов, может заметно уменьшиться. А это в свою очередь, снизит продуктивность растительного покрова на континенте, несмотря на увеличение количества углекислоты, в обычных условиях увеличивающей продуктивность. Следует ожидать, что это сокращение может достигнуть 20-25%, и размеры пустынь и полупустынь значительно возрастут. Из-за таяния полярных льдов и теплового расширения воды на десятки сантиметров поднимется уровень Мирового океана. Изменится положение границ, разделяющих природные зоны степь-тайга и тайга-тундра. И это потребует перестройки всей структуры сельскохозяйственного производства. Можно спорить о сроках наступления такого кризиса, о темпах его нарастания, но основные следствия тепличного эффекта очевидны. С такого рода прогнозами согласны большинство климатологов, хотя не менее важно и то, что они затронут практически все Северное полушарие планеты [10].

Опасность изменения климатических условий, затрагивающая глобальные геофизические характеристики атмосферы, представляет увеличение ее запыленности вследствие антропогенных факторов. По различным оценкам запыленность атмосферы за последние 50 лет увеличилась на 70%, а её повышение оказывает влияние на климатические изменения в северном полушарии.

Сильно подвержена антропогенному воздействию литосфера (твердая оболочка Земли) в результате активного вторжения человека в земные недра, производимые изменения рельефа местности и природных ландшафтов, строительства крупных инженерно-технических сооружений, разрушения и загрязнения почвенного покрова, и ряда других процессов. В особенности велики

потери почвенных ресурсов. Общая площадь утраченных для мирового сельского хозяйства обрабатываемых земель достигла за всю историю человечества 20 млн. кв. км, что больше площади всей пашни, используемой в настоящее время (около 15 млн. кв. км). В результате застройки, горных работ, отвода территорий для дорог и других мероприятий мировое сельское хозяйство ежегодно теряет от 50 до 70 тыс. кв. км ценных плодородных земель.

Все более глобальный характер приобретает загрязнение литосферы (в частности, почв, подземных вод); а также интенсивное использование подземной среды для захоронения отходов, складирования нефти и газа, проведения ядерных испытаний и др. Эксплуатация минеральных богатств литосферы достигла в современный период гигантских масштабов. На каждого жителя планеты приходится свыше 20 т. добываемого минерального сырья в год. Это сопровождается многочисленными формами нарушения и даже коренного изменения рельефа земной поверхности и ландшафта.

В результате хозяйственной деятельности значительные изменения происходят и в структуре гидросферы (водной оболочки Земли). Многие реки, озера, моря превращаются в места сброса различных отходов и загрязняющих веществ. Это приводит к угнетению океанической биоты и, следовательно, к сокращению пищевой базы человека. Качественное изменение гидросферы (химического состава и свойств водной среды) становится в наше время главным фактором количественного сокращения запасов пресной воды на Земле, а также видового обеднения обширного класса биоты – речной, озерной, морской. Кроме того, в загрязненных акваториях портов и некоторых заливов уже сегодня заметно сокращается испарение с морской поверхности, меняется структура энергообмена между океаном и атмосферой – одного из энергетических регуляторов земной жизни.

Отмеченные виды воздействия, приводящие к нарушению биохимических циклов, энергетических и термохимических процессов в биосфере оказывают негативное влияние на биотическую оболочку планеты, в которой концентрируется вся совокупность живого вещества и качество среды самого человека. Можно было бы, например, ожидать, что на увеличение концентрации углекислоты в атмосфере биосфера приведет к увеличению объема фитомассы. Такое увеличение отмечалось еще в XIX веке в связи с развитием промышленности и быстрым ростом количества сжигаемого угля. В XX веке процесс этот стремительно нарастал. Однако в последнее

время увеличение углекислоты в атмосфере к заметному увеличению биомассы в биоте не приводит. По мнению Н.Н.Моисеева это очень грозный симптом. Он расценивает его как возможную потерю биосферой способности компенсировать внешние возмущения, в результате возникшей в ней рассогласованности, которая способна привести биосферу в новое состояние. И может так оказаться, что в этом новом состоянии параметры биосферы окажутся неподходящими для жизни человека, а может и всей биоты [9, 39]. Биосфера как самонастраивающаяся система (за счет регулирующего действия биоты) выполняла роль регулятора, удерживая параметры биосферы в узком интервале их значений. Грозным предупреждением также становится статистика сокращения площади тропических лесов, которые наряду с тайгой являются «легкими» планеты – они вырабатывают основную массу кислорода. При длительном воздействии стремительно нарастает процесс видового обеднения животного и растительного мира, происходит процесс прямого уменьшения продуктивности биоты и потеря плодородия почв. Для того чтобы любой биологический вид мог устойчиво существовать на Земле, необходимо, чтобы он вписывался в естественный круговорот веществ в природе, или, как говорят, в естественные геохимические циклы. Другими словами, чтобы он мог жить за счет той энергии, которую Земля получает от Солнца. Лишь в этих условиях может иметь место поддерживаемое равновесие.

В литературе описано еще множество других явлений, развитие которых в течение ближайших нескольких поколений приведет к необратимым изменениям качества среды, а именно - в условиях обитания, взаимоотношения человека с его традиционной экологической нишей и сделает ее непригодной для жизни и развития цивилизации в ее современном понимании. Прогнозирование ближайшего будущего предполагает построение конкретных моделей и сценариев, предполагающих анализ альтернативных ситуаций с целью принятия оправданных решений для сохранения благоприятной среды. Процесс оптимизации биосферы как некоторое движение от существующего ее состояния к тому, которое бы в наибольшей степени соответствовало как экологическому, так и социально-экологическому идеалу окружающей среды, с необходимостью включает осознание, каков сам объект управления и конечные на данном этапе социально-природного взаимодействия, цели. Экологическое знание выступает своеобразным мостом между представлениями о развитии живой природы и о развитии человеческого общества. Неудивительно,

поэтому, что экологическое образование приобретает особую значимость в решении проблем взаимоотношения человека и природы и поэтому становится важным фактором формирования экологических потребностей.

Литература:

1. Баландин Р. К., Природа и цивилизация / Р.К. Баландин, Л.Г. Бондарев - М., 1988.
2. Вольтрек Д. Геологическая карта Урала / Д. Вольтарек, Г. Фредерикс. - М., 1975.
3. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / В.И. Вернадский. - М., 1989.
4. Вернадский В.И. О некоторых проблемах биогеохимии / В.И. Вернадский // Изв. АН СССР. 1938., №1. С.19-34.
5. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В.И. Вернадский. - М., 1988.
6. Водопьянов П.А. Устойчивость и динамика биосферы / П.А. Водопьянов. - Мн., 1981.
7. Гирусов Э.В. Система «общество-природа»: Проблемы социальной экологии. М., 1986.
8. Кравченко И.И. Экологическая проблема в современных теориях общественного развития. М., 1982. С.3.
9. Моисеев Н.Н. Логика динамических систем и развитие природы и общества / Н.Н. Моисеев // Вопросы философии, 1999. №4. С.23.
10. Моисеев Н.Н. Человек, природа и будущее цивилизации: «ядерная зима» и проблема «допустимого порога» / Н.Н. Моисеев. - М., 1990.
11. Наше общее будущее. Доклад МКОСР. - М., 1989.
12. Никитенко П.Г. Императивы инновационного развития Беларуси: теория, методология, практика / П.Г. Никитенко. - Мн., 2003. С.4-5.
13. Савченко В.К. Человек и устойчивость биосферы / В.К. Савченко // Весці НАН Беларусі. Сер. гум. навук. 2014. – № 4. – С. 4 – 14
14. Сдасюк Г. В. Этот контрастный мир. Географические аспекты некоторых глобальных проблем / Г.В. Сдасюк. - М., 1985.
15. Харрисон Дж. Биология человека / Дж. Харрисон и др. - М., 1968.

КУЛЬТУРНО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ

ЗАХАРОВА Наталия¹⁶,

кандидат философских наук

Институт философии Национальной академии наук Беларуси,
г. Минск

РЕЗЮМЕ. Реализацию идеалов и ценностей постиндустриальной (информационной) эпохи необходимо поставить в зависимость от устойчивости социально-природного развития, информационных и сетевых коммуникаций, интеллектуализации среды и экологической культуры. Оценка и прогнозирование воздействия научно-технологических и информационно-культурных изменений на жизнь людей, на содержание их духовных поисков ставит вопрос о природе человека и его способности решать возникшие глобальные экологические проблемы и задает новые культурно-экологические критерии качества человеческого развития. Это предполагает ускоренное наращивание человеческого интеллектуально-культурного потенциала и вызывает необходимость прогнозирования качества образования.

Важнейшим становится ресурс самоактуализации творческого интеллектуального и духовного потенциала человека, который представляется наиболее продуктивным в решении глобальных проблем современности, в расширении человеческих возможностей и является главным вектором предотвращения антропологического кризиса. Норма, которая даст возможность выхода из кризиса, должна базироваться на некоей глубинной субстанции в человеке – желании расти, развиваться, творить в условиях безопасности. Необходимо воспитывать такое отношение к жизни, к природному и социальному окружению, когда человек просто физически не сможет делать что-либо, вредящее миру и другим. В этой связи глубоко естественно возрастание интереса к разработке понятий «человеческий потенциал» и «интеллектуальный потенциал личности».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: постиндустриальное общество, информационное общество, экологическая культура, социоприродное развитие, человеческий потенциал, интеллектуальный потенциал, образование, способности человека, экологическая безопасность.

ANNOTATION. Ideals and values of post-industrial (information) development of the society must be made dependent on the stability of the socio-natural development of information and communications network, intellectualization environment and ecological culture. Since the effects of science and technology, information and cultural changes on people's lives become more complex, a question about the man's nature and his/her ability to deal with emerging global environmental problems takes the first place. It sets new cultural and environmental quality criteria for human development. This involves accelerated build-up of human intellectual and cultural potential, and calls for predicting the quality of education. The most important resource is becoming self-actualization,

creative intellectual and spiritual potential of man. This approach seems to be the most productive in solving the contemporary global problems and in the expansion of human capabilities. This approach is the principal vector of the anthropological crisis prevention. The rule which allows exit from the crisis should be based on some kind of deep substance in the man - the desire to grow, to develop, to create in safety. It is necessary to bring this attitude to life, the natural and social environment, when a person physically can not do anything harmful to the world, nature and others. In this regard, it is quite natural that there is a growing interest concerning the development of the concepts of "human capital" and "the intellectual potential of the individual".

KEY WORDS: post-industrial society, information society, ecological culture, socio-environment development, human potential, intellectual potential, education, human capabilities, environmental safety.

Определение перспектив устойчивого развития характеризуется в первую очередь критическим отношением к мировоззренческому, социокультурному, экологическому наследию индустриальной эпохи, с одной стороны, и упованием на спасительность реализации идеалов и ценностей постиндустриальной (информационной) цивилизации, с другой. Перспективы развития человеческой цивилизации в современных социально-философских теориях ставятся в зависимость от положительного развития информационных и сетевых коммуникаций, инновационных технологий, интеллектуализации среды и т.д. Оценка и прогнозирование воздействия научно-технологических и информационно-культурных изменений на жизнь людей по-новому ставит «вечный» вопрос о том, что представляет собой человек, как он себя понимает, как будет относиться к породившему его природному окружению, какими средствами будет решать возникшие глобальные экологические проблемы, что будет полагать главным в социально-экономическом развитии. Все это требует новых культурно-экологических критериев качества человеческого потенциала.

В условиях перехода на принципы постиндустриализма возрастает значение и опережающее воздействие над-материальной сферы общества. Определяющая роль принадлежит здесь не тому что есть, а тому чего пока нет, но что возможно или должно быть: культурно-духовным, научно-рациональным, нравственным, педагогическим и другим идеалам, позволяющим конструировать действительность. Для каждой эпохи, как и для настоящего переходного периода к постиндустриальному развитию, существуют свои нерешенные проблемы, своя система ценностей и норм, смыслов и значений, образов восприятия и вкусов, стилей, моды и других социально-культурных кодов.

Возрастающее соперничество между основными мировыми центрами силы в политике, экономике, военной мощи, культурно-информационном влиянии смещается из плоскости инструментально-технологической в плоскость услуг, идей, интеллекта и информации. Более того, эти механизмы становятся все более восприимчивыми к научно-техническим новшествам, которые, в свою очередь, непрерывно генерируют импульсы дальнейших преобразований. Преобразуются же не просто внешние условия, но само содержание, сама ткань человеческого бытия. Это уже предполагает ускоренное наращивание человеческого интеллектуально-культурного потенциала и вызывает необходимость прогнозирования его качества.

Производство поглощает все большие объемы энергии, труда, сырья и капитала, оно становится все более технологичным, но в целом разрушительность производства для окружающей среды растет, а долговечность товаров снижается. Растет энергозатратность автомобилестроения, бытовой техники, а сроки их эксплуатации сокращаются. Производство упаковки разового пользования тоже требует затрат. На охлаждение и проветривание зданий из стекла летом уходит столько же энергии, как на отопление зимой и т.д. Экономический рост такого рода нельзя считать экологически сопряженным.

Но есть товары, увеличить выпуск которых при всем желании невозможно – это свободная земля, воздух, вода, леса, запасы рыбы в реках и морях и т.п. Когда они становятся дефицитом, неважно, какую цену за них предлагают, можно только перераспределить их между большим числом пользователей. Если это дефицит земли – возрастает плотность застройки и высота небоскребов, или подземные пространства, растут цены на отчуждаемые под дороги и промышленные объекты бывшие сельскохозяйственные земли. Если это воздух и вода, то требуется многократная утилизация имеющихся запасов. Все это утяжеляет органическую часть капитала, направляемую на производство единицы продукции, и стоимость растет [1, с. 44].

На рубеже III тысячелетия назрели проблемы, к которым в принципе нельзя подступиться с позиций экономико-центричного «разумного эгоизма». Даже для того чтобы их просто заметить, требуется существенная реорганизация мотивационной структуры, заложенной эпохой европейского модерна XV—XX вв. Еще в 60-е гг. прошлого века изменения мотивации зафиксировала социология, обнаружив постэкономический сдвиг в структуре потребностей: с

повышением уровня образования и культуры населения доля расходов на материальные нужды падает, а расходы на постматериальное потребление возрастают. В аналогичном направлении меняются факторы социальной удовлетворенности. Такие показатели, как характер труда и его престижность, критерии общего качества жизни, куда входят собственное здоровье, качество питания, отдыха, культурный выбор, в условиях постиндустриального общества стали играть большую роль, нежели оплата труда и уровень жизни.

Новый «постэкономический» человек в чем-то сближается с «доэкономическим» человеком прежних эпох. Он стал бережнее относиться к традиции, оценил архетипы культуры, периодически испытывает ностальгию по чистым природным ландшафтам. В современном мире повсеместно ощущается масштабное контрнаступление избавленной от всех пережитков экономической среды на среду социальную, культурную и экологическую. Социальное государство пока не может преодолеть противоречия между собственными потребностями экономики, вопросами эффективности в чисто экономическом (денежном) понимании и защитой природы как источника удовлетворения насущных потребностей нынешних и будущих поколений. Идеология чистого рынка постоянно теснит идеи сохранения биосферы, «зеленой экономики», альтернативных источников энергии и пр.

В XX в. «человеческие факторы» социального развития расшифровывались в основном в терминах Просвещения — как квалификация и образованность. Но со временем обнаружилось, что эти факторы только тогда положительно влияют на общественное производство, если не отвергнута традиционная этика, уважение к закону и личная сдержанность в удовольствиях. Торжествующий в настоящем гедонизм и расточительство подрывают все институты, от семьи до предприятия и государства, ибо все они требуют ответственности. «Социальный порядок является продуктом прошлой человеческой деятельности и существует постольку, поскольку человеческая активность продолжает его продуцировать. Никакого другого онтологического статуса ему приписать нельзя» [2, с. 52].

Стремление к обладанию, в той или иной мере, характерно для любого человека (впрочем, как и для других живых существ, у которых оно проявляется в иных формах). Можно сказать, что оно обусловлено самим отличием субъекта от объектов. В свою очередь, на этом самой природой обусловленном стремлении зиждется вся экономическая жизнь человечества (и ее основа – феномен

собственности). Еще в середине XIX в. данную проблему проанализировал М.Штирнер, обратив пристальное внимание и на ее психологические аспекты, а позднее Э.Фромм вслед за А.Шопенгауэром пришел к выводу о фундаментальном характере противоречия между «иметь» и «быть».

Э.Гидденс писал, что в этих условиях государство должно усиливаться не в сфере рынка, а ниже и выше рынка. Ниже рынка - это в распределении ресурсов, в сфере охраны природы, в социоприродной практике. Выше рынка - это в области культуры, образования, духовной жизни [3. р. 20-35]. Добавленные здесь новые различия кажутся парадоксальными. На деле же ничего странного нет. Это значит, что при всех изменениях сохраняются базовые принципы поддержания порядка через роль государства и действие социальных норм. Государство (социальное) было и остается исторически жизнеспособной формой. И любые конструкции возможных перспектив развития современной Беларуси должны строиться с учетом достижений и скрытых резервов теории постиндустриального общества исходя из собственной модели развития. В концепциях постиндустриального общества, в которых в роли основного субъекта все чаще рассматривается «постэкономический человек», основным достоянием общества становится коллективный символический капитал [14, с. 378]. Под ним понимается общественная духовная собственность – моральные ценности и нормы, традиции и обычаи, нравы и мировоззренческие установки, социальные идеалы и другие феномены коллективной памяти и духовной культуры.

Необходимо различать информационную, виртуальную, эскапистскую, сетевую и субстанциальную духовно-культурную составляющую человека, поскольку соответствующие виды ресурсов играют в деятельности человека существенно разные роли. Первый вид – это то, что человек волен использовать или не использовать по своему разумению, это спектр имеющихся у него *возможностей* для достижения собственных целей. Непрерывно возникающие новые средства не только позволяют человеку компенсировать дефицит собственных ресурсов, открывают перед ним совершенно новые пространства для развития и реализации своих возможностей, но и актуализируют новые соблазны. Второе – ресурс самоактуализации своего творческого интеллектуального и духовного потенциала представляется наиболее продуктивным в решении глобальных проблем современности, в расширении человеческих возможностей и

является главным вектором предотвращения антропологического кризиса[9].

Норма, которая даст возможность выхода из кризиса, должна базироваться на некоей глубинной природе в человеке. Что же может быть глубже желания роста, желания развиваться, производить и желания сохранения имеющегося, и желания покоя и благополучия? Все уровни существования человека объемлет, объединяет и определяет их функционирование его представление о смысле и цели жизни. Т.е. это восприятие человеком себя и мира как единого организма. Отсюда вытекает такое отношение к жизни, к природному и социальному окружению, когда человек просто физически не сможет делать что-либо, вредящее миру и другим. Это отношение должно быть не просто предметом изучения в школе и университете, а стать нормой общественного развития, только тогда общество сможет передать его человеку в качестве смысла жизни. В этой связи глубоко естественно возрастание интереса к разработке понятий «человеческий потенциал», «человеческий капитал», «интеллектуальный потенциал личности».

Решающие факторы развития интеллектуального потенциала личности можно определить как следующие: это основанная на телесном и душевном здоровье, общей жизнеспособности человека, готовность к социализации, семейной жизни и воспитанию детей; постоянному углублению знаний и квалификации; рационализация и экологизация потребления, культурно-ценностная мотивация самореализации.

Отметим, что не только научно-техническое, но и социальное развитие отчетливо демонстрирует сегодня нарастающую интеллектуализацию. Собственно, одним из оснований этого является то, что социальное развитие, вообще социальные перемены все чаще реализуются в форме новых технологий и по законам, которые в чем-то существенном весьма сходны с законами создания и распространения технологий. Научно-технологическое развитие последних десятилетий, в свою очередь, все в большей мере концентрируется вокруг человека и его интеллекта. Магистральным направлением становится открытие для человека все новых степеней свободы. Обратная же сторона научного прогресса -- это то, что человек все чаще оказывается критическим звеном многих технологических процессов, а также подвергается опасностям, порождаемым самими же новыми технологиями, которые порой несут угрозу не только его физическому и психическому существованию, но и ставят под вопрос саму его идентичность.

Интеллект человека - это присущая ему способность мышления, рационального познания, которая включает также и способность чувствования, воображения, волю, нравственность и др. Именно в контексте развития интеллекта можно уточнить содержание таких понятий гуманистической психологии (А.Маслоу, В.Франкл, М.Мерфи), как стремление к самореализации, самовыражению, самоактуализации, личностному росту. С.П.Онуприенко считает, что психофизиологический потенциал характеризует не наличные достижения социума, а его возможности повышать качество жизни. Проявление такого потенциала наиболее очевидно в экстремальных условиях жизнедеятельности [11, с. 179-180].

Беларусь по уровню образованности находится на передовых позициях в мире. Например, по уровню грамотности взрослого населения (99,6%) мы опережаем такие страны, как Италия, Испания, Греция, Болгария, Польша и др. Высокий индекс уровня образования (0,819)[4, с. 152] даже в некоторой степени компенсирует отставание по другим показателям, в частности, по финансированию. В доле ВВП расходы на образование в 2013 г. возросли с 4,9% до 5,5%. По данным Министерства образования Беларуси, государственные расходы на образование в Германии и Польше составляют 5,1%, Литве — 5,7%, Финляндии — 6,8%, Швеции — 7,3%. Однако в 2014 г. отчисления на образование уменьшены на 37 млрд руб. [13]. Однако для динамичного инновационного развития необходим уровень финансирования образовательной и научной сферы в виде отчислений не менее 8 % ВВП.

По своему весу инвестиции в образование должны отвечать требованиям инновационной реструктуризации экономики, не нарушая при этом структурное равновесие в обеспечении образовательного процесса. В Беларуси сектор среднего специального образования неуклонно уменьшается. Формально уровень грамотности и образованности в республике беспрецедентно высокий. Но доступность высшего образования (невысокие конкурсы в большинство ВУЗов, относительно невысокая плата за обучение, высокие амбиции абитуриентов и их родителей, расширение сферы репетиторства) приводит к тому, что нарушается структурная устойчивость национального образования: доля лиц с высшим образованием растет значительно быстрее, чем интеллектуальный потенциал страны. Многие выпускники ВУЗов ее востребованы на рынке труда по полученной специальности в силу слабых знаний или высокой рыночной конъюнктуры, но и рабочими они не желают, да и не могут стать.

Как ни парадоксально, но избыток населения с высшим образованием служит существенным барьером для собственно инновационного развития [16]. В международном разделении труда Беларусь становится своеобразным инкубатором высококвалифицированных кадров и талантливой молодежи для развитых западноевропейских стран и США, откуда они редко возвращаются.

Еще некоторое время назад новые информационные технологии воспринимались обществом как решающий фактор такого расширения. Оказалось, однако, что само по себе насыщение социального и образовательного пространства компьютерной техникой еще не решает проблемы. Так, нередко компьютер отдаляет человека от реальности, создавая взамен ее удобную, комфортную, но виртуальную среду. Современные педагоги высшей школы зачастую отмечают у студентов почти полную потерю концептуальности при написании письменных работ и при устном изложении. Современному преподавателю гуманитарных дисциплин в вузе практически невозможно сослаться на пример из литературы, классической или современной, из музыки, живописи. В лучшем случае это окажется продукция Голливуда. Число библиотек сокращается в белорусских городах примерно на 70 и в сельской местности – на 80 единиц в год [12]. Белорусские и российские учителя настойчиво проводят мысль о необходимости введения в школьный курс уроков логики и риторики, чтения книг по нецифровым источникам, возвращение в педагогическую практику школьных драмтеатров, кружков, студий художественного слова. Как говорил Конфуций, чтение без размышления пусто, размышление без чтения опасно. И чтение, и размышление – большой дефицит современного образования.

Необходимость смены культурных оснований индустриализма, переход человечества на новую ступень ответственности за устойчивость биосферы, опасность доминирования потребительских ценностных ориентаций общества, чрезвычайно актуализируют значимость системы образования и ее научно-экологической составляющей. Экологическое образование и воспитание, непрерывное, всестороннее и обязательное, формирование на их основе экологической этики и культуры представляют условие и путь к интеллектуализации и гуманизации отношений общества и природы, отражают общественную необходимость и потребность в экологизации экономики. В период экологического кризиса, когда в биосфере происходят необратимые изменения, ограничивающие

жизненные возможности человека, экологическое образование приобретает еще и особый социальный смысл.

Главной непосредственной целью образования можно считать формирование адаптивного, инновационно-интеллектуального потенциала специалиста ноосферного типа экономики и культуры [6, с. 235]. Такой специалист должен обладать философско-методологическим знанием о ноосфере, принципах экологизации производства, экономики, политики, организации социальной практики.

Экологическое образование в школе как элемент общего образования связано с овладением учащимися научными основами взаимодействия природы и общества. Его цель - формирование системы знаний, взглядов и убеждений, направленных на воспитание моральной ответственности личности за состояние окружающей среды, осознание необходимости постоянной заботы о ней во всех видах деятельности. Содержание экологического образования связано с утверждением идеала человека, для которого органично умение сохранять биологическое равновесие среды. Именно экологическое образование создает реальные возможности для осуществления этого подхода. Такой подход требует не только навыков эффективной производственной деятельности, но и воспитания чувства ответственности за её последствия. Одной из задач экологического образования является формирование у учащихся умений оценивать состояние окружающей среды, ближайшего природного окружения [7, с. 38-39].

Технология организации проектной деятельности школьников включает в себя совокупность исследовательских, поисковых и проблемных методов, творческих по своей сути, инструментально направленных на самостоятельную реализацию школьником задуманного результата. Темы детских проектных работ выбираются из содержания учебных предметов или из близких к ним областей. Такие проекты, коллективные и групповые, как «Чистый город», «Вода жизни», «Наши питомцы», «Птицы – наши друзья», «Собачья жизнь», «Мой природный мир», выпуски экологических газет и бюллетеней и др. активно внедряются в белорусских школах [17, с. 98, 121-125].

Таким образом, экологическое образование и воспитание в начальной школе и затем в средней и старшей школе дает учащимся достаточно полное систематизированное представление об экологии и формирует необходимые предпосылки для более углубленного изучения экологии при приобретении специальности.

Сегодня необходимо включить рассмотрение экологических проблем во все учебные программы, так как эти проблемы становятся настолько серьезными и конкретными, что должны быть задействованы все каналы воздействия на личность. Экологическое образование призвано формировать общественно-экологическое мировоззрение, правовые позиции, комплекс научных знаний, способность воплощать знания в практику, умение сотрудничать друг с другом; поднимать уровень культуры и интеллекта человека и общества в целом, совершенствовать моральные качества людей. Экологию должен отличать нравственный аспект, что потребует пересмотра современного состояния педагогической системы. Экологическое образование в условиях глобального экологического кризиса становится систематизирующим фактором образования в целом, определяющим его стратегические цели и ведущие направления, закладывая интеллектуальную основу школы будущего. Новая система экологических знаний должна помочь настоящим и будущим специалистам организовать человеческую деятельность в условиях жесткого экологического императива [10; 15, с. 260].

В вопросах о стратегии экологического образования существует проблема его методической организации. Одни специалисты считают необходимым разработать отдельный предмет «Экология», который нужно вводить в содержание образования на различных уровнях, поскольку экологическое образование не эквивалентно биологическому, географическому и др., хотя и находится в тесной взаимосвязи. Другие утверждают, что более эффективной является «экологизация» всех учебных предметов, поскольку экологические проблемы носят глобальный, междисциплинарный характер.

Первый принцип нацелен на формирование экологических представлений через экологическое просвещение населения, через усвоение экологических знаний.

Второй - на формирование экологических отношений. Примером осуществления такого подхода к экологическому образованию может служить Международный государственный экологический университет им. Д.А. Сахарова. Его возникновение стало откликом общества на трагические события 1986 г. (авария на Чернобыльской АЭС), когда в стране практически не было специалистов, профессионально подготовленных для минимизации последствий радиационных аварий. Этого требовало и бурное развитие экологического образования во всем мире. Просвещение, подготовка кадров и информирование населения об экологических проблемах - одно из главных условий перехода разных стран к устойчивому

развитию и решению проблем будущего выживания человечества. В этом плане университет имени А. Д. Сахарова способствует формированию высокой компетентности специалистов, которые глубоко осознают ответственность за состояние окружающей среды, получают знания и компетенции в сфере инновационного мышления, природосберегающих технологий, экологической этики [8, с. 50].

В экологическом образовании выделяется естественнонаучный подход, в рамках которого обучение проходит через знания по предметам: биология, химия, физика, астрономия, география и т.д. Наряду с ним существует ценностный подход, который рассматривает экологический кризис как результат превалирования материальных интересов над духовными, отход от философии и идеологии личностного роста, несовместимого с потребительством.

Главной целью экологического образования является формирование у учащейся молодежи и общества в целом экологического мировоззрения на основе единства научных и практических знаний ответственного и положительного эмоционально-ценностного отношения к своему здоровью, окружающей среде, улучшению качества жизни, удовлетворению потребностей человека. Это формирование знаний, необходимых для понимания процессов, происходящих в системе «человек-общество-техника-природа», содействие решению локальных социально-экологических проблем; экологическое воспитание и выработка активной гражданской позиции, основанной на чувстве сопричастности к решению социально-экологических проблем и ответственности за состояние окружающей среды; умение анализировать экологические проблемы и прогнозировать последствия деятельности человека в природе, способностей самостоятельного и совместного принятия и реализации экологически значимых решений [5, с. 11-12].

Основными принципами обучения специалиста будущей ноосферной экономики должны стать принцип экологизации, культурологичности, интегративности, структурной взаимосвязанности глобального, регионального и локального уровней понимания экологических проблем, принцип единства познания, переживания и действия, практической направленности и, наконец, творческого, критического, аналитического мышления. Очень важно сформировать через интерактивные методы (совместное обсуждение, участие в деловых играх, проектах, приобретение опыта и его анализ, выработку собственных методов решения тех или иных экологических проблем) не просто

навыки знания и умения, но и желание заниматься экологической деятельностью [10, с. 5].

Библиография:

1. Андре Горц. Экология и кризис // Экология и жизнь. – 2009. -- №№7-8.- С.41-45.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. -М.: Наука, 1996.
3. Giddens A. The Third Way and its Critics / A. Giddens. – Cambridge, UK: Polity Press, 2000.
4. Доклад о человеческом развитии 2013. – Нью-Йорк, 2013.
5. Борисевич, А. Р. Экологическое образование в контексте концепции устойчивого развития / А.Р.Борисевич // Труды Белорусского государственного технологического университета. Серия V, История, философия, филология. –2010. – Вып. 18. –С. 10-14.
6. Бурак, П.М. Философско-методологические основания ноосферного образования / П.М. Бурак // Информационно-образовательные и воспитательные стратегии в современном обществе: национальный и глобальный контекст : материалы международной научной конференции, г.Минск, 12-13 ноября 2009 г. / Институт философии Национальной академии наук. – Минск. –С.234-237.
7. Захлебный, А. Н. Экологическая компетенция школьника как цель обучения/ А.Н.Захлебный, Е. Н. Дзятковская // Экология и жизнь. –2009. –№ 10. –С. 36-41.
8. Кундас, С. П. Изменить взгляд на мир / С. П. Кундас // Наука и инновации. –2012. –№ 5. – С. 49-51.
9. Маслоу, А. Г. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу. — СПб.: Питер, 2003. 3-е изд.
10. Моисеев, Н. Н. Экологическое образование и экологизация образования / Н.Н.Моисеев // Экология и жизнь. –2010. –№ 8. –С. 4-6.
11. Онуприенко, С.П. Методика мониторинга экологической культуры в условиях социоприродного экстрима / Н.Захарова, Н.Лазаревич, С.Онуприенко /Социальная экология: новые подходы в теории и практике. – Минск: Право и экономика, 2005.
12. Республика Беларусь в цифрах. Краткий статистический сборник 2008. / Министерство статистики и анализа Республики Беларусь. – Минск, 2012.
13. Республиканский бюджет Беларуси на 2014 год составит Br128,6

трлн. // БГ Деловая газета. 2 января 2014 г. -[Электронный ресурс].—2014. -- Режим доступа: <http://bdg.by/news/economics/27454.html>. – Дата доступа: 25.05.2014.

14. Фукуяма, Ф. Великий разлом / Френсис Фукуяма. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – С.378.
15. Хворостов, А. Ю. Унификация современного профессионального экологического образования / А. Ю. Хворостов // Информационно-образовательные и воспитательные стратегии в современном обществе: национальный и глобальный контекст : материалы международной научной конференции, г. Минск, 12-13 ноября 2009 г. / Институт философии Национальной академии наук. –Минск. –С. 258-261.
16. Хмелевский, В.М., Шишакова, С.Ю. Информация о состоянии образования в регионах, пострадавших в результате катастрофы на Чернобыльской АЭС (информационный бюллетень) / В. М.Хмелевский, С.Ю. Шишакова. — Минск: ГИАЦ Министерства образования, 2009.
17. Экологическая педагогика: организация экологического воспитания и образования, формирование экологической культуры : сб. науч. статей / УО "Гродненский гос. ун-т им. Я. Купалы" ; [редкол.: О. М. Дорошко (гл. ред.) и др.]. —Гродно : ГрГУ, 2011.

АНАЛИЗ ПОТЕНЦИАЛА РАБОЧЕЙ СИЛЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

САВЕЛЬЕВА Галина¹⁷, доктор экономических наук,
ЦДИ НИЭИ

ADNOTARE: În articolul prezent sunt analizați indicatorii principali ai forței de muncă în baza datelor din Ancheta Forței de Muncă. Se constată scăderea numărului populației salariate, ratei de ocupare a forței de muncă, șomajul latent. Nivelul scăzut al salariilor a condus la micșorarea ponderii salariului în totalul veniturilor populației, provocând diminuarea funcției stimulative și motivaționale a salariului. Funcționalitatea imperfectă a pieței muncii contribuie la refluxul migrațional al populației în vârstă aptă de muncă etc. În baza datelor analizate se propun unele recomandări de perfecționare a politicilor în domeniu.

CUVINTELE CHEIE: *ocuparea forței de muncă, populația economic activă și inactivă, Moldova, indicatorii ocupaționali, situația pe piața muncii, populația în vârstă aptă de muncă.*

ABSTRACT: The authors analyse the main labour force indicators in the Republic of Moldova based on the Labour Force Survey carried out by the National Bureau of Statistics. A decline in the number of employees and labour force occupation rate and latent unemployment are registered in the country. A low level of salaries contributed to the reduction of their proportion in the overall population revenue, which in turn weakened their stimulating and motivating function. The imperfect functionality of the labour force intensifies the migration outflows among the working population. Based on the analysed data, a set of practical recommendations with regard to the improvement of the corresponding policies is proposed.

KEY WORDS: *employment, economically active population and inactive, Moldova, occupational indicators, the labor market situation, working age population.*

Рынок труда, являясь одним из основных сегментов рыночной экономики, формируется под влиянием различных факторов, связанных с организацией процесса воспроизводства. Переход Республики Молдова к рыночной экономике не только заострил проблемы занятости, но и добавил к ним новые, связанные со структурной перестройкой экономики и возникновением новых трудовых отношений, обусловленных появлением и развитием разных форм собственности. Все это не могло не отразиться на функционировании рынка рабочей силы. Как следствие вышеназванных трансформаций, произошло неизбежное высвобождение работников и пополнение ими и без того многочисленной армии безработных. Несмотря на то, что период рыночных преобразований практически начался с момента

¹⁷ © САВЕЛЬЕВА Галина, savelievagalina@rambler.ru

провозглашения независимости более двух десятилетий назад, но и в настоящее время существует множество нерешённых проблем, в том числе связанных с подготовкой молодых специалистов, утратой связи между производством и профессиональным образованием, миграцией трудоспособного населения и другие. Особенно чувствительны к происходящим изменениям локальные рынки труда, что обуславливает состояние национального рынка труда и подтверждает актуальность исследования в данной области.

Ситуация на рынке труда в Республике Молдова складывалась не просто, рост ВВП в Республике Молдова отмечен в условиях сокращения численности занятого населения в 2000-е годы. В результате рыночных преобразований произошли радикальные перемены в сфере социально-трудовых отношений, как одной из самых сложных подсистем экономики. Это нашло отражение в изменении государственной политики в области занятости, добровольном выборе трудоспособного населения занятости или незанятости, сферы деятельности и источников получения дохода.

Ратификация основных (8 базовых) конвенций Международной Организации Труда (МОТ) и присоединение Республики Молдова к различным международным организациям, потребовало внесения определенных корректировок в проводимую государством политику занятости, в том числе приведение национальной статистики труда в соответствие с европейскими стандартами и их внедрение в статистику труда (в частности, участие страны в Пакте стабильности в Юго-Восточной Европе, ратификация Конвенции МОТ nr.122 от 9 июля 1964 о политике в области занятости, Конвенции nr.111 от 25 июня 1958 о дискриминации в области труда и занятий, Конвенции nr.100 от 29 июня 1951 о равном вознаграждении мужчин и женщин за равноценный труд др. Национальная стратегия о политиках занятости рабочей силы на период 2007-2015 годы (11) была разработана с учетом гармонизации национальной политики и параметров занятости с пересмотренной Европейской стратегией занятости и рекомендациями МОТ в области обеспечения более полной, устойчивой и продуктивной занятости на основе соблюдения прав человека и любых форм недискриминации в области занятости и трудовых отношений, а также достойной оплаты труда. Для регулирования различных областей рынка труда, обеспечения занятости трудоспособного населения, его профессиональной подготовки и переподготовки в Республике Молдова создана законодательно-нормативная база, в том числе: Закон о занятости

населения и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы (6), Трудовой кодекс Республики Молдова (7) и другие.

Подчиняясь законам спроса и предложения, рынок труда является специфическим, существенно отличающимся от товарных рынков, составными частями которого являются совокупное предложение рабочей силы и совокупный спрос или общая потребность экономики в наемной рабочей силе. В условиях многоукладной экономики и наличии различных сфер приложения труда, сам труд становится условием для повышения конкурентоспособности рабочей силы, фактором усиления конкуренции как между работниками, так и за работников. Рынок труда представляет собой структуру достаточно динамичную, колебания экономической активности населения есть следствие осуществления структурных преобразований, секториальных реформ, последствий кризиса, демографической ситуации т.д. Характерной чертой рынка труда является сокращение численности активного, в том числе наемных работников и их доли в занятом населении, уровня занятости при увеличении экономически неактивного населения и усилении миграционных потоков трудоспособного населения (Таблица 1).

Таблица 1. Оценка основных параметров рабочей силы в Республике Молдова

Показа тели	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Население 15 лет и старше, тыс.чел.	2905,5	2933,2	2931,8	2941,8	2958,4	2968,7	2975,1	2982,6	2987,0	2988,5
- в том числе удельный вес населения, % к населению 15 лет и выше										
экономически неактивного	51,0	53,7	55,2	55,7	57,2	58,4	57,7	59,3	58,6	58,8
экономически активного	49,0	42,3	44,8	44,3	42,8	41,6	42,3	40,7	41,4	41,2
занятого	45,4	42,9	42,5	42,5	40,0	38,5	39,4	38,4	39,3	39,6
занятое население в % к предыдущему году	100,2	95,3	99,2	100,3	94,7	96,5	102,6	97,7	102,3	101,0
Удельный вес наемных работников, в % к занятому населению	50,0	51,0	67,3	50,7	51,4	52,3	57,6	57,4	68,8	67,3
Динамика численности наемных работников, в % к предыдущему году	99,10	97,20	99,69	99,09	95,98	98,2	113,1	97,4	103,4	98,9
Уровень безработицы (по методологии МБТ), %	7,3	7,4	5,1	4,0	6,4	7,4	6,7	5,6	5,1	3,9
Население, уехавшее за пределы страны на работу или в поисках работы (трудоустроенные мигранты)	394,5	310,1	335,6	309,7	294,9	311,0	316,9	328,3	332,5	341,9
- в том числе из сельской местности, %	71,6	70,1	69,3	68,6	69,7	70,9	70,7	72,5	71,6	71,7
Удельный вес трудовых мигрантов, в % к экономически неактивному населению	26,6	19,7	20,7	18,9	17,4	17,9	18,5	18,6	19,0	19,5

Источник: Анкета Рабочей Силы, Национальное бюро статистики, www.statistica.md

Увеличение доли экономически неактивного населения вызывает необходимость более глубокого понимания причин его существования. Исследования ученых (1, 2) показывают, что решение о выходе на рынок труда или уходе с рынка принимается человеком в зависимости от личных способностей к адаптации к изменяющимся условиям трудовой деятельности, от социально-демографических характеристик, в том числе от возраста, состояния здоровья, возможность получения потребительских благ, сравнение возможностей наличия нетрудовых доходов и реальной заработной платы предлагаемой на рынке труда и др. Структура и основные мотивы нахождения в данной категории представлены ниже.

Таблица 2. Структура и основные мотивы экономической неактивности населения (в %)

Наименование показателей	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Экономически неактивное население в возрасте 15 лет и выше - в том числе:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Дети, студенты	22,82	21,03	20,35	19,61	18,78	18,07	16,62
Пенсионеры (в том числе по инвалидности по потере кормильца)	33,51	33,31	33,19	33,69	33,77	34,76	34,63
Домохозяйства (деятельность осуществляется только в домашних хозяйствах)	7,11	7,89	9,79	9,77	9,81	10,51	10,79
Другие ситуации (на содержании другого лица или государства, имеет другие доходы: сдача жилья в наем, проценты, рента и т.д.)	17,66	20,36	18,72	18,49	19,08	17,66	18,49
Лица, уехавшие за границу в поисках работы (трудовые мигранты)	18,90	17,42	17,94	18,45	18,57	18,99	19,47
Обескураженные лица	1,1	1,3	1,3	1,1	1,2	1,1	0,8
Мотивы экономической неактивности всего, % в том числе:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Учеба/повышение профессионального мастерства	29,3	26,9	25,8	24,6	23,5	22,5	20,8
Семейные обязанности	8,9	9,8	12,3	12,4	12,4	13,4	13,7
Болезни	3,4	3,4	3,7	3,4	3,4	3,5	3,6
Пенсия (по возрасту, по инвалидности, др.)	42,2	41,6	41,9	42,5	42,7	43,8	43,5

Наименование показателей	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Добровольно неактивные	5,6	5,4	1,3	1,8	1,5	0,8	0,9
Работа за пределами страны	6,4	7,5	8,7	9,2	9,7	9,6	11,6
Межсезонный период в сельском хозяйстве или др. областях	3,9	5,1	5,9	5,8	6,4	5,8	5,4
Другие мотивы	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,6	0,5

Источник: по данным Национального бюро статистики, www.statistica.md

Из результатов анализа экономически неактивного населения следует: во-первых, снижение (на 6,2 п.п.) удельного веса детей и студентов, во-вторых, увеличение доли занятых в домашних хозяйствах, лиц находящихся на содержании и имеющих нетрудовые доходы, в-третьих, доля пенсионеров варьировала в пределах 33-35%, а доля лиц, декларирующих как уехавшие за границу в поисках работы, начиная с 2010 г. вновь имела тенденцию увеличения. При этом наиболее вероятным резервом для пополнения рынка труда могут быть категории детей и студентов, а при благоприятной политике занятости - лица, занятые в домашнем хозяйстве, особенно, в наиболее трудоспособных возрастах 25-54 лет, добровольно неактивные др. Учитывая важность обеспечения воспроизводства населения, также необходимо принятие действенных мер по возврату в страну трудовых мигрантов (в 2014г. доля трудовых мигрантов возрасте 25-54 года составила 73,65%), см. Таблица 3).

Таблица 3. Структура трудовых мигрантов по возрастным группам, %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
15 – 24 лет	24,51	23,70	22,41	22,47	21,96	20,78	21,15
25 – 34 лет	27,70	28,52	32,86	33,42	33,90	33,59	35,45
35 – 44 лет	25,70	23,53	22,06	20,76	22,08	22,44	20,94
45 – 54 лет	19,41	20,55	18,75	18,52	18,09	18,44	17,26
55 – 64 лет	2,71	3,63	3,92	4,76	3,93	4,66	5,03
65 лет и более	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Источник: по данным Национального бюро статистики, www.statistica.md

Из анализа выявлено, что на 7,75 п.п. возросла доля лиц возрастной группы 25-34 года, то есть можно предположить, что уезжают молодые люди не только в поисках работы, но и те, кто хотел бы реализовать свои амбиции в карьере и бизнесе, поскольку не могут реализовать свои желания у себя в стране. В то же время наблюдается

снижение доли населения в возрасте 15-24 года (на 3,36 п.п.) или молодежи, не имеющей достаточной квалификации и опыта работы, а также более старшего поколения в возрасте 35-44 года (на 4,76 п.п.) и 45-54 года (на 2,15 п.п.), при увеличении доли населения в возрасте 55-64 года в 2014г. на 3,46 п.п. по сравнению с 2008г., занятых, в основном, в сфере оказания услуг по уходу за пожилыми людьми или в других областях обслуживания населения, либо имея цель воссоединения с выехавшими ранее детьми.

Оценка мотивов нахождения в категории экономически неактивного населения дает возможность предположить, что, во-первых, имеется объективная реальность для перетока части данной категории населения в экономически активное, во-вторых, данное предположение возможно при условии осуществления эффективной политики занятости населения, в том числе в области профессионального обучения, подготовки и переподготовки трудоспособного населения, совершенствования систем оплаты труда, в-третьих, повышение уровня занятости трудоспособного населения создаст предпосылки для обеспечения финансовой стабильности пенсионной системы, социальной защиты, сокращения рисков бедности. Возможность вовлечения данной категории вполне оправдана с точки зрения повышения качественных показателей – к 2014 г. возросла на 3,6 п.п. доля населения с высшим образованием и на 1,7п.п. со средним специальным образованием.

Потенциал рабочей силы предусматривает и ту ее трудоспособную часть, которая находится в состоянии безработицы, возможности занятости безработных (Таблица 4).

Показатели трудоустройства безработных показывают наличие резерва рабочей силы: потребность в рабочих местах недостаточна, уровень обеспеченности рабочими местами составил в 2013-2014 годах 4 человека при том, что в докризисный период (2005-2008г.г.) он составлял 2,7-4,1 безработных на рабочее место, тем не менее средняя продолжительность нахождения в безработице уменьшилась.

Вследствии реструктуризации экономики, осуществления реформ, финансово-экономического кризиса, неэффективности политики в области занятости, численность занятого населения, по данным Анкеты занятости рабочей силы, за 2000-2014г.г. уменьшилась на 21,8%, что особенно проявилось в период кризиса: в 2009г. по сравнению с 2008г. численность уменьшилась на 5,3%, в 2010г. по сравнению с 2009г. - на 4,5% и на 8,6% по сравнению с 2008г., что, в основном, затронуло наемных работников, численность которых сократилась к 2014 г. по сравнению с 2000г. на 16,1%.

Таблица 4. Характеристика основных показателей трудоустройства безработных

Показатели	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обратилось по вопросу трудоустройства, тыс.чел.	59,9	51,8	48,4	46,2	79,2	81,5	67,3	51,4	43,5	42,2
Трудоустроено, % к обратившимся	41,1	45,9	48,3	48,1	21,5	18,0	20,2	30,4	38,4	38,9
в том числе:										
- по профессиям рабочих, %	84,6	84,5	82,9	80,6	80,6	80,3	82,4	81,4	80,2	78,0
- служащих, %	15,4	15,5	17,1	19,4	19,4	19,7	17,6	18,6	19,8	22,0
Уровень зарегистрированной безработицы, %	2,0	1,9	1,9	1,6	2,9	4,0	3,6	2,8	1,9	2,3
Количество вакантных рабочих мест, тыс. мест	5,3	7,5	8,1	5,4	1,3	2,7	3,1	3,5	5,2	5,4
В том числе:										
- по профессиям рабочих, %	79,2	81,3	77,8	66,7	61,5	81,5	80,6	74,3	65,4	70,4
- служащих, %	20,8	18,7	22,2	33,3	38,5	18,5	19,4	25,4	34,6	22,2
Количество безработных на 10 вакантных мест, чел.	41	27	23	33	289	149	124	76	40	39
Распределение безработных по продолжительности безработицы, %										
до 6 месяцев	64,7	62,1	62,4	65,5	67,3	58,6	56,2	56,4	63,9	67,2
6 – 12 месяцев	26,9	22,5	23,0	20,1	24,0	24,9	22,9	21,4	19,3	19,2
Более года	8,4	15,4	14,6	14,3	8,7	16,5	20,9	22,2	16,8	13,6
Средняя продолжительность безработицы, месяцев	6,1	7,1	6,9	6,7	6,0	7,1	8,0	8,4	7,2	6,5

Источник: по данным Национального агентства по занятости рабочей силы, www.anofm.md

Однако наемные работники остаются основной категорией занятого населения, их доля увеличилась в 2014г. до 67,3% по сравнению с 62,8% в 2000г. от занятого населения. Среди других категорий работающих наиболее стабильной на протяжении 2000-2014г.г. была категория частных предпринимателей – доля их варьировала от 29,3% до 35%, в том числе в 2014 году – 29,6%.

Практика показывает, что для комплексной оценки уровня занятости важен анализ качественных характеристик, одной из которых является режим работы (полная, частичная занятость, временная др.), поскольку данный фактор является определяющим и в формировании доходов. В Республике Молдова режим работы с наиболее полной занятостью был отмечен в 2004-2005г.г., когда 98,0-98,2% наемных работников был занят на полный рабочий день, а в остальной период в полном режиме работы было занято 96-97% работников, а остальные 4-3 % работали в режиме частичной занятости, режим работы и коэффициент замещения рабочей силы (отношение между принятыми и уволенными работниками) отражены в Таблице 5.

Согласно положений, предусмотренных в статьях 95-97 Трудового Кодекса (7) нормальная продолжительность рабочего времени работников не может превышать 40 часов в неделю. Сокращенная продолжительность рабочего времени 24 часа установлена для работников в возрасте от 15 до 16 лет, она не может превышать 35 часов в неделю для работников в возрасте от 16 до 18 лет, для занятых на работах с вредными условиями труда согласно перечню, утвержденному Правительством, для отдельных категорий работников, труд которых требует повышенных интеллектуальных и психо-эмоциональных усилий.

Сокращенная продолжительность рабочей недели или 30 часов предусмотрена для инвалидов I и II групп без ущемления права на оплату труда и других прав согласно действующему законодательству, а также неполный рабочий день или неполная рабочая неделя, по соглашению между работником и работодателем, может быть предоставлена другим категориям: беременные женщины, работники, имеющие детей в возрасте до 14 лет или детей-инвалидов и другие.

Таблица 5. Характеристика наемных работников согласно режима работы (в % к общему количеству наемных работников) и текучести рабочей силы

Показатели	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Наемные работники	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-20 часов	8,1	6,6	6,9	7,0	8,3	8,7	7,5	8,1	8,6	8,7
21-30 часов	4,6	6,1	6,4	6,2	6,6	6,6	5,9	6,8	6,9	6,9
31-39 часов	4,3	8,3	8,3	7,1	8,1	8,3	8,0	7,3	7,9	9,4
40 часов	61,2	48,8	49,3	52,5	51,3	51,4	52,4	52,9	50,9	49,4
41 час и более	21,8	30,2	29,1	27,2	25,7	25,0	26,2	24,9	25,7	25,6
0-30 часов	12,7	12,7	13,3	13,2	14,9	15,3	13,4	14,9	15,5	15,6
40 часов и более	83,0	79,0	78,4	79,7	77,0	76,4	78,6	77,8	76,6	75,0
Принято работников в течении года, тыс.чел.	166,2	164,0	172,9	181,4	131,4	132,0	166,5	165,5	177,0	179,0
Уволено работников в течении года, тыс.чел.	164,3	173,6	171,4	184,5	149,2	140,9	165,4	167,2	171,2	173,8
Коэффициент замещения рабочей силы	1,012	0,945	1,009	0,983	0,881	0,936	1,007	0,990	1,034	1,030

Источник: по данным Национального бюро статистики, www.statistica.md

Из анализа режима работы следует, что в 2014г. 75% работников с полным режимом занятости имели гарантированный в полном объеме минимальный размер заработной платы, остальные - в зависимости от отработанных часов. По результатам анализа выявлено, что из числа работающих 0-20 часов основная доля (25,3%) приходится на возрастную группу 25-34 года, по 22,9% занимают возрастные группы 35-44 года и 45-54 года, а на молодежь в возрасте 15-24 года приходится только лишь 10,1%. Удельный вес молодежи 15-24 года при режиме работы 21-30 часов составил только 7,6% и 31-39 часов – 5,6%, то есть наименьший среди возрастных групп. Таким образом, 60,2% молодежи в возрасте 15-24 года работает 0-20 часов в неделю, Аналогично можно оценить ситуацию по другим режимам работы, но даже при занятости 40 часов и 41 час и более в неделю полной занятости практически не наблюдается, за исключением занятого населения в возрастной группе 65 лет и выше. Вместе с тем, согласно Закона об оплате труда (5), в Республике Молдова утвержден гарантированный минимальный размер

заработной платы (12, 13), исчисленный из средней продолжительности рабочего времени 169 часов в месяц. Следовательно, частичная занятость работающего населения является проблемой социального характера, так как работники с частичной занятостью и члены их семей вероятнее всего подпадают под категорию социально уязвимых слоев, в наибольшей степени подверженных риску бедности. Именно поэтому оценка уровня занятости, ее особенностей и последствий, должна быть в центре внимания наряду с безработицей, как характеристика недоиспользования трудового потенциала рабочей силы при его формальной занятости на условиях полного рабочего времени, для оценки предложения и потребности в рабочей силе в процессе экономического развития страны. При этом во внимание принимается величина коэффициента замещения рабочей силы (Таблица 5): если коэффициент больше 1, то имеет место не только возмещение убыли рабочей силы и можно говорить о наличии новых рабочих мест, а если он меньше 1, в этом случае может идти речь об ухудшении ситуации на рынке труда, в том числе как о сокращении рабочих мест, так и увеличении безработных. Так, в результате кризиса в 2009-2010г.г. (коэффициент замещения, соответственно, составил 0,881 и 0,936) количество безработных в 2009г. по сравнению с 2008г. возросло в 1,6 раза и в 2010 году – на 13,6% по сравнению с 2009г. В 2012г. при значении коэффициента замещения 0,990 роста безработных не наблюдалось, что объясняется увеличением на 3,6% по сравнению с 2011г. количества трудовых мигрантов (Таблица 1), В вышеперечисленные годы зарегистрированы самые высокие показатели количества безработных на 10 вакантных мест (в 2009г. – 289, в 2010г. – 149 и в 2012г. – 76 человек) и средняя продолжительность безработицы (соответственно, 6,0, 7,1 и 8,4 месяца). За последние 2 года (2013-2014г.г.) ситуация на рынке труда несколько стабилизировалась, в том числе за счет создания новых рабочих мест (в 2014г. их количество возросло на 20% по сравнению с предыдущим годом), численность безработных сократилась на 24,8%, а количество трудовых мигрантов увеличилось на 2,8% по сравнению с 2013г.

Важным определяющим элементом рынка труда является заработная плата, которая в настоящее время не может в полной мере реализовать присущую ей экономическую и социальную функции, в том числе воспроизводственную и стимулирующую, а также не отражает реальную стоимость рабочей силы. В последние 5 лет

снизилась доля дохода в форме заработной платы и в структуре доходов домашних хозяйств (Таблица 6).

Таблица 6. Динамика изменения основных показателей дохода от оплаты труда

	2010	2011	2012	2013	2014
Удельный вес доходов от оплаты труда (заработная плата), % от располагаемых доходов	42,6	44,7	42,7	41,6	41,6
Среднемесячная заработная плата 1 работника в национальной экономике, лей	2971,7	3193,9	3477,7	3765,1	4172,0
Среднемесячная заработная плата 1 работника в национальной экономике, доллар США	240,3	259,1	287,2	299,0	297,2
Рост среднемесячной заработной платы 1 работника в национальной экономике в % по сравнению с предыдущим годом	108,2	111,6	108,9	108,3	110,8
Рост реальной среднемесячной заработной платы 1 работника в национальной экономике, предыдущий год = 100%	101	103,7	104,1	103,5	105,4
Индекс потребительских цен, %	107,4	107,6	104,6	104,6	105,1
Индекс потребительских цен на продовольственные товары, %	105,7	108,4	103,8	106,6	106,5

Источник: по данным Национального бюро статистики, www.statistica.md

В контексте достойной оплаты труда работающих, следует отметить, что в Республике Молдова минимальный размер заработной платы самый низкий среди стран ЕС. Так, с 1 октября 2014г. в стране была установлена минимальная среднемесячная заработная плата в размере 1000 лей, что эквивалентно 48,42 евро [12] при продолжительности рабочего времени 169 часов или 5,92 лея в час равносильно 0,28 евро (в 2008г. данный показатель составлял 400 лей, что было эквивалентно 24,6 евро, в 2009г.-600 леев эквивалентных 40,7 евро). Начиная с 1 мая 2015 г. гарантированный минимальный размер заработной платы в реальном секторе (независимо от вида собственности и организационно-правовой формы) установлен на уровне 11,25 лея в час или 1900 леев в месяц, который определен исходя из средней продолжительности рабочего времени 169 часов в месяц [13]. В условиях девальвации национальной валюты эквивалент данных величин составил на 01.06.2015г. – 95,92 евро в месяц или 0,57 евро в час (при курсе Национального Банка Молдовы (НБМ) на 01.06.2015 -19,8082 лея за евро), на 01.08.2015 г. - 91,17 евро в месяц и 0,54 евро в час (при курсе НБМ на 01.08.2015 -20,8394 лея за евро), то есть покупательная

способность установленного гарантированного минимального размера заработной платы только за 2 месяца снизилась на 5%. В то же время в странах ЕС наблюдается противоположная картина: в соседней Румынии минимальный размер среднемесячной заработной платы за период 2008-2015г.г. увеличился на 57%, на 1 января 2015г. он составил 217,50 евро, а на 1 июля 2015г. увеличился до 234,77 евро или на 7,9%. Аналогичная ситуация наблюдается и по другим странам: по данным Евростата (Code: tps00155) в Болгарии минимальный размер среднемесячной заработной платы на 1 января 2015г. он составлял 184,07 евро, а на 1 июля 2015г. увеличился до 194,29 евро или на 5,6%, в Польше, соответственно, на 1 июля 2015г. он составлял 417,55 евро по сравнению с 409,53 евро на 1 января 2015г. или рост составил 3,0%, в Испании размер данного показателя не изменился и составляет 756,70 евро, то есть минимальный заработок в странах ЕС значительно превышает величину минимального заработка, установленного в Республике Молдова (например, в Люксембурге, который является в этом плане лидером, минимальный размер заработной платы на 1 июля 2015 г. составлял 1922,96 евро, в Нидерландии – 1507,80 евро, в Бельгии – 1501,82 евро, в Германии - 1473,0 евро, во Франции – 1457, 52 евро, в Словении – 790,73 евро, в Греции – 683,76 евро, в Португалии – 589,17 евро и т.д.). Республика Молдова по данному показателю занимает практически последнее место в Европе, что и является одним из мотивов трудовой миграции, вызывает необходимость реформирования системы оплаты труда.

Выводы. Формирование рынка труда в Республике Молдова это длительный процесс, связанный со становлением рыночного механизма и присущими ему институтами, формированием нормативно-законодательной базы, социально-трудовых отношений, что естественно требует проведения реформ в сфере управления, отношения к труду, в том числе и поведения со стороны работников. Развитие рынка труда происходило в условиях последствий кризиса, связанного с финансово-экономической дестабилизацией в России, что нашло отражение в Молдове в форме затянувшейся кризисной ситуации (высвобождение рабочей силы, резкое увеличение безработицы и трудовой миграции), а также и последствий мирового финансово-экономического и национального кризиса 2008-2009г.г. (сокращение спроса и высвобождение рабочей силы, усиление миграционных процессов как внутренних (между районами) так и внешних). В принципе, сокращение предложения труда условиях кризисной экономики явилось благоприятным, так как способствовало как снижению напряженности на рынке труда, так

и издержек связанных с безработицей. Вместе с тем, сокращение предложения труда способствовало и ухудшению деловой активности в связи с выходом с рынка труда лиц трудоспособного возраста и определенной профессиональной подготовкой, которые пополнили практически экономически неактивное население (в большинстве своем ряды трудовых мигрантов, работающих в других странах и содействующих их экономическому развитию) или ряды безработных, что обуславливает несовершенство и нестабильность развития национального рынка труда.

Сокращение предложения рабочей силы в качестве показателя характеристики устойчивого социально-экономического развития, в том числе трудового потенциала может стать фактором, лимитирующим шансы по выходу или преодолению кризисных ситуаций, однако в Республике Молдова предложение труда сталкивается с проблемой профессиональной подготовки рабочей силы в соответствии с требованиями развивающейся инновационной экономики. Анализ занятости рабочей силы, особенно, в период 2005-2014 г.г., четко определил тенденцию сокращения занятого населения, в том числе существенное сокращение наемных работников, наличие скрытой безработицы (отпуска по решению администрации, неполный рабочий день, неделя), однако в последние годы фактор вынужденных отпусков имел стабильную тенденцию к уменьшению. Низкая мотивация заработной платы и ее реального уровня явилась источником снижения мотивации качественного труда, наличия свободных рабочих мест на конец года при реально имеющихся безработных, существование теневого сектора в экономике (в том числе зарплаты «в конверте»). Процесс создания новых рабочих мест происходит параллельно с ликвидацией существующих рабочих мест и при этом сложно определить реальный спрос на рабочую силу, так как экономические агенты при ликвидации рабочих мест, во избежание затрат связанных с сокращением работников, стараются уволенных работников подвести под другие формы – выход на пенсию, перевод на другую работу, увольнение по собственному желанию (анализ данных за 2014 году показал, что из уволенных работников 91,6% фигурируют как уволенные «по собственному желанию» и только 2,7% из общего их количества – «по сокращению штатов»), а что касается созданных рабочих мест, то и данные места не являются гарантированными – по данным за 2014 год из общего количества созданных в течении года только 67,2% носят постоянный характер, а 32,8% являются временными, 16,9% из общего количества рабочих мест имеют сезонный характер. Вышесказанное не дает

основание делать вывод о спросе на рабочую силу, наоборот, занятость следует рассматривать комплексно, с учетом ликвидируемых мест и характером их функционирования во времени (реально созданные места).

Отличительной чертой рынка труда Республики Молдова являлся низкий уровень зарегистрированной безработицы - менее 2% практически до 2009 года, но в результате последствий финансово-экономического кризиса в 2010 году данный показатель увеличился до 4%. Однако низкий уровень безработицы не является отражением благоприятной ситуации в области занятости рабочей силы, а является результатом наличия скрытой безработицы, несовершенства статистического учета, а также того, что показатель рассчитывается исходя из данных учета обратившихся в государственные службы занятости. Вместе с тем, учитывая что государство реально не в состоянии помочь в трудоустройстве высвобожденных работников, последние стараются трудоустроиться самостоятельно, в том числе и в теневом секторе или работать на основе самозанятости, о чем также свидетельствуют статистические данные Национального бюро статистики (Анкета Рабочей Силы).

Учитывая сложившуюся ситуацию на рынке труда, необходимость создания конкурентоспособного отечественного рынка рабочей силы для обеспечения стабильного социально-экономического развития страны, в контексте исследования считается целесообразным:

- разработать научно-аргументированный механизм определения предложения и спроса на рабочую силу;
- разработать стратегию занятости рабочей силы до 2025 года с учетом реформирования рынка труда в соответствии с рыночными отношениями, продвижения новых гибких форм занятости, повышения качества рабочей силы (уровень образования, профессиональная подготовка, состояние здоровья, мобильность);
- усовершенствовать законодательную базу с учетом реалий настоящего уровня социально-экономического развития страны и рыночных форм хозяйствования;
- совершенствование законодательства об оплате труда с учетом опыта других стран, определения реальной стоимости рабочей силы и на основе разработанных социальных стандартов;
- участие социальных партнеров в практической реализации политики занятости.

Библиография:

1. Лыжина Е.В. Исследование динамики предложения труда работников различных возрастных групп в современной экономической литературе. М.: ГУ ВШЭ, Уральский ГУ им. А. М. Горького, Екатеринбург, [econorus.org>consp/files/r35j.doc](http://econorus.org/consp/files/r35j.doc)
2. Рощин С.Ю. Предложение труда в России: микроэкономический анализ экономической активности населения // Препринт WP3/2003/02. М.: ГУ ВШЭ, 2003.
3. www.statistica.md
4. www.anofm.md
5. Закон об оплате труда nr.847-XV от 14 февраля 2002г., Официальный Монитор Республики Молдова, 2002, nr.50-52, ст.336.
6. Закон о занятости населения и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы, nr.102-XV от 13 марта 2003г., Официальный Монитор Республики Молдова, 2003, nr.70-72, ст.312
7. Трудовой кодекс Республики Молдова, утвержденный Законом nr.154-XV от 28 марта 2003г. Официальный Монитор Республики Молдова, 2003, nr.159-162, ст. 648.
8. Закон Республики Молдова о миграции, nr.1518-XV от 6 декабря 2002г., Официальный Монитор Республики Молдова, 2003, nr.1-2, ст.2.
9. Закон Республики Молдова об обеспечении равных возможностей для женщин и мужчин, nr.5-XVI от 9 февраля 2006г., Официальный Монитор Республики Молдова, 2006, nr.47-50, ст.200.
10. Концепция профессиональной ориентации, подготовки и профессионального обучения людских ресурсов, Постановление Парламента nr.253-XV от 19 июня 2003г., Официальный Монитор Республики Молдова, 2003, nr.155-158, ст.640.
11. Постановление Правительства Республики Молдова nr.605 от 31 мая 2007 года «Об утверждении Национальной стратегии о политиках занятости рабочей силы на период 2007-2015 годы», Официальный Монитор Республики Молдова, 2007, nr.82-85, ст.660.
12. Постановление Правительства Республики Молдова nr.550 от 9 июля 2014 «Об установлении размера минимальной заработной платы по стране» (Официальный Монитор Республики Молдова, 2014, nr.185-199, ст.596)
13. Постановление Правительства Республики Молдова nr.219 от 29 апреля 2015 «Об изменении пункта 1 Постановления Правительства nr.165 от 9 марта 2010 г.» (Официальный Монитор Республики Молдова, 2015, nr.105-199, ст.230).

PARTICULARITĂȚI MEDICO-SOCIALE ALE MALADIILOR CARDIOVASCULARE LA VÂRSTNICI DIN MEDIUL RURAL

NEGARĂ Anatol, dr. în medicină, conf. univ.,
GREGDIAN Tudor, dr. hab. în medicină, prof. univ.,
MARGINE Leonid, dr. în medicină, conf. univ.,
LAVRIC Alexandru, lector superior, conf. univ.,
BĂDAN Vlad, lector superior,
LUPĂȘCU-VOLONTIR Felicia, cercetător științific,
ȘORIC Gabriela, cercetător științific,
MAZNIUC Viorica, rezidentă,
*Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie Nicolae Testemițanu, Centrul
Național de Geriatrie și Gerontologie din Republica Moldova*

*“Mai important decât să dai ani vieții, este să dai viață anilor”
/Ana Aslan/*

ABSTRACT: The problem addressed in this article is to analyze the situation regarding cardiovascular disease morbidity and mortality of the old population in the Republic of Moldova, to identify and to assess the impact of cardiovascular risk factors and to outline the methods and strategies for prevention in the context of primary health care.

KEY WORDS: cardiovascular diseases, morbidity, mortality, risk factors, prevention.

Bolile cardiovasculare (BCV) sunt principala cauză de deces, internare în spital și handicap fizic la nivelul populației adulte și vârstnice din întreaga lume. Potrivit estimărilor, anual se înregistrează circa 17.3 mln de decese prin boli cardiovasculare. Rata mortalității CV variază cu vârsta, statutul socio-economic, etnia și regiunea geografică – fiind mai crescută la vârstnici, bărbați și la persoanele cu stare socio-economică precară. Deoarece aproximativ 85% din populația lumii aparține țărilor slab dezvoltate sau cu nivel mediu de dezvoltare, rata globală a evenimentelor cardiovasculare este foarte crescută și într-o continuă ascensiune. Cea mai crescută mortalitate cardiovasculară se înregistrează în țările Europei de Est, aproximativ 58%, iar cea mai scăzută de 10%, în unele țări din Africa. În țările puternic dezvoltate din punct de vedere economic acest procent ajunge la 38%. Vulnerabilitatea țărilor cu venit mic și mediu pe cap de locuitor, precum este Republica Moldova, depășește considerabil riscul țărilor cu economii avansate. În Europa BCV sunt responsabile de aproximativ ½ din totalul deceselor, cauzând peste 4,35 milioane de decese în fiecare an în cele 53 de state membre ale Organizației Mondiale a

Sănătății - Regiunea Europeană și peste 1,9 milioane de decese în fiecare an în Uniunea Europeană. BCV reprezintă cauza a 42% dintre decesele înregistrate în rândul populației masculine și respectiv 55% din decesele din rândul femeilor din Uniunea Europeană.

În Republica Moldova, în structura mortalității generale a populației, maladiile cardiovasculare se situează pe primul loc, constituind 57,5% din numărul total de decese pe parcursul ultimilor 10 ani. Numărul celor decedați rămâne la un nivel înalt în ultimii 5 ani, cu o ușoară scădere în anul 2013 (în 2009 – 663,2; în 2010 – 688,1; în 2011 – 633,4; în 2012 – 641,6 și în 2013 – 621,9 cazuri de deces la 100 000 de populație)[2]. Mortalitatea cardiovasculară înaltă din Republica Moldova depășește nivelul mediu global aproape de două ori. Conform datelor Biroului Național de Statistică, estimativ numărul total al persoanelor cu diferite maladii cardiovasculare constituie – 539,3 mii de bolnavi în anul 2013, dintre care 69,4 mii fiind depistați primar. În raport cu locul de reședință, mortalitatea generală este semnificativ mai sporită în mediul rural. În raport cu zona geografică, mortalitatea generală este mai sporită în raioanele de Nord. Incidența și prevalența bolilor cresc odată cu înaintarea în vârstă [2]. În general, circa 70% din vârstnici suferă de boli cronice, cele mai mari rate de prevalență fiind înregistrate pentru bolile aparatului circulator (45,0%)[2]. În localitățile rurale prevalează infarctul miocardic (239,4‰ față de urban 205,8‰), pe când în mediul urban o prevalență mai mare o are hipertensiunea arterială (632,6 cazuri față de 549,9 cazuri la 1000 vârstnici din rural).

Morbiditatea cardiovasculară înaltă în Republica Moldova se asociază cu adresabilitatea redusă pentru asistență la etapele precoce ale maladiei, ceea ce conduce la depistarea tardivă, pierderea capacității de muncă și apariția frecventă a complicațiilor cu risc vital. La începutul anului 2014 în Republica Moldova locuiau 559,5 mii persoane în vârstă de 60 ani și peste, ce constituie circa 15 la sută din numărul total al populației stabile. Aproximativ două treimi din numărul total al vâstnicilor locuiesc în mediul rural. În funcție de vârstă, se constată că fiecare a treia persoană este în vârstă cuprinsă între 60-64 ani, iar 13,7% sunt persoanele care au mai mult de 80 ani.

La etapa actuală studierea patologiilor cu incidență înaltă la vâstnici, precum BCV, este de o însemnătate deosebită, având în vedere atât speranța scurtă de viață a populației Republicii Moldova, cât și creșterea demografică a populației vâstnice, ceea ce impune eforturi susținute pentru spitalizarea și îngrijirea acestei categorii cu risc, extrem de vulnerabilă biologic, economic și social. Restrângerea activității fizice, specifică vâstnicului, face

ca doua din cele mai importante simptome ale bolilor de inimă - dispneea de efort si durerea precordială - să lipsească, să fie diminuate sau atipice.

Principalele Boli Cardiovasculare depistate la vârstnici:

1. **Hipertensiunea Arterială Sistolică Izolată (HTASI)** la vârstnici reprezintă primul factor de risc cardiovascular și cerebrovascular. HTASI a fost depistată la 14% dintre bărbați și la 23% dintre femeile mai mari de 65 de ani. Conform datelor oferite de studiul Framingham, HTASI la persoanele de peste 60 de ani deține 65-75% din toate hipertensiunile arteriale la vârstnici. Se estimează, că tensiunea arterială înaltă cauzează 7,1 milioane de decese anual în lumea întreagă, aceasta constituind *aproape* 13% din mortalitatea globală.
2. **Cardiopia Ischemică** ocupa locul de frunte dintre cauzele mortalității la vârstnici. Prevalența si incidența bolii coronariene este mai mare la barbatii decat la femeile cu vârsta de pîna la 70 de ani si identică la bărbații si la femeile dupa 70 de ani. Datele disponibile sugerează o incidență anuală a CI de 1.0% în populația masculină vestică cu vârsta de 45-64 ani, cu o incidență ușor mai mare la femei sub vârsta de 65 ani. Incidența la bărbați și femei cu vârste cuprinse între 75-84 ani atinge aproximativ 4%.
3. **Infarctul Miocardic Acut** este prima cauză a spitalizării, constituind 80% din mortalitate la pacienții mai mari de 65 de ani. Incidența si prevalența IMA crește odată cu avansarea în vârstă, constituind 5,8/1000 printre bărbații de vârstă 50-59 ani și 17/1000 pe an la cei de 60-64 ani. Incidența generală a infarctului miocardic acut alcătuiește 5/1000 populație pe an. Pacienții cu risc crescut de a dezvolta IMA sunt cei cu angină instabilă, multipli factori cu risc coronarian si cei cu angina Prinzmetal. Cauza cea mai frecventă a infarctului miocardic este ateroscleroza coronariană.
4. **Insuficiența Cardiacă Cronică** - incidența si prevalența ICC crește progresiv odata cu înaintarea în vîrstă. Vârsta medie a acestei populații fiind aproximativ 75 ani, iar prevalența ICC la populația de vîrsta 70 – 80 ani este între 10 și 20%. Numărul de pacienți cu diferite forme de insuficiență cardiacă în țările ce fac parte din Societatea Europeană de Cardiologie se estimează la cca 10 milioane, iar în Statele Unite ale Americii 4-5 milioane.
5. **Accident Vascular Cerebral Ischemic**- reprezintă a treia cauză de mortalitate după afecțiunile cardiace și boala neoplazică și prima cauză în rîndul bolilor neurologice. Ca și afecțiunile cardiovasculare, AVC este o suferință a vârstei înaintate, însă, cu o frecvență mai mică, aceasta apare și la tineri. Totuși, incidența anuală și mortalitatea prin AVC au

scăzut considerabil (pe plan mondial) în ultimii ani, acest lucru datorându-se unui bun control al factorilor de risc. Republica Moldova se află printre primele țări ale Europei la capitolul mortalității prin boli cerebro-vasculare. Rata mortalității pacienților cu AVC în lume constituind 8% pentru pacienții care au beneficiat de tratament în unitățile de „Stroke” și 27%-33% pentru cei care nu au fost posibilă internarea în unitățile specializate. De asemenea, anual apar circa 11000 de cazuri noi de BCV și peste 2000 de recurențe ale persoanelor care au avut un accident vascular cerebral.

Factorii de risc:

Bolile cardiovasculare au o etiologie multifactorială și rezultă din interacțiunile complexe dintre indivizi și mediu, din caracteristicile individuale ale persoanei (sexul, etnia, predispoziția genetică), din influența determinantilor sociali, economici și de mediu ai sănătății, cât și din insuficiența factorilor de protecție a sănătății. BCV sunt legate de factorii de risc care stau la baza determinantilor acestor boli și care oferă oportunități pentru intervenție.

Factorii de risc asociați (Tabelul 1) cu riscul pentru evenimente cardiovasculare pot fi divizați în 3 categorii:

Tabelul 1. Factorii de risc cardiovasculari ce contribuie la apariția bolilor cardiovasculare

Determinanți biologici	Determinanți ai stilului de viață	Determinanți generali	
		Nemodificabili	Modificabili
TA ↑	Fumat	Vârsta	Venit
Glicemia ↑	Dieta nesănătoasă	Sex	Educație
Colesterolul sanguin ↑	Abuz de alcool	Predispoziție genetică	Condiții de viață
Exces ponderal/obezitate	Inactivitate fizică	Etnie	Condiții de muncă

Mecanismele care leagă factorii psihosociali de creșterea riscului pentru BCV includ stilul de viață nesănătos (mai frecvent fumatul, alegeri alimentare nesănătoase și mai puțin efort fizic), creșterea accesărilor serviciilor de îngrijiri pentru sănătate și scăderea aderenței la recomandările de schimbare a stilului de viață sau la medicația cardiacă. Se estimează că numai pe baza vârstei și sexului (în special de sex masculin) riscul de deces prin BCV crește peste pragul de 5-10%.

Evidențierea factorilor de risc ai bolilor cardiovasculare, monitorizarea și evaluarea impactului acestora asupra stării de sănătate a

populației vârstnice și implementarea măsurilor adecvate de control vor contribui la îmbunătățirea sănătății populației și la reducerea costurilor pentru tratament, îngrijiri medicale și asistența socială.

Strategii de prevenire si combatere a BCV

Prevenția cardiovasculară este de importanță primordială în viața medicală și socială, fiind astfel recunoscută ca o componentă esențială în managementul pacienților cu risc sau cu diverse forme de BCV. Aplicabilitatea prevenției se întinde pe durata întregii vieți, întrucât reprezintă cel mai eficient mod de reducere a riscului de apariție a BCV. Prevenția este astfel cea mai eficientă metodă de intervenție pe termen lung asupra pacienților cardiaci și a celor cu multipli factori de risc cardiovascular [6].

Obiectivele globale ale prevenției BCV sunt: reducerea mortalității și morbidității la persoanele cu risc absolut înalt și asistarea persoanelor cu risc absolut redus în a-și mentine acest stat printr-un mod sănătos de viață. Au fost adoptate trei strategii complementare ce se pot aplica simultan, pentru o abordare globală și cu rezultate superioare:

- 1) Strategia prevenirii și controlul factorilor de risc la întreaga populație, prin măsuri privind sănătatea publică (detectare, supraveghere, educație, măsuri preventive la un cost redus, evaluare).
- 2) Strategia unui grup din populație cu risc crescut, care ar beneficia cel mai mult de un program de prevenire cu un cost mai redus și eficiență mai mare.
- 3) Strategia de prevenire secundară la persoanele cu afecțiuni cardiovasculare, în special cardiopatia ischemică și hipertensiunea arterială, în scopul vindecării, prevenirii de noi accidente, a păstrării stării de activitate și sănătate a vieții.

Este necesar ca fiecare țară să-și definească o strategie proprie bazată pe prevalența BCV, a factorilor de risc și pe datele privind morbiditatea și mortalitatea prin BCV. Luând în considerare faptul că RM este o țară cu resurse reduse și cu o morbiditate și mortalitate prin BCV crescută, se va aborda o strategie triplă [1].

Combaterea bolilor cardiovasculare reprezintă pentru Republica Moldova o problemă stringentă atât medicală, cât și socioeconomică, întrucât acestea se plasează constant pe primul loc printre cauzele de deces ale populației, deținând cca 57,5 % din mortalitatea totală pe parcursul ultimilor 10 ani, iar numărul celor decedați majorându-se de la 631,99 cazuri de deces la 100000 populație în anul 2000 până la 700,2 cazuri în 2005, după care

urmează o tendință de scădere pînă la 633,4 cazuri în anul 2011, și 641,6 cazuri în anul 2012 [3].

Angajamentul statului, cooperarea intersectorială, echitatea și solidaritatea, finanțarea durabilă, participarea comunității sunt printre principiile promovate de Politica națională de sănătate. Printre direcțiile specifice de acțiuni se numără: promovarea sănătății și prevenirea bolilor; „raționalizarea alimentației, reducerea consumului de alcool, evitarea sedentarismului, reducerea obezității și controlul hipertensiunii arteriale, a diabetului zaharat și a dislipidemiilor” prin „elaborarea și implementarea programelor intersectoriale de prevenire a maladiilor și de diminuare a factorilor de risc; promovarea alimentației sănătoase, a consumului de fructe și legume; fortificarea produselor alimentare de bază”; creșterea activității fizice prin „lărgirea spațiilor publice verzi și amenajarea terenurilor speciale de către autoritățile administrației publice locale, revitalizarea pauzelor periodice de scurtă durată pentru exerciții fizice” ș.a.

Abordarea pacienților cu risc înalt:

- pe baza datelor obținute din cadrul Programului Național de Evaluare a Stării de Sănătate a Populației, calcularea riscului CV global utilizând HeartScore (date de intrare: TA, colesterol total, fumat, vîrstă). Grupul țintă
- cei cu risc $\geq 5\%$;
- schimbarea stilului de viață conform principiilor abordării populaționale;
- controlul factorilor de risc CV (HTA, Dislipidemie, DZ), prin programe naționale cu accent prioritar pe medicația profilactică (conform Ghidurilor Europene de Prevenție CV: IECA, Statine, Antiagregante plachetare).

Bibliografia:

- 1.Tratat de cardiologie/ Costin Carp.-București: Național, 2003, Vol.2, cap.XCII, p.1161-1173.
2. Biroul Național de Statistică, 2014.
3. Hotărîrea de Guvern nr.300 din 24 aprilie 2014 privind Programul Național de prevenire și control al bolilor cardiovasculare pentru anii 2014-2020.
4. Rădulescu S. Sociologia sănătății și a bolii. Nemira, 2002;
5. Bălăceanu-Stolnici, Geriatrie practică // Editura Medicală Amaltea, București, România, 408 p.
6. Ghiuru Rodica, Ghid de Urgențe în Geriatrie // Editura Junimea, Iași, 2007, 209.
7. Ridker PM.High-sensitivity C reactive protein: potential adjunct for global risk assessment in the primary prevention of cardiovascular disease. Circulation 2001.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА ХЫНЧЕШТСКОГО РАЙОНА

ЗАХАРОВ Светлана¹⁸, научный сотрудник,
ЦДИ НИЗИ

ADNOTARE: În articolul prezent se analizează rezultatele implementării politicilor de creștere a ocupării forței de muncă - măsuri prevăzute în Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului Hîncești pentru anii 2013-2020. Se examinează dinamica indicatorilor principali cu privire la dezvoltarea pieței forței de muncă, factorii ce afectează piața muncii locală.

CUVINTE CHEIE: piața forței de muncă, raionul Hîncești, rata de ocupare, șomaj, crearea locurilor de muncă, politicile ocupaționale.

ANNOTATION: The results of the implemented employment policies, which are included in the Strategy of socio-economic development of Hincesti district for the period 2013-2020, are analyzed in the article. The dynamics of main labour market development indicators and factors affecting the local labour market are examined.

KEYWORDS: labour market, Hincesti district, employment rate, unemployment, job creation, employment policies.

Хынчештский район по численности трудоспособного населения (мужчины в возрасте 16-61 года и женщины в возрасте 16-56 лет) занимает третье место среди районов республики и второе место среди районов центральной зоны (на 01.01.2014 г. – 79.8 тыс.). В то же время, доля наёмных работников в 2013 г. составила только 10,1% от общей численности населения трудоспособного возраста и по данному показателю район занимает одно из последних мест (11-е) среди 13 районов центральной зоны.

Несмотря на наличие необходимого человеческого потенциала для стабильного социально-экономического развития, в Хынчештском районе наблюдается дисбаланс между спросом и предложением на рабочую силу. В связи с этим была разработана Стратегия социально-экономического развития Хынчештского района на 2013-2020 гг. (ССЭРХ), одной из основных задач которой является проведение эффективной политики в области занятости на основе развития малого и среднего бизнеса.

Реализация мероприятий, предусмотренных Стратегией в области рынка труда, способствовала повышению уровня занятости населения и несколько стабилизировала ситуацию на рынке труда.

¹⁸ © ЗАХАРОВ Светлана, zaharov.svetlana@gmail.com

Так, если в 2009-2013 гг. наблюдалось постоянное снижение численности наёмных работников (среднегодовой темп снижения - 8,85%), то в 2014 г. этот показатель увеличился на 22,4% (Рис. 1).

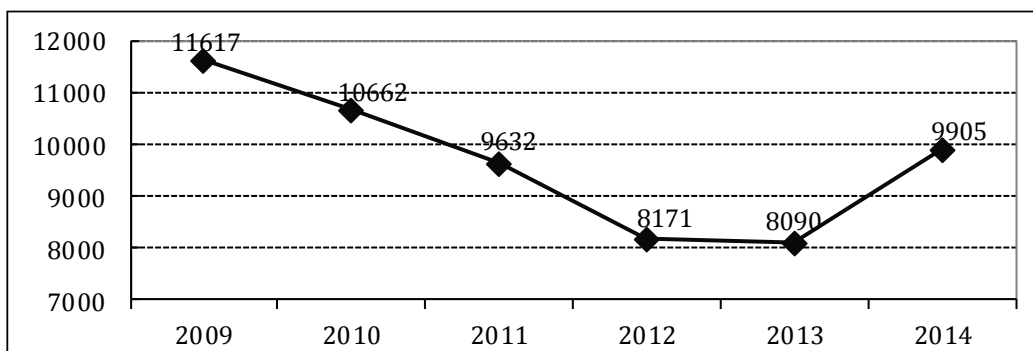

Рисунок 1. Изменение среднесписочной численности работников, 2009-2014, человек

Источник: Согласно данным НБС, www.statistica.md

За 2013-2014 гг. количество созданных новых рабочих мест в 2,4 раза превысило их количество за период 2010-2011гг. (последствия финансово-экономического кризиса). Удельный вес вновь созданных рабочих мест в районе в 2014 г. составил около 2% от общего числа новых мест, созданных по стране, что значительно выше, чем в 2009-2011гг. [4].

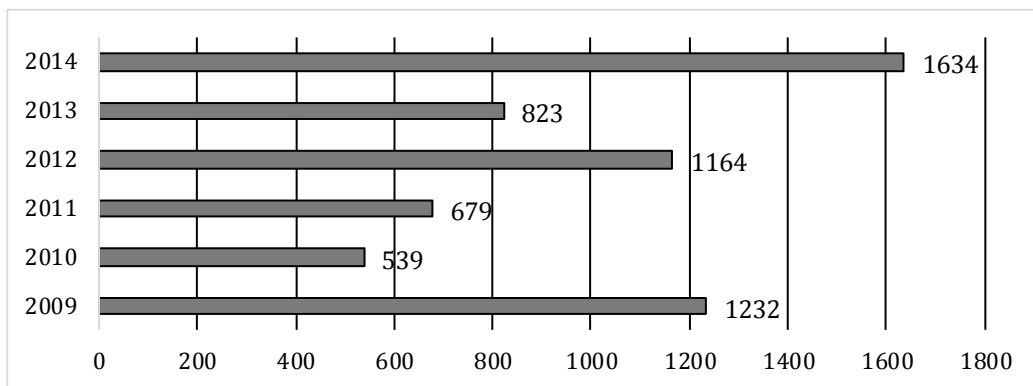

Рисунок 2. Изменение количества новых рабочих мест

Источник: Согласно данным НБС, www.statistica.md

Основные рабочие места в Хынчештском районе создаются в сфере малого и среднего бизнеса (перерабатывающая промышленность, услуги). В 2014г. доля работников предприятий малого и среднего бизнеса увеличилась по сравнению с 2011г. на 8,7 п.п. и превысила показатели в среднем по стране на 17,1 п.п.

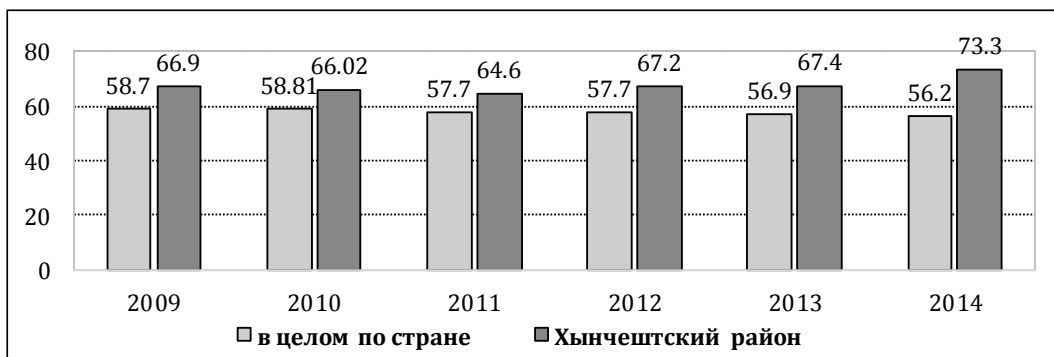

Рисунок 3. Доля работников, занятых в МСБ, от общей численности работников, 2009-2014, %

Источник: Расчёты автора на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Структурные изменения, происходящие в экономической и социальной сферах, повлияли на перераспределение работников по основным видам экономической деятельности (Рис. 4). Так, в 2013г. уменьшилась доля занятых в сельском хозяйстве до 23%, а доля занятых в промышленности, строительстве, услугах и других сферах, напротив, возросла.

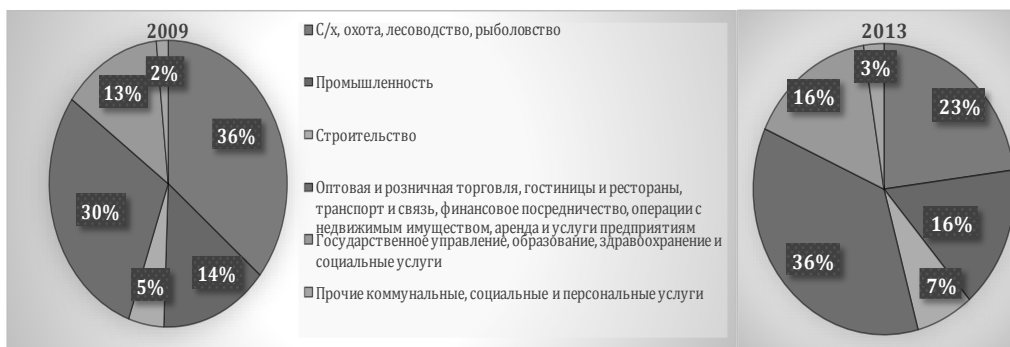

Рисунок 4. Распределение работников по видам экономической деятельности, 2009 и 2013 гг., %

Источник: Расчёты автора на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

В период 2009-2013 гг. сумма задолженностей по оплате труда на одного работника в Хынчештском районе превышала средние ее значения по республике (Рис. 5). Начиная с 2013г задолженность по оплате труда заметно сократилась и составила в 2014г. в среднем 15 лей на одного работающего (в среднем по стране - 181 лей), что соответствует общей тенденции сокращения данного показателя.

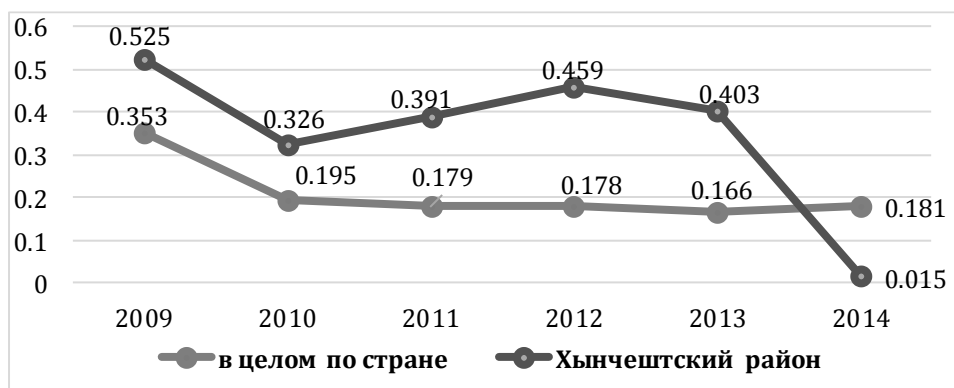

Рисунок 5. Динамика изменения задолженности по заработной плате на одного работающего, 2009-2014, тыс. лей

Источник: Расчёты автора на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Одной из наиболее важных проблем является наличие неоплачиваемых или частично оплачиваемых отпусков по инициативе работодателя. В частности, в 2013г. число человеко-дней неоплачиваемого или частично оплачиваемого отпуска на одного работника увеличилось по сравнению с 2009г. в 1,7 раза, а по сравнению с предыдущим годом - в 1,2 раза.

Таблица 1. Число человеко-дней неоплачиваемого или частично оплачиваемого отпуска на одного работника

ПОКАЗАТЕЛИ	2009	2010	2011	2012	2013
Количество человеко-дней неоплачиваемого отпуска на одного работника					
Республика Молдова	54,0	47,5	47,3	41,2	46,3
Хынчештский район	122	142	66,6	176	208,1

Источник: Расчёты автора на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Неоплачиваемые или частично оплачиваемые отпуска являются проявлением одной из форм скрытой безработицы. Если же рассматривать данный феномен в целом, то общее количество безработных, зарегистрированных территориальным агентством занятости в 2014г. снизилось на 4,9% по сравнению с предыдущим годом (Таблица 2 и 3). Почти половина зарегистрированных безработных представлена возрастной группой 30-49 лет.

Таблица 2. Возрастная структура безработных, зарегистрированных территориальным агентством занятости, в %

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Безработных - всего	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
16-24 лет	18,9	21,5	19,7	19,3	22,4	19,2
25-29 лет	18,8	18,7	18,0	16,2	15,7	15,8
30-49 лет	49,0	45,5	47,8	49,3	46,4	48,0
50-65 лет	13,3	14,3	14,5	15,2	15,5	17,0

Источник: Расчёты автора на основе данных Национального агентства занятости (НАЗ), www.anofm.md

Самая большая доля трудоустроенных безработных приходится на возрастную группу 16-24 года, составляя всего лишь 8-10% от численности безработных данной возрастной категории в 2009-2011гг. [1]. В 2013-2014гг. ситуация с трудоустройством изменилась, практически все возрастные группы имеют удельный вес трудоустроенных выше 20%. Так доля трудоустроенных в возрастной группе 30-49 лет составила 23-24%, против 2-3% в 2009-2011гг.

Таблица 3. Численность зарегистрированных безработных и доля трудоустроенных безработных территориальным агентством занятости, по возрастным группам

	2009		2010		2011		2012		2013		2014	
	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %	Зарегистрировано, чел.	в т.ч. трудоустроено, %
Безработных - всего	2265	4,5	2323	3,8	1813	3,4	1358	10,4	1190	25,3	1132	23,5
16-24 лет	429	10,3	499	8,0	357	7,8	263	14,8	267	35,6	217	20,3
25-29 лет	425	3,3	435	3,2	326	1,5	220	12,7	187	23,5	179	27,4
30-49 лет	1109	3,1	1056	2,4	866	2,8	669	8,4	552	23,9	543	23,4
50-65 лет	302	3,3	333	2,4	264	1,5	206	8,7	184	16,3	193	23,8

Источник: Расчёты автора на основе данных НАЗ, www.anofm.md

В результате осуществления активной политики, проводимой территориальным агентством занятости, в том числе и совместной работы с экономическими агентами по созданию новых и сохранению действующих рабочих мест, имело место увеличение количества рабочих мест. В то же время, основная доля заявленной потребности экономических агентов приходится на рабочие специальности: в 2014г. заявка на рабочие профессии составила 81,4 %, а на служащих только 18,6% от общей потребности в заявленной рабочей силе.

Вместе с тем, на одно заявленное место приходилось 0,7 рабочих, а по числу служащих предложение рабочих мест и их спрос практически совпадали (Таблица 4).

Таблица 4. Спрос и предложение на рынке труда, человек

	2009		2010		2011		2012		2013		2014	
	Спрос*	Предложение*	Спрос	Предложение	Спрос	Предложение	Спрос	Предложение	Спрос	Предложение	Спрос	Предложение
Всего, в т.ч.	371	2265	207	2323	292	1813	569	1358	724	1190	622	1132
рабочие	120	846	130	810	234	634	382	464	546	370	506	361
служащие	251	190	77	190	58	105	187	110	178	122	116	119
Спрос* - число зарегистрированных свободных рабочих мест территориальным агентством занятости Хынчештского района на основании предложений предприятий(экономических единиц). Предложение* - численность зарегистрированных безработных территориальным агентством занятости Хынчештского района.												

Источник: Расчёты автора на основе данных НАЗ, www.anofm.md

Преобладающая доля свободных вакансий из года в год приходится на рабочие места, в то же время они составляют менее 40% из числа зарегистрированных безработных. Одной из проблем является наличие безработных не имеющих профессий (более 50% от количества безработных в 2014 по данным НАЗ). В основном – это безработная молодёжь (Таблица 5).

Таблица 5. Основные причины безработицы

	Безработные, потерявшие работу, человек		Безработные, вернувшиеся на рынок труда после перерыва, человек		Безработные, впервые ищущие работу, человек		в том числе без профессии, человек	
	Зарегистрировано	Трудоустроено	Зарегистрировано	Трудоустроено	Зарегистрировано	Трудоустроено	Зарегистрировано	Трудоустроено
2009	352	36	684	20	1229	46	919	-
2010	310	38	690	10	1323	39	1034	-
2011	193	16	546	14	1074	31	846	-
2012	174	33	400	34	784	74	646	-
2013	220	58	272	62	698	181	562	-
2014	198	65	282	60	652	141	544	-

Источник: Согласно данным НАЗ, www.anofm.md

В результате проведения активной политики в области занятости с помощью территориального агентства занятости в районе трудоустроено примерно 22-26% безработных, впервые ищущих работу, и 21-23%, из числа вернувшихся на рынок труда

после перерыва. Таким образом, количество трудоустроенных вышеуказанных категорий безработных увеличилось, соответственно, в четыре и три раза.

На качество рабочей силы отрицательно влияет продолжительность безработицы, ведущей к потере профессиональных навыков, а также повышению риска бедности. В Хынчештском районе в 2014 г. удельный вес безработицы продолжительностью 12-24 месяца и 24 месяцев и выше составил, соответственно, 16,3% и 3,9%, в основном, длительность безработицы составляет до 6 месяцев и от 6 месяцев и до года (Рис. 6.).

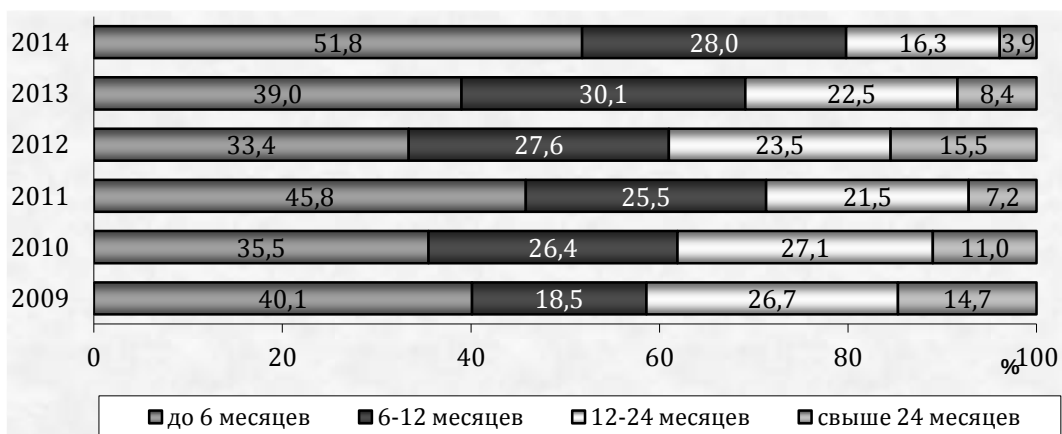

Рисунок 6. Распределение безработных по продолжительности безработицы, 2009-2014, %

Источник: Расчёты автора на основе данных НАЗ, www.anofm.md

Одной из мер по смягчению безработицы в районе является организация и проведение общественных оплачиваемых работ органами местного публичного управления, а также организация территориальным агентством занятости профессионального обучения и переподготовки безработных по наиболее востребованным профессиям на районном рынке труда (Таблице 6).

Привлечение безработных к общественным работам, а также профессиональное обучение, являются действенными мерами по смягчению безработицы и повышению возможности трудоустройства. Территориальное агентство по занятости увеличило объем услуг по информированию и профессиональному консультированию безработных, что в свою очередь, является одним из факторов возможного повышения мобильности и трудоустройства рабочей силы на локальном рынке труда.

Таблица 6. Меры по стимулированию занятости рабочей силы

ПОКАЗАТЕЛИ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Количество безработных, занятых на общественных работах:						
всего, человек	49	61	24	30	60	61
% роста	-	124,5	38,3	125,0	200,0	101,6
% от численности безработных	2,2	2,6	1,3	2,2	5,0	5,4
Количество безработных, прошедших профессиональное обучение:						
всего, человек	100	57	60	63	75	73
% роста	-	57	105,3	105,0	119,1	93,3
% от численности безработных	4,4	2,5	3,3	4,6	6,3	6,5
Услуги по информированию и профессиональному консультированию, в том числе - Организация индивидуальных консультаций	826	716	593	662	5648	2142
- Лица, в т. ч. безработные, охваченные семинарами по обучению методам и техникам поиска работы	162	53	51	86	123	41

Источник: Расчёты автора на основе данных НАЗ, www.anofm.md

На основе проведенного анализа использования рабочей силы и оценки ситуации на рынке труда Хынчештского района, можно сделать вывод о том, что внедрение органами местного публичного управления совместно с территориальным агентством занятости и с привлечением экономических агентов эффективной политики в области занятости, предусмотренной в Стратегии социально-экономического развития Хынчештского района на 2013-2020 гг., дало возможность смягчить имеющиеся проблемы на рынке труда, в том числе по трудоустройству населения и снижению уровня безработицы.

Библиография:

1. Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului Hîncești 2013-2020, <http://hincesti.md/wp-content/uploads/2013/11/STRATEGIA-de-dezvoltare-social-economica-a-raionului-Hincesti.pdf>.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova [bază de date online], <http://www.statistica.md/>.
3. Raport statistic privind măsurile de ocupare și protecție socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, realizate de către Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă ale Republicii Moldova și Hincești în trimestrul IV, anii 2009-2014.
4. Saveliieva, G., Taragan, R., Tomceac, A., Zaharov, S. etc. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: Ghid metodic. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: Complexul Editorial al INCE, 2014. 245 p.

CU PRIVIRE LA EVIDENȚA STATISTICĂ A NATALITĂȚII

BARGAN Natalia¹⁹, cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE: În articolul prezent se analizează sistemul de înregistrare a nou-născuților în Republica Moldova, începând cu constatarea actului nașterii în instituția medico-sanitară și finalizând cu prelucrarea, și diseminarea datelor de Biroul Național de Statistică. S-a constatat că datele BNS cu privire la numărul nou-născuților într-un an calendaristic se referă doar la nou-născuții înregistrați la Oficiile Stării Civile, dar nu reflectă numărul de copii născuți. Se recomandă înregistrarea completă a nou-născuților în cadrul maternității, prin intermediul Birourilor specializate și perfecționarea cadrului legislativ cu privire la reducerea termenului de înregistrare a nou-născuților până la 15 zile.

CUVINTE CHEIE: natalitatea, evidența statistică, sistemul de înregistrare a nou-născuților, cadrul legislativ.

ABSTRACT: This article analyzes the system of birth registration in the Republic of Moldova from notice the act of birth in maternity to the data processing and dissimulation by the National Bureau of Statistics (NBS). The NBS publishes the data about the number of births per calendar year based on the information provided by the Civil Registry Offices. However, there is a risk that these data are incomplete. It is recommended to apply the complete birth registration in maternity units with the help of specialized offices and to improve the legislative framework with regard to the reduction of the official registration period of newborns up to 15 days.

KEYWORDS: Republic of Moldova, statistics evidence, birth registration system, legislative framework.

În contextul ratificării Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, se impun un șir de ajustări calitative în domeniul legislativ, instituțional, economic și social. Acest proces de reformare calitativă, în conformitate cu standardele și reglementările europene, se va reflecta și asupra datelor statistice cu privire la evenimentele demografice, fiind necesar de a modifica cadrul normativ din domeniu, metodele de înregistrare și prelucrare, responsabilitatea instituțiilor implicate în acest proces și, desigur, operativitatea diseminării acestora pentru utilizatori.

În acest sens, pentru creșterea încrederii în independența, integritatea și responsabilitatea autorităților statistice, precum și în calitatea datelor pe care le produc și diseminează, un rol important va avea implementarea Codului de bune practici al UE în domeniul statisticii elaborat de EUROSTAT în anul 2008.

¹⁹ © BARGAN Natalia, bataly.bargan@gmail.com

Astfel, pentru a evalua calitatea datelor statistice cu privire la natalitate, este necesară studierea complexă a mecanismului de înregistrare, prelucrare și publicare a acestora.

Studiul referitor la înregistrarea nou-născuților a fost realizat prin cercetarea calitativă a legislației în vigoare, rapoartelor și notelor analitice ale experților internaționali, interviul cu experții naționali din cadrul Biroului Național de Statistică, Ministerului Sănătății, ÎS “CRIS “Registru”, Ministerului Justiției, Serviciului de Stare Civilă și Oficiilor de Stare Civilă municipale și raionale.

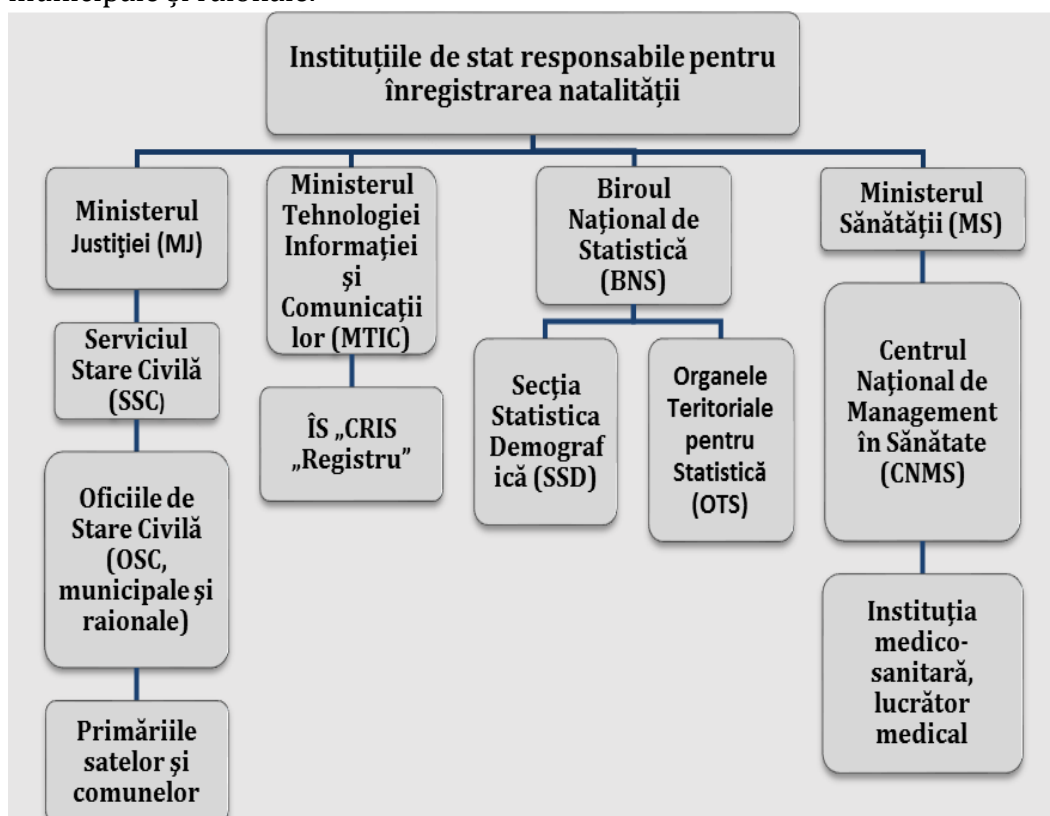

Figura 1. Instituțiile de stat responsabile de înregistrarea nou-născuților

Sursa: Elaborat de autor

În Republica Moldova statistica natalității este realizată prin intermediul surselor de date administrative gestionate și completate continuu de instituțiile responsabile ale statului (Fig.1), care execută această obligațiune conform legislației în vigoare și a acordurilor comune de colaborare.

Producerea evenimentului demografic, nașterea și constatarea prezenței funcțiilor vitale ale nou-născutului, sunt elementele de bază ce declanșează mecanismul de înregistrare a acestora. Evidența nou-născutului, conform prevederilor cadrului legal în vigoare, începe din instituțiile subordonate Ministerului Sănătății (Fig. 2). Astfel, pentru confirmarea faptului nașterii unui copil de către o femeie concretă, într-o instituție medico-sanitară, sau a nașterii asistate de către un lucrător medical în afara instituției medico-sanitare, este prevăzut certificatul medical constatator al nașterii (Formular 103/e), compus din două părți, aviz de eliberare a certificatului și certificatul medical constatator, în care se înscriu detaliat toate datele cu privire la naștere, copil și mamă.

Acest tip de documente sunt tipărite de ÎS "CRIS "Registru" (în jur de 50000 ex. pe an), apoi transmise MS, care la rândul său, sub o strictă evidență le repartizează instituțiilor medicale respective (41 de subdiviziuni). Formularele 103/e au deja introduse codul de identificare (IDNP), care urmează a fi atribuit nou-născutului în momentul înregistrării nașterii, prin completarea certificatului medical de constatare a acesteia.

Studierea procesului înregistrării nou-născuților relevă faptul că acesta deși prezintă o complexitate de elemente tehnice, implică termeni stabiliți prin lege și responsabilitate maximă a instituțiilor în executarea acestei lucrări, la fiecare etapă. Astfel, conducătorul instituției medico-sanitare, unde au fost distribuite formularele menționate mai sus, prin ordinul său, numește o persoană căreia îi delegă atribuțiile de evidență, păstrare, completare și eliberare a certificatelor medicale constatatoare ale nașterii. Aceasta are obligația, personal să transmită avizele cu privire la eliberarea certificatelor medicale constatatoare ale nașterii, odată la 5 zile (5, 10, 15, 20, 25 și 30 a fiecărei luni) șefului Oficiului Stare Civilă (OSC), care conform prevederilor cadrului normativ, semnează și menționează data recepționării acestora într-un registru de evidență. Informația din avizele primite este introdusă și transmisă de OSC teritoriale în baza de date a ÎS „CRIS „Registru”.

În succesiunea etapelor de înregistrare a nou-născuților, sub aspectul temporal, un rol însemnat le revine părinților, cărora instituția medicală le eliberează certificatul medical constatator, informându-i despre prevederile Legii nr.100 din 26.04.2001 (art.22, alin (5)) cu privire la obligativitatea înregistrării copilului la OSC în termen de cel mult trei luni, pentru a activa IDNP-ul copilului și a putea beneficia de asigurarea medicală garantată de stat. În baza registrelor de evidență a certificatelor medicale constatatoare ale nașterii și altor acte, instituțiile medicale prezintă dări de seamă lunare, trimestriale și anuale cu privire la numărul nou-născuților la MS, care la rândul său centralizează aceste date.

La această etapă în procesul de înregistrare a nou-născuților o problemă evidentă este termenul de trei luni, stabilit prin lege, prevăzut pentru înregistrarea copiilor de către părinți la OSC, care duce la neînregistrarea copiilor născuți în ultimele luni ale anului curent, având opțiunea să o facă la începutul anului viitor. Astfel, datele complete BNS le prezintă cu întârziere, iar noțiunea de operativitate derivă din realitatea existentă.

Evidența statistică a natalității după cum a fost menționat mai sus este un proces continuu, ce se realizează inclusiv prin intermediul subdiviziunilor SSC, care sunt responsabile de completarea Registrului de Stat al Populației (RSP). Acest proces include înregistrarea în regim automatizat a actelor de stare civilă, atât în municipii, raioane, cât și în primăriile satelor și comunelor din subordine, iar informația este stocată în cadrul OSC timp de două zile, iar la a treia zi transmisă în RSP. Lunar sunt comparate actele de naștere înregistrate, cu avizele de eliberare a certificatelor medicale constatatoare ale nașterii, care au fost introduse în baza de date RSP, fiind selectate mamele, care încă nu și-au înregistrat copii, iar în baza IDNP, și a domiciliului sunt informații reprezentanții APL.

În scopul înregistrării complete și imediate a nou-născuților o soluție viabilă a fost și este aprobarea Deciziei Consiliului Suprem de Securitate nr.05/1-03-03 din 17 iulie 2008, cu privire la „instituirea împreună cu organele abilitate, a procedurii de înregistrare la maternitate și în mod gratuit a nou-născuților”, precum și a Ordinului comun al Ministerului Sănătății și Ministerului Dezvoltării Informaționale nr.114/476 din 12.12.2008 în 38 de maternități de pe teritoriul republicii au fost inaugurate birouri specializate de înregistrare a nou-născuților. În prezent din 41 de birouri, 4 funcționează permanent, iar celelalte doar două zile pe săptămână, atunci când vine lucrătorul OSC din raza instituției medicale, pentru a înregistra nou-născuții și a elibera acte de stare civilă respective. Cu toate acestea, în perioada anilor 2010-2011 de către aceste birouri în cadrul maternităților au fost înregistrați cca. 54% din numărul total al nou-născuților.

Rolul birourilor specializate ale OSC ar fi unul hotărâtor în rezolvarea problemei copiilor neînregistrați, deoarece odată eliberat certificatul medical constatator al nașterii, părinții care dispun de a doua cetățenie, de exemplu a statului român, nu se prezintă la OSC să înregistreze copilul, dar se adresează la Consulatul României pentru a li se perfecta certificatul de naștere. O parte din acești copii vor fi înregistrați și la OSC la transcrierea certificatelor de naștere, însă aceștia nu vor intra în datele statistice cu privire la numărul nou-născuților, astfel datele nefiind complete vor duce la distorsionarea altor indicatori demografici.

Una din condițiile esențiale ale existenței statisticii natalității este administrarea eficientă a fluxului de informații recepționat de ÎS „CRIS „Registru” care și asigură transmiterea datelor ce rezultă din actele de naștere, cu excepția celor reconstituite și transcrise, către BNS, unde procesul de înregistrare a nou-născuților finalizează cu totalizarea și analiza acestora. Din 01.01.2015 BNS are acces online la RSP de unde preia datele, doar în varianta electronică, fiind eliminată cea pe suport de hârtie (buletinul statistic).

Utilizarea unei singure surse de date cu privire la înregistrarea nou-născuților, nu permite verificarea calității și siguranței acestor date, problema poate fi rezolvată prin constituirea unei evidențe electronice paralele și în cadrul subdiviziunilor MS.

Astfel, în rezultatul studierii procesului de înregistrare a nou-născuților s-a constatat că în pofida faptului că sunt respectate standardele internaționale la acest capitol, totuși, mai rămân lacune ce necesită a fi înlăturate, începând de la cadrul legal existent și finalizând cu plinătatea și operativitatea datelor diseminate. Actualmente datele statistice cu privire la natalitate din banca de date gestionată de BNS conțin doar date despre nou-născuții înregistrați în cadrul Oficiilor de Stare Civilă și nu numărul total de copii născuți, fapt ce nu permite calcularea corectă a unor importanți indicatori demografici, cum ar fi rata totală de fertilitate și rata natalității.

Recomandări:

Sistemul de înregistrare a actelor de stare civilă, necesită o îmbunătățire continuă și calitativă pentru a spori posibilitatea de a obține mai mulți indicatori, care caracterizează evenimentele demografice (inclusiv nașterea), elaborarea lor și crearea unei baze de date integrate.

În acest sens sunt necesare următoarele măsuri:

1. Modificarea cadrului normativ în vederea elaborării unui mecanism de verificare a calității datelor din sursele administrative, utilizate în statistica vitală, art.19 și 20 ale Legii cu privire la statistica oficială, nr. 412 din 09.12.2004. Această Lege necesită o revizuire generală în contextul actual.

2. În vederea micșorării perioadei de înregistrare de la trei luni, la o lună, sau chiar 15 zile (ex. României) a nou-născuților, alin (5), art.22 al Legii nr.100 din 26.04.2001, necesită a fi modificat.

3. Înregistrarea completă a nou-născuților în cadrul maternității, prin intermediul *Birourilor specializate*, care au fost deschise din 2008 și și-au demonstrat eficiența.

4. În instituțiile medico-sanitare unde sunt completate certificatele medicale de constatare a nașterii, vor fi solicitate pentru fiecare variabilă documentele în original (ex. certificatul, diploma de studii absolvite).

5. Îmbunătățirea calității datelor prin monitorizarea continuă și dezvoltarea programelor de verificare la toate etapele.

6. APL de nivelul I, II, cât și SSC, și OSC vor verifica și asigura documentarea deplină a populației, pentru a preveni absența unor acte la necesitatea înregistrării unui nou-născut (la romi un rol important în acest sens îl are mediatorul social).

Bibliografia:

1. Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, ratificat la 2 iulie 2014.
2. Legea cu privire la registre nr.71 din 22.03.2007.
3. Hotărârea Guvernului nr.625 din 22.05.2008, prin care Guvernul Republicii Moldova a atribuit ÎS "CRIS "Registru" funcțiile de deținător și administrator al resurselor informaționale de stat de bază, inclusiv Registrul de Stat al Populației.
4. Ordinul SSC nr.6 din 09.02.2009 cu privire la realizarea măsurilor destinate optimizării procesului de înregistrare în termen legal, de către OSC, a actelor de naștere și de deces.
5. Contractul de prestare a serviciilor informaționale nr.159-I din 24 noiembrie 2008, încheiat între MTIC și BNS.
6. Ordinul comun al Ministerului Sănătății, Biroului Național de Statistică și Ministerului Dezvoltării Informaționale nr.44/347/100 din 11.10. 2005 "Cu privire la aprobarea în redacție nouă a Ordinului nr.110/51/56 din 23 aprilie 2002.
7. In-depth assessment of Population Statistics of the Republic of Moldova and its adherence to the EU Statistical Requirements Compendium. Final Report. *Jean-Michel Durr*.
8. Medvediu, T. Notă analitică referitor la proiectul comun ONU „Consolidarea sistemului statistic național în RM”, Chișinău, 2012.

ASIGURAREA PENSIEI DE ÎNTREȚINERE A COPIILOR CU PĂRINȚI DIVORȚAȚI

CHISTRUGA-SÎNCHEVICI Inga²⁰, dr.,
BARGAN Natalia²¹, cercetător științific, CCD INCE

ADNOTARE. În Republica Moldova, investigații sociologice cu privire la cercetarea particularităților în întreținerea copiilor după divorț nu există. Articolul dat a fost elaborat în baza studiului sociologic "Întreținerea copiilor cu părinți divorțați", realizat în luna august, 2015 de către Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Scopul studiului a constat în stabilirea principalelor dificultăți în asigurarea copiilor după divorțul părinților cu pensie de întreținere. Eșantionul cercetării a constituit 15 cadre juridice și 10 părinți divorțați. Metoda de cercetare aplicată a fost interviul sociologic. Principalele dificultăți în stabilirea pensiei de întreținere în situație de divorț se referă la demonstrarea veniturilor reale ale părinților, lipsa locurilor de muncă bine plătite și valoarea derizorie a minimului de existență.

CUVINTE-CHEIE: divorț, familie, pensie de întreținere, drepturi, responsabilități, cadru legal.

ANNOTATION. The article is based on the sociological study "Supporting children with divorced parents", conducted in August 2015 by the Demographic Research Centre of the INCE. The purpose of this study was to determine the main difficulties in providing parents with children after divorce alimony. The sample research was 15 lawyers and 10 divorced parents. The research method was applied sociological interview. The main difficulties in setting alimony in case of divorce refer to the demonstration of the real incomes of parents, lack of well-paid jobs and low level of the subsistence minimum.

KEY WORDS: divorce, family, alimony, child rights, responsibilities, legal framework.

Stabilitatea familiei actuale din Republica Moldova este periclitată semnificativ de profunde transformări pe care le suportă societatea și instituția familiei: criza economico-financiară, diminuarea valorilor morale și familiale, lipsa unei pregătiri adecvate cu privire la căsătorie și paternitate etc. Datele Biroului Național de Statistică relevă că proporția divorțurilor cu copii comuni, pe parcursul ultimelor decenii, s-a diminuat considerabil. Astfel, dacă în 1990 ponderea divorțurilor cu copii comuni era de 62,4%, atunci în 2014 s-a diminuat până la 5,5%. Acest aspect se datorează în special faptului că în ultimii ani în deciziile judecătorești nu se indică obligatoriu prezența și numărul copiilor minori, respectiv, statistica actuală nu reflectă acest subiect real. Implicații asupra acestui aspect ar avea și restructurările actuale ale fenomenului divorțialității, fiind vorba despre creșterea valorii stagiului căsătoriei desfăcute prin divorț.

²⁰ © CHISTRUGA-SÎNCHEVICI Inga, i_sinchevici@yahoo.com

²¹ © BARGAN Natalia, nataly.bargan@gmail.com

Realitatea actuală ne oferă o multitudine de situații de neglijare a copiilor după divorțul părinților care pe lângă carențele afective trăite se mai confruntă și cu lipsa mijloacelor financiare suficiente pentru un trai decent. Părintele în custodia căruia rămâne copilul, deși întreprinde multiple eforturi pentru a asigura stabilitatea financiară, nu întotdeauna lucrul acesta îi reușește. Din acest considerent, este absolut necesar ca ambii părinți să continue să participe la creșterea și educația copilului și după divorț. Legislația Republicii Moldova îi obligă pe părinți să poarte răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material [1].

În Republica Moldova unele studii care aveau ca obiect de cercetare viața de familie [2], au atins fragmentar și unele aspecte cu privire la evidențierea factorilor determinanți ai divorțialității, ai impactului fenomenului asupra soților și copiilor, însă investigații sociologice cu privire la cercetarea particularităților în întreținerea copiilor după divorț nu există. Articolul dat a fost elaborat în baza studiului sociologic calitativ "Întreținerea copiilor cu părinți divorțați", realizat în luna august, 2015 de către Centrul de Cercetări Demografice al INCE. Scopul studiului a constatat în stabilirea principalelor dificultăți în asigurarea copiilor după divorțul părinților cu pensie de întreținere. Eșantionul cercetării a constituit 15 cadre juridice (judecători, avocați, executori judecătorești, experți în drept, mediatorii) și 10 părinți divorțați (4 tați și 6 mame). Metoda de cercetare aplicată a fost interviul sociologic semi-structurat. Criteriul de care s-a ținut cont la alegerea experților a fost deținerea experienței în lucrul cu dosarele ce vizau pensia de întreținere a copiilor în caz de divorț. În calitate de criterii la părinți au servit: calitatea de părinți creditori/beneficiari, mediul de reședință, vârsta, sexul, angajarea/neangajarea în câmpul muncii. Din cei zece părinți intervievați, tații sunt debitori la achitarea pensiei de întreținere în nouă situații și mama doar în una. Eșantionul a fost eterogen pentru a produce efecte de polarizare și a culege diferențe valorice și de opinie. Fiecare discuție din cadrul interviurilor a fost înregistrată pe bandă audio și apoi transcrisă.

Întrebați care au fost motivele hotărâtoare pentru a desface căsătoria, atât cadrele juridice, cât și părinții intervievați au plasat în prim plan problema violenței, pe următoarele poziții clasându-se consumul de alcool, neglijarea copiilor, infidelitatea, imposibilitatea de a comunica și coopera cu partenerul de viață ales.

În scopul salvării familiei, judecătorii sunt în drept să acorde termen de împăcare în situația când unul dintre soți nu-și dorește divorțul pe un termen de la o lună la șase luni. Juriștii intervievați cred că rata împăcărilor

este foarte mică în urma acordării acestui termen. Unii experți au menționat însă, că instanța nu oferă termen de împăcare când vin părțile sau avocații și afirmă că ei sunt antrenați în alte relații și nu este necesar de acordat acel termen de împăcare sau se constată că de ceva timp nu mai au o viață comună. *"De cele mai multe ori dăm termen de împăcare. Mai ales când îi întrebi pe soți din ce casă au ieșit azi dimineață și constați că ei locuiesc în aceeași gospodărie. În asemenea situație este straniu să le acorzi divorțul din prima zi. Puțini însă, își retrag cererea. Cu părere de rău, dacă trec aceste luni și oricum unul dintre soți nu dorește desfacerea căsătoriei noi oricum trebuie să o desfacem, fiindcă s-au epuizat toate instrumentele oferite de către lege"* (Judecător, Chișinău, 5 ani experiență). La întrebarea dacă acest termen de împăcare ar trebui de acordat obligatoriu, toți experții consideră că nu este necesar, fiindcă astfel, ar contribui la tergiversarea unor dosare care ar putea fi soluționate dintr-o singură ședință de judecată. *"Ce fel de împăcare când ei se bat? Să le mai dau încă 6 luni, pentru ce? Ca să se mai bată?"* (Avocat, Orhei, 14 ani experiență).

În conformitate cu opinia cadrelor juridice, ponderea dosarelor care presupune stabilirea pensiei de întreținere a copilului reprezintă 75% din totalul dosarelor de desfacere a căsătoriei ce implică copii minori. Respectiv, doar în cazul a 25% din dosare, foștii soți singuri ajung la acord fără intervenția instanței de judecată în ceea ce privește aportul lor la întreținerea copilului. Lucrul acesta ne demonstrează că în două treimi din divorțuri relațiile dintre soți sunt extrem de tensionate, din momentul în care nu au reușit să comunice și să decidă aspecte ce țin de asigurarea financiară a propriilor copii. O bună parte din părinții care și-au asumat din start responsabilitatea de a întreține copilul nu o respectă. În situația dată părintele în custodia căruia se află copilul are dreptul de a solicita, ulterior, pensie de întreținere, care poate fi calculată pentru încă trei ani până la depunerea cererii.

Opinia părinților este în acord cu cea a experților, majoritatea din ei au menționând că pensia alimentară a fost stabilită prin intermediul instanței de judecată în momentul desfacerii căsătoriei. Doar un respondent a solicitat pensie de întreținere după trei ani de la desfacerea căsătoriei, motivând prin faptul că inițial a considerat că celălalt părinte va manifesta responsabilitate față de propriul copil și că se va implica în întreținerea copilului, dar fiindcă lucrul acesta nu s-a adevărit, a recurs, totuși, la stabilirea ulterioară a pensiei de întreținere prin intermediul instanței de judecată.

Articolul 75 din Codul Familiei al Republicii Moldova stabilește că pensia de întreținere pentru copilul minor se încasează din salariul și/sau din alte venituri ale părinților în mărime de 1/4 - pentru un copil, 1/3 -

pentru 2 copii și 1/2 - pentru 3 și mai mulți copii. În conformitate cu următorul articol (76), în cazurile când părintele care datorează întreținere copilului său are un salariu neregulat sau fluctuabil, ori nu are un salariu și încasarea pensiei de întreținere, sub forma unei cote din salariu este imposibilă, dificilă sau lezează substanțial interesele uneia dintre părți, instanța judecătorească poate să stabilească cuantumul pensiei de întreținere într-o sumă bănească fixă.

Juriștii intervievați au menționat că în ambele situații se pot isca unele dificultăți în procesul de stabilire a pensiei de întreținere a copilului:

- Dificultăți în demonstrarea veniturilor reale ale părinților. *"Foarte rar, în instanța de judecată, mamele pot dovedi veniturile reale ale soților"* (Judecător, Bălți, 6 ani experiență). *"Sunt foarte dese situațiile când soțiile vin și spun că el lucrează, are un venit de atâtea mii de lei, dar când aduce certificatul de la locul de muncă el are o sumă mizeră"* (Avocat, Orhei, 14 ani experiență). *"Frecvent aduc certificate de 1500 de lei. Se întâmplă din cauza rivalității, reglării de conturi dintre soți"* (Avocat, Chișinău, 8 ani experiență). În scopul excluderii problemei date, Inspectoratul de Stat al Muncii ar trebui să se autosesizeze și să verifice veridicitatea informațiilor angajatorilor, îndeosebi a celor din domeniul privat.
- Suma derizorie a minimului de existență pentru un copil calculat de Biroul Național de Statistică și cu care se operează la stabilirea pensiei de întreținere în sumă fixă. *"La etapa actuală, dacă să ne conducem după datele Biroului Național de Statistică, pentru un copil în mediu se încasează până la 1000 de lei. Minimul de existență este de 1800 de lei. Părinții au aceleași obligații față de copil și suma aceasta se împarte la doi. Noi suntem în drept să încasăm doar jumătate din această sumă de la partea de la care se solicită"* (Judecător, Chișinău, 5 ani experiență). *"Este o lacună minimumul acesta de existență, fiindcă la ziua de azi, o mamă cu 1800 de lei nu face mare lucru. Ar fi bine să se ia în considerație toate necesitățile copilului. Nu trebuie să ia doar minimul, fiindcă chiar este o limită minimă. Cu siguranță că nu se ia în considerare necesitatea de fructe, vitamine pe care o are copilul. Copilul vrea să meargă și la un centru de sport, dansuri"*. (Judecător, Ialoveni, 12 ani experiență).

Potrivit opiniilor experților intervievați, jumătate din dosarele ce vizează pensia de întreținere se pun în executare prin intermediul executorilor judecătorești, deși aceasta presupune achitarea unei taxe de 10% din sumă. Din cei zece părinți intervievați, jumătate au subliniat că până în momentul intervievrării nu au apelat la serviciile executorilor judecătorești, din considerentul că soții și-au luat angajamentul să-și

îndeplinească responsabilitatea de achitare a pensiei alimentare conștiincios și regulat. Dintre aceștia, unii părinți nu exclud că, în cazul acumulării unor datorii din partea părinților-debitori, se vor adresa executorilor judecătorești. În scopul excluderii cheltuielilor pentru plata serviciilor executorilor judecătorești, dar și pentru a asigura transparența plăților acordate copilului, soluția optimă constă în deschiderea unui cont bancar special pentru achitarea pensiei de întreținere. Executorii judecătorești intervievați constată că aceste dosare sunt specifice din considerentul că ele necesită a fi supravegheate lunar și sunt foarte dificil de executat atunci când debitorul nu dăduse de bunuri oarecare. Motivele pentru care părinții aleg să primească pensia de întreținere prin intermediul executorilor judecătorești se referă la siguranța și veridicitatea informațiilor. *"Oamenii aleg prin executori ca aceștia să le ducă toate evidențele, să le achite corect. Din momentul când nu știi care este salariul lui, nici nu știi cât o să constituie acea ¼ care trebuie să ți-o achite. Am multe cazuri când informez părțile cu procedura și încetăm supravegherea. Stabilim o anumită sumă, la ce dată și la ce cont"* (Executor judecătoresc, Chișinău, 8 ani experiență).

În ceea ce privește aprecierea activității executorilor judecătorești, opinia avocaților de cele mai multe ori este una negativă, fiindcă în practica lor au avut situații când dosarele ce vizau pensia de întreținere erau neglijate din cauza retribuției neesențiale. *"Eu am avut un caz când pensia a fost trimisă spre execuție în anul 2007, dar până în anul 2013 nimeni nici nu s-a interesat de acel dosar până nu am început a face interpelări"* (Avocat, Chișinău, 8 ani experiență).

Sumele pensiilor alimentare de care beneficiază părinții cu copii divorțați în majoritatea situațiilor sunt foarte modeste, acestea variind între 120-1000 de lei. Doar într-un singur caz suma este semnificativă, fiind vorba despre 2500 de lei. În acest context, sunt relevante afirmațiile respondenților: *"în condițiile actuale suma este mizeră și nici nu mă bazez pe ea", "în general este suficientă, însă iarna cam greu mă descurc chiar și cu acei 2500 de lei pe care-i primesc de la fostul soț", "1000 de lei este puțin dacă analizez prețurile la hainele, produsele și medicamentele pentru copii", "de 250 de lei nici un papuc nu cumperi, dar copilul trebuie să se încălze cu doi papuci"*.

Juriștii intervievați au menționat că foarte rar se întâmplă când părinții-debitori conștientizează că cuantumul stabilit este insuficient pentru creșterea și educația copiilor și în rezultat ei vin cu inițiativa să achite o sumă mai mare decât cea stabilită de instanța de judecată. *"Dacă tatăl este de acord să achite mai mult, noi nu mai luăm în calcul statistica. Dar asemenea cazuri sunt numărate pe degete. Din contra, avem mai multe*

cazuri când tații după ce se consultă cu avocații vin și ne spun că nu suntem în drept să cerem mai mult de 800 de lei și că pe ei nu-i interesează cheltuielile suportate de mame pentru copilul lor. Respectiv, noi suntem imparțiali, mergem prin prisma legii și stabilim atât cât ne permite cadrul legal” (Judecător, Ialoveni, 12 ani experiență). Aceeași concluzie poate fi extrasă și din interviurile realizate cu părinții, din moment ce doar într-o singură situație părintele debitor contribuie suplimentar pe lângă pensia alimentară la întreținerea copilului. *”Eu mai achit lecțiile de dans, de pian, deplasările la competiții peste hotarele țării și alte necesități ale fetei”* (Masculin, 41 de ani, urban).

Cei mai mulți părinți debitori din contra cred că sumele pe care trebuie să le achite sunt enorme pentru ei. *”Pentru mine este mult să achit 1000 lei pe lună pentru ambii copii, eu nu am lucru permanent și mai am un copil de 2 ani cu soția actuală. Eu ajut băieții cu ceea ce pot”* (Masculin, 34 de ani, rural). *”Suma nu este atât de mare, dar eu nici pe asta nu o pot plăti”* (Masculin, 33 de ani, rural).

Din cauza lipsei locurilor de muncă, salariilor decente, dar și al altor probleme de ordin personal, debitorii nu întotdeauna reușesc să-și onoreze responsabilitatea de a participa la întreținerea copiilor. Astfel, în șase situații, în momentul interviewării, debitorii aveau acumulate datorii la achitarea pensiei de întreținere. Doar în două dintre ele pentru stingerea datoriilor s-a recurs la serviciile executorilor judecătorești. Unele cadre judecătorești conștientizează că unii debitori sunt în incapacitate de plată din anumite cauze obiective ce nu țin doar de eforturile lor de a acumula venituri și a achita pensia de întreținere. În rezultat, atunci când situația părinților este extrem de dificilă, instanțele de judecată de cele mai multe ori manifestă toleranță față de aceștia. *”Eu am fost obligat să achit pensia alimentară în urmă cu 12 ani, fiindcă nu am achitat regulat s-a acumulat o datorie de 40 000 lei. În fiecare zi sunt sunat de executorul judecătoresc. Din cauza că sunt invalid și nu am de unde să achit așa o sumă mare de bani, judecătorul a hotărât să achit măcar câte 60 lei pentru cei doi copii. Eu numai atunci când am ceva de lucru, depun câte 200-300 lei pe cont”* (Masculin, 33 de ani, rural). *”Datoria de 10000 de lei nu am plătit-o, dar m-am înțeles cu fosta soție că las la copii casa părintească și-i ajut cu 2000-3000 de lei”* (Masculin, 34 de ani, rural). Într-un caz investigat, mama este obligată să achite pensia de întreținere a copilului în sumă de 1000 de lei, dar nu-și onorează această responsabilitate. *”Fosta soție nu-mi achită nimic, doar când vine în țară de 3 ori pe an, i-a băiatul și-l îmbracă, încălță și-i cumpără bicicletă, tabletă, jucării și dulciuri”* (Masculin, 35 de ani, rural).

Legislația oferă oportunitatea mamelor cu copii cu vârsta de până la 3 ani, să beneficieze, de asemenea, de pensie de întreținere. Astfel, în

conformitate cu articolul 83 al Codului Familiei, fostul soț poate pretinde la întreținere de la celălalt soț dacă necesită sprijin material și este ocupat cu îngrijirea copilului comun timp de trei ani după nașterea acestuia. Cuantumul pensiei de întreținere, încasate de la un soț (fost soț) în favoarea celui alt soț, se stabilește de către instanța judecătorească într-o sumă bănească fixă plătită lunar. La stabilirea sumei pensiei de întreținere, se ține cont de situația materială și familială a soților (foștilor soți), de alte circumstanțe importante. Deși, una dintre mamele intervievate avea copil cu vârsta de doi ani în momentul divorțului, ea nu și-a revendicat acest drept, din considerentul că relațiile dintre soți erau extrem detensionate, iar cererea pensiei de întreținere ar fi contribuit în continuare la degenerarea lor. Experții intervievați au confirmat că în practica lor judiciară au foarte rare situații când foștii soți își revendică acest drept, cel mai adesea fiind vorba despre persoanele care au o cultură juridică înaltă. Un alt motiv fundamental ține de faptul că se întâmpină dificultăți în demonstrarea situației că solicitantul nu are venituri suficiente pentru întreținerea sa.

Cadrul legal mai oferă oportunitatea părinților să solicite majorarea sau diminuarea pensiei alimentare. Doar unul dintre părinți a relevat că a cerut prin intermediul instanței de judecată majorarea sumei. *"Inițial s-a stabilit o sumă fixă de 124 lei pentru un copil de doi ani. La vârsta de cinci ani a copilului am cerut majorarea sumei prin judecată până la 1000 lei, însă suma a fost înjumătățită și s-a stabilit doar 500 lei lunar și pe care nu o primesc regulat"* (Feminin, 35 ani, urban). Cererile de diminuare a pensiei de întreținere a copiilor sunt depuse în majoritatea situațiilor atunci când foștii soți se recăsătoresc și apar alți copii.

În unele situații particulare soții sunt impuși să solicite pensie de întreținere a copiilor în cadrul căsătoriei. Rezultatele studiului au permis conturarea principalelor cauze care conduc la apariția unei asemenea situații:

- Dorința puternică de a păstra familia *"ele consideră că aceasta este o rățăcire a soțului și că va reveni în cadrul familiei"*;
- Influența stereotipurilor din societate *"nu divorțează de văzul lumii"*;
- Consumul de alcool *"pentru copil se opresc banii automat cum el primește salariul, ca să nu reușească să-i cheltuie pe băuturi"*;
- Achitarea intenționată a pensiei de întreținere copilului din noua căsătorie cu scopul de a-i achita celui din prima căsătorie pensie mai redusă.

Codul familiei al Republicii Moldova stabilește că pensia de întreținere se acordă doar până la vârsta de 18 ani. În ceea ce privește continuarea oferirii pensiei de întreținere în perioada studiilor după vârsta majoratului,

lucrurile sunt divizate. Astfel, unii judecători admit continuarea obligării părintelui să achite pensie, alții nu. Acest aspect, de asemenea, se hotărăște prin intermediul instanței de judecată.

Părinții care nu-și exercită obligația de a participa la întreținerea copiilor pot fi sancționați prin diverse metode - sancțiuni contravențională cu până la 3000 de lei, imposibilitatea de a perfecta pașaportul, interdicție de a trece hotarele țării etc. La acest capitol lucrurile de asemenea sunt divizate. Părinții, la domiciliul cărora au rămas copiii, salută aceste sancțiuni și le cataloghează a fi destul de efective, deoarece îi mobilizează pe debitori să-și îndeplinească responsabilitățile. *"Eu numai l-am amenințat că o să-l dau în judecată, dacă nu-mi plătește, și atunci el repede mi-a trimis 3000 lei"* (Feminin, 31 ani, urban). Opinia debitorilor este în dependență de gradul de achitare a pensiei de întreținere, astfel cei care nu reușesc să achite plățile le consideră a fi utile, pe când cei cu restanțe susțin contrariul, evidențiind că imposibilitatea de a perfecta actele de identitate și de a părăsi hotarele pentru a pleca la muncă, din contra, îl împiedică să achite pensia de întreținere a copilului. Mai mult decât atât, și unii experți cred că aceste măsuri nu întotdeauna își dovedesc utilitatea. *"Am avut un tată care avea interdicție de a părăsi țara, 17 ani nu a achitat pensia și a zis că nu a achitat și nici nu va achita nimic. Factorul educativ și de corecție își are rolul său. Pentru persoanele indiferente nimic nu ajută"* (Judecător, Bălți, 6 ani experiență).

În trei situații din zece, din cauza neachitării pensiei de întreținere părinții debitori au fost decăzuți din drepturile părintești. În două situații din acestea, în afară de motivul de neachitarea a pensiei de întreținere au mai fost și alte motive (amenințarea cu preluarea copilului de către părintele datornic și dorința de a pleca peste hotare cu copilul fără a i se cere acordul celuilalt părinte).

În alte două situații părinții în custodia căruia a rămas copilul își doresc decăderea din drepturile părintești ale celuilalt părinte. Într-una din aceste două situații, deși mama s-a adresat în instanța de judecată cu o astfel de solicitare, din cauza procedurilor juridice complicate și a faptului că fostul soț nu mai creează careva deranj nu s-a ajuns până la etapa finală. În cealaltă situație, din momentul când mama a depus cerere în judecată de decădere din drepturile părintești, tatăl i-a preluat copilul. *"L-am dat în judecată pe fostul soț ca să-l lipsesc de drepturile părintești pentru că nu-mi plătește pensia alimentară, dar el a venit conform graficului de vizită l-a luat și nu mi-l întoarce. Îl ține în Chișinău într-un apartament, iar eu umblu prin judecată ca să-l iau înapoi"* (Feminin, 31 ani, urban). Este necesar să subliniem că toți juriștii intervievați s-au confruntat cu situații când unor clienți, tatăl abuziv le-a luat copilul și le îngrădește accesul la el.

În pofida decăderii din drepturile părintești, părintelui decăzut din drepturi în continuare i se solicită pensie de întreținere. Astfel, decăderea din drepturile părintești nu-l exonerează pe părinte de drepturile pe care le are față de copil, copilul în continuare poate beneficia de suscesione pe linia părintelui decăzut. Scopul decăderii din drepturi părintești ține mai mult de sancționarea morală a lor. Totodată, cadrul legal oferă oportunitatea părinților de a-și restabili drepturile. Juriștii intervievați au subliniat că la etapa actuală numărul cererilor de decădere din drepturi părintești este în diminuare, din moment ce legislația cu privire la trecerea hotarelor a fost modificată odată cu liberalizarea regimului de vize.

Majoritatea părinților intervievați consideră că procedura decăderii din drepturile părintești este necesară în situația de neplată a pensiei de întreținere a copilului. Doar trei părinți intervievați au menționat că sunt împotriva decăderii din drepturile părintești din cauza faptului că debitorii nu-și onorează responsabilitatea de a achita pensie copiilor, invocându-se motive diverse. Unii au accentuat motivele de ordin economic, avându-se în vedere că în situația actuală populația se confruntă cu lipsa locurilor de muncă bine plătite și nu au venituri pentru a achita plățile care i se solicită. Alții, evidențiază motivele de ordin relațional, în concepția lor, decăderea din drepturile părintești poate contribui la slăbirea relațiilor dintre părinte decăzut și copil/copii.

Unul dintre părinți a subliniat că i s-a stabilit să achite pensie de întreținere în timp ce era la muncă peste hotare, fără ca să fie informat despre acest lucru. *"Când am venit de la Moscova, polițistul de sector m-a informat că am datorie de 10000 lei pentru întreținerea celor doi copii"* (Masculin, 34 de ani, rural). Cadrele juridice nu exclud că există asemenea situații, însă acest lucru se întâmplă din cauza că ei nu contribuie mult timp la întreținerea copilului. *"Apare din cauza că aceștia o perioadă mare de timp își neglijează copiii, nu achită pensia. Au plecat, au lăsat aici copilul cu mama și își caută de viața lor. Atunci mamele din frustrare că ei nu participă cu nimic, nici la o zi de naștere și fiind la ziua de astăzi mai emancipate zic că totuși trebuie schimbate lucrurile"* (Judecător, Chișinău, 21 ani experiență).

În general cadrul legal de protecție a copiilor cu părinți divorțați din Republica Moldova este considerat a fi unul favorabil de către experții intervievați. Însă, în scopul excluderii unor anumite cheltuieli ce țin de procesele de judecată și serviciile executorilor judecătorești, ar fi necesar de implementat procedura medierii. Deși în țara noastră se pregătesc specialiști-mediatori, instituția medierii nu este una funcțională și legalizată în totalitate. În mai multe țări europene, majoritatea dosarelor ce țin de dreptul familial se rezolvă prin mediere. Cu siguranță că aplicarea procedurii medierii obligatorii în dosarele de divorț cu prezența copiilor

minori ar putea contribui în țara noastră la diminuarea numărului debitorilor care nu-și îndeplinesc rolul de părinte.

Deoarece majoritatea respondenților au recunoscut că sunt cazuri când debitorii nu contribuie la întreținerea copiilor după divorț, fie din motive intenționate, fie din cauza unor motive obiective, ar fi necesar de creat un fond special destinat asigurării necesităților copiilor din asemenea familii, în scopul menținerii unui nivel adecvat al calității vieții. Fondul dat ar urma să administrat de către MMPSF și ar avea scopul de a contribui la întreținerea copiilor pe anumite perioade de timp cât părinții nu-și pot îndeplini responsabilitatea de întreținere. Ulterior, sumele acestea urmează să fie reîntoarse de către părintele plătitor. Pentru a exclude potențialele utilizări frauduloase, ar trebui de elaborat și unele mecanisme de control și evaluare a copiilor ce ar necesita un asemenea suport și a factorilor care au condus la neplata pensiei de întreținere. Un accent deosebit ar trebui de pus pe dezvoltarea serviciilor de consiliere psihologică, terapie maritală. Asemenea servicii ar putea contribui la îmbunătățirea comunicării între membrii familiei, la reducerea proporțiilor conflictului între părțile aflate în litigiu și de ce nu la o rezolvare amiabilă a acestuia.

Bibliografia:

1. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 210.
2. Gagauz O. Familia contemporană între tradițional și modern. Chișinău: Sirius, 2011.
3. Ржаницина Л. Алименты в России: анализ проблем и стратегия в интересах детей. Москва, 2012.

SISTEMUL ACTUAL DE SERVICII SOCIALE A POPULAȚIEI VÂRSTNICE: PROBLEME ȘI CĂILE DE DEZVOLTARE

CUȘNIR Liliana²², cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE. This article discusses the problem of population ageing process and the social service system for the elderly in the Republic of Moldova. The causes that lead to the institutionalization of the older population and the system of the long-term care of the elderly in the country are analyzed.

KEY WORDS: *elderly, social services, ageing, institutionalization, beneficiaries, institutions, centers.*

ANNOTATION. Acest articol prezintă problemele populației vârstnice și eficiența sistemului de servicii sociale pentru ei. Evoluiază cauzele instituționalizării vârstnicilor și analizează serviciile de îngrijire pe termen lung a acestora.

CUVINTE CHEIE: *persoane vârstnice, servicii sociale, îmbătrânire, instituționalizare, beneficiari, instituții, centre.*

Evoluția demografică actuală a adus în prim plan fenomenul “îmbătrânirii demografice” delimitat prin creșterea numărului persoanelor vârstnice în structura generală a populației. Situația persoanelor vârstnice și problematica îmbătrânirii au reprezentat subiecte de interes pentru organizațiile internaționale încă din anul 1948, adoptându-se la această temă mai multe acte normative internaționale de recomandare atât sub egida O.N.U, cât și sub egida Consiliului Europei. Până la etapa actuală nu a fost însă adoptată o convenție internațională care să reglementeze cu titlu obligatoriu, pentru statele componente drepturi specifice persoanelor de vârstă a treia. Printre cele mai importante documente specializate în domeniul protecției vârstnicilor sunt: Planul Internațional de Acțiune pentru problemele legate de îmbătrânire (International Plan of Action Aging, 1992), Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea (2002), Decizia nr. 940/14 septembrie 2011 a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind Anul European al Îmbătrânirii Active și Solidarității între Generații (2012), Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, Carta Socială Europeană etc.

Conceptul de bază al Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea rezidă în ideea creării societății pentru toate vârstele. Republica Moldova și-a asumat anumite angajamente potrivit Planului de Acțiuni de la Madrid, urmând să identifice măsurile posibile de natură

²² © CUȘNIR Liliana, cusnir.liliana@mail.ru

politică și economică direcționate spre asigurarea participării persoanelor în vârstă la dezvoltarea societății; asigurarea accesului egal la sistemul de ocrotire a sănătății, asigurarea bunăstării la bătrânețe, asigurarea cu spațiul locativ, asigurarea securității fizice și psihologice, eradicarea abuzului și violenței față de persoanele în vârstă ș.a.

În Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici (2014), acțiunile prevăzute țin, în primul rând, de informarea, sensibilizarea asupra problemelor îmbătrânirii și consolidarea eforturilor de inițiere a formării premiselor de adaptare în continuare la o societate cu o pondere tot mai mare a vârstnicilor. Principiul urmat la formarea strategiilor constă în abordarea fenomenului îmbătrânirii prin prisma viziunii, că populația tânără de astăzi va deveni populația vârstnică de mâine, astfel că politicile de perspectivă asumate trebuie să vizeze populația actuală de tineri și persoanele de vârstă medie, ce vor simți impactul implementării acestora.

În țara noastră procesul de îmbătrânire demografică se caracterizează printr-o intensitate rapidă de creștere. În anul 2010 numărul total al vârstnicilor de peste 60 de ani a constituit circa 500 mii, iar în anul 2015 - 577 mii. Pe fundalul sporului natural negativ și a refluxului migrațional masiv situația prezintă un pericol pentru dezvoltarea socioeconomică sustenabilă. În structura populației de 60 ani și peste predomină populația feminină atât în mediul urban, cât și în rural. În anul 2010 numărul femeilor în vârstă de 60 ani și peste în orașe a fost cu 37.4 mii mai mare decât a bărbaților, în 2015 această diferență a devenit și mai mare, constituind 49 mii. În mediul rural în anii 2010 și 2015 populația feminină fiind cu 68.4 mii mai mare decât cea masculină (Fig.1 și 2).

Schimbări importante au avut loc și în cadrul structurii pe vârste, astfel numărul vârstnicilor "tineri" (60-65 ani) a crescut semnificativ în ultimii cinci ani. Dacă în anul 2010 numărul total al vârstnicilor "tineri" a fost 160.5 mii, în anul 2015 a crescut până la 243.6 mii, astfel, evidențiind o creștere de 83 mii persoane.

Schimbările care au loc în structura grupelor mari de vârstă au un puternic impact la nivelul proceselor economice, sociale și politice. Pe măsură ce populația îmbătrânește, unele beneficii cum ar fi pensiile, asistența medicală sau susținerea materială pentru persoanele vârstnice trebuie acordate pe perioade mai mari. Creșterea rapidă a proporției persoanelor vârstnice în totalul populației are o importanță specială în termeni de politici publice, deoarece acest segment de vârstă reclamă îngrijiri speciale pe termen lung.

În țara noastră programele de asistență socială care vizează pe cei vulnerabili, sunt proiectate în dependență de prioritățile statului și

necesitățile identificate. Eficacitatea acestor măsuri depinde de cât de bine sunt identificate gospodăriile sărace sau nevoiașe, precum și de capacitatea de a menține costurile de implementare la nivel accesibil.

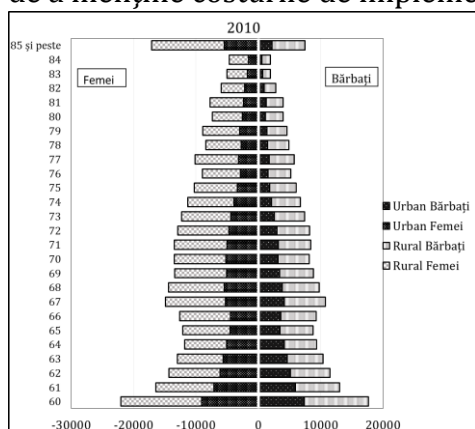

Figura 1. Structura populației cu vârsta de 60 de ani și peste, anul 2010 pe sexe și mediul de reședință

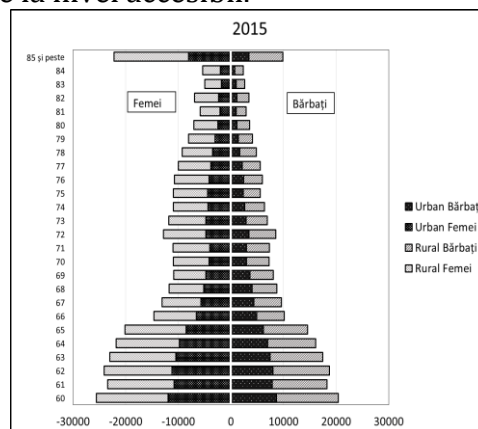

Figura 2. Structura populației cu vârsta de 60 de ani și peste, anul 2015 pe sexe și mediul de reședință

Sursa: Elaborat de autor în conformitate cu datele Biroului Național de Statistică

Actualul sistem de asistență socială poate fi divizat în două compartimente, unul fiind prestațiile sociale care oferă: prestații bănești și prestații în natură. Alt compartiment este cel al serviciilor sociale, care constă din formele și componentele de bază ale sistemului actual de asistență socială.

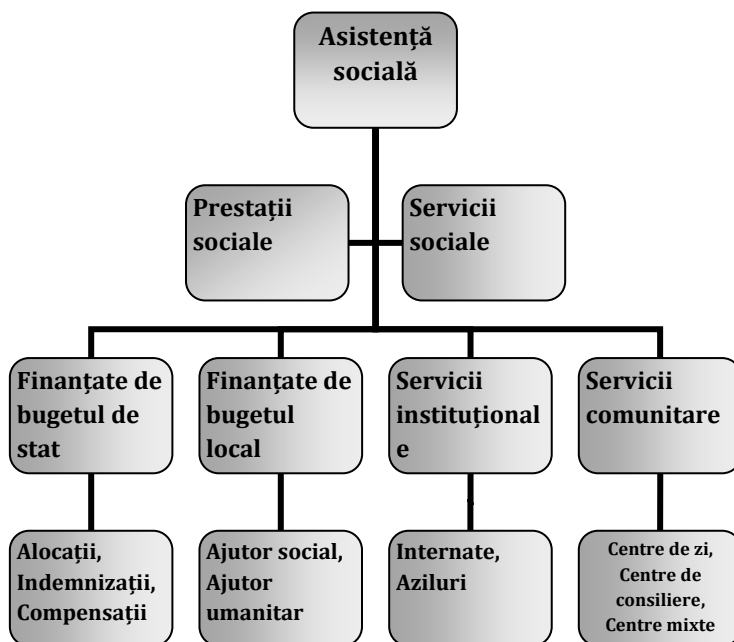

Figura 3. Sistemul de asistență socială.

Cadrul juridic din Republica Moldova oferă posibilitatea vârstnicilor de a beneficia de alocații sociale în situația în care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea dreptului la pensie pentru limită de vârstă, care au atins vârsta standard de pensionare și nu se află la întreținerea deplină a statului.

Ajutorul social are scopul de a asigura un venit lunar garantat familiilor defavorizate, stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei și necesitatea de asistență socială.

Modificările legislative efectuate (ajustarea caracteristicilor bunăstării familiei, micșorarea vârstei la acordarea dreptului la ajutor pentru perioada rece a anului și ignorarea veniturilor obținute din activitatea agricolă în gospodăriile casnice auxiliare pentru persoanele vârstnice) au avut efecte asupra modificării profilului solicitantului de ajutor social. În perioada anilor 2009-2014 mărimea medie a familiei beneficiare de ajutor social s-a redus cu un membru. În anul 2014 în mediu o familie beneficiară era compusă din 2,7 membri, iar în 2009 mărimea era de 3,8 membri. S-a mărit și numărul de beneficiari din familii compuse din pensionari sau care au în componență pensionari, iar prestația calculată pentru aceste tipuri de familie este una relativ mică (Tabelul 1).

Tabelul 1. Distribuția prestațiilor și beneficiarilor după componența familiei și medii de reședință

Componența familiei	2014				2009
	Rural	Urban	Total	Distribuția beneficiarilor, %	Distribuția beneficiarilor, %
	Prestația medie, lei				
solitar (<vârsta de pensionare)	449	431	444	19.3%	7.5%
solitar (>vârsta de pensionare)	229	195	216	12.1%	2.1%
cuplu, 1+ vârstă de pensionare	326	404	344	3.9%	5%

Sursa: Conform datelor din raportul social al MMPF, 2015 p. 88

Serviciile primare (comunitare) de îngrijire la domiciliu și alimentația socială în cadrul cantinelor de ajutor social sunt finanțate din contul bugetului autorităților publice locale. Obiectivele serviciului de îngrijire socială la domiciliu sunt: îmbunătățirea calității vieții beneficiarilor, facilitarea integrării sociale a beneficiarilor în conformitate cu necesitățile speciale și cu particularitățile de dezvoltare individuală, prevenirea instituționalizării prin menținerea persoanelor

în mediul familial și comunitar, încurajarea beneficiarilor pentru a duce un mod de viață independent, pe cât este posibil, în familie și comunitate, mobilizarea comunității pentru soluționarea necesităților cu implicarea voluntarilor etc.

Alimentarea în cantinele sociale, în pofida condițiilor dure de acordare, se plasează pe locul doi după serviciile de acordare a asistenței la domiciliu. În anul 2014 în republică au activat 86 cantine de ajutor social, care au deservit 4535 beneficiari lunar, inclusiv 2745 persoane vârstnice [1]. În calitate de serviciu social primar, alimentarea în cantinele de ajutor social are menirea să ofere persoanelor din grupurile aflate în dificultate, inclusiv și persoanelor vârstnice, o alimentație calorică și bogată în vitamin. Evoluția acestui serviciu în ultimii cinci ani a fost în descreștere atât pentru numărul de beneficiari, cât și pentru numărul propriu-zis al cantinelor, pe când costul unui prânz a fost în creștere (Tabelul 2).

Tabelul 2. Dinamica evoluției serviciului de alimentare în cantinele de ajutor social 2010-2014

Instituția Anul	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. cantinelor de ajutor social	129	116	109	111	86
Nr. beneficiarilor	5901	5198	5986	5975	4535
Costul unui prânz	14 lei	15.25 lei	15,36 lei	15.36 lei	15.54 lei

Sursa: Conform datelor din raportul social al MMPSE, 2015, p 75

Numărul beneficiarilor vârstnici asistați în cadrul serviciilor sociale specializate (centre de zi, centre mixte, aziluri comunitare, centre de reabilitare medico-sociale și servicii de plasament temporar) a constituit 5 240 de personae [2].

Deși majoritatea vârstnicilor sunt concentrați în mediul rural, azilurile de bătrâni, ca servicii sociale specializate, sunt plasate în egală măsură, orașe (15) și în sate (14), pe când centrele de zi în majoritatea cazurilor se află în mediul urban (29 – în orașe, 8 - în sate).

Tabelul 3. Numărul persoanelor vârstnice repartizate pe instituții pentru anii 2014-2015

Tipul instituției	Numărul instituțiilor		Numărul mediu de beneficiari lunar		Numărul locurilor	
	2014	Sem.I 2015	2014	Sem. I 2015	2014	Sem. I 2015
Centre de zi	15	17	2873	4909	716	858
Centre de plasament temporar	11	11	685	810	282	302
Centre de reabilitare socio-medicală	5	5	790	591	165	155
Centre mixte	40	40	2439	1747	1740	1702
Aziluri pentru vârstnici și invalizi/Centre de plasament de lungă durată	29	30	764	806	811	827
Total	100	103	7551	8863	3714	3844

Sursa: conform datelor MMPSF oferite prin scrisoarea cu nr. 01-2886 din 11.08.2015

În anul 2015, numărul mediu de beneficiari a fost 8863 de persoane (tabelul 3) dintre care 806 persoane au fost plasați în centre de plasament de lungă durată și aziluri pentru vârstnici. În vederea consolidării serviciilor sociale existente, precum și promovarea drepturilor persoanelor vârstnice, inclusiv la un trai decent, pe parcursul anului 2013 au fost aprobate două regulamente-cadru: Hotărârea Guvernului nr. 323 din 30.05.2013 "Cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament pentru persoane vârstnice și a standardelor minime de calitate" și Hotărârea Guvernului nr. 569 din 29.07.2013 "Cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizare și funcționarea Centrului de zi pentru persoane vârstnice și a standardelor minime de calitate". Tot începând cu 2013 s-a extins și Serviciului de asistență personală, când au fost angajați primii asistenți în mai multe raioane ale republicii.

Costurile lunare pentru asistența acordată unui beneficiar se ridică la 2500 de lei, iar în țara noastră sunt în evidență aproape 9000 de persoane cu dizabilități care au nevoie de îngrijire permanentă [3].

Serviciile sociale de îngrijire la domiciliu sunt un tip de asistență socială relativ nou apărut în țara noastră și prezent mult mai pregnant în teorie și acte normative decât în realitatea comunitară. Serviciile specializate și îngrijirile la domiciliu sunt recunoscute ca importante, deoarece sunt adaptate nevoilor individuale ale fiecărui beneficiar și

asigură satisfacția pacientului, care atinge un grad maxim de independență. Astfel, a fost creat serviciul de asistență personală.

Deși actualmente tendința în țările dezvoltate este de dezinstituționalizare, există forme de ocrotire a vârstnicului în instituții rezidențiale. Se consideră că instituționalizarea este o măsură de ultimă instanță. Cel mai adesea aceasta se aplică pentru următoarele categorii de vârstnici: nu sunt capabili să se întrețină singuri din cauze economice; nu au rude; au o stare mentală nesatisfăcătoare, prezintă riscuri pentru societate, apropiați; au o situație fizică precară; trăiesc singuri, izolați. Pe lângă aceste categorii de vârstnici, mai sunt și alte motive care pot fi enunțate pentru luarea deciziei de instituționalizare: pierderea locuinței; neadaptarea în cazul serviciilor la domiciliu oferite de asistența socială; probleme și tensiuni în cadrul familiei de origine; violența domestică, abuzul celor care ar trebui să-i îngrijească și chiar dorința manifestată a vârstnicului. În condițiile enunțate mai sus, este evident faptul că internarea bătrânului într-o instituție este cea mai bună soluție, aici fiindu-i satisfăcute nevoile de bază, primare de genul adăpost, alimentație, îmbrăcăminte și asistență medicală.

Potrivit legislației din Republica Moldova, serviciile sociale se prestează cu prioritate în mediul familial și la nivel comunitar, iar serviciile în cadrul instituțiilor rezidențiale fiind subsidiare, acordarea lor realizându-se numai în condițiile în care alte tipuri de servicii sociale sau comunitare nu sunt suficiente [4]. Instituționalizarea vârstnicilor este generată de mai mulți factori:

- implicarea activă a populației în procesele migraționale din motive de lipsuri financiare sau lipsa locurii de muncă duce spre abandonarea vârstnicilor;
- imposibilitatea economică a familiilor de a întreține vârstnici bolnavi sau care necesită îngrijire permanentă;
- lipsa serviciilor medicale specializate în cadrul comunității;
- maltratarea vârstnicilor sau neglijarea lor de rudele care se află în anturajul lor;

În țările dezvoltate ale lumii, la ora actuală, sunt deja puse în aplicare, strategii ce vizează reversul instituționalizării și anume, dezinstituționalizarea vârstnicilor. Această schimbare de atitudine, de încurajare și promovare a dezinstituționalizării a fost analizată și ulterior justificată, prin simplul fapt că orice persoană indiferent că este vorba de un vârstnic, adult, tânăr, adolescent sau copil, funcționează mult mai bine în mediul familial, evident, atunci când familia este una bună, cu o homeostazie echilibrată.

În viitor, având în vedere ponderea populației îmbătrânite în structura totală a populației, migrația populației apte de muncă, starea

precară a sănătății persoanelor în vârstă, scăderea nivelului de trai, este important de continuat dezvoltarea centrelor de diferite tipuri la nivel de comunitate pentru persoanele vârstnice. De asemenea, este necesară oferirea unor mecanisme de finanțe centralizată, deoarece APL nu dispune de posibilități de a le întreține. Sistemul de protecție destinat vârstnicilor necesită o abordare coerentă în concordanță cu standardele europene prin integrarea îmbătrânirii și nevoilor specifice vârstnicilor în cadrul proceselor de dezvoltare.

Politicile statului de a aborda problemele legate de instituționalizare sunt limitate până în prezent. Un pas important a fost crearea rețelei de asistenți sociali, care este de a identifica și de a ajuta oamenii în toate nevoile. Cu toate acestea, mai sunt multe de făcut pentru a consolida capacitățile și pentru a asigura durabilitatea sistemului de servicii sociale. La nivel central există responsabilități în gestionarea acestor servicii însă la nivel local nu există fonduri suficiente să se dezvolte în continuare aceste servicii. De asemenea, până în prezent politicile publice au fost concentrate mai mult pe problemele copiilor. Acest lucru în timpul apropiat se va schimba, având în vedere modificările demografice și creșterea prognozată a ponderii persoanelor în vârstă, deaceia este necesar de a crea și dezvoltata mai multe servicii pentru această categorie de vârstă.

Chiar dacă țara noastră dispune de un cadru legislativ complex care prevede acordarea serviciilor sociale vârstnicilor aflați în dificultate de către autoritățile publice locale sub presiunea creșterii numărului de vârstnici care solicită asemenea servicii, nu este posibilă prestarea lor pe termen lung. Pentru suținerea și ajutorarea vârstnicilor, dar și necesitatea de a crește rolul atât lor în societate, cât și în familie este necesar de dezvoltat unele politici în sistemul public prin:

- diversificarea serviciilor prestate la domiciliu care sunt axate actualmente pe menaj și alimentație, prin introducerea terapiei ocupaționale, consilierii psihologice etc., pentru a preveni apariția depresiilor, tentativelor suicidare etc.;
- consolidarea și dezvoltarea parteneriatelor sociale locale care să inițieze și să presteze servicii sociale la nivel comunitar pentru persoanele vârstnice;
- dezvoltarea mecanismelor ce ar permite instituirea unor parteneriate publice-private pentru crearea și prestarea serviciilor adresate persoanelor în etate;
- introducerea unor facilități în vederea promovării și stimulării îngrijirii la domiciliu a persoanelor vârstnice, reglementarea unui sistem național în acest domeniu, care să fie monitorizat de Inspekția Socială.

Bibliogaraafia:

1. Raport Social Anual 2014 al MMPSF
2. Căruțeru (Tulache) G. Teza de doctor "Instituționalizarea persoanelor vârstnice între necesitate și marginalizare"
3. Paladi G., Gagauz O., Penina O. " Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale." Chișinău, 2009 .
4. HG 406, Legea cu privire la serviciile sociale Nr. 123 din 18.06.2010. Publicat: 03.09.2010 în Monitorul Oficial Nr: 155-158, art Nr: 541
5. Asociația Filantropica Trup si Suflet, Studiu comparativ 2012 - Protectia sociala a varstnicilor din Romania si Republica Moldova
6. http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_411_Studiu_l-privind-imbatrinitirea-Descriere-succinta-a-rezultatelor.pdf
7. Neamțu G. (coord.) Tratat de asistență socială. Iași: POLIROM, 2003. P. 949.
8. Carmen, Stanciu, Noțiuni introductive în Asistența Socială gerontologică, Ed.Solness, Timișoara, 2008, p.14-15
9. Centrul de Cercetări Demografice "Evaluarea efectelor îmbătrânirii demografice asupra dezvoltării socioeconomice." Chișinău, 2014, p.101
10. Cercetare la nivel național "Îmbătrânirea populației în Republica Moldova" Chișinău, 2012, p151-161
11. Evoluția reformelor în sectorul social (2010–2014). <http://www.promis.md/analitica/evolutia-reformelor-sectorul-social-2010-2014/>
12. Neamțu G. (coord.) Tratat de asistență socială. Iași: POLIROM, 2003.
13. Mariana ȘALAMAC " Reforma sistemului de pensii – necesitatea stringentă, mereu amânată de autorități." <http://www.eco.md/index.php/rss/item/1354-reforma-sistemului-de-pensii-%E2%80%93-necesitatea-stringent%C4%83-am%C3%A2nat%C4%83-%C3%AEntr-una-de-autorit%C4%83%C5%A3i>
14. Sandu V. Policy Review Paper "Moldova: the situation of children and elderly left behind by migrants". December, 2011.

UNELE ASPECTE ALE PERFECTIONĂRII SISTEMULUI DE PROTECȚIE SOCIALĂ A COPIILOR

TOMCEAC Ana²³, cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE: *Actualitatea:* În situația demo-socioeconomică nefavorabilă creată în Republica Moldova soluționarea problemelor cu care se confruntă familia cu copii a devenit un obiectiv prioritar al protecției sociale. *Scopul:* analiza eficienței politicilor de protecție socială a copiilor și măsurilor de suport pentru familiile cu copii, rolul acestora în prevenirea riscurilor care pot genera marginalizarea copiilor în vederea asocierii Republicii Moldova la Uniunea Europeană. *Metode:* analiza impactului, monitorizarea, analiza datelor privind sărăcia, meta-analiza, utilizate rezultatele cercetărilor anterioare și experiența internațională în domeniu. *Rezultate:* au fost identificate problemele existente ce vizează asigurarea financiară prestațiilor acordate familiilor cu copii la nivel necesar pentru reducerea sărăciei în rândul familiilor cu copii. Elaborate concluzii și propuneri privind intensificarea și reorientarea politicilor în domeniu spre un sistem de garanții multisectoriale pentru familii cu copii.

CUVINTE-CHEIE: *politica socială, servicii sociale, cheltuieli de ordin social, riscuri sociale, sărăcia.*

ABSTRACT: Given the ongoing unfavorable demographic, social and economic trends in the Republic of Moldova, protection of the families with children became a top objective of the social protection system. The goal of the article is to analyze the effectiveness of the social protection system for children and to outline the necessary measures to support families with children and to prevent the risks that may lead to the marginalization of children in the country. We used the impact analysis methods, data monitoring, including data on poverty, meta-analysis. The results of previous researches and international experience in the field were used. The study identified problems related to providing financial benefits at a sufficient level to reduce poverty among families with children. Elaborated conclusions and proposals on intensifying and targeting policies to a system of guarantees multisectoral for families with children.

KEY WORDS: *social policy, social services, social expenditure, social risks, poverty.*

În Republica Moldova politica socială îndreptată spre protecția copiilor și dezvoltarea unui sistem coerent și unitar de suport al familiei cu copii constituie unul din obiectivele prioritare ale protecției sociale, fiind inclus și în prevederile Acordului de Asociere între Republica Moldova (în continuare – RM) și Uniunea Europeană (în continuare – UE). Fiind un stat cu economie în tranziție, RM promovează în domeniul protecției sociale a copiilor utilizarea celor mai reușite și efective exemple din experiența țărilor UE. Majoritatea politicilor interne ale statelor UE se referă la copii în

²³ © TOMCEAC Ana, ana.tomceac@mail.ru

mod direct sau au un impact asupra acestora. Totodată, ca și în țările UE, în RM politica de susținere a familiilor cu copii în situații de risc social este preconizată pentru a stabili situația financiară a familiilor și de a reduce sărăcia în rândul copiilor, precum și pentru corelarea vieții familiale și activității profesionale. Politicile sociale adresate familiilor cu copii sunt clasificate în politicile economice și non-economice. Principalul instrument non-economic al politicii de susținere reprezintă cadrul legislativ în domeniu. Instrumentele economice ale politicii de susținere a familiilor cu copii sunt sustinute de mecanismele bugetare și cadrul instituțional menit pentru aplicarea, monitorizarea și evaluarea acestora.

Din domeniile în care sunt aplicate instrumentele economice ale politicii de susținere a familiilor cu copii fac parte:

- veniturile familiilor: garantarea unui venit minim necesar unui trai decent, menținerea puterii de cumpărare a veniturilor disponibile ale familiei prin sistemul de compensare sau indexare;
- sistemul de prestații în bani și natură: alocațiile sociale pentru copii, indemnizațiile legate de maternitate, indemnizațiile lunare pentru creșterea și îngrijirea copiilor, ajutorul social, ajutoarele materiale, etc. Prestațiile sunt diferite de la o țară la alta în privința criteriilor de eligibilitate, beneficiarilor, cuantumurilor, administrării și surselor de finanțare;
- sistemul fiscal, ca instrument al redistribuirii veniturilor;
- sistemul de asistență socială, în vederea acordării asistenței familiilor care sunt aflate sub impactul unui risc social;
- serviciile sociale în favoarea familiilor cu copii;
- politica financiară, care cuprinde subvenții și credite acordate familiilor cu copii.

Analiza cadrului legislativ în domeniul politicilor cu beneficiarul principal fiind copilul, a identificat următoarele tendințe comune:

- crearea unor standarde comune ale drepturilor omului și a copilului (Declarația Drepturilor Copilului (1959), Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului (1989), Declarația mondială privind supraviețuirea, protecția și dezvoltarea copiilor (1990), și altele);
- formarea unui mecanism special pentru monitorizarea respectării angajamentelor asumate de state în domeniul dat (Comitetul ONU pentru drepturile copilului);
- funcționarea organizațiilor internaționale și regionale active în acordarea asistenței sociale și asigurarea protecției copiilor (Adunarea Generală a ONU, Organizația Mondială a Sănătății, UNESCO, UNICEF, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, și altele);
- dezvoltarea și punerea în aplicare a programelor sociale cuprinzătoare pentru a ajuta familiile cu copii nevoiașе (rețele de programe UNESCO privind refugiații, Programul ONU privind prevenirea HIV/SIDA, și altele);

- dezvoltarea unei rețele de comisariat pentru drepturile copiilor (Institutul de ombudsman pentru copii), care, în multe țări (Suedia, Norvegia, Islanda, Guatemala, Peru, Columbia, Spania, Danemarca, Finlanda, etc.) este răspândit și desfășoară funcțiile de monitorizare a activităților promovate în domeniul protecției copilului;
- îmbunătățirea pregătirii cadrelor - asistenți sociali și lucrători sociali, definirea rolului lor și caracteristicile profesionale ca subiecți de protecție a copilului;
- reforma sistemelor naționale de protecție socială a copiilor cu accent pe experiența realizărilor mondiale.

Astfel, conform cercetărilor efectuate de savanți în domeniu, la nivel mondial, sunt evidențiate trei modele de bază a sistemelor de protecție socială pentru copii [1]:

Modelul european, specific pentru țările vest-europene dezvoltate (Marea Britanie, Irlanda, Olanda, Danemarca, Norvegia, Finlanda, Suedia, Austria, Belgia, Germania, Italia, Franța, etc.) are un nivel dominant de participare a statului în sistemul de protecție socială a copiilor. La baza strategiei europene este pus principiul intereselor prioritare ale copilului, iar protecția socială a copilăriei se consideră printre principalii factori de dezvoltare economică și socio-culturală a unei societăți civilizate. Este dezvoltat cadrul juridic privind garanțiile sociale, cu structură organizatorică bine stabilită, de regulă de trei nivele (stat, regional și local) și dezvoltarea largă de instituții de infrastructură socială. Chiar dacă există unele diferențe privind măsurile întreprinse pentru protecția copilăriei, totuși, există și măsuri comune, din care fac parte: alocațiile familiale universale pentru copii, stimulentele fiscale, împrumuturile cu dobândă mică (sau subvenții) pentru cumpărarea sau închirierea locuinței, etc; sistemul dezvoltat de asistență socială; accesul la serviciile de educație și sănătate; protecția juridică a copiilor; nivelul ridicat de asistență socială familiilor cu copii și altele. Astfel, punerea în aplicare a măsurilor sus-menționate a permis țărilor cu acest model de protecție de a oferi protecție copilului la cel mai înalt nivel.

Modelul american de protecție socială a copiilor, specific pentru Statele Unite și America Latină, este caracterizat prin descentralizarea politicilor de protecție socială a copiilor. Participarea statului în sistemul de protecție socială a copiilor este limitat. Problemele copilăriei sunt în competența mai multor ministere și agenții, la diferite niveluri. În măsurile promovate de stat pentru protecția socială a copiilor este dominantă promovarea programelor cu destinație - punerea în aplicare a diferitelor programe naționale de susținere doar a copiilor nevoiași și familiilor cu copii. Serviciile de asistență socială acordată copiilor au o tradiție îndelungată și sunt bine dezvoltate și acoperă toate instituțiile pentru copii.

Totodată, conform opiniilor savanților în domeniu, aplicarea modelului cu rolul limitat a statului în domeniul protecției copiilor, fragmentarea teritorială a conținutului programelor de asistență și sprijin pentru copii, acoperirea slabă a copiilor cu măsuri de protecție socială sunt factori care provoacă, de cele mai multe ori, sărăcie în rîndul copiilor, morbiditate și mortalitate, nivel scăzut de educație.

În Republica Moldova este aplicat *Modelul de tranziție*, specific mai mult țărilor din fostul bloc socialist (Europa Centrală, Rusia și CSI), ca urmare a procesului de reformă a sferei sociale, inclusiv și a sistemului de protecție a copilului și a familiilor cu copii. Principala caracteristică a acestui model este un vector de schimbare clară de protecție bazată pe o combinație dintre sectorul public și privat. Protecția socială a copilăriei este considerată printre prioritățile politicii sociale de stat, după cum este prevăzut și în Constituția RM. Statul are rol determinant în calitate de subiect al asistenței sociale prin intermediul organelor sale executive. Sistemul de protecție socială a modelului de tranziție este caracterizat de următoarele componente principale: gama largă de reglementări legislative, în baza Convenției ONU privind drepturile copilului; structură organizatorică reformată, inclusiv organe ale administrației publice centrale și locale (ministerele de resort și instituțiile cu competențe respective), sectorul privat; rețeaua de infrastructură socială, care oferă o varietate de servicii pentru copii (educative, sociale, juridice, medicale, psihologice și pedagogice, etc.), cadrul necesar pentru asistența socială (asistenți sociali și lucrători sociali, dezvoltarea și punerea în aplicare a tehnologiilor educaționale inovatoare privind protecția copilului). Asistența socială pentru familiile cu copii se efectuează din contul mijloacelor bugetare, a persoanelor fizice, precum și a donațiilor.

În general, pentru toate cele trei modele este tipic, în ultimii ani, formarea unui concept cuprinzător de protecție socială a copiilor ai căror componente principale sunt îmbunătățirea bunăstării copiilor și familiilor cu copii, extinderea rețelei de infrastructură socială pentru copii, programe de asistență socială și sprijin pentru copii, creșterea competenței profesionale a specialiștilor.

Referitor la participarea în sistemul de asistență socială a agenților economici, persoanelor fizice, organizațiilor nonguvernamentale etc., în RM, de regulă, mecanismele respective în acest domeniu sunt slab dezvoltate. Asemenea situația contribuie la complexitatea sarcinilor stabilite în domeniu, inclusiv și din cauza surselor financiare disponibile. Reieșind din aceasta, este evident faptul că obligațiile statului privind asistența și susținerea socială predomină față de posibilitățile reale care sunt limitate de mijloacele financiare reale la moment. Asemenea situație contribuie la apariția următoarelor consecințe:

- *aspectul politic* - discreditarea rolului statului în domeniul executării garanțiilor minime în susținerea și asistența socială a populației nevoiașe, inclusiv familiilor cu copii;

- *aspectul socio-economic* care s-a manifestat prin faptul că aplicarea măsurilor de susținere efectuate prin acordarea indemnizațiilor, compensațiilor, alocațiilor în cuantumul neesențial sau mic nu dă efectul dorit asupra îmbunătățirii esențiale a nivelului de trai al populației nevoiașe, inclusiv familiilor cu copii;

- *aspectul financiar* legat de utilizarea neeficientă a mijloacelor financiare necesare care sunt limitate de situația social-economică actuală a țării și nu crează premisele respective pentru creșterea economică ulterioară;

- *aspectul socio-psihologic* care constă în intensificarea procesului de marginalizare socială, inegalitate socială, stare de dependență, etc.

Dat fiind faptul că asistența socială constituie o componentă a sistemului național de protecție socială menită să prevină *riscurile sociale din care fac parte maternitatea și îngrijirea copiilor*, reformele petrecute în sistemul de asistență socială în ultimii ani a avut efecte pozitive asupra creșterii nivelului de trai al familiilor nevoiașe în componența cărora sunt copii și a oferit soluții mult mai adecvate nevoilor identificate, punându-se accent în special pe integrarea socială a persoanelor, prin măsuri de susținere familiilor cu copii și protecția mamei și a copilului²⁴:

- cuantumul indemnizației unice la nașterea copilului s-a majorat în 2014 mai mult de 6 ori față de 2005 - de la 500 lei până la 3100 lei la nașterea primului copil (la nașterea fiecărui copil următor - 3400 lei). Cuantumul indemnizației unice la nașterea fiecărui copil următor până în anul 2004 a fost mai mic față de cel acordat pentru primul copil. Începând cu anul 2005 indemnizația a fost acordată în cuantumul egal pentru primul copil și copilul următor, dar din 2008 a fost aplicat mecanismul stimulator a natalității copiilor ca un factor al securității demografice. Ca rezultat, în anul 2014 indemnizația unică la nașterea copilului următor a fost mai mare față de indemnizația unică la nașterea primului copil cu circa 9,7%;

- indemnizațiile pentru îngrijirea și creșterea copilului în anul 2014 pentru persoane asigurate au crescut de 2,3 ori pentru 1 copil față de anul 2009, pentru persoane neasigurate, respectiv, de 2 ori (Tabelul 1).

²⁴ Conform Legii asistenței sociale, nr.547-XV din 25 decembrie 2003, sub noțiunea riscului social se subînțelege „pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire, deces, *maternitate*, șomaj, inadaptare socială etc.)”

Tabelul 1. Evoluția indemnizațiilor adresate familiilor cu copii și minimului de existență, 2009-2014

Anii	Indemnizația unică la naștere, lei	Indemnizația pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani, lei	Indemnizația pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 1,5 ani, lei	Minimul de existență, lei *
2009	1400	478,9	200	964,3
2010	1700	675,3	250	1095,9
2011	2000	768,6	300	1238,3
2012	2300	868,5	300	1256,2
2013	2600	997,9	300	1322,2
2014	3100	1108,9	400	1327,2

Notă: * - Minimul de existență pentru copii în vîrstă de 1-6 ani

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md, MMPSF, www.mmpsf.gov.md, www.cnas.md

Serviciile sociale sunt orientate spre modernizarea și diversificarea serviciilor comunitare și a celor de tip familial în vederea combaterii sărăciei și a excluziunii sociale, prevenirii instituționalizării copilului, creșterii calității vieții familiei, încurajării natalității. S-a modificat și mecanismul de acordare a prestațiilor familiale prin aplicarea mecanismului de evaluare a nevoilor familiei [2]. Mecanismele de testare a veniturilor sunt aplicate pentru 3 tipuri de prestații sociale: ajutorul social, ajutorul pentru perioada rece a anului și ajutoarele materiale din cadrul Fondului Republican de Susținere Socială a Populației. Totodată, acest sistem este redistributiv și non contributiv (bugetul se formează în dependență de necesitățile și posibilitățile financiare ale statului la moment) și cum reiese din datele Tabelului 3 nu au fost majorate pe parcursul perioadei 2013-2015.

Un aspect important în realizarea măsurilor de protecție socială a familiilor cu copii prezintă viabilitatea financiară a programelor de asistență socială. În 2014 asigurarea financiară a cheltuielilor publice pentru asistența și susținerea socială au fost repartizate în modul următor: Bugetul de stat - 32%; BASS - 63%; Bugetele unităților administrativ-teritoriale - 5%. Ponderea cheltuielilor preconizate pentru aplicarea măsurilor de protecție socială este semnificativă și a constituit în anul 2014 circa 33,4% din cheltuielile globale și circa jumătate (49,9%) din total cheltuieli de ordin social a bugetului public național. Pe parcursul anilor 2010-2014 cheltuielile publice pentru asistența și susținerea socială au crescut constant de la 10,1 miliarde lei în 2010 pînă la circa 13,9 miliarde lei în 2014 (Tabelul 2).

Tabelul 2. Distribuirea cheltuielilor de ordin social, pe anii 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Cheltuieli, global, mild. Lei	29,3	32,1	35,5	38,1	41,4
<i>Cheltuieli de ordin social, mild. Lei</i>	21,4	22,9	24,6	25,7	27,8
<i>Ponderea cheltuielilor de ordin social ale bugetului public național în suma totală, %</i>	73,0	71,5	69,2	67,4	67,2
<i>Cheltuieli de ordin social, pondere în PIB, %</i>	29,8	27,9	27,3	25,9	25,4
<i>Asistența și susținerea socială, mild.Lei</i>	10,2	11,1	11,9	12,7	13,9
<i>Ponderea cheltuielilor de asistență și susținerea socială ale bugetului public național în suma totală, %</i>	34,9	34,5	33,4	33,3	33,6
<i>Asistența și susținerea socială, pondere în PIB, %</i>	14,3	13,5	13,2	12,8	12,7

Sursa: Conform datelor Ministerului Finanțelor, Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015), www.mf.gov.md

Conform prevederilor Strategiei sectoriale de cheltuieli în domeniul protecției sociale (2013-2015), cheltuielile pentru plata indemnizațiilor de maternitate sunt prevăzute în subprogramul Protecție în caz de incapacitate temporară de muncă. Fiind determinată ca risc social, finanțarea indemnizațiilor de maternitate celor asigurați se efectuează din contul asigurărilor sociale acumulate de angajatori. Cheltuielile pentru achitarea indemnizațiilor de maternitate sunt în creștere continuă. Pentru anul 2015 a fost planificat o creștere de circa 18,1% față de anul 2014 (Tabelul 3).

Tabelul 3. Costurile acțiunilor pe ani, 2013-2015 (mil. lei)

	2013	2014	2015 planificat
Plata indemnizațiilor de maternitate	261,0	287,2	339,3
Protecție a familiei și copilului	858,9	936,97	1026,1
Susținerea suplimentară a unor categorii de populație, inclusiv:			
- <i>Ajutor social</i>	453,4	453,4	453,4
- <i>Ajutoare în perioada rece a anului (APRA)</i>	83,4	83,4	83,4

Sursa: Conform datelor Ministerului Finanțelor, Strategiei sectoriale de cheltuieli în domeniul protecției sociale (2013-2015). Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015), Anexa13. www.mf.gov.md

Costul subprogramului de protecție a familiei și copilului²⁵ pentru anul 2015 a fost estimat la nivel de 1026,1 mil. lei și a demonstrat o creștere de 9,5% față de anul precedent. Totodată, cheltuielile pentru aceste scopuri constituie numai 7,5% din suma totală a cheltuielilor din sectorul protecția socială. Finanțarea măsurilor preconizate se efectuează din contul bugetului de stat, bugetului de asigurări sociale de stat, bugetelor unităților administrativ-teritoriale și alte surse conform legislației. Cheltuielile pentru acordarea ajutorului social și ajutoarelor în perioada rece a anului constituie circa 44,7% din suma totală a cheltuielilor pentru subprogramul Susținerea suplimentară a unor categorii de populație, finanțat din contul bugetului de stat. Ponderea cheltuielilor pentru asistența și susținerea socială în PIB, constituie unul din cei mai des utilizați indicatori de performanță a cheltuielilor de stat pentru protecția socială și ne permite să evaluăm povara cheltuielilor pentru asistența și susținerea socială asupra economiei naționale și capacitatea de a asigura protecția socială a familiilor cu copii.

Schimbările demografice și sociale din ultimul timp au avut implicații majore asupra viabilității financiare a sistemelor de protecție socială. În anul 2014 rata de dependență demografică a crescut față de anul 2010 cu 2,5 p.p., ponderea populației economic inactive constituie 58,8% din ponderea populației active. În perioada respectivă coeficientul îmbătrânirii populației a demonstrat o creștere cu 2,2 p.p.²⁶. Acest fapt reflectă situația contribuabililor la sistemul de asigurare socială, provoacă modificarea mecanismelor existente de finanțare a cheltuielilor pentru acordarea serviciilor sociale și contribuie la creșterea continuă a poverii financiare asupra finanțelor publice.

În anul 2014 cheltuielile publice pentru asistența și susținerea socială²⁷ au fost estimate la nivel de 12,7% în PIB față de 14,3% în anul 2010. În așa situație financiară, măsurile promovate în domeniu sunt departe de a oferi o soluție satisfăcătoare pentru bunăstarea familiilor cu copii, deoarece decizia familiei de a avea un copil este ghidată pe mai mulți factori, printre care – costul de creștere a copiilor, oportunități pentru femei de a obține un nivel mai înalt de educație și de ocupare a forței de muncă, situația economică a gospodăriilor, precum și măsura în care

²⁵ Subprogramul V Protecția familiei și copilului, include prestații bănești (*indemnizația unică la naștere, indemnizații pentru creșterea și îngrijirea copiilor, indemnizații pentru copiii rămași fără îngrijire părintească, înfiați și cei aflați sub tutelă/curatelă*), precum și servicii sociale (*centre de zi și de plasament temporar, case de copii de tip familial, servicii de asistență parentală profesionistă, inclusiv prestarea serviciilor sociale primare prin intermediul asistenților sociali comunitari*).

²⁶ Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

²⁷ Conform datelor Ministerul Finanțelor, Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015), www.mf.gov.m

femeile reușesc să combine lucru cu îngrijirea copilului. Dat fiind faptul că nivelul de bunăstare al membrilor gospodăriei cu copii depinde nemijlocit de sursa principală de venit și, în acest caz, pentru familiile care doresc să aibă copii maternitatea și creșterea copiilor prezintă o provocare pentru situația materială a acestora. În RM prestațiile sociale, fiind una din sursele de venit ale gospodăriilor cu copii, au constituit în anul 2014 o parte foarte mică din veniturile disponibile ale gospodăriilor cu copii (circa 4,7% din totalul veniturilor), iar contribuția indemnizațiilor pentru copii este și mai mică, fiind de 2,7% în veniturile Cuplului familial²⁸ și circa 1,1% în veniturile familiilor cu un singur părinte cu copii. Astfel, maternitatea contribuie la pierderea surselor de venit a familiilor în cazul persoanelor angajate. Totodată, cercetările internaționale ne demonstrează că prestațiile monetare acordate pentru sprijinirea copiilor, inclusiv cele prestate pe perioada de lungă durată (până la 14-18 ani), joacă un rol important în luarea deciziilor legate de nașterea copilului. În Franța, conform estimărilor efectuate de D. Adkins [3], creșterea de 10% a alocațiilor pentru copii din media veniturilor familiei (în cazul mamelor care nu lucrează) au influențat creșterea ratei fertilității cu 25%. Pentru femeile care sunt angajate acest efect preconizat poate fi negativ [4] și cer promovarea măsurilor care vor contribui la corelarea vieții familiale cu activitățile profesionale, prin facilitarea combinării muncii cu creșterea copiilor.

În RM indemnizațiile adresate familiilor cu copii fiind un suport economic din partea statului se diferențiază în funcție de statutul beneficiarului și constituie una din cele mai importante programe de asistență socială, chiar dacă impactul acestor plăți asupra bunăstării familiilor cu copii este nesemnificativ, datorită cuantumului mic al acestora.

Analiza datelor din Tabelul 1 demonstrează că în anul 2014 indemnizațiile pentru creșterea copilului din categoria persoanelor neasigurate (în vîrstă de pînă la 1,5 ani) au acoperit minimul de existență (pentru copiii în vîrstă de 1-6 ani) de circa 30 la sută și în proporție de 83,6 la sută pentru copii din categoria persoanelor asigurate (în vîrstă de pînă la 3 ani). Indiferent de faptul că indicatorul sus menționat reprezintă mărimea valorică a volumului minim de consum al bunurilor materiale și a serviciilor pentru "satisfacerea necesităților principale, menținerea sănătății și pentru susținerea viabilității omului", în cazul nostru - copilului. Avînd în vedere că indemnizațiile adresate familiilor cu copii nu sînt acordate conform principiului de testare a veniturilor, impactul acestora asupra bunăstării familiilor este insuficient. Conform analizei datelor din CBGC, incidența sărăciei crește odată cu numărul copiilor în gospodărie - din totalul

²⁸ Conform datelor Biroului Național de Statistică, Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2014. www.statistica.md

famiiliilor sărace 50,8% sunt familiile cu copii (vezi Tabelul 4). În anul 2014 nivelul sărăciei în rîndul gospodăriilor cu 3 și mai mulți copii a demonstrat o ameliorare, totodată, aproape fiecare a patra gospodărie de acest tip este săracă.

Tabelul 4. Structura și rata sărăciei în funcție de numărul copiilor în gospodăriile casnice, 2013-2014

	Rata sărăciei		Structura populației sărace, %	
	2013	2014	2013	2014
Gospodării cu 1 copil	10,4	9,3	20,2	18,9
Gospodării cu 2 copii	12,7	13,7	15,1	19,9
Gospodării cu 3 și mai mulți copii	34,6	27,1	16,3	12,0
Gospodării fără copii	11,3	10,2	48,5	49,2
Total	12,7	11,4	100,0	100,0

Sursa: Conform datelor Ministerului Economiei, www.mec.gov.md, Institutului Național de Cercetări Economice, www.ince.md

Totodată, impactul aplicării unui nou mecanism de evaluare a bunăstării familiilor nevoiașe și acordării ajutorului social, pe perioada vulnerabilității, este insuficient, deoarece, este un sistem dependent de posibilitățile financiare ale statului la moment. Conform CBGC, în anul 2014 circa la o treime (32,6%) din gospodăriile în componența cărora sunt copii pînă la 18 ani, mărimea medie a veniturilor disponibile bănești este mai mic de 800 lei pe lună pentru o persoană, iar fiecare a cincea (20,7%) dispune respectiv de 600 lei pe lună.

Tabelul 5. Co-raportul dintre venitul lunar minim garantat de stat și minimul de existență, mărimea pragului sărăciei, 2014

	Lei
Venitul lunar minim garantat de stat (VLMG)	720,0
Minimul de existență în medie pe lună pentru o persoană	1627,1
Pragul absolut al sărăciei, pe adult echivalent pe lună	1257,0
Pragul sărăciei extreme, pe adult echivalent pe lună	679,8
Co-raportul dintre VLMG și minimul de existență, %	44,2
Co-raportul dintre VLMG și pragul absolut al sărăciei, %	57,3
Co-raportul dintre VLMG și pragul sărăciei extreme, %	105,9

Sursa: Conform datelor Ministerului Economiei, www.mec.gov.md, Institutului Național de Cercetări Economice, www.ince.md, Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

După cum reiese din datele Tabelului 5, venitul lunar minim garantat de stat (în continuare – VLMG), stabilit anual în bugetul de stat, pentru anul

2014 a fost mai mic de Minimul de existență pentru o persoană (44,2%) și de cuantumul Pragul absolut al sărăciei pe adult echivalent (57,3%).

Concluzii: Cercetările științifice în domeniu, efectuate de INCE, ne demonstrează că sistemul de protecție socială nu este destul de eficient în protejarea copiilor față de riscul vulnerabilității și provoacă marginalizarea lor în societate. Cu toate că în ultimii ani au avut loc schimbări considerabile în cadrul reformelor efectuate în sistemul de susținere socială a familiilor cu copii, prestațiile sociale destinate acestora nu ajută adecvat la creșterea bunăstării copiilor. Ponderea mizerabilă a indemnizațiilor pentru îngrijirea și întreținerea copilului (în RM indemnizațiile pentru îngrijirea și întreținerea copilului constituie circa 1,4% din veniturile gospodăriilor din I quintilă) denotă că sistemul de protecție socială, fiind o premisă principală pentru dezvoltarea complexă a resurselor umane, constituie un factor care provoacă, de cele mai multe ori, sărăcie în rândul copiilor, morbiditate și mortalitate, nivel scăzut de educație.

Cum reiese din analiză sistemului actual de protecție socială a copilului, în afară de prestarea diferitor servicii sociale, prevede mai multe tipuri de plăți adresate familiilor cu copii (indemnizații unice la naștere, indemnizații lunare pentru creșterea și îngrijirea copiilor, alocații sociale, ajutor social, ajutoare materiale, etc.). Totodată, prestațiile de asistență socială acordate familiilor sărace sunt plătite ca urmare a unui șoc și permit indivizilor să facă față sărăciei numai ex-post (după ce a avut loc un șoc). Indemnizațiile de maternitate și indemnizațiile lunare pentru creșterea și îngrijirea copiilor, fiind apreciate ca risc social, contribuie la atenuarea riscului (ex-ante) familiilor cu copii, dar sunt foarte mici și nu pot evita situația în caz de căderea lor în sărăcie.

În vederea tendințelor privind integrarea în UE, Republica Moldova are nevoie de modernizarea legislației naționale. Scopul principal al acestor modificări legislative vor consta în asigurarea și respectarea drepturilor formulate la nivel european și determinarea lor în valorile stabilite în spațiul european care să permită ca mama *“să se întrețină și să-și întrețină copilul în bune condiții de sănătate și conform unui nivel de viață convenabil”* [2]. Astfel, direcțiile de politici în domeniul prestațiilor sociale adresate familiilor cu copii pot fi îndreptate spre majorarea indemnizației pentru creșterea copilului, echivalentă cu 75-85 % din venitul mediu, plafonată la un minim și un maxim. Deoarece, conform cercetărilor mondiale, în cazul când prestațiile familiilor cu copii alcătuiesc circa 2% din veniturile familiei și nu asigură copilului nivelul minim acceptabil de consum, schimbare pozitivă în susținerea familiilor nu va fi chiar și atunci când va fi o dublare a creșterii acestora [5].

Bibliografia:

1. Поддубная Т. Социальная защита детства в России и за рубежом: учебник. – М., 2008.
2. Convenția nr.103 cu privire la protecția maternității. Geneva, 28.06.1952 (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 994-XIII din 15.10.96) și Convenția nr.183, tratatul revizuit privind protecția maternității. Geneva, 15.06. 2000; Legea asistenței sociale, nr.547-XV din 25 decembrie 2003; Legea nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitatea temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, cu modificările respective; Legea cu privire la ajutorul social nr.133-XVI din 13 iunie 2008, cu modificările respective, <http://lex.justice.md/>
3. Adkins, D. The role of institutional context in European regional fertility patterns. Annual meeting of the Population Association of America. Boston, 2003. <https://aifs.gov.au/publications/fertility-and-family-policy-australia/>
4. Jonathan Grant, Stijn Hoorens, Suja Sivadasan, Mirjam van het Loo, Julie DaVanzo, Lauren Hale, Shawna Gibson, William Butz. Low Fertility and Population Ageing: Causes, Consequences, and Policy Options. European Commission, 2004. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2004/RAND_MG206.pdf
5. Овчарова Л., Прокофьева Л. Семья и дети в России: особенности современной жизни и взгляд в будущее. Коллективная монография, 2009. <http://www.academia.edu/>.

ASPECTE TERITORIALE ALE MORTALITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

PAHOMII Irina²⁹, cercetător științific,
CCD INCE

ABSTRACT. Egalitatea este una din prioritățile actuale pentru majoritatea țărilor, pentru că dezvoltarea durabilă a unei țări poate fi posibilă doar în condițiile asigurării unei echități în toate domeniile și pentru toți. Dezvoltarea demografică a unei țări este la fel de importantă ca oricare alt domeniu, iar analiza mortalității ne poate oferi un tablou generalizator a acesteia. Scopul acestui articol este realizarea unei analize descriptive a mortalității la nivel teritorial prin compararea ratelor standardizate a mortalității pentru raioanelor republicii. Pentru a putea realiza acest scop am aplicat metodele de standardizare indirectă, iar pentru prezentarea acestora am utilizat programul QGIS. În rezultat am reușit atât să identificăm situația reală cât și să construim o ierarhizare veridică a raioanelor republicii.

CUVINTE-CHEIE: mortalitatea, rata totală de mortalitate, standardizare indirectă, raportul standardizat de mortalitate.

ANNOTATION. Equality that is one of the current priorities for most of the countries for their sustainable development can be possible only in conditions ensuring fairness in all areas and for all. The demographic development of a country is as important as any other field, and mortality analysis can give us a generalizing picture. The purpose of this article is to provide a descriptive analysis of mortality at the local level by comparing standardized mortality ratios for districts of the republic. We applied indirect standardization methods and for their presentation, we used QGIS program. As a result, we managed both to identify the actual situation and to build up a reliable ranking of districts of the republic.

KEY-WORDS: mortality, total mortality rate, indirect standardization, standardized mortality ratio.

Introducere

Pentru a aprecia dezvoltarea unei regiuni trebuie să analizăm procesele ce derulează pe teritoriul acesteia. Din prisma situației demografice, unul din cele mai elocvente aspecte este mortalitatea. Analiza ratelor mortalității poate crea o viziune de ansamblu asupra situației din regiune și nu doar din perspectiva dezvoltării demografice, ci și din perspectiva nivelului dezvoltării sistemului asistenței medicale, nivelului sănătății general al populației, nivelului dezvoltării economice etc.

Rata generală a mortalității sub presiunea evenimentelor istorice ce au derulat în regiune a înregistrat anumite diferențe în timp, astfel se pot distinge două tendințe evidente. Prima (1965-1984) – etapa sporirii mortalității, iar a doua etapă (după 1985) – etapa fluctuațiilor stridente, provocate de reformele politice și socioeconomice: 1) efectele campaniei

²⁹ © PAHOMII Irina, bragairina92@mail.ru

anti-alcool (1985-1987), 2) încetarea efectelor campaniei anti-alcool (1987-1991), 3) criza socioeconomică (1991-1995), 4) ieșirea din criză (1995-1998), 5) stabilizarea situației și îmbunătățirea lentă (1998-2010) [1, 2].

Structura și intensitatea mortalității este influențată de numeroși factori, acest fapt a fost confirmat în numeroase rânduri de către demografi și sociologi. Astfel, intensitatea mortalității este determinată de diferiți factori atât de natură socioeconomică cât și de natură demografică [3, 4]. Nivelul mortalității este, de asemenea, influențat într-o măsură decisivă de factorii demografici, de structură, iar două din cele mai elocvente binoame în acest sens rămân a fi raportul dintre populația urbană/rurală și raportul dintre bărbați/femei.

Una din legitățile incontestabile este fenomenul „supramortalității masculine”, acesta este condiționat de un set de factori: biologici, istorico-sociali, economico-profesionali etc. Bărbații sunt mai predispuși spre un mod de viață mai puțin sănătos, spre un comportament mai riscant și mai greu fac față situațiilor de stres și din această cauză mortalitatea masculină predomină practic în toate vârstele [5]. O altă diferențiere nu mai puțin importantă este diferențierea în plan teritorial, aceasta fiind determinată de inegalitățile ce țin de nivelul veniturilor și accesul la servicii medicale de calitate, ceea ce ulterior determină importante diferențieri la nivel regional.

Intensitatea mortalității și structura pe vârste a populației influențează respectiv ratele generale, denaturând datele reale, fapt ce devine mult mai evident în momentul în care vrem să comparăm două populații diferite, care de obicei sunt destul de eterogene atât din prisma structurii populației, cât și a intensității fenomenului studiat. Pentru a exclude aceste importanități, în literatura de specialitate se face referire la procedeele de standardizare, astfel sunt excluse diferențele structurale și de intensitate prin raportarea populației reale la un standard, făcând posibilă compararea ulterioară a datelor primite.

Scopul acestui articol este realizarea unei analize descriptive a mortalității la nivel teritorial prin compararea rapoartelor standardizate de mortalitate pentru raioanele republicii, ceea ce ne va permite atât identificarea situației reale, cât și construirea unei ierarhizări veridice a acestora, ceea ce este important în contextul situației actuale când se pledează foarte mult pentru o dezvoltare echitabilă pentru toți.

Materiale și metode de cercetare

Cum deja a fost menționat mai devreme, pentru realizarea scopului propus am apelat la metodele de standardizare, aplicând metoda indirectă. Pentru aplicarea acesteia am avut nevoie de structura pe vârste și sexe a populațiilor comparate, adică a celor 35 de unități administrative din Republica Moldova și de numărul total al deceselor observate în acestea.

Datele sunt disponibile pe site-ul BNS [6]. La fel pentru calculul raportului de standardizare avem nevoie de o populație standard, aceasta este aleasă aleatoriu de către autor, însă ea trebuie să fie reprezentativă pentru populația analizată din aspectul structurii pe vârste sau intensității fenomenului studiat. În calitate de populație-standard în cadrul analizei realizate a fost aleasă populația Republicii Moldova pentru anul 2004 – anul recensământului populației pentru care datele cu privire la structura populației pe sexe și vârste sunt disponibile.

În linii generale, raportul standardizat de mortalitate (*standardized mortality ratio*) se calculează raportând numărul deceselor observate pentru populația cercetată la numărul deceselor „așteptate/ calculate” pentru această populație.

Raportul standardizat de mortalitate poate lua valori mai mici și mai mari de unu, acestea nu trebuie analizate ca valoare în sine, pentru că nu au nici o relevanță, ci trebuie privite ca o valoare convențională ce ne arată cât de departe sau de aproape se află populația studiată de standardul ales. Aceasta ne permite excluderea diferențelor structurale și ulterior compararea populațiilor analizate [7, 8].

Pentru calculul raportului standardizat de mortalitate prin metoda indirectă am utilizat formula [9]:

$$K^{stand} = \frac{\sum_x t_x P_x}{\sum_x t_x^{stand} P_x} \quad (1.)$$

K^{stand} — coeficientul standardizat;

t_x — coeficientul pe grupe de vârste în populația studiată;

t_x^{stand} — coeficientul pe grupe de vârste în populația standard;

P_x — distribuția populației studiate pe grupe de vârste.

Un exemplu de calcul efectuat (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Exemplu de calcul al raportului standardizat de mortalitate prin metoda indirectă pentru municipiul Chișinău și raionul Șoldănești, 2013

Pasul 1 – construirea tabelului cu datele necesare

Intervalul de vârste	t_x^{stand}	P_x Chișinău	P_x Șoldănești	$t_x^{stand} P_x$ Chișinău	$t_x^{stand} P_x$ Șoldănești
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)*(3)	(2)*(4)
0	0.0130	7780	509	100.42	6.57
1-4	0.0009	31215	2069	26.49	1.76
5-9	0.0003	36094	2471	12.15	0.83
10-14	0.0003	32543	2847	9.96	0.87
15-19	0.0006	41749	3589	25.72	2.21
20-24	0.0009	64553	3997	57.20	3.54
25-29	0.0013	114046	2837	149.08	3.71
30-34	0.0021	82325	2737	169.30	5.63
35-39	0.0035	65143	2847	225.44	9.85
40-44	0.0052	54965	2856	284.37	14.78
45-49	0.0080	51465	3070	413.77	24.68
50-54	0.0121	58676	3369	709.61	40.74
55-59	0.0182	52013	2532	944.42	45.97
60-64	0.0279	41183	2103	1148.41	58.64
65-69	0.0392	22807	1304	892.99	51.06
70-74	0.0572	19811	1378	1133.12	78.82
75-79	0.0849	12233	1021	1039.06	86.72
80-84	0.1441	7573	749	1091.24	107.93
85+	0.2343	4427	457	1037.21	107.07
Total		800601	42742	9469.95	651.39

Pasul 2 – calculul raportului standardizat:

Unitățile teritoriale	Decese observate	Decese „așteptate”	K^{stand}
(1)	(2)	(3)	(2)/(3)
Chișinău	5996	9469.95	$5996/9469.95 = 0.63$
Șoldănești	632	651.39	$632/651.39 = 0.97 \frac{632}{651.39} = 0.97$

Sursa: Calculele autorului conform datelor BNS

Pentru o prezentare cât mai relevantă a datelor obținute am decis să prezentăm datele prin intermediul cartogramelor construite prin programul QGIS [10]. Aceasta va permite o identificare într-un mod foarte

accesibil a zonelor unde situația este favorabilă și a zonelor de la cealaltă extremă.

Rezultatele pentru perioada 2007-2013:

Pentru a crea o imagine de ansamblu am analizat perioada 2007-2013, iar utilizarea raportului standardizat de mortalitate ne-a permis compararea datelor atât în profil teritorial, cât și pe sexe și identificarea unor anumite specificități ce apar în distribuția zonală a mortalității.

Pentru toate raioanele republicii perioada 2007-2010 este caracterizată de diferite fluctuații ale raportului standardizat de mortalitate, din această cauză trasarea unei tendințe evidente este imposibilă, însă în următorii trei ani 2011-2013 se conturează o tendință stabilă de micșorare a acestuia. O excepție în acest sens fiind doar Chișinăul, unde chiar din anul 2007 se urmărește o tendință stabilă de micșorare a raportului standardizat de mortalitate, acesta micșorându-se de la 0,83 în anul 2007 până la 0,63 în 2013. Generalizând am putea spune că din totalul raioanelor analizate cea mai bună situație pe parcursul acestei perioade se conturează în cele două municipii, Chișinău și Bălți.

Este important să menționăm că în anul 2007 raportul standardizat de mortalitate în municipiul Chișinău era mai înalt decât în raioanele Briceni, Drochia, Dondușeni. Între timp, situația s-a redresat și în acest fel, începând cu anul 2010, Chișinăul înregistrează cele mai mici valori, aceasta în pofida faptului că și raioanele mai sus menționate au urmat același curs de reducere a raportului standardizat de mortalitate, diferența constând doar în intensitatea acestui proces. Astfel, raportul standardizat de mortalitate s-a micșorat în perioada 2007-2013 cu 23,9% pentru Chișinău, cu 11,2% pentru Drochia și 9,6% și 7,1% pentru Dondușeni și Briceni respectiv. Acest fapt se explică prin dezvoltarea diferită a raioanelor din republică.

Municipiile dispun atât de o rețea de servicii mai dezvoltată, cât și de capital uman mai profesionist, aceasta fiind un efect al migrației interne. Astfel, infrastructura medicală și serviciile oferite se deosebesc calitativ de situația pe republică, anume acest fapt constituind una din premisele principale ce a favorizat apariția și dezvoltarea anumitor diferențieri la nivel regional.

Pentru a identifica raioanele unde în perioada 2007-2013 a fost înregistrată cea mai favorabilă situație am recurs la compararea raportului standardizat de mortalitate pentru republică cu raportul standardizat de mortalitate pentru fiecare raion. Astfel, în urma acestei operații am reușit să evidențiem un grup de raioane care au înregistrat valori mai mici pentru raportul standardizat de mortalitate comparativ cu cel republican, acestea sunt: Briceni, Dondușeni, Drochia, Edineț, Râșcani, municipiile Chișinău și Bălți. Tot în categoria acestor raioane până în anul 2012 se înscria și raionul

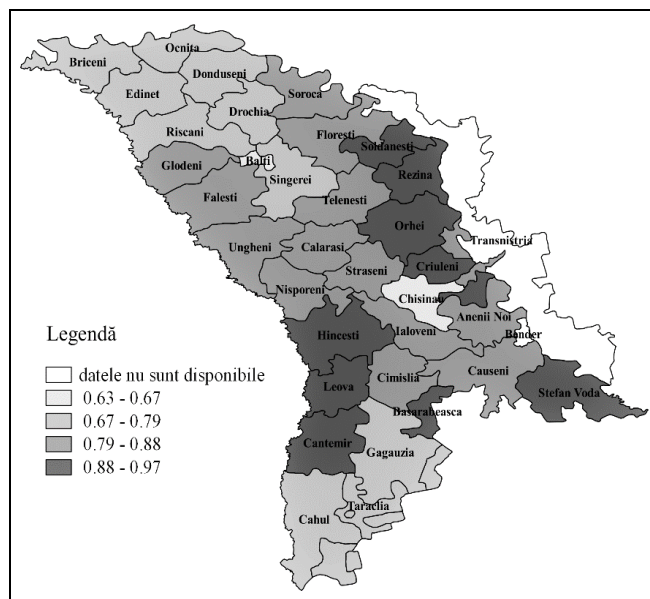
Ocnița. În ultimii doi ani, 2012-2013, în acest grup de raioane pot fi înscrise și două raioane din zona de sud: Taraclia și U.T.A. Găgăuzia, care înregistrează o scădere esențială a raportului standardizat de mortalitate anume în această perioadă. Pentru U.T.A. Găgăuzia acest proces a început chiar din 2011.

Raportul standardizat de mortalitate în raionul Taraclia în anul 2012 s-a redus comparativ cu anul 2011 cu 10,3%, iar în anul următor cu 8,2%. Reducerile pentru U.T.A. Găgăuzia nu au fost atât de spectaculoase, însă au început mai devreme, din anul 2011 și au avut un ritm fluctuant, astfel raportul standardizat s-a micșorat cu 8,6% comparativ cu anul 2010, iar apoi cu 3,6% și 6,7% respectiv. Generalizând, am putea conchide că cea mai favorabilă situație în perioada 2007-2013 este observată în zona de Nord, iar cea mai complicată în zona de Centru și Sud-Est, raioanele din Sud ocupând o poziție intermediară între cele de Nord și din zona centrală. Acest patern este valabil pentru toată perioada observată, adică în zona de Nord și capitală se înregistrează cea mai bună situație, după care urmează zona de Sud, iar cea mai rea situație se constată în zona de Centru.

Distribuția teritorială – anul 2013

În anul 2013 practic toate raioanele înregistrează cele mai mici valori ale raportului standardizat de mortalitate comparativ cu perioada analizată, anume din această cauză în continuare ne vom axa pe analiza acestui an.

Paternul zonal se păstrează (*Fig.1*) și în acest an, însă pentru o clasificare mai sigură a raioanelor am recurs la efectuarea analizei cluster prin intermediul programului SPSS. Această operație ne-a permis să grupăm raioanele în trei categorii, în funcție de valoarea raportului standardizat de mortalitate pe care acestea le-au obținut. Astfel, în prima categorie se înscriu raioanele în care raportul standardizat de mortalitate este cuprinsă în intervalul 0,63 – 0,77, dintre acestea sunt: Chișinău, Bălți, Briceni, Dondușeni, Drochia, Edineț, Râșcani, Sângerei, Taraclia, U.T.A. Găgăuzia. În următoarea categorie sunt plasate raioanele în care valoarea raportului standardizat de mortalitate se regăsește în intervalul 0,79 – 0,86, acesta fiind cel mai numeros și încadrând 15 raioane: Cahul, Ocnița, Anenii Noi, Căușeni, Cimișlia, Dubăsari, Fălești, Florești, Glodeni, Ialoveni, Nisporeni, Soroca, Strășeni, Telenești, Ungheni.

**Figura 1. Raportul standardizat de mortalitate
în profil teritorial, anul 2013**

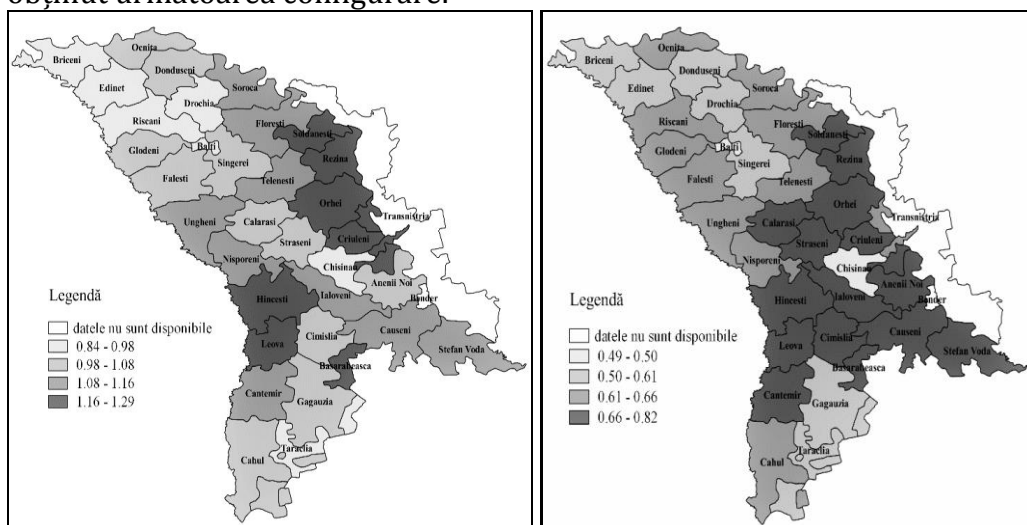
Sursa: calculele autorului conform datelor BNS

Din ultima categorie fac parte raioanele care înscriu cele mai înalte valori ale raportului standardizat de mortalitate, 0,88 – 0,97, din această grupă fac parte raioanele: Basarabeasca, Cantemir, Călărași, Criuleni, Hâncești, Leova, Orhei, Rezina, Șoldănești, Ștefan Vodă. Deci, cele mai mici valori ale raportului standardizat de mortalitate se înregistrează în capitală și raioanele de Nord, o excepție fiind cele două raioane din zona de Sud: Taraclia și U.T.A. Găgăuzia (înregistrând valori de 0,73 și respectiv 0,77), după care urmează zona de Sud cu valori intermediare și deja zona de Centru cu cele mai mari valori.

Distribuția pe sexe:

În cazul distribuției pe sexe este urmărit fenomenul „supramortalității masculine”, acesta reprezentând o tendință comună pentru toate societățile, fiind influențat de diferite particularități fiziologice, sociale, profesionale, etc. Mult mai importantă este însă distribuția teritorială a ratelor standardizate a mortalității pentru bărbați și femei (Fig.2), în principiu ea respectă același patern zonal, diferențele evidențiindu-se în ceea ce ține de raioanele unde se înregistrează cele mai mici valori. Pentru a putea sorta cazurile, am apelat la fel la operația cluster din SPSS, pentru că aceasta nu doar ne va da posibilitatea să grupăm cazurile în funcție de valoarea raportului standardizat de mortalitate obținută de fiecare raion, ci și să putem să comparăm ulterior grupele.

Astfel, în urma divizării populației masculine și feminine în trei grupuri am obținut următoarea configurare:

**Figura 2. Raportul standardizat de mortalitate
în profil teritorial și pe sexe (bărbați, femei), anul 2013.**

Sursa: calculele autorului în baza datelor BNS

– **pentru bărbați:** În categoria raioanelor cu cel mai mic raport standardizat de mortalitate se înscrie doar municipiul Chișinău (0,84). A două categorie, cu valori intermediare, este cea mai numeroasă, conținând 23 de raioane din 35 în care raportul standardizat de mortalitate se regăsește în intervalul 0,96 – 1,1. O concentrare atât de mare în această categorie poate fi explicată prin decalajul destul de mare dintre valoarea primului grup și extrema minimă a acestei categorii (0,84 și 0,96). În ultima categorie se încadrează 11 raioane care înregistrează un raport standardizat de mortalitate ce variază în diapazonul 1,15 – 1,29. Această grupare se deosebește foarte mult de repartizarea teritorială generală, diferențele fiind provocate de distribuția în primele două grupe, astfel, în categoria raioanelor cu cea mai favorabilă situație în cazul bărbaților a rămas doar municipiul Chișinău, pe când celelalte raioane identificate în cazul distribuției teritoriale generale s-au deplasat spre grupul raioanelor cu situație intermediară. La fel distribuția destul de eterogenă este provocată de valorile destul de diverse ale raportului standardizat de mortalitate, fie foarte mici (municipiul Chișinău – 0,84), fie foarte mari (Orhei – 1,29).

– **pentru femei:** Distribuția raioanelor în dependență de valorile raportului standardizat de mortalitate în cazul femeilor este mai omogenă decât în cazul bărbaților. Astfel în prima categorie sunt înregistrate 8 raioane, iar raportul standardizat înscrie valori în intervalul 0,49 – 0,6. În

categoria cu valori intermediare se înscriu 16 raioane între extremele 0,61 și 0,69, iar 11 raioane au obținut cele mai înalte valori ale raportului standardizat de mortalitate și s-au plasat în intervalul 0,7 – 0,82. Comparativ cu distribuția în cazul bărbaților se observă un decalaj mai mic între extremele înregistrate, municipiul Chișinău – 0,49 și raionul Șoldănești – 0,82, aceasta fiind destul de evident și în imaginea grafică, zona centrală cu valorile maxime este foarte clar conturată comparativ cu situația în cazul bărbaților, unde aceasta este destul de dispersată. Deci, distribuția teritorială în cazul femeilor, în principiu, respectă paternul zonal general și se deosebește calitativ de situația bărbaților.

Concluzii

Analiza descriptivă realizată ne permite să concluzionăm asupra faptului că, distribuția raportului standardizat de mortalitate este destul de eterogenă, însă totodată, conturează un patern zonal destul de evident, ce se repetă chiar și în distribuția pe sexe, în cazul femeilor și mai puțin în cazul bărbaților. Astfel, raioanele de Nord și capitala se află în situația cea mai optimă, după care urmează raioanele din zona de Sud, iar cea mai dificilă situație fiind consemnată în raioanele din zona centrală. O diferențiere atât de tranșantă denotă existența unor inegalități și probleme destul de complexe atât la nivel teritorial cât și în funcție de sex, raportul standardizat de mortalitate pentru bărbați fiind mai mare de cât pentru femei. Totodată, diferențele dintre sexe nu sunt sincronice, adică valorile extreme maxime pentru bărbați și femei nu coincid, ceea ce denotă existența unor probleme la nivel local și nu confirmarea legităților demografice.

Situația municipiilor Chișinău și Bălți poate fi analizată ca un caz aparte, pentru că structura pe vârste a populației, dar și condițiile din aceste două municipii sunt foarte diferite de cele specifice pentru republică în general. Anume prin acest fapt se explică decalajul atât de reliefat dintre municipii și celelalte raioane.

Interpretarea zonalității acestui fenomen devine un imperativ în situația actuală, când tot mai des se accentuează importanța dezvoltării echitabile pentru toți și se încearcă implementarea diferitor strategii care ar micșora sau chiar elimina divergențele regionale [11, 12,], însă în momentul când se conturează asemenea diferențieri este clar că nu totul merge tocmai în regulă. Din această cauză sunt necesare cercetări mult mai aprofundate ce vor cuprinde și anumiți factori de natură economică, socială, demografică etc., care pot influența asupra formării diferențelor în profil teritorial. Aceasta ne va permite trasarea unor legături cauză-efect, iar ulterior și înaintarea unor recomandări și propuneri eficiente, ce vor putea optimiza situația.

Bibliografia:

1. Пенина О., Эпидемиологический переход в постсоветских странах/ Conferința internațională științifico-practică, Creșterea economică în condițiile globalizării, ediția a IX-a, Chișinău, 2014, 187 p.
2. Paladi G., Gagauz O., Penina O., Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale, Chișinău, 2009, 204 p.
3. Сукнёва С.А., Смертность населения в Республике Саха, // Demoscope Weekly, 2010, nr. 419-420, <http://demoscope.ru/weekly/2010/0419/analit02.php>
4. Школьников В., Андреев Е., Малева Т., Неравенство и смертность в России, Москва, Сигналъ, 2000, 107 стр., <http://demoscope.ru/weekly/knigi/neravenstvo/predislovie.pdf>
5. Рынгач Н., Жить вместе, умирать порознь, или проблема сверхсмертности мужчин в Украине // Demoscope Weekly, 2009, nr. 403-404, <http://demoscope.ru/weekly/2009/0403/analit02.php>
6. Datele necesare pentru calculul ratelor standardizate, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103&>
7. Rowland D. T., Demographic methods and concepts, Oxford University Press, 560 p.
8. Борисов В. А. Демография Учебник для вузов 2-е изд., исправленное, Москва, NOTA BENE, 2001, 272 стр.
9. Денисенко М.Б., Калмыкова Н.М. Демография в примерах и задачах, Москва, Инфра-М, 2007, 424 стр.
10. Datele pentru programul QGIS, disponibile pe sait-ul <http://www.gadm.org/>
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională, nr. 158 din 04.03.2010, publicată în Monitorul Oficial la 09.03.2010, nr. 34, art. 212.
12. Hotărârea Guvernului „Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate publică pentru anii 2014-2020”, nr.1032 din 20.12.2013, publicată în Monitorul Oficial la 27.12.2013, nr. 304-310.
13. Hotărârea Guvernului cu privire la Strategia națională de dezvoltare regională 2013-2015, nr.685, din 04.09.2013, publicată în Monitorul Oficial la 13.09.2013, nr. 198-204.

MONITORIZAREA FERTILITĂȚII ÎN PROFIL TERITORIAL

GRIGORAȘ Ecaterina³⁰, cercetător științific, drd.,
CCD INCE

ADNOTARE. Prezenta lucrare este axată pe analiza natalității în Republica Moldova în profil teritorial în anii 2000 și 2014. Cel mai scăzut nivel de fertilitate s-a constatat în mun. Chișinău, iar cel mai înalt în zona economico-geografică Centru, Nordul și Sudul având nivelul similar al fertilității. În toate zonele se înregistrează scăderea continuă a fertilității și restructurarea calendarului nașterilor, curba fertilității având un profil al modelului intermediar cu tendință spre modelul tardiv de fertilitate. Intensitatea activității de reproducere menținându-se la un nivel cu mult mai înalt la femeile din mediul rural decât mediul urban.

CUVINTE CHEIE: *fertilitate, calendarul nașterilor, analiza în profil teritorial.*

ABSTRACT. This paper focuses on the regional analysis of fertility rates in the Republic of Moldova for 2000 and 2014 years. The lowest level of fertility is found in city Chisinau, while the highest level is registered in the Centre region. The North and South regions have the similar levels of fertility. In all the areas, a decline in fertility and shifts in birth timing towards maturer ages are registered. Timing curves have the intermediate fertility model profile with a tendency towards the delayed fertility model one. The intensity of the reproductive activity remains much higher among rural women compared to urban women.

KEYWORDS: *Republic of Moldova, fertility, timing of births, analysis of territorial profile.*

Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025) are ca obiectiv prioritizarea politicilor de stimulare a natalității în vederea diminuării declinului demografic și monitorizarea tendințelor acestui fenomen, inclusiv în profil teritorial.

În ultimele decenii în Republica Moldova scăderea numărului de nașteri se manifestă prin modificări importante survenite în calendarul fertilității, reflectând transformarea modelului comportamental reproductiv al populației și schimbarea fundamentală a ciclului de viață. Consecința acestei modificări este datorată celei de-a doua tranziții demografice care presupune modificarea calendarului căsătoriilor, constatându-se, în general, creșterea vârstei la prima căsătorie, reducerea relativ bruscă a fertilității, indicii conjuncturali scăzând rapid și mult sub nivelul de înlocuire a generațiilor, creșterea rapidă a ratelor conjuncturale ale divorțialității, etc.

³⁰ © GRIGORAȘ Ecaterina, egrigoras88@gmail.com

A doua tranziție demografică a devenit "esența narativă a schimbărilor ideatice și culturale", a cărei diferență principală de prima tranziție demografică este "preocuparea înaltă de auto-împlinirea individuală, libertatea de alegere, stilul de viață și emanciparea, reflectate în procesul de formare a familiei, atitudinile față de reglementarea fertilității și motivația de a deveni părinte"[1].

La nivel de indicatori demografici pentru anii calendaristici primele semne ale celei de-a doua tranziții demografice (și tranziției fertilității) au devenit vizibile de la mijlocul anilor 1990 și în prezent schimbările structurale ale fertilității sunt în plină desfășurare, care evident vor continua pe parcursul mai multor decenii [2, p.167].

Pentru evaluarea nivelului natalității, la nivelul structurilor de stat se utilizează indicatorul rata totală a natalității, după cum se știe, depinde de structura populației. În vederea realizării unei analize obiective și a eliminării influenței structurii pe vârste, pentru populațiile colectivităților comparate se determină ratele standardizate ale natalității prin metoda indirectă de standardizare.

Utilizând această metodă am asigurat calcularea indicilor standardizați ce reprezintă expresia numerică a fenomenului natalității și asigură calcularea celor mai corecte comparații între populațiile diferite. Astfel, metoda indirectă urmărește să stabilească măsura în care structurile diferite în funcție de vârstă, caracteristice colectivităților comparate, influențează rata natalității. În acest context, ne-am propus realizarea unei analize a fluctuației natalității la nivel teritorial prin compararea ratelor standardizate a natalității pe raioane pentru anii 2007-2013, însă pentru evidențierea variațiilor teritoriale ale natalității am analizat în aspect comparativ anii 2007 și 2013 (date disponibile).

Pentru anul 2007 (fig.2), în profil teritorial observăm un nivel înalt al natalității în raioanele nordice: Soroca, Râșcani, Fălești, Sângerei, în raioanele de centru: Telenești, Rezina, Călărași, Ialoveni, Hâncești și raioanele sudice: Ștefan Vodă, Leova, Găgăuzia, atingând ratele 13.1‰ și mai mult. Raioanelor din Sudul Moldovei: Basarabeasca, Cahul și la Nord municipiului Bălți li se atribuie rate mici între 7.1-10.00‰. Cea mai mică rată o înregistrează municipiul Chișinău până la 7.00‰. Rate de 10.1-13.00 ‰ înregistrează în mare parte raioanele nordice, cele de centru și mai puțin în cele din sudul republicii. Nivelul natalității variază între rate mici, medii cât și înalte numai în raioanele sudice, pe când în raioanele nordice prevalează ratele mici de natalitate.

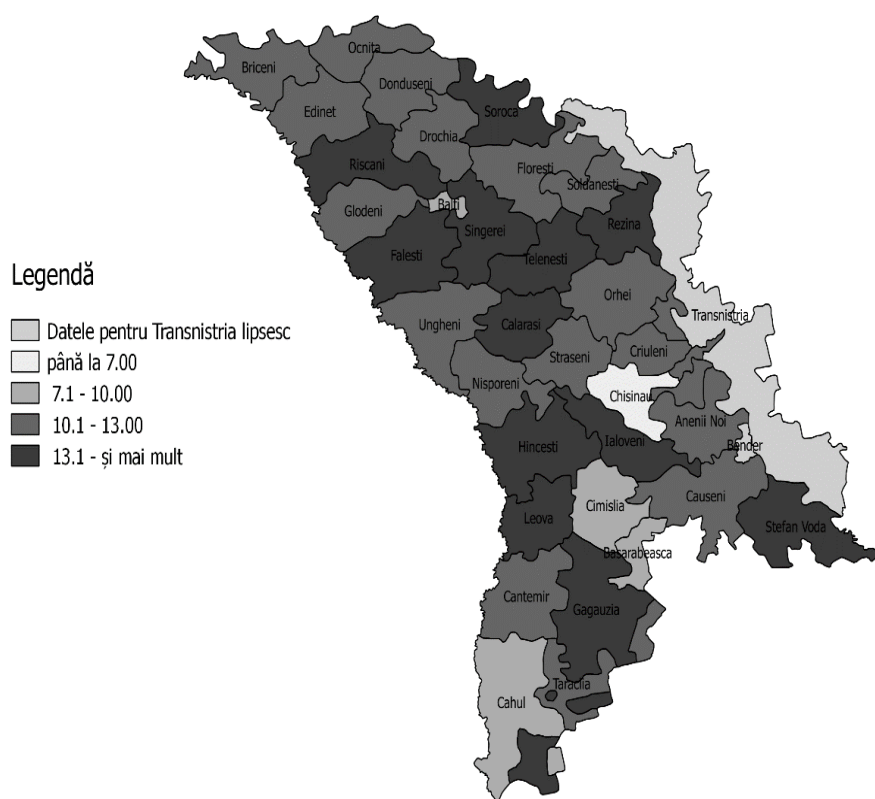

Figura 1. Rata standardizată a natalității, anul 2007

Sursa: Calculat în baza datelor Biroului Național de Statistică

Anul 2013 (fig. 2) a înregistrat o intensitate mai redusă a natalității în nordul, centrul cât și sudul republicii. La Nord nivelul mai înalt este evident în raioanele Dondușeni, Râșcani, Fălești și Șoldănești, Centru-raionul Strășeni, iar la Sud-raionul Leova cu rate de 13.1‰ și mai mult. Pentru municipiul Bălți și raioanele Briceni, Anenii Noi, Cimișlia, Basarabeasca și Cahul se identifică rate mici de 7.1‰- 10.00‰. Astfel, zonele cele mai favorabile totuși rămân a fi raioanele nordice (Râșcani, Fălești) și sudice (Leova).

Municipiul Chișinău păstrează aceeași tendință înregistrând cea mai mică rată de până la 7.00‰, ceea ce este specific pentru comportamentul reproductiv al populației din orașele-capitale. Cercetările autohtone reliefează că nivelul scăzut al natalității în capitală este determinat de o combinație de mai mulți factori: cauzele socio-economice pentru amânarea nașterii unui copil, acordând prioritate educației și obținerea experienței pe piața muncii. În plus, lipsa de dezvoltare a serviciilor din domeniul educației și de îngrijire a copilului, existența stereotipurilor tradiționale

privind rolurile de gen, nivelul înalt al educației și angajarea în câmpul muncii a femeilor contribuie la menținerea fertilității scăzute [3].

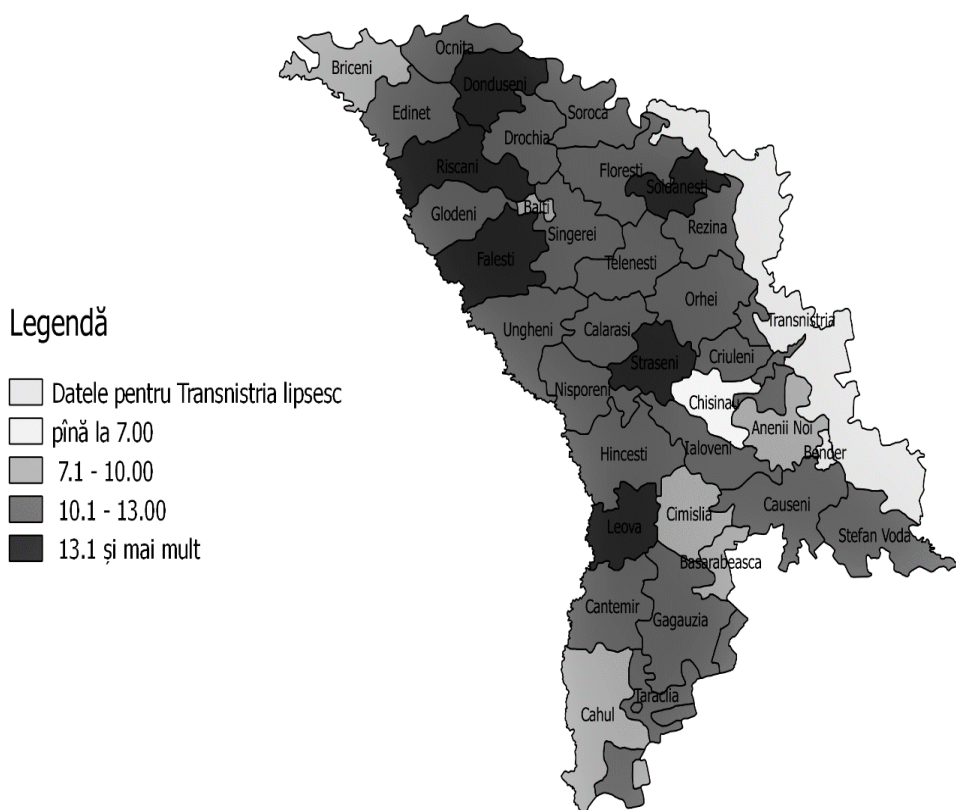

Figura 2. Rata standartizată a natalității, anul 2013

Sursa: Calculat în baza datelor Biroului Național de Statistică

Procesul de reducere a fertilității este condiționat de reducerea numărului de copii pe care i-ar naște o femeie de vârstă fertilă într-un an calendaristic, dacă ratele de fertilitate pe grupe de vârstă ar rămâne aceleași pe parcursul vieții sale fertile. Amânarea nașterilor provoacă distorsiunea valorii ratei totale de fertilitate, ceea ce subestimează nivelul fertilității generațiilor feminine [4].

În prezent, rata totală de fertilitate (fig. 3) este în plină descendență pentru zonele Centru, Sud și mun. Chișinău, doar zona de Nord înregistrând în 2014 o rată totală de fertilitate de 1,4 în comparație cu 1,3 copii per femeie în 2007. Zona de Centru stabilește o rată de 1,44 copii per femeie semnificând cea mai înaltă rată din zonele economico-geografice ale țării.

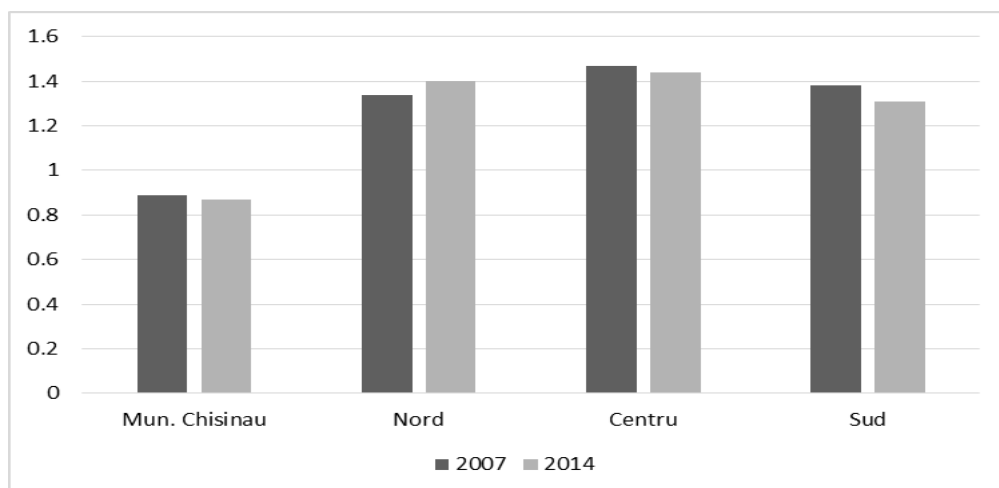

Figura 3. Rata totală de fertilitate pe zone, anii 2007, 2014

Sursa: În baza datelor BNS

Analiza fertilității populației feminine pe grupe de vârste (anii 2000 și 2014), indică faptul că intensitatea fenomenului variază puternic în funcție de această caracteristică demografică fundamentală. O examinare ulterioară a modelelor de fertilitate în zonele urbane și rurale demonstrează fenomenul de “îmbătrânire a fertilității” (fig. 4).

Populația feminină urbană (anul 2014), înregistrează creșterea nivelului fertilității în vârstele mai mature de 25-29, 30-34 și 35-39 ani, în comparație cu anul 2000, unde curba fertilității se plasa în grupa de vârstă 20-24 ani. Totodată, în mod constant numărul de copii născuți per 1000 femei se apropie tot mai mult de grupa de vârstă de 25-29 ani.

Tendențe similare se observă și în mediul rural. Cea mai mare reducere a fertilității în comparație cu anul 2000, fiind atestată în cel mai tânăr grup de vârstă (sub 15-19 ani) și majorarea ei în grupele de vârstă de 20-24 și 25-29 ani (aici aproape se egalează). Deși tendințele fertilității în așezările urbane și cele rurale au același vector, totuși, intensitatea activității de reproducere la femeile de la sate se menține la un nivel cu mult mai înalt decât la cele din orașe, în special în grupele de vârste 20-24 și 25-29 ani și cu o tendință de majorare în grupele de vârstă 30-34 și 35-39 ani.

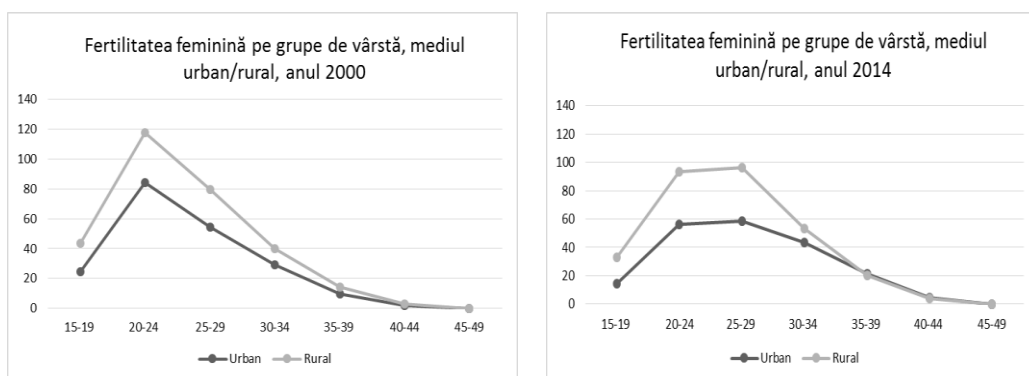

Figura 4. Ratele specifice de fertilitate pe medii de reședință, anii 2000, 2014.

Sursa: În baza datelor BNS

În acest sens menționăm care este contribuția fertilității feminine înregistrată de aceste grupe de vârstă 30-34 și 35-39 ani (tab.1). În anul 2014 contribuția în grupa de vârstă 30-34 ani, în mediul urban, a crescut cu 11% față de anul 2000, iar în mediul rural cu 6%, ceea ce semnifică un proces mai lent, dar semnificativ de deplasare a nașterilor spre vârstele mature. În grupa de vârstă 35-39 ani, contribuția pentru anul 2014, a crescut în mediul urban cu 4% față de anul 2000, pe când în mediul rural doar cu 1%.

Tabelul 1. Contribuția fertilității feminine pe grupe de vârstă, anii 2000, 2014

Anul	Mediul	Grupa de vârstă						
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
2000	urban	13%	41%	27%	13%	5%	1%	0%
	rural	19%	43%	23%	10%	4%	1%	0%
2014	urban	4%	23%	24%	24%	9%	2%	0%
	rural	10%	35%	32%	16%	6%	1%	0%

Sursa: Calculat de autor în baza datelor BNS

Monitorizarea fertilității pe zone economico-geografice (în aspect comparativ pentru anii 2000 și 2014), de asemenea, stabilește fluctuații ale fertilității feminine (fig.4). În anul 2007 (date disponibile) sa înregistrat modelul de fertilitate precoce, unde curba fertilității se localiza în grupa de vârstă 20-24 ani, iar mun. Chișinău înregistra valorile tipului de fertilitate "tardivă" sau "întârziată" când punctul maxim al curbei fertilității se situa în grupa de vârstă 25-29 ani.

Anul 2014 stabilește pentru Sud, Nord, Centru, cât și pentru mun. Chișinău tipul intermediar de fertilitate, deoarece punctul maxim al curbei fertilității se plasează în grupele de vârstă 20-24 și 25-29 ani, dar cu o deplasare lentă spre grupele de vârstă 30-34 și 35-39 ani.

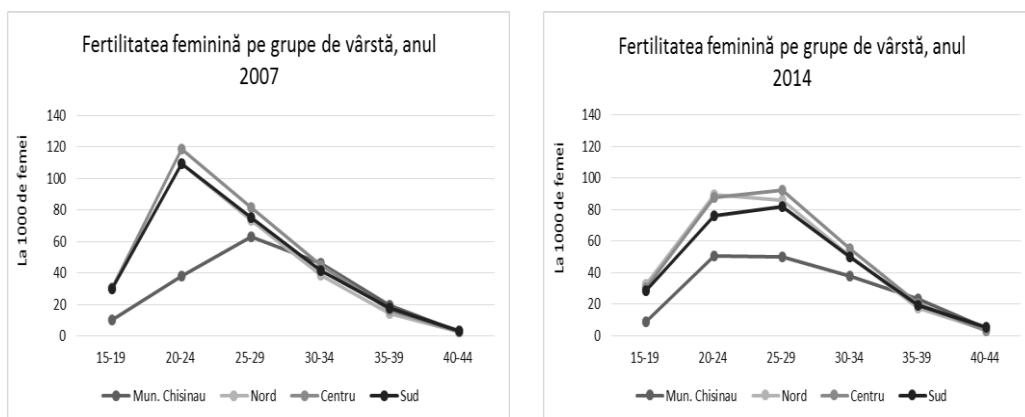

Figura 5. Fertilitatea feminina pe grupe de vârste în profil zonal, anii 2007, 2014.

Sursa: În baza datelor BNS

Scăderea fertilității este însoțită de o restructurare a modelului de fertilitate. Fertilitatea de tip precoce, cu valorile cele mai ridicate la grupa de vârstă 20-24 ani (în 2000, chiar și 2007), începând cu anul 2014 asistăm la o creștere a ponderii fertilității la vârstele mai mari de 25 ani. În același timp, în zona de Nord, Centru și Sud, curba ratelor de fertilitate se îndepărtează deja de modelul intermediar, având caracteristicile modelului tardiv, cu valori mai mari în grupa de vârstă 25-29 ani, aceasta fiind o fază intermediară spre modelul tardiv.

Astfel, nivelul scăzut al fertilității pe care îl înregistrează astăzi Republica Moldova poate fi explicat prin prisma a două aspecte:

Pe de o parte, influența celei de a doua tranziții demografice ce a influențat modelul reproductiv din ultimele trei decenii, și anume: cuplurile își doresc un număr mic de copii, aduși pe lume la o vârstă mai ridicată, devenind o regulă care guvernează comportamentul reproductiv al tânărului cuplu într-o societate ce adoptă rapid sistemul de valori și atitudini al țărilor dezvoltate. Acest model a devenit din ce în ce mai răspândit după anii 1990 și continuă până în prezent, înregistrând o discrepanță atât la nivel de zone economico-geografice cât și pe medii de reședință.

Iar pe de altă parte, declinul fertilității fiind cauzat de lipsa de politici prietenoase familiei, influența nivelului scăzut de trai al populației și nivelul scăzut de protecție socială a familiilor, în special a celor tinere, subdezvoltarea serviciilor primare de îngrijire și educație a copilului, prezența stereotipurilor tradiționale privind rolurile de gen (mai pronunțat în mediul rural) au un impact semnificativ asupra comportamentului și intențiilor reproductive ale populației.

Bibliografia:

1. Van de Kaa, D. J. 2001. "Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behavior". În: R. A. Bulatao, J. B. Casterline (eds.) Global fertility transition. Supplement to Population and Development Review 27, New York, Population Council, pp. 290-338.
2. Gagauz, O. Familia contemporană între tradițional și modern. Chișinău: Tipografia Sirius SRL, 2011, p. 166-167.
3. Бучучану-Врабие, М. Детерминанты низкой рождаемости в столичном городе (на примере г. Кишинева). În: Демографія та соціальна економіка, nr. 1 (13), Київ, 2010, p. 124.
4. Gagauz, O. Impactul restructurării ciclului reproductiv asupra indicatorilor fertilității. În: Conferința internațională științifico-practică "Creșterea economică în condițiile globalizării ed. IX-a". Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p. 9-19.
5. Rotariu, T. Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice. București: Polirom, 2009, p. 241.
6. Захаров С.В. Рождаемость в России: первый и второй демографический переход. În: Demoscope Weekly. Disponibil: http://demoscope.ru/weekly/knigi/konfer/konfer_08.html.
7. Gagauz, O. Buciuceanu-Vrabie, M. Rolul parental și rolul profesional: oportunități de echilibrare pentru femeia contemporană. Chișinău: "Tipografia – Sirius" SRL, 2011, 136 p.
8. Sora, V., Hirstache, I., Mihăescu, C. Demografia și Statistica Socială. București, Editura Economică, 1996., 497 p.
9. Datele pentru programul QGIS, disponibile pe sait-ul <http://www.gadm.org/>
10. Денисенко М.Б., Калмыкова Н.М. Демография в примерах и задачах, Москва, Инфра-М, 2007, 424 стр.
11. Roșca, D. Introducere în sociologia populației și demografie. Ediția a IV-a. București: Editura Fundației România de Mâine, 2007. 120 p.

SISTEMUL EDUCAȚIONAL PROFESIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

TARAGAN Raisa³¹, cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE: Procesele de transformare a societății înregistrate în ultimii ani reprezintă provocări pentru sistemul de educație și formare profesională. Nivelul de educație reprezintă o variabilă importantă a capitalului uman, iar acesta, la rândul său, este un factor complementar al funcției de producție. În acest articol a fost analizată și efectuată o sinteză a sistemului educațional profesional în Republica Moldova și utilizarea experienței internaționale în acest domeniu pentru a oferi cele mai bune opțiuni de a determina necesitatea armonizării sistemului de învățământ profesional în Republica Moldova în condițiile unei crize demografice. Au fost elaborate concluzii și recomandări pentru implementare în Republica Moldova a experienței internaționale.

CUVINTE CHEIE: *educație, formare profesională, capital uman.*

ABSTRACT: The recent demographic transformation processes in the Moldovan society represent the challenges for the modern education and training system. Education level represents an important variable of the human capital, and the latter, in its turn, is a complementary factor of the productivity function. In this article, we analyze the professional education system in the Republic of Moldova and show the international experience in this field. We provide the scientific explanations of the necessary to restructure the professional education system in the republic and to adjust it to the modern demographic circumstances. Certain recommendations with regard to implementation of the international experience are provided.

KEYWORDS: *education, vocational training, human capital.*

Educația reprezintă o prioritate de prim ordin a guvernelor din toate țările europene, cu toate că structura sistemului de educație diferă considerabil de la țară la țară. Uniunea Europeană constituie în această privință numai un forum de schimb de idei și bune practici și nu are o politică comună în ce privește educația, rolul său fiind de a crea un sistem de cooperare între statele membre, lăsând la latitudinea fiecărei țări modul de organizare și conținutul sistemului de educație și de formare profesională.

Educația, în general, și învățământul secundar profesional, în particular, constituie parte integrantă a sistemului educațional național, orientat spre formarea și dezvoltarea unor abilități, competențe și aptitudini profesionale specifice instruirii cadrelor de muncitori calificați pentru ramurile economiei naționale ale Republicii Moldova.

În acest sens, se impune o reformă cuprinzătoare la toate treptele sistemului educațional, pentru a elimina deficitul de capital uman și

³¹ © Taragan Raisa, www.raisa_t1@rambler.ru

dezechilibrele existente pe piața muncii. Din perspectiva pieței forței de muncă, cele mai urgente intervenții sunt necesare în învățământul profesional secundar.

Unul din obiectivele prioritare ale sistemului educațional este formarea competențelor și aptitudinilor necesare pentru socializare și „formarea abilităților de integrare pe piața forței de muncă și realizarea carierei profesionale”. În baza acestui obiectiv, sistemul educațional își realizează misiunea de formare a forței de muncă pentru economia națională. În ultimii ani tot mai mult se constată legătura slabă dintre sistemul de formare profesională și piața muncii. În pofida mai multor tentative de reformare a sistemului de formare profesională, acest sistem continuă să se confrunte cu multiple dificultăți.

O țară poate ieși din sărăcie folosind fie avantajul resurselor naturale, fie avantajul resursei umane. În privința resurselor umane, Republica Moldova are un potențial uriaș.

În Republica Moldova educația reprezintă una dintre prioritățile naționale și factorul primordial al dezvoltării durabile a societății, în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere, prioritate națională, care constituie factorul de bază al dezvoltării capitalului uman și de formare a conștiinței și identității naționale.

Conform teoriei capitalului uman, educația are un rol instrumental pentru creșterea economică. Educația le furnizează oamenilor aptitudinile productive solicitate de un sistem economic modern și complex. Astfel, calitatea în educație devine una dintre pârgurile de bază pentru creșterea nivelului de bunăstare, consolidând în acest mod securitatea demografică.

Politica de stat în sfera învățământului este determinată de Codul educației al Republicii Moldova elaborat cu Nr. 152 din 17.07.2014 și publicat la 24.10.2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324 art. Nr: 634, data intrării în vigoare : 23.11.2014.

Prevederile Codului Educației cu privire la învățământul profesional tehnic este crearea Centrelor de excelență, dezvoltarea învățământului dual, rezultatele cartografierii instituțiilor profesional tehnice, revizuirea curriculară și acțiunile care urmează să fie întreprinse de Ministerul Educației pentru modernizarea acestora, consolidarea platformei de dialog între sistemul educațional profesional tehnic și partenerii sociali: agenți economici, patronate, sindicate și comitete sectoriale [1].

Înainte de anii '90, meseria era „brățară de aur”, iar acum în Republica Moldova mai persistă cultura diplomei. Cei mai mulți tineri, dar și părinții acestora își doresc o diplomă de bacalaureat din cauza unei viziuni clare și a multiplelor schimbări prin care a trecut învățământul profesional, interesul pentru meserie a scăzut.

Tendința a fost și este ca toți tinerii să urmeze o facultate, în timp ce țara duce lipsă acută de meseriași tineri. Acest lucru se întâmplă din cauza că aproape toți tinerii doresc să susțină bacul, după care li se deschid porțile facultăților. Se mai datorează și faptului, că cei care absolvest o școală profesională capătă instant statutul de șomer. Cei mai mulți și cei mai scumpi șomeri se produc la școlile profesionale.

În alte țări nu este nici o rușine să ai o școală profesională și apoi să faci un liceu și o facultate. Ca exemplu pot servi așa țări ca Austria și Germania, care au trecut prin acest sistem de ucenicie, de pregătire într-o școală profesională, după care au absolvit un liceu și o universitate, și consider că între școlile profesionale și producător trebuie să existe un dialog.

După cum s-a accentuat, în Republica Moldova școala profesională este văzută acum ca locul unde ajung rebuturile, de aceea este nevoie de valorizarea lor dacă vrem să menținem acest sistem.

Din acest considerent Strategia națională „Moldova 2020” are ca primă prioritate sectorul educațional, vizând „Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și al majorării ratei de ocupare în economie”.

În anul 2014, Ministerul Educației, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene, a inițiat o amplă reformă de sistem în domeniul învățământului profesional tehnic. Reforma este preconizată să fie finalizată în anul 2020. Politica inițiată de Ministerul Educației este ca învățământul secundar profesional să aibă competențe adaptate pentru piața muncii și își propune să asigure calitatea și relevanța studiilor în domeniul profesional tehnic și o conexiune maximă cu piața muncii.

Învățământul secundar profesional nu este suficient de atractiv pentru elevi, dar este costisitor pentru stat. Rețeaua de instituții de învățământ secundar profesional este supradimensionată și cu o infrastructură învechită, fapt ce conduce la cheltuieli nejustificate de întreținere. Colaborarea dintre instituțiile de învățământ de acest tip și mediul economic este slabă.

Învățământul secundar profesional a devenit mai puțin solicitat pe parcursul ultimelor două decenii. În perioada anilor 1990-2014, în contextul declinului demografic, economic, precum și al expansiunii învățământului superior, unde numărul studenților s-a dublat, numărul elevilor cuprinși în învățământul secundar profesional și mediu de specialitate s-a redus cu aproape 62,8% (de la 109,5 mii la 40,75 mii de persoane [9]).

Conform datelor BNS în anul de studii 2014-2015 rețeaua instituțiilor de învățământ profesional cuprinde 61 unități, inclusiv 46 școli

profesionale și 15 școli de meserii. Ca urmare a procesului de reorganizare a învățământului secundar profesional școlile de meserii de pe lângă instituțiile penitenciare au fost absorbite de alte instituții de învățământ din sistem, acest fapt conducând la diminuarea cu 6 unități comparativ cu anul de studii precedent. Totodată, două licee profesionale își continuă activitatea cu statut de școală profesională. Evoluția școlilor profesional tehnice și de meserii în perioada anilor 2000-2014 este reprezentată în figura 1.

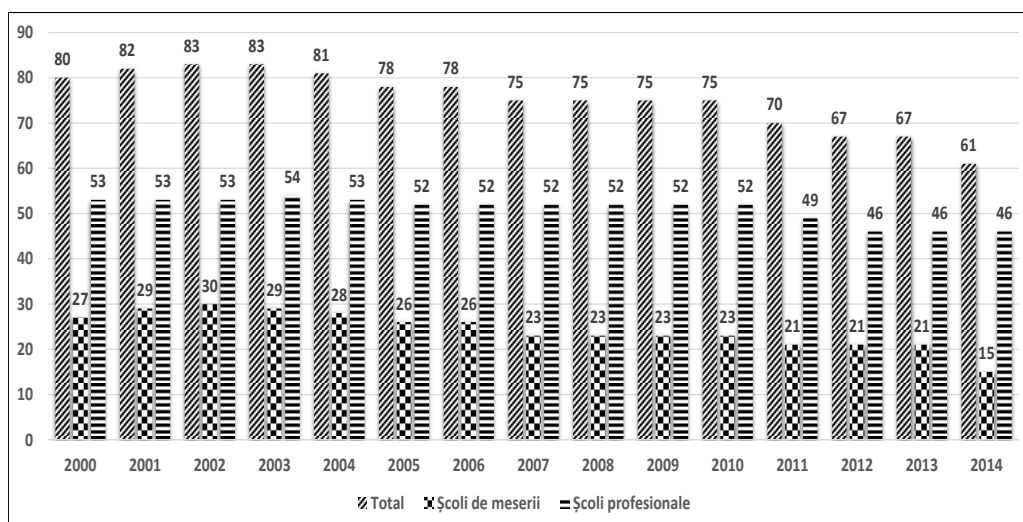

Figura 1. Instituții de învățământ secundar profesional, 2000-2014

Sursa: Conform datelor BNS

Din figura 1 se observă că în perioada 2000 -2004 numărul de școli în sistemul educațional profesional au fost în creștere după care începând cu anul 2005 au fost în descreștere și s-au redus cu 19 școli comparative cu anul 2000.

Numărul de elevi în învățământul secundar profesional a constituit 17508 persoane, comparativ cu 22804 persoane în anul 2000, adică o reducere cu circa 23.2% și cu 4,1% mai puțin comparativ cu anul de studii precedent (tabelul 1). Ponderea elevilor din școlile de meserii este de 8,5%, fiind în descreștere față de anul de studii 2013 cu 3,9 puncte procentuale [9].

Tabelul 1. Numărul de elevi în instituții de învățământ secundar

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total	22804	25005	23656	24506	24270	22161	21419	20320	19581	18248	17508
Școli de meserii	4501	4209	3962	3284	3270	2536	2634	2392	2360	2266	1493
Școli profesionale	18303	20796	19694	21222	21000	19625	18785	17928	17221	15982	16015

Sursa: Conform datelor BNS

Din totalul elevilor cuprinși în învățământul secundar profesional, 91 la sută își fac studiile în instituțiile din mediul urban. Acest nivel de învățământ este solicitat mai mult de către băieți, ponderea acestora fiind de 68,8%. Învățământul secundar profesional este organizat preponderent în instituțiile de stat (99 la sută din totalul de elevi). De asemenea, majoritatea elevilor își fac studiile cu finanțare bugetară, în anul de studii 2014-2015 ponderea acestora fiind de 96,1%.

Conform distribuției elevilor pe vârste, fiecare al treilea elev este în vârstă de 16 ani, 26,5% constituie elevii în vârstă de 17 ani, iar 18,8% – cei de 18 ani. Comparativ cu anul de studii 2013-2014 ponderea elevilor în vârstă de 16 ani este în creștere cu 1,8 puncte procentuale, iar ponderea celor de 17 și 18 ani este în descreștere, respectiv, cu 0,7 p.p. și 0,9 p.p.

Pe parcursul ultimilor ani, numărul persoanelor înmatriculate a fost în descreștere. În anul de studii 2014-2015, în instituțiile de învățământ secundar profesional au fost înmatriculate 10940 persoane, sau cu 2,7% mai puțin decât în anul precedent (anul 2013 - 11238 elevi și cu circa 31,4% mai puțin ca în anul 2000 (15951 persoane) tabelul 2, [9].

Tabelul 2. Numărul de elevi înmatriculați în instituții de învățământ secundar profesional în perioada anilor 2000-2014

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total	15951	15424	15494	16242	15320	13390	14168	13016	11890	11238	10940
Școli de meserii	4053	4003	3725	3221	3200	2465	2587	2324	2296	2197	1427
Școli profesionale	11898	11421	11769	13021	12120	10925	11581	10692	9594	9041	9513

Sursa: Conform datelor BNS

Din totalul elevilor înmatriculați, 85,5% au fost înmatriculați în baza studiilor gimnaziale, din care circa 80 la sută fiind absolvenții anului 2014. În școlile profesionale au fost înmatriculate 9,5 mii persoane, din

care 42,3% în grupe profesionale în baza studiilor gimnaziale, 44,1% în grupe de meserii în baza studiilor gimnaziale și 8,8% – în baza studiilor medii generale și/sau liceale. Totodată, 95 la sută din elevi au fost înmatriculați cu finanțare bugetară. Din total elevi înmatriculați în școlile de meserii (1,4 mii), 92 la sută își fac studiile cu finanțare bugetară. Per ansamblu, în învățământul secundar profesional ponderea elevilor înmatriculați din localitățile rurale este de 77,2% [9].

Structura pe profesii/meserii denotă o cerere mai mare pentru următoarele profesii/meserii: bucătar (11,3% din total înmatriculați), lăcătuș la repararea automobilelor (11,1%), tencuitor (7,9%), electrogazosudor-montator (5,7%), cusătoreasă în industria confecțiilor (5,1%), operator la calculatoare (4,1%), electromontor utilaj electric (3,8%), tractorist (3,4%), tâmplar (3,0%), etc. Evoluția distribuirii elevilor pe domenii ocupaționale este reprezentată în tabelul 3, [9].

Tabelul 3. Distribuția elevilor înmatriculați în instituțiile de învățământ secundar profesional pe domenii ocupaționale, în anii de studii

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Servicii	26,9	19,4	21,6	23,0	23,3	24,3	2,4
Construcții	22,5	26,0	25,3	24,7	1,7	2,1	3,4
Industria de prelucrare a metalelor și constructoare de mașini	12,5	15,8	13,8	13,7	14,3	14,3	15,1
Transporturi	11,8	9,4	13,0	12,5	13,3	13,4	13,2
Agricultură	6,4	10,0	8,1	6,8	7,1	6,7	6,8
Industria alimentară	5,3	6,2	6,3	7,0	6,4	5,9	6,3
Telecomunicații	6,6	6,6	6,4	5,8	5,5	4,9	5,0
Industria ușoară	6,4	4,6	4,2	5,5	5,5	5,8	5,5
Alte	1,6	2,0	1,3	0,9	2,8	2,5	2,4

Sursa: Conform datelor BNS

Comparativ cu anul de studii 2013-2014, se înregistrează o pondere mai mare pentru elevii înmatriculați la domeniul construcții (+1,3 puncte procentuale), industria de prelucrare a metalelor, constructoare de mașini (+0,8 p.p.) și industria alimentară (+0,4 p.p.). În paralel, s-a redus ponderea elevilor care au optat pentru profesiile din domeniile servicii (-1,9 p.p.), industria ușoară (-0,3 p.p.) și transporturi (-0,2 p.p.), (figura 2).

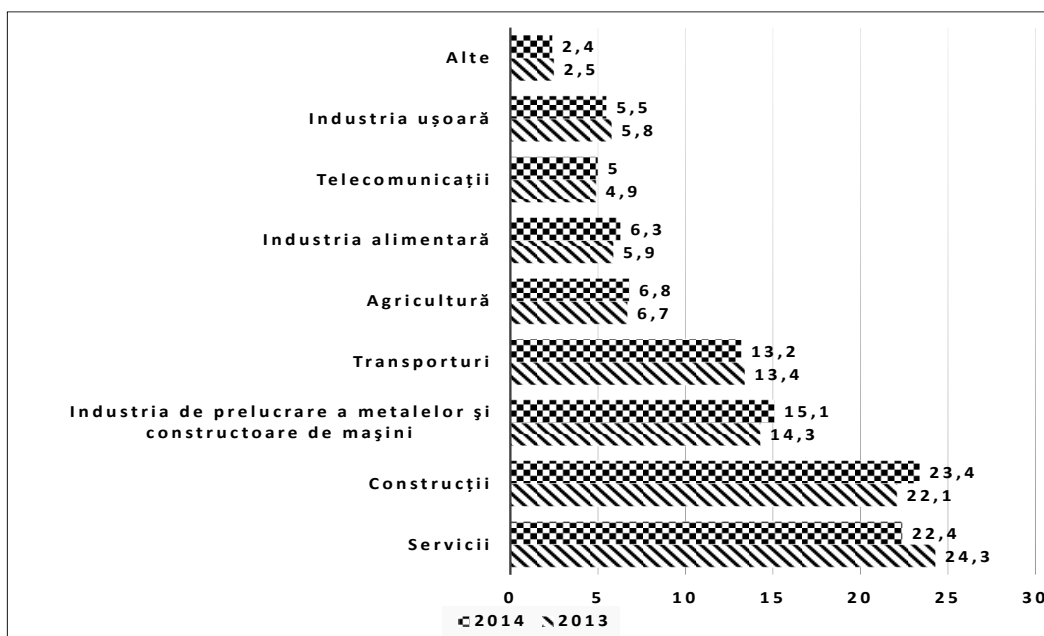

Figura 2. Distribuția elevilor înmatriculați în instituțiile de învățământ secundar profesional pe domenii ocupaționale, în anii de studii 2013-2014

Sursa: Conform datelor BNS

Numărul absolvenților în anul 2014 a scăzut cu circa 30,7% față de anul 2000 de la 13954 de persoane până la 9664 persoane și cu o reducere față de anul precedent 2013 cu circa 6,9%. Practic fiecare al treilea absolvent a urmat paralel cu cursurile de instruire profesională și studiile generale. Evoluția numărului de elevi care au absolvit instituțiile de învățământ secundar profesional în perioada anilor 2000-2014 este reprezentată în tabelul 4, [4].

Tabelul 4. Numărul de elevi care au absolvit instituțiile de învățământ secundar profesional în perioada anilor 2000-2014

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total	13954	11274	14486	12916	12993	12854	13238	12000	10424	10380	9664
Școli de meserii	3829	3980	3646	2945	2986	2831	2297	2240	2023	2009	1462
Școli profesionale	10125	7294	10840	9971	10007	10023	10941	9760	8401	8371	8202

Sursa: Conform datelor BNS

Din total absolvenți conform profesiilor, 11,4% au obținut calificarea lăcătuș la repararea automobilelor (11,9% în 2013), 11,4% – bucătar (10,1%), 8,1% – tencuitor (9,4%), 6,4% – cusătoreasă în industria

confecțiilor (6,2%), 5,8% – electrogazosudor-montator (6,7%), 5,1% – operator la calculatoare (4,9%), 4,0% – tâmplar (3,8%), etc [9].

Învățământul secundar profesional după vârstă este solicitat de 11,6% tineri cu vârsta de 16 ani (comparativ cu 12,8% în anul 2007) și de 9,7% tineri de 17 ani (comparativ cu 10% în anul 2007). De asemenea, învățământul secundar profesional este solicitat mai mult de băieți, ponderea acestora, în anul 2014 fiind de 65,7%. (6354 mii băieți față de 3310 mii fete) [9].

În anul 2014, populația ocupată după nivelul de instruire este reprezentată în felul următor: din totalul de 1184,9 mii persoane ocupate doar 23,57% (279,3 mii) sunt persoane cu studii secundar profesionale, (respectiv în anul 2000 din totalul de 1514,5 mii persoane ocupate, cu studii secundar profesionale reveneau 391 mii persoane), inclusiv bărbați 186,3 mii și femei doar 93,0 mii. Situația ocupării după medii este următoarea; urban - 102,0 mii persoane, rural - 177,3 mii persoane [9].

Pentru absolvenții învățământului secundar profesional, problema șomajului în anul 2014 este acută. Din totalul șomerilor de 47,5 mii persoane în anul 2014, numărul persoanelor cu studii secundar profesionale reprezintă 9,9 mii persoane, ceea ce reprezintă circa 20,8%, inclusiv bărbați 7,3 mii, iar femei de 2,8 ori mai puțin, ceea ce constituie 2,6 mii persoane. Situația șomerilor după medii a persoanelor cu studii secundar profesionale este următoarea: urban - 5,4 mii persoane, rural - 4,5 mii persoane.

Totuși, în ultimii ani se observă o înviorare a lucrurilor în sistemul educațional profesional unde se observă deja și unele rezultate.

În anii 2011-2014, Ministerul Educației și alte autorități publice centrale au acordat o importanță deosebită reformării învățământului profesional, aprobând mai multe strategii și planuri de acțiuni în acest scop. Totuși, s-a constatat că ritmul de implementare a reformelor în acest domeniu este sub așteptările cerințelor economiei naționale, iar oferta educațional-profesională încă nu este corelată cu cererea pieței forței de muncă. A fost elaborat și implementat standardele ocupaționale și Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților/meseriilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ secundar profesional [3,4,5].

Din anul 2011 Ministerul Educației colaborează cu Reprezentanța KulturKontakt Austria în Moldova, în special în domeniul învățământului secundar profesional, fiind oferită asistența în implementarea proiectelor ce țin de învățământul secundar profesional – echiparea a 2 mini-fabrici în domeniul viti-vinicol în cadrul școlilor profesionale din Nisporeni și Leova [10].

În Școala profesională din Nisporeni activează prima vinărie educațională de formare a vinificatorilor, fiind dotată cu echipament ultramodern pentru crearea unui laborator de vinificație în stil european prin intermediul agenției Austriece de Dezvoltare. Secția de producere a vinului a școlii profesionale din Nisporeni a reușit să dezvolte propriul brand de vin cu o denumire melodioasă – Crescendo, care a fost medaliată cu aur la Bucharest International Wine Contest. Viitorii vinificatori își învață meseria în teren, începând cu plantarea viței de vie și până la comercializarea vinurilor îmbuteliate.

Școala profesională din Leova dispune de 2 hectare de viță de vie plantate cu suportul partenerilor școlii, reprezentanți ai „Cultur-Contact” (Austria), proiect finanțat de Agenția de dezvoltare Austriacă, ca procesul educațional să poată fi complet: de la plantarea și îngrijirea viței de vie până la îmbutelierea vinului de calitate [11].

În ianuarie 2013, Guvernul a aprobat Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pentru anii 2013-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.97 din 1 februarie 2013 „Cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020”), care prevăd o amplă reformă structurală, de conținut și de modernizare a sistemului de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate, această reformă fiind în faza inițială de implementare [4].

Cu sprijinul financiar din partea statului și a Uniunii Europene Ministerul Educației continuă reforma sistemului de învățământ profesional tehnic. Noul mecanism de finanțare a educației va fi pilotat în 10 instituții de învățământ profesional tehnic din țară. A început implementarea sistemului profesional dual. Prin această formă de învățământ instruirea teoretică se realizează în instituția de învățământ, iar cea practică - la întreprindere. Acest sistem de formare profesională, care este o noutate absolută pentru Republica Moldova, este pilotat în cadrul a trei meserii de la școala profesională nr. 5 din Bălți. Proiectul este implementat în colaborare cu întreprinderea germană - Draxelmaier Automotive SRL. Elevii sunt instruiți în baza unui curriculum elaborat de „Draxelmaier” și aprobat de Ministerul Educației. Pe lângă bursa de studii, elevii beneficiază de indemnizație de ucenicie din partea întreprinderii. Această plată constituie cca 65% din salariul de bază net al unui muncitor încadrat în întreprindere [12].

Concluzii și recomandări pentru implementare în Republica Moldova.

Nivelul de dezvoltare a unei țări depinde în mare măsură cum este valorizată importanța capitalului uman în societate și cât se investește în dezvoltarea acestuia și este nemijlocit influențat de nivelul de dezvoltare al sistemului de învățământ.

Experiența statelor europene la capitolul educație este un model pentru Republica Moldova, iar sprijinul financiar din partea UE pe acest segment este unul considerabil. Ca urmare a studierii sistemului de învățământ din țările UE și a analizării exemplelor de bună practică considerate relevante pentru sistemul educațional din Republica Moldova, se recomandă asigurarea finanțării sistemului de educație din țară, astfel încât să se poată asigura calitatea actului educațional la nivelul celorlalte țări din Europa.

Instruirea în școala profesională reprezintă o comoară, iar practica de producere la întreprindere este cheia de la comoară. Numai practica în cadrul întreprinderii oferă ucenicului posibilitatea unică de a contribui la crearea propriului viitor profesional - Să învățăm pentru viață, nu pentru școală. Accentul urmează a fi pus pe aplicabilitatea cunoștințelor și pe competitivitatea tinerilor, astfel ca aceștia să conștientizeze că rolul școlii este de a-i pregăti pentru viață și nu de a fi într-o continuă goană după diplome obținute cu orice preț. Noul Cod al Educației și susținerea unui Bacalaureat corect, ar aduce un echilibru în numărul de absolvenți care merg la studii superioare și cei care aleg învățământul secundar profesional.

Este necesar de a crea un sistem de învățământ profesional tehnic capabil să răspundă necesităților educaționale și necesităților economiei naționale. Bunăstarea poporului depinde esențial de calitatea educației și formării profesionale. Aici se află principala bogăție a țării pe care dacă nu știm s-o utilizăm la capacitate maximă, nu avem nicio scuză.

În scopul satisfacerii cererii de lucrători calificați este imperios de a ridica prestigiul învățământului secundar profesional, atât prin investiții orientate spre dezvoltarea acestui sector cât și prin acțiuni de mediatizare pozitivă a acestui subsistem educațional, fiind necesare următoarele acțiuni:

Implementarea Strategiei „Educația 2020” și Strategiei de dezvoltare a învățământului profesional tehnic prin modernizarea procesului de formare profesională, în baza standardelor ocupaționale și de calificare, în scopul asigurării managementului calității în procesul educațional;

Ralierea învățământului profesional tehnic la cerințele educaționale ale spațiului European;

Stabilirea necesarului de cadre pentru fiecare ramură, inclusiv a nivelului de calificare cerut pe piața muncii;

Constituirea parteneriatelor durabile între sistemul educațional și agenții economici pentru sporirea activității profesionale;

Stabilirea unui parteneriat cu toate părțile interesate în vederea modernizării învățământului profesional tehnic și pentru a asigura corelarea dintre oferta educațională și cererea pe piața muncii;

Corelarea meseriilor cu nevoile pieței muncii, prin adaptarea ofertei educaționale și creșterea calității procesului de formare profesională;

Schimbarea mentalității părinților și elevilor, care încă fug de ideea unui învățământ profesional;

Implementarea mecanismelor și normativelor de finanțare complementară a sistemului de învățământ profesional tehnic, bazat pe competitivitate, atractivitate și formare profesională;

Promovarea învățământul dual, acel învățământ în care sunt implicați mai mulți actori: școala, comunitatea locală cu nevoile ei din punct de vedere economic și agenții economici din fiecare regiune;

Dotarea instituțiilor cu utilaj și echipament modern;

Urmărirea angajării absolvenților în câmpul muncii și veridicitatea informației.

Bibliografia:

1. Codul educației al Republicii Moldova. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 319-324 din 24.10.2014.
2. Concepția modernizării sistemului de învățământ din Republica Moldova, www.edu.md
3. Strategia sectorială de dezvoltare a învățământului pentru anii 2012-2020/ Educația- 2020, www.edu.md
4. Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pentru anii 2013 – 2020. <http://www.edu.md/>
5. Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011 – 2015. www.edu.md
6. Concepția dezvoltării învățământului secundar profesional (Hotărârea Guvernului nr.1334 din 3 decembrie 2004)
7. Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă. Document de politici. Otter, T., Barbăroșie , A., Gremalschi, A. PNUD Moldova, Chișinău, 2010, pag. 48.
8. Educația în Republica Moldova publicație statistică 2010/2011, <http://www.statistica.md/>
9. <http://www.statistica.md/>
10. <http://www.edu.md/ro/cooperare-multilaterala/>
11. <http://www.spleova.md/index.php/articole/56-coala-profesional-din-or-leova>
12. (<http://sp5.md/>)

CALITATEA PROFESIONALĂ A CAPITALULUI UMAN PE PIAȚA MUNCII

COTELNIC Valentina³², cercetător științific,
CCD INCE

ADNOTARE: Calitatea capitalului uman constituie o premisă esențială pentru creșterea competitivității și dezvoltarea economică și socială a țării. De aceea este necesară identificarea problemelor-cheie care duc la scăderea calității capitalului uman. Astfel, analizând calitatea profesională a capitalului uman deducem necesitatea dezvoltării unor mecanisme eficiente de asigurare a calității educației, crearea sistemului inteligent de informare și analiză a competențelor necesare pieței muncii, asigurarea accesului la servicii de formare pe tot parcursul vieții etc.

CUVINTELE CHEIE: *capitalul uman, calitatea redusă a studiilor, lipsă forței de muncă calificată.*

ABSTRACT: The quality of the human capital constitutes an essential prerequisite for growing economic competitiveness and social development of the country. It is important to identify the major factors that lead to a decline in the human capital quality. The analysis of the human capital quality allowed us to determine the necessity to develop the effective mechanisms ensuring the qualitative education, intelligent information system and analytical skills necessary for the labor market.

KEY WORDS: *human capital, low quality studies, lack of qualified labour force.*

Mai multe teorii leagă capitalul uman de investițiile în educație, de dezvoltarea persoanei, de creșterea și dezvoltarea economică, creșterea productivității și a inovației. Pentru țară, capitalul uman reprezintă o avere care trebuie apreciată și multiplicată.

Unul dintre factorii-cheie pentru dezvoltarea economico-socială a unei țări este calitatea forței de muncă, care depinde de gradul de pregătire și de continuitatea procesului de învățare pe tot parcursul vieții. Indicatorul care măsoară acest aspect al factorului uman este rata de participare a populației la educație continuă și stagii de pregătire.

În condițiile în care accesul la resurse, tehnologii și finanțare se "democratizează" la nivel mondial, competitivitatea unei țări depinde în măsură tot mai mare de educație, care este singurul factor de producție ce poate face diferența între succes și eșec pe o piață tot mai concurențială și care impune o eficiență sporită.

Republica Moldova cheltuie sume relativ mari de bani publici în domeniul educației. Totalul cheltuielilor bugetare în anii 2013-2014 constituiau 7,0% din PIB (7), iar rezultatele lasă de dorit, accentul fiind pus pe cantitate și nu pe calitatea educației. Republica Moldova a înregistrat una

³² © COTELNIC Valentina, vcotelnic@gmail.com

din cele mai mici valori ale indicelui educației calculat de PNUD, ca parte componentă a indicelui de dezvoltare umană.

În conformitate cu prevederile legislației (Codul Muncii, Titlul VIII „Formarea profesională”, art.213), cota cheltuielilor pentru instruirea profesională trebuie să reprezinte nu mai puțin de 2 la sută din fondul de remunerare a muncii, în realitate fiind de cinci ori mai mică. Potrivit studiului „Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor”, organizat de Global Compact Network Moldova – [http://www.undp.md/publications/GC/GC_relmunca_block_FINAL_NEW], în Republica Moldova se atestă insuficiența pregătirii profesionale. Peste 50% din cei chestionați au menționat că instruirea profesională nu reprezintă o prioritate pentru companie, iar în scopul reducerii cheltuielilor pentru instruirea profesională, companiile practică metode de instruire doar la locul de muncă.

Concomitent, menționăm că conform prevederilor Codului Muncii art.213 pct.3 angajatorul este obligat să aloce a cel puțin 2% din fondul de remunerare a muncii pentru formarea unui Fond special pentru pregătirea profesională a angajaților. În realitate însă, nu există un mecanism prin care s-ar fi creat acest fond, iar agenții economici apelează tot mai des la diferite centre de instruire continuă, care nu întotdeauna sunt în măsură să le propună programe de instruire adecvate cerințelor profesionale.

Scăderea rentabilității educației poate fi explicată prin doi factori importanți. În primul rând, este vorba de abilitățile și cunoștințele slabe obținute de studenți, care se soldează cu productivitatea scăzută a muncii după angajare. În al doilea rând, sistemul educațional din țară produce mult mai multe persoane cu studii superioare față de necesitățile din economia națională.

Evident, calitatea capitalului uman constituie o premisă esențială pentru creșterea competitivității și dezvoltarea economică și socială a țării. În pofida acestui fapt, aceasta reprezintă mai degrabă o constrângere, decât un stimulent. Principalul motiv constă în deficiențele structurale legate de calitatea cunoștințelor și competențelor oferite de instituțiile de învățământ. Mai mult decât atât, aceste probleme au tendința de autorealizare, deoarece calitatea joasă a capitalului uman determină, la rândul său, ineficiența instituțiilor, care afectează și mai mult calitatea capitalului uman.

Potrivit prevederilor stipulate în Foaia de Parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.4 din 14 ianuarie 2014, echiparea forței de muncă cu cunoștințe și abilități de a asimila tehnologii noi și de a produce bunuri și servicii competitive pe piețele internaționale, de a participa la nivel internațional în procesul de creare a valorilor, depinde în mare măsură de calitatea

educației, de atenția acordată dezvoltării științelor și de accesul la serviciile de cercetare și formare profesională.

Astfel, educația și formarea profesională reprezintă factorul cheie al competitivității naționale. Investiția eficientă în capitalul uman prin sistemul de educație și formare trebuie să reprezinte o componentă esențială a strategiei unei țări pentru a asigura un nivel înalt de creștere economică durabilă bazată pe cunoaștere și de ocupare a forței de muncă, ce asigură deopotrivă împlinirea pe plan personal, creșterea bunăstării și coeziunea socială.

Avansarea Republicii Moldova în clasamentul competitivității internaționale în perioada 2010-2013 de pe locul 94 pe locul 87 nu a fost determinată de capitalul uman. În perioada de referință performanțele în domeniul dezvoltării capitalului uman au înregistrat un declin considerabil, fapt care explică vulnerabilitatea creșterii economice și a competitivității naționale. Diminuarea calității educației este cumulată cu declinul demografic și exodul forței de muncă și a talentelor.

Privind factorii la nivel de țară, accentul Foii de parcurs este axat pe crearea unui mediu de afaceri favorabil, care include un șir de elemente importante, unul din ele fiind și reglementarea pieței forței de muncă. Investiția în calitatea educației nu poate fi abordată doar prin prisma mijloacelor alocate, deoarece bugetul educațional nu este decât unul din factorii ecuației care transformă cunoștințele în creștere economică. Pentru perspectiva imediată este necesară dezvoltarea unui cadru strategic intersectorial de amplificare a competențelor pentru competitivitate, dezvoltarea unor mecanisme eficiente de asigurare a calității educației, crearea sistemului inteligent de informare și analiză a competențelor necesare pieței muncii, asigurarea accesului la servicii de formare pe tot parcursul vieții, aprecierea și promovarea bunelor practici. În urma identificării principalelor provocări pentru competitivitatea națională au fost prevăzute o serie de reforme ce trebuie să fie realizate imediat și în perspectivă medie.

În Foaia de Parcurs, Capitolul II, este stipulat că în perspectiva imediată se impune necesitatea dezvoltării unui cadru strategic intersectorial de creștere a competențelor pentru competitivitate, crearea unor mecanisme eficiente de asigurare a calității educației, crearea sistemului inteligent de informare și analiză a competențelor necesare pieței muncii, asigurarea accesului la serviciile de formare pe tot parcursul vieții, aprecierea și promovarea bunelor practici.

În cadrul analizelor permanente ale efectelor pe piața forței de muncă au fost identificate o serie de probleme-cheie care, în condițiile create, impun căutarea unor noi soluții atât pe termen mediu, cât și pe termen lung,

precum și implicarea unor eforturi consolidate și resurse importante. Aceste probleme constau în:

- neantrenarea agenților economici în procesul de pregătire profesională a forței de muncă și pregătirea cadrelor fără a se ține cont de cerințele pieței muncii;
- participarea pasivă a agenților economici la declararea locurilor de muncă libere structurilor de stat;
- șomajul înalt în rândul tinerilor și excluziunea persoanelor cu dizabilități;
- accesul limitat la serviciile de consiliere profesională, de angajare și procedurile ineficiente de selecție a cadrelor, etc.

Sustenabilitatea competitivității naționale este determinată de calitatea forței de muncă, de mixul și de calitatea competențelor pe care aceasta le deține. Competențele forței de muncă sînt considerate tezaurul secolului al XXI-lea și valoarea esențială pentru dezvoltarea unei economii competitive. Conform estimărilor OECD costul estimativ al deficitului de competențe poate constitui circa 8% din PIB sau poate avea un impact de diminuare anuală a productivității de circa 1%³³. Problemele și constrîngerile cu care se confruntă Republica Moldova astăzi sînt bine oglindite în rapoartele internaționale de evaluare a competitivității și constau în:

- calitatea joasă a sistemului educațional cu tendință de aprofundare a declinului (GIC 2012/2013, locul 103/144 de țări, clasare cu 7 poziții comparativ cu anul 2010/2011);
- calitatea joasă a școlilor de management (GIC 2012/2013, locul 121/144 de țări);
- accesul limitat la programele de dezvoltare a competențelor pentru reintegrarea șomerilor, etc.

În rezultatul celor menționate mai sus, angajatorii din diverse domenii de activitate din Republica Moldova sunt nemulțumiți de insuficiența calificărilor și calitatea redusă a studiilor candidaților la locurile de muncă. Majoritatea dintre companii menționează că se confruntă cu problema lipsei forței de muncă calificate: Întreprinderile solicită un nivel mai înalt de profesionalism sau competențe specifice din partea lucrătorilor, să nu existe decalajul semnificativ dintre necesitățile lor și cunoștințele profesionale ale absolvenților instituțiilor de învățământ vocational/tehnic.

Programele educaționale determină și adaptabilitatea redusă a tinerilor muncitori la condițiile companiei. Acest fapt, de cele mai multe ori, duce la o fluctuație sporită de personal. Pe de o parte, muncitorul este

³³ (OECD, 2012, p.3) OECD. (2012). Better Skills. Better Jobs. Better Lives.

nemulțumit de faptul că nu poate face față cerințelor, pe de altă parte, patronul este nemulțumit că nu beneficiază de randamentul scontat a resurselor umane angajate.

În pofida tuturor nemulțumirilor, în intervalul anilor 2010-2014 se observă o tendință de majorare a numărului populației ocupate cu 41,5 mii.

Tabelul 1. Populația ocupată după nivelul de instruire în anii 2010-2014, mii persoane

Nivel de instruire	2010	2011	2012	2013	2014
Total (mii pers.)	1143,4	1173,5	1146,8	1172,8	1184,9
Superior	262,8	278,3	295,6	297,9	288,7
Mediu de specialitate	180,2	193,6	185,5	172,1	163,8
Secundar profesional	277,2	270,5	258,9	260,4	279,3
Liceal, mediu general	236,8	233,2	216,9	225,5	227,4
Gimnazial	178,1	189,0	182,1	209,0	217,5
Primar sau fără școală primară	8,3	8,9	7,8	7,9	8,2

Sursa: www.statistica.md

Evoluția nivelului de instruire al persoanelor ocupate în perioada anilor 2010-2014, ne atestă faptul, că practic în toți acești ani, cu excepția anului 2010, ponderea cea mai mare le revine persoanelor ocupate cu studii superioare și variază între 23,7%-25,8%. Doar în anul 2010 acest indice a fost de 23%, fiind urmați de cei cu studii secundar profesionale, cărora le revine circa 24% din numărul total al persoanelor ocupate. Ponderea celor cu studii medii de specialitate variază de la 15,7% în anul 2010 la 13,8% în anul 2014.

În 2014 majoritatea persoanelor economic active aveau studii superioare – 24,4%, fiind urmați de cei cu studii secundar profesionale și liceale – 23,5%, iar cu medii generale – 19,3%. În rândul populației ocupate celor cu studii superioare la fel le revine ponderea cea mai ridicată - 24,4%, urmați de cei cu studii secundar profesionale - 23,6%. O situație similară se atestă și în rândul șomerilor BIM, unde ponderea cea mai mare le revine tot celor cu studii superioare - 24,6%, urmați de cei cu studii liceale și medii generale - 21,6%, secundar profesionale-19%,etc.

Tabelul 2. Populația de 15 ani și peste după participarea la activitatea economică în funcție de nivelul de instruire, în anul 2014, mii persoane

Nivel de instruire	Populație economic activă	Populație ocupată	Șomeri BIM	Populație inactivă
Total (mii pers.)	1232,4	1184,9	47,5	1756,1
Superior	300,4	288,7	11,7	198,8
Mediu de specialitate	170,3	163,8	6,5	194,1
Secundar profesional	289,2	279,3	9,9	304,9
Liceal, mediu general	237,7	227,4	10,3	399,5
Gimnazial	226,5	217,5	9,0	521,2
Primar sau fără școală primară	8,2	8,2	0	137,6

Sursa: Biroul Național de Statistică. Ancheta forței de muncă

Cu toate acestea, analizând nivelul de instruire al persoanelor inactive în vârstă aptă de muncă care sunt mult mai numeroase decât cele active – 1756,1 mii persoane, comparativ cu 1232,4 mii persoane se observă o situație inversă. Populația inactivă în vârstă aptă de muncă a posedat în marea majoritate studii gimnaziale – 29,7%, urmați de cei cu studii liceale – 22,7%, secundar profesionale-17,4%, studii care nu le pot asigura ocuparea unui post de muncă atractiv, cu perspective de carieră profesională și un nivel înalt al salariului, fapt ce nu-i motivează să fie prezenți pe piața muncii. Prin urmare, o bună parte din aceste persoane se înscriu în rândurile șomerilor.

Dacă e să ne referim la cifre, conform datelor statistice oficiale, în intervalul anilor 2010-2014 se evidențiază o tendință de scădere a numărului șomerilor adresați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă. Perioada cercetată convențional poate fi împărțită în două perioade: anii 2010-2011 și, respectiv, anii 2012-2014. Prima perioadă, care a coincis cu criza economico-financiară mondială, a dus la creșterea bruscă a numărului persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, iar a doua a înregistrat valorile anilor de până la criză.

Conform băncii de date a Agenției Naționale și structurilor sale teritoriale, pe parcursul anului 2014, au fost înregistrați 42,2 mii șomeri, cu 1,3 mii mai puțin comparativ cu perioada respectivă a anului precedent. Din numărul total de șomeri înregistrați, 62% sunt din mediul rural, pe când locurile de muncă sânt înregistrate în mediu urban.

Una din caracteristicile șomerilor este și nivelul de instruire a lor, menționăm, că pe parcursul ultimilor ani se atestă o reducere a calității

forței de muncă, se demonstrează și prin faptul că persoanele fără calificare înregistrate la agențiile teritoriale reprezintă o pondere de cca 60% din numărul total al șomerilor înregistrați.

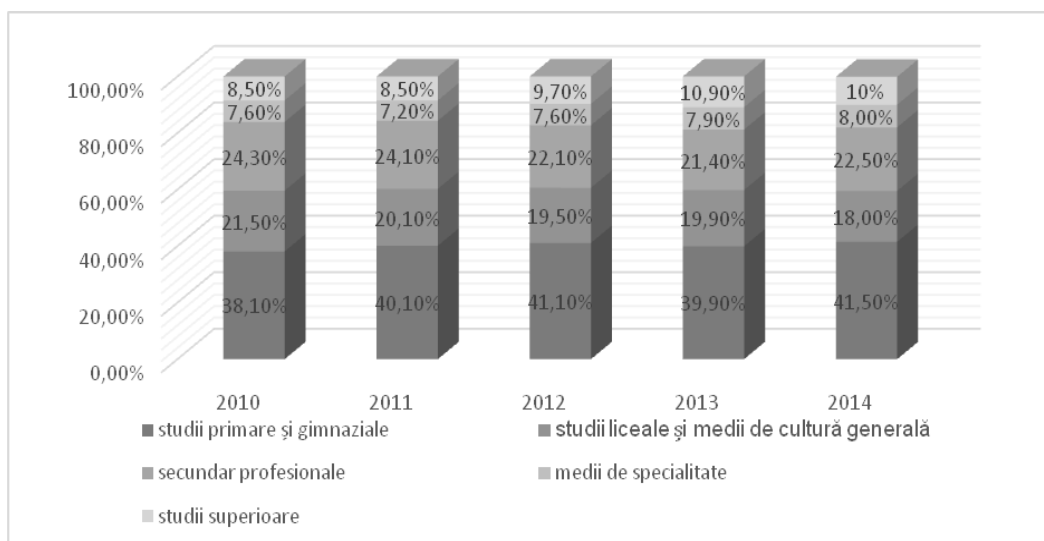

Figura 1. Repartizarea șomerilor adresați după nivelul de instruire în anii 2010 – 2014, %

Sursa: Conform datelor ANOFM

Analiza comparativă a nivelului de instruire evidențiază creșterea ponderii șomerilor cu studii primare și gimnaziale de la 38,1% în anul 2010 până la 41,5% în anul 2014, tendințe ce se mențin pe tot parcursul anilor analizați, 18% le revine celor cu studii liceale și medii de cultură generală, față de 21,5% în anul 2010 și, respectiv, 22,5% față de 24,3% în anul 2010 — persoane cu studii secundar profesionale, 8,0% sunt cei cu studii medii de specialitate, față de 7,6% în anul 2010 și 10,0% sunt persoane cu studii superioare. În anul 2010 ei înregistrau 8,5% din numărul total de șomeri.

Concluzionăm, că aptitudinile, profesionalismul, studiarea pe tot parcursul vieții, contribuie nemijlocit la creșterea reintegrării șomerilor pe piața muncii, fapt ce poate fi explicat de ponderea redusă a șomerilor cu studii superioare.

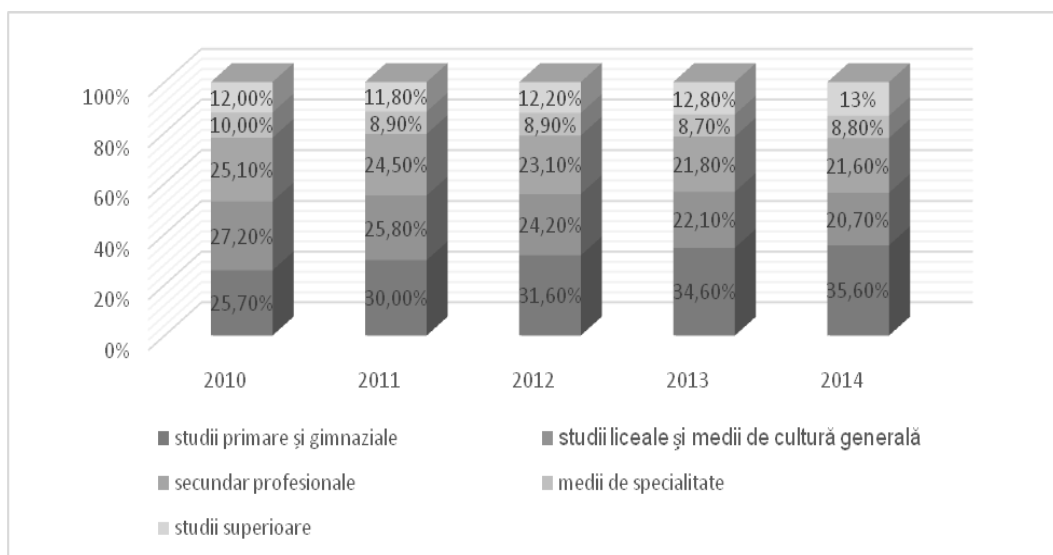

Figura 2. Repartizarea șomerilor angajați după nivelul de instruire în anii 2010 – 2014,%

Sursa: Conform datelor ANOFM

Pe parcursul anului 2014 de către agenții au fost plasate în câmpul muncii 16,4 mii persoane, ceea ce constituie o descreștere cu 2% comparativ cu perioada respectivă a anului precedent. Ponderea șomerilor plasați în câmpul muncii a constituit 38% din numărul șomerilor înregistrați, fiind la același nivel cu anul 2013.

Structura șomerilor angajați conform nivelului de instruire evidențiază creșterea ponderii șomerilor ce dețin studii primare și gimnaziale de la 25,7% în anul 2010 până la 35,6% în 2014, discrepanța fiind cu 9,9 p.p., urmați de cei cu studii secundar profesionale - 21,6% față de 25,1% în anul 2010. Celor cu studii liceale și medii de cultură generală le revin 20,7%, față de 27,2% în anul 2010, ori cu 6,5p.p.mai mult comparativ cu anul 2014, pe când cei cu studii superioare constituie 13% comparativ cu 12,0% în anul 2010. Practic toți acești indicatori analizați din anul 2014 se mențin la nivelul anului 2013.

O tendință de creștere în anul 2014 s-a atestat la numărul locurilor de muncă vacante înregistrate, fiind în creștere cu 10,7%, comparativ cu anul 2013. Din numărul total de locuri de muncă vacante înregistrate, 70% sunt destinate pentru muncitori și numai 30% sunt pentru persoane cu studii superioare și medii de specialitate. Numărul locurilor vacante gestionate în mediu rural constituie 12%. În pofida faptului că pe parcursul ultimilor ani se atestă o sporire ușoară a numărului de locuri vacante în mediul rural, oricum, persistă lipsa oportunităților de angajare.

Chiar dacă datele agențiilor de ocupare a forței de muncă indică asupra existenței locurilor vacante, acestea nu sunt solicitate de către

persoanele aflate în cautarea locurilor de muncă din cauza salariilor neatractive. Se atestă o tendință aproape constantă în ceea ce privește evoluția numărului de locuri vacante pentru o profesie/meserie de-a lungul anilor 2010–2014.

Tabelul 3. Locuri de muncă vacante înregistrate la ANOFM în primul semestru 2015.

Perioada	Locuri de muncă vacante înregistrate la ANOFM				
	Total pe republică	Studii			
		Superioare și medii de specialitate	% din total	Secundar profesionale, mediii generale și lipsa studiilor	% din total
27.01.2015	5109	1481	29%	3628	71%
24.02.2015	5030	1488	30%	3542	70%
24.03.2015	5501	1479	27%	4022	73%
28.04.2015	6299	1451	23%	4848	77%
26.05.2015	7994	1865	23%	6081	77%
23.06.2015	8926	2397	27%	6529	73%

Sursa: Conform datelor ANOFM

Numărul locurilor de muncă vacante rămâne a fi neuniform și ca profesii/meserii, locuri de muncă oferite muncitorilor, care variază între 70% și 77%, pe când specialiștilor le revine doar 23-30%. Preponderent se solicită de către angajatori specialiști în domeniul medicinei, comerțului, tehnologiilor informaționale, etc., pe când din meseriile muncitorești cele mai solicitate sunt: cusătoreasă, specialist în construcție, bucătar-cofetar, chelner-barman, vânzător, etc. Meseria de cusător /cusătoreasă a constituit 9% din numărul total de locuri vacante înregistrate.

Pe de altă parte se înregistrează un deficit de locuri vacante pentru absolvenți la profesiile/meseriile: jurist, economist, agronom, inginer-mecanic, inginer-tehnolog, chimist, viticultor, electromontor, tractorist, etc.

Un anumit număr de locuri de muncă vacante rămân a fi neocupate de-a lungul anilor, fiind neatractive: salariile mici, plata cu întârziere, condiții neadecvate de muncă, distanța mare de la locul de trai în localitățile rurale, etc. Pe de altă parte, angajatorii de multe ori se eschivează de a colabora cu agențiile teritoriale, nedorind să declare locurile de muncă vacante atractive pe motiv că acestea nu dispun de candidaturi corespunzătoare locurilor vacante.

Aceasta ar trebui sa ne îngrijoreze pentru că tot mai multe persoane tinere doresc să plece peste hotare, ei fiind baza dezvoltării țării. Din moment ce pleacă preponderent persoanele apte de muncă, ne așteaptă procesul de îmbătrânire a populației, iar acest fapt va frâna relansarea și dezvoltarea economică a țării.

Concluzii:

În consecință, pe lângă faptul că are o calitate inferioară, capitalul uman este distribuit inefficient, având repercursiuni dure asupra rentabilității acestuia. Fenomenul de subocupare a absolvenților universităților dezvăluie cel puțin două defecte majore ale sistemului de învățământ din țară. În primul rând, există o mare neconcordanță între cererea de forță de muncă în economie și calificările oferite de sistemul educațional. Fapt confirmat de companiile ce recrutează candidați pentru a ocupa locurile de muncă vacante. În al doilea rând, cererea mare pentru studii superioare este atestată în paralel cu interesul scăzut pentru educație și formare profesională.

Creșterea nivelului de necorespondere a calificărilor pe piața muncii poate fi redresată prin schimbarea structurii ofertei forței de muncă, care prioritar i se atribuie sectorului educațional. Racordarea acestuia la cerințele pieței se poate atinge prin modificarea curriculumului și cooperarea mai strânsă cu agenții economici.

Unul din obiectivele de bază din Codul Educației al Republicii Moldova, aprobat în iulie 2014 prin Hotărârea Parlamentului, este și consolidarea legăturii cu piața muncii a sistemului de învățământ.

Evident, calificarea nesatisfăcătoare a forței de muncă constituie un impediment major în dezvoltarea economiei țării, în general, și a mediul de afaceri, în particular.

Bibliografia:

1. Codul Muncii al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.154-XV din 28 martie 2003, Titlul VIII „Formarea profesională”, art.213, (Monitorul Oficial al RM, nr.159-162 din 29 iulie 2003).
- 2.Foaia de Parcurș pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.4 din 14 ianuarie 2014.
- 3.www.statistica.md
- 4.www.anofm.md
- 5.Codul Educației al Republicii Moldova, aprobat prin Codul nr.152 din 17.07.2014, Monitorul Oficial Nr. 319-324 din 24.10.2014, art. 634
6. Educația în Republica Moldova, BNS, Chișinău, 2015, p.36, www.statistica.md

UNELE DEREGLĂRI COGNITIVE LA VÂRSTNICI

TINTIUC Dumitru, dr. hab. în medicină, prof. univ.,
NEGARĂ Anatol, dr. în medicină, conf. univ.,
GREGDIAN Tudor, dr. hab. în medicină, prof. univ.,
MARGINE Leonid, dr. în medicină, conf. Univ.,
LUPAȘCU-VOLONTIR Felicia, cercetător științific,
ȘORIC Gabriela, cercetător științific,
STAVINSCHI Cristina, rezidentă,

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie Nicolae Testemițanu, Centrul Național de Geriatrie și Gerontologie din Republica Moldova

ABSTRACT. Cognitive disfunctions represent an important problem in geriatric medicine. The study is based on the data collected for 100 older persons from rural and urban regions, aged 65- 95 years old, residents of different geographical localities of the Republic of Moldova. The majority of subjects are the patients at the department of Geriatrics, Clinical Hospital of Ministry Health. The patients were tested for the level of cognitive disfunction. Females from rural areas, aged 75 years old with the professional education who were manual workers in the past represent the majority of the sample. A high proportion of the elderly has the relatives who suffer from diseases of the nervous system, which indicates the hereditary etiology on the one hand, but on the other, the presence of risk factors among the elderly (alcohol abuse, smoking, injuries, stress) is also high. Alzheimer's disease is often associated with different pathologies. The precocious symptom determines the losing progress of short-term memory, as one symptom more tardive irreversible loss of long-term memory, with association with combination with other cognitive disorders (aphasia-apraxia-agnosia).

KEY WORDS: loss the progressive memory, cognitive disorders (aphasia-apraxia-agnosia).

Introducere.

Demența reprezintă provocarea secolului XXI, ce se profilează tot mai adânc pe fondul îmbătrânirii globale. Conform ultimelor date statistice prevalența globală a demenței, de orice tip, este de aproximativ 25 milioane, cu 4,6 milioane de cazuri noi anual. Numărul persoanelor afectate de această patologie ar putea atinge cifra de 81,1 milioane în anul 2040. Majoritatea persoanelor ce ajung să fie diagnosticate cu această patologie sunt înregistrate în țările dezvoltate [5]. De altfel, 60-70% dintre aceștia suferă de maladia Alzheimer. Veritabil flagel sanitar în țările dezvoltate, maladia Alzheimer este pe cale sa devină pandemie mondială. Flagelul acestei epidemii se explică prin

îmbătrânirea societății care ar putea, în următoarele decenii, să pună în pericol sistemul de sănătate și protecție socială [1, 2, 3].

Cînd punem în scenă problema demenței, atunci nu vorbim doar de mecanismele apariției maladiei, patofiziologie sau tratament, dar trebuie de menționat și impactul socio-economic al acestei epidemii contemporane [4]. Cheltuielile suplimentare asociate cu această patologie includ costurile directe medicale, precum azilurile de bătrâni, directe non medicale, fiind asistența socială la domiciliu și cele indirecte, reprezentînd pierderea capacității de muncă a persoanelor. Demența reprezintă o degenerescență a creierului, caracterizată prin declinul încet și progresiv al funcției cognitive și comportamentale [6]. Această patologie fiind caracteristică vârstnicilor.

Simptomatologia demenței se suprapune cu semnele fiziologice ale îmbătrânirii, complicînd în așa fel diagnosticul precoce al patologiei. Pentru un diagnostic clinic al demenței, dereglările cognitive ajung să fie atât de severe, încât pot afecta activitatea zilnică a vârstnicului.

Speranța de viață a unui pacient cu un diagnostic clinic de demență este redusă semnificativ. Marcherii neurologici ai afectării reprezintă plăcile senile bogate în amiloid, depunerile neurofibrilare și degenerescența neuronală.

Țesutul nervos este cel mai vulnerabil și odata distrus el nu se mai regenerează, din aceasta cauza este important să cunoștem măsurile de prevenire a influențelor vătămătoare din partea unor factori ca: comotii cerebrale, iradiere ionizanta, consum exagerat de somnifere, alcool, nicotina, afecțiuni intrauterine, afecțiuni grave ale sistemului nervos (mielita, poliomielita, nevrita, neurosifilis), surmenaj psihic și neuroze.

Demența este o boală care apare ca urmare a afectării creierului. Ea se caracterizată printr-un declin progresiv al funcțiilor mintale. Sunt afectate memoria, limbajul, intelectul, abilitățile sociale, reacțiile emoționale, modul de comportare. Pe măsura evoluției bolii se reduce posibilitatea persoanei de a realiza activitățile de fiecare zi. Demența este o boală destul de frecventă la persoanele în vârstă. Ea apare la 1 din 15 persoane de peste 65 de ani și la 1 din 4 persoane de peste 85 de ani.

Profilaxia dereglărilor cognitive, constă în organizarea unui regim rațional de viață în care se asigură o alternanță ritmică optimă între activitate, odihnă și alimentație. Îmbinarea repausului absolut (somn) cu repausul parțial (plimbare, jocuri sportive, etc.) este cel mai bun mijloc de refacere a energiei și de prevenire a oboselii patologice a sistemului nervos. În combinație cu terapia medicamentoasă specifică, persoanele suferinde de demență ar trebui să beneficieze de servicii medicale integrate, care să le asigure îngrijirea primară, îngrijirea la domiciliu, servicii speciale de zi, îngrijire specializată în cămin, spital, îngrijire intermediară și de recuperare, îngrijire în cadrul spitalelor generale, servicii specializate de sănătate mintală, incluzând echipe comunitare

de evaluare a sănătății mintale, servicii de evaluare a memoriei, terapii psihologice și de îngrijire la domiciliu [5, 8, 9].

Scopul lucrării. Studiarea parametrilor determinanți ai dereglărilor cognitive a populației vârstnice și elaborarea unui set de măsuri de prevenire a acestora.

Material si metode. Studiul a fost proiectat pentru a culege informații dintr-un eșantion format din 100 de persoane din mediul urban și rural, cu vârste cuprinse între 65 și 95 de ani, din diferite localități din Republica Moldova, majoritatea fiind pacienți din secția de Geriatrie a Spitalului Clinic al Ministerului Sănătății. Pentru efectuarea acestei lucrări au fost folosite următoarele materiale: 100 de chestionare pentru vârstnici, date din fișele de observație a pacienților chestionați, date statistice despre dereglările neurologice la nivel național, surse din literatura de specialitate referitor la tema dată.

Studiul efectuat și-a propus să descrie tulburările cognitive a populației de peste 65 de ani, din aspect medico-social, factorii de risc neurologici, metodele de profilaxie, terapie psihologica si sociala, ce ar contribui la îmbunătățirea calității vieții unui vârstnic suferind de demență.

Rezultate și discuții. În lucrarea noastră rezultatele generale corespund cu datele internaționale, ce determină o prevalență a dereglărilor cognitive de mai mult de cincizeci la sută la sexul feminin. La fel în cercetarea efectuată este o pondere la persoanele de sex feminin și constituie 67% (67 pacienți), față de cea a persoanelor de sex masculin, 33% (33pacienti). Conform studiului, demența predomină la persoanele de peste 70 de ani, constituind în total 72%, rezultate, ce sînt în concordanță cu datele din literatura, ce relateaza ca atrofia cerebrală este dependentă de procesul de îmbătrânire și odata cu înaintarea vârstei orice bătrân e predispus sub acțiunea factorilor de risc sa devie dement. În cercetarea data, ponderea cea mai mare a revenit persoanelor cu vârsta de 70-79 ani (40%), urmată de persoanele vârstnice de peste 80 de ani (32%) și, respectiv, de cele de 65-69 de ani (28%). Din totalul persoanelor chestionate, majoritatea vârstnicilor își au domiciliul în mediul rural - 66%, celor domiciliați în mediul urban revenindu-le 34% din total. Conform literaturii, pe plan mondial majoritatea vârstnicilor suferinzi de demență locuiesc în mediul rural, unde populația nu este supusă unui lucru psihic încordat. În rezultatul studiului putem confirma că majoritatea pacienților demenți au un nivel de instruire mediu(42%) și domeniul de activitate ca muncitori (69%), iar cei intelectuali (31%). Ceea ce determină o stimulare cognitivă minimă, reprezentând un factor determinant în degenerescența cerebrală. În studiul nostru am dovedit încă odata, că potrivit datelor mondiale, demența rareori se prezintă ca patologie unică, ba din contra este asociată cu o frecvență de 80% cu alte maladii, ce agravează și mai mult starea vârstnicilor, formând sindromul de polipatologii. Asemenea se prezintă nivelul de afectare somatică generală la vârstnicii: un grad de afectare moderat (68%), ușor (20%) și sever (12%). Printre simptome

se enumeră: greutatea în membre, spate, cap, cefalee, mialgii, pierdere de energie, fatigabilitate, iar conform etiologiei ereditare s-a demonstrat că 63% au confirmat prezența rudelor cu afecțiuni nervoase, 37% au negat prezența rudelor cu afecțiuni nervoase. Se constituie o pondere majorată la cei ce se dovedește o transmitere ereditară pe linia părinți, bunei, determinând o cauză primordială și mai frecvent întâlnită în demențe confirmată, atât la nivel național, cât și internațional. Ca simptom precoce a fost identificat pierderea progresivă a memoriei de scurtă durată, la fel și un simptom mai tardiv-pierderea ireversibilă a memoriei de lungă durată, cu asociere de tulburări cognitive (afazo-apraxo-agnozice), iar într-un final pacienții au apreciat viața lor ca fiind una satisfăcătoare. Nu au fost observate diferențe semnificative între rezultatele studiului efectuat și concluziile formulate în literatura de specialitate. Majoritatea vârstnicilor suferinzi de demență sânt izolați și detașați de comunitate, ceea ce afectează și mai mult starea lor psiho-socială.

Din persoanele în vârstă de peste 65 de ani, 58% afirmă că sunt mulțumiți de viața trăită, 15% se declară nemulțumiți și dezamăgiți, 6% sunt fericiți, 5% sunt nefericiți, 1% au o altă variantă de răspuns.

Pacienții cu demență au nevoie de supraveghere și îngrijire permanentă din partea familiei sau a unui îngrijitor specializat, pentru a le ameliora și îmbunătăți cât de cât condițiile, modul de viață și a avea o bătrânețe un pic mai frumoasă.

Concluzii.

1. Demența mai frecvent se întâlnește la femeile cu domiciliu în mediul rural, cu vârsta de peste 75 ani, iar conform stării sociale, la muncitori și nivel de instruire mediu.
2. La pacienții vârstnici predomină prezența rudelor ce suferă de afecțiuni nervoase, ceea ce denotă etiologia ereditară, iar factorii de risc: alcool, nicotina, traume, surmenaj psihic. Alzheimer deseori este asociată cu alte patologii, determinând sindromul de polipatologii.
3. Ca simptom precoce a fost identificat pierderea progresivă a memoriei de scurtă durată, la fel și un simptom mai tardiv-pierderea ireversibilă a memoriei de lungă durată, cu asociere de tulburări cognitive (afazo-apraxo-agnozice), iar într-un final pacienții au apreciat viața lor ca fiind una satisfăcătoare.
4. Profilaxia dereglărilor cognitive constă în organizarea unui regim rațional de viață în care se asigură o alternanță ritmică optimă între activitate, odihnă și alimentație. Îmbinarea repausului absolut (somnia) cu repausul parțial (plimbare, jocuri sportive, etc.) este cel mai bun mijloc de refacere a energiei și de prevenire a oboselii patologice a sistemului nervos.

Bibliografia:

1. Negară A., Blaja-Lisnic N., Maniuc O. Compendium de geriatrie. Chișinău, 2012, p.123-189.
2. Gagauz O. Îmbătrânirea populației: probleme și perspective // Valorificarea rezultatelor științifice – baza dezvoltării economiei naționale. Chișinău, 2004, p. 261-262.
3. Keady J., Cert H., Alzheimer's Care Quarterly Harris. April/May/June 2004, Volume 5 - Issue 2, p.111-122.
4. Popescu C.D. Îmbătrânirea creierului și a sistemului său arterial. Iași, 1997, p.123-145.
5. Mereuță I. Ingrijirea vârstnicilor la domiciliu. Chișinău, 2001, p. 230-290.
6. Oprea N., Nacu A., Oprea V. Psihiatrie. Chișinău, 2007, p. 263-274.
7. Prelipceanu D., Psihiatria clinică. București, 2013, p. 699-733.
8. Tibs M., Kingsley J. Social Work and Dementia. 2001, p. 233-245.
9. Open University press, Community Mental Health Nursing and Dementia Care. 2003, p. 135-211.